
VE
RI
TAS

SBORNÍK

HISTORICKÉHO KROUŽKU.

MAJITEL, NAKLADATEL A VYDAVATEL:

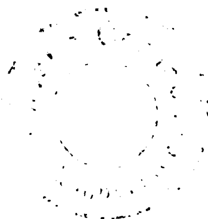
DRUŽSTVO „VLASŤ“.

ODPOVĚDNÝ REDAKTOR:

Dr. M. KOVÁŘ.

SEŠIT 4. ROK 1895.

V PRAZE.

TISKEM CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY V. KOTRBA.

1895.

Družstvo »Vlasť«,

jeho časopisy, odbory a fondy.

Účelem družstva jest vydávati časopisy, periodické spisy a knihy psané v duchu katolickém, zakládati katolické knihovny, pořádati přednášky a literární sjezdy v kterémkoli místě království Českého, podporovati dobrou literaturu, jakož i spisovatele, píšící v duchu katolickém. Při tom všem se politika vylučuje. — Družstvo vydává časopisy: „Vlasť,“ „Vychovatele“ a „Dělnické Noviny“ s měsíční přílohou „Hornické Listy“.

Na **„VLASŤ“**, roč. XII., předplácí se poštou: Ročně 4 zl., půlletně 2 zl., čtvrtletně 1 zl. Členové družstva předplácejí: *a)* údové zakládající (kteří splácejí v půlletních lhůtách po 5 zl. během 5 let celkem 50 zl.) ročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr., čtvrtletně 75 kr.; *b)* členové přispívající (jejichž roční vklad obnáší 3 zl.) ročně 3 zl. 20 kr., půlletně 1 zl. 60 kr., čtvrtletně 80 kr.; *c)* členové činní (kteří se více do spolku nepřijímají) ročně 3 zl. 40 kr., půlletně 1 zl. 70 kr., čtvrtletně 85 kr. Kněží deficienti, alumnové, klerikové, studující, podučitelové a podučitelky mají „Vlasť“ ročně za 3 zl. Do krajin německých stojí „Vlasť“ o 50 kr., do ostatních mimorakouských zemí o 1 zl. více. Sběratelům abonentů poskytuje se na každých 10 jedenáctý ex. zdarma. Pp. knihkupcům sleví se 25% a „Vlasť“ se jim dodává toliko za hotové. — Ročníky V.—XI. prodávají se à 4 zl. Ročníky IV., III. a II. prodávají se à 2 zl. 50 kr.; pro studující, alumny a kleriky à 2 zl. Ročník I prodává se za 3 zl. 50 kr. a platí-li se hned, za 3 zl. Družstvo „Vlasť“ prodává jednotlivá čísla IV., III. a II. roč. à 30 kr. Jednotlivá čísla V.—XII. ročníku prodávají se po 40 kr.

Družstvo „Vlasť“ má již 2020 zakládajících — 50 zlatových — členů. Kdo se za úda zakládajícího přihlásí, obdrží zdarma: VI. ročník „Vychovatele“ a knihy: „Jak píše prof. Dr. Masaryk o katolické vědě a víře“ od Fil. Jana Konečného, „Z duševního bojiště“ od Frant. Vaněčka, „Z dějin nepatrné české vesnice“ od V. Honejska I. i II. díl, dva první a tento čtvrtý historický Sborník. Kdo se za člena hlásí a složí hotově 10 zl., obdrží zdarma ještě, pokud zásoba stačí, VII. a VIII. ročník „Vychovatele“ Mimo to dostávají členové Almanach na oslavu bisk. jubilea sv. Otce Lva XIII. za 1 zl. (místo 1 zl. 50 kr.), třetí historický Sborník za 52 kr. (místo za 70 kr.) a spis: Vzájemný poměr učení Petra Chelčického, starší Jednoty Českých bratří a Táborů k náuce Valdenských, Jana Husa a Jana Viklifa, od Dr. Ant Lenze, o třetinu laciněji.

„VYCHOVATEL“ vychází 5., 15. a 25. každého měsíce a předplácí se celoročně 3 zl., půlletně 1 zl. 50 kr. Do krajin německých, Bosny a Hercegoviny předplácí se na „Vychovatele“ 3 zl. 50 kr., do ostatních zemí 4 zl. Pp. knihkupcům slevujeme 25 pct., a „Vychovatel“ se jim dává toliko za hotové. Alumnům, klerikům a studujícím slevuje se 10 %, a sběratel dostane na 10 exemplářů jedenáctý zdarma. VI. roč. „Vychovatele“ stojí 2 zl., VII., VIII., IX. a X. jest po 3 zl.

„DĚLNICKÉ NOVINY“ s měsíční přílohou: „Hornické Listy“ vycházejí vždy dne 1. a 16. každého měsíce. Předplácí se s poštovní zásylkou: Pro Rakousko-Uhersko celoročně 1 zl. 60 kr., půlletně 80 kr. a čtvrtletně 40 kr. r. č. Pro německé země, Bosnu a Hercegovinu ročně 2 zl., do Ameriky a ostatních zemí ročně 2 zl. 60 kr. r. č. Jednotlivé číslo prodává se za 6 kr. Na pět exemplářů dává se šestý zdarma. Všecky starší ročníky „Děl. Nov.“ jsou na skladě a prodávají se po 1 zl. 60 kr.

SBORNÍK

HISTORICKÉHO KROUŽKU.

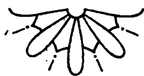
MAJITEL, NAKLADATEL A VYDAVATEL:

DRUŽSTVO „VLAST".

ODPOVĚDNÝ REDAKTOR:

Dr. M. KOVÁŘ.

SEŠIT 4. ROK 1895.

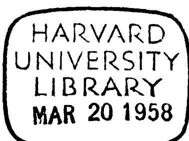

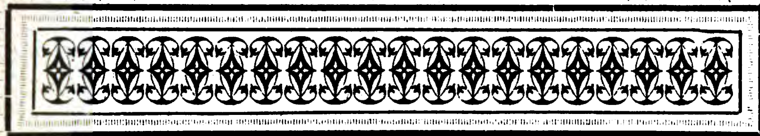

V PRAZE.

TISKEM CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY V. KOTRBA.

1895.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
MAR 20 1958

Po stopách Drabíkových proroctví.

Příspěvek k dějinám české emigrace.

Podává **Petr Špička.**

Již více než dvacet let trval trpký osud české emigrace. Marna všecka naděje na návrat. Proroctví Kotterova a Poniatovské stále se nesplňují. Již se proslýchalo, že r. 1643. Poniatovská odvolala božský původ svých zjevení, že přiznala se, že jsou jen jejím dílem, „opprobrioque ducere, si quis in memoriam revocet"; Komenský spěchá do Lešna, by poznal, je-li to pravda. Odpověděla prý mu, „že se diví, jestliže takovým pomluvám věřím: o jiném však že jest o mně přesvědčena. Pravda prý jest, že některým nedala v té věci odpovědi, vědouc, že jen ku posměchu se táží." [1]) Víra ve splnění těchto proroctví mizela, trpký úsměv tedy je to, s čím se Poniatovská setkává, když mluví o jejích proroctvích.

A „skryté símě", ve vlasti zbylé, již také přestává věřiti ve své vysvoboditele Bohem seslané, Švédy. Bylo po loupežné válce r. 1639. a 1640. Švédské lupičství, jež nezaleklo se ani hrobův a jež i mrtvolám loupilo, co pod posvátnou hlínu jim dala něžná láska pozůstalých, všechny ty nevylíčitelné ukrutnosti cizáckého vojska po Čechách byly smutným důkazem evangelické lásky švédských souvěrcův.

I politická situace byla emigraci nepřízniva. Sjezd kurfirstů v Norimberce, jenž sešel se 3. února 1640., dokázal, že politický zájem o českou emigraci mizel. Zástupcové kurfirstů žádají tam, by v Čechách *někde* volně se vykonávala augsburská konfesse a *by dopřálo se emigrantům více času ku prodeji statků.* O návratu emigrace, o náhradě propadlého jmění, o tom krásném snu českých emigrantův nebylo tam řeči. *„Tak vzala za své česká emigrantská otázka v Norimberce."* [2])

A podivno! V této době opravdové tísně, v tomto okamžiku, kdy začíná jednání o vestfalský mír, kdy počíná vším právem klesati naděje emigrantův, objevil se v řadách jejich nový prorok. Byl to Mikuláš Drabík, starý známý Komenského[3]), spolužák jeho již

[1]) „Mirari se, si talibus susurris fidem adhibeam: aliter autem esse de me suasam. Verum esse, quibusdam se respondisse silentio, cum sciat, ludibrii isa quaestiunculas moveri etc. — Lux e tenebris, Historia Revelationum Chriae Poniatoviae 129. — [2]) Rezek, Dějiny Ferdinanda III. do r. 1648., str. 259. — Lux e tenebris, de antegressa Drabicii vita, pag. 7.

z r. 1604. a 1605. ve škole strážnické, zároven s ním na generalní synodě 26. dubna 1616. na kněžství v jednotě bratří zřízený, soused jeho v duchovní správě, když Komenský ve Fulneku, Drabík pak v Drahotuši působil. Komenský znal prý Drabíka, jak byl milých mravů, spanilého ducha, jak miloval spravedlnost. Zvláštní prý jevil lásku k nuzným, tak že, co příslovím se říká o mužích zvláště dobrotivých, že by i srdce své chtěli rozděliti, v pravdě se mohlo říci o něm. Až r. 1629. prý byl Komenský jedním z těch, kteří chtěli, by Drabík byl potrestán, protože ve vyhnanství, zbaviv se naděje, že by zase ku kněžství se mohl vrátiti, živil se plátenictvím, k tomu dokonce i jiným radil. „Marno prý by bylo, říkal, po ztrátě kostelů poslouchati představených a za nějakou bídnou podporu sebe sama zanedbávati a upadnouti do bídy nejkrajnější.“ Tím výslovně jednal proti přání představených sboru, kteří poroučeli, by vyhnaní kněží zůstávali při svém stavu, „aby, kdyby Bůh nad námi se smilovav, nás opět k službě své povolal, nikdo se nevrátil otupělý, ale „spíše otužilejší“.[1])

A nebylo to prý jediným přečinem Drabíkovým. Kupectvím svým se prý pokazil a pití se oddával. Byl proto svého úřadu zbaven a pohrozeno mu tresty citelnějšími.[2]) Opravdu se zdálo, že se napravil. Byl od té doby mírnějším, až Bůh sám počal ho kárati, by zmoudřel, napomínati a vyhaslou již naději na znovuzřízení církve a návrat jeho ku kněžství vzbuzovati.“ Krátce, Drabík počal míti zjevení.

„Veškeří národové země slyšte! Já, Mikuláš Drabík, rodem ze Strážnice na Moravě, určený a vůlí Boží zvolený, bych přisluhoval v církvi Boží a kázal evangelium Kristovo, od Ferdinanda II, císaře římského, pro pravdu evangelia a svědectví Ježíše Krista, s mnohými jinými, zbožnymi, Bohu, svědomí a církvi věrnými r. 1628. vyhnaný, opustiv vlast a dědictví rodičů svých, oloupen nad to vojskem španělským, že jen ženu a děti jsem zachránil, vyšel jsem ve vyhnanství do země Uherské a území nejjasnějšího pána, pana Jiřího Rákocze, knížete sedmihradského, toho jména Prvního, v městečku pod hradem Lednickým jsem se usadil a tam s rodinami jiných zbožných spoluvyhnanců̊v, v nejhroznějších chudoby útrapách a v slzách, však pokorně a trpělivě Kristu svému po patnáct roků sloužil. Tu však roku 1643., ve středu po neděli Invocavit, zalíbilo se Bohu a Otci Pána našeho Ježíše Krista, působením Ducha sv., mne, červíčka svého, k tomu užiti, by mým prostřednictvím, jako poslední troubou, národům a lidem všech jazyků oznámena byla vůle Boží.“[3])

Tak slavnostně začíná Drabík svoje proroctví. A krátce udav jejich obsah, „by králové, knížata, hrabata a všechny mocnosti na zemi východních, západních, jižních a severních národů zničili všechny modloslužebníky, bludaře, bezbožce, lžikřesťany, kteří přidržují se papeže římského, této nevěstky babylonské, a za to postarali se, by Turkům, Tatarům, židům a pohanům vzešlo světlo“[4]), dodává sebevědomě: „Věztež tedy: Řeči tyto, mnou napsané a slzami, buď ze strachu, buď z radosti prolitými, často svlažované, nebyly a nejso

[1]) „Ut si Deus, nostri misertus, rursus nos ecclesiis redderet, nemo heb tatus rediret, exercitatior potius.“ — [2]) l. c. 8. — [3]) Lux e tenebris III. Ni Drab. 3. — [4]) l. c. 4.

řečmi mými, z mé vůle, z mých schopností, z mého rozumu (který jest příliš prostý a ku věcem takovým a tak velikým příliš lenivý) vzešlými; ale proneseny byly z úst Boha Stvořitele, Boha Vykupitele, Boha Posvětitele a se mnou sděleny, bych jim rozuměl rozumu mému a paměti přiměřeně.“ [1])

Drabík dále přísahá, že proroctvím těm věřil a věří, a každého, kdo by těchto proroctví podezříval, jim odpíral, jich odsuzoval, „volám dnes a volati budu zítra a jak dlouho mně nebo tobě život bude zachován, a v hodinu smrti své i tvé a v den poslední hrozného soudu, kdy slavně přijde Pán náš Ježíš Kristus ... volám ho před svaté církve učitele, Cypriana, Ambrože, Augustina, Bernarda atd. a před mučedníky Viklefa, Husa, Jeronyma a před svaté církve reformatory Luthera, Melanchthona, Kalvina ... pln naděje a důvěry v Boha, Otce Pána našeho Ježíše Krista, že i kdyby někdo z vás mne odsoudil, ani sám ani tyto řeči mé u Boha odsouzeny nebudou.“ [2])

V tom smyslu Drabík ještě vícekrát přísahal, ale před smrtí proroctví svá odvolal. Proto však proroctví zůstanou přece vždy památným pramenem dějin českých vůbec a hlavně dějin české emigrace, zůstanou zrcadlem politické její činnosti, zejména činnosti energického vůdce jejího J. A. Komenského.

My probereme proroctví se stálým zřením k současným dějinám v několika odděleních.

I. Do míru vestfalského.

(Obsah.) 1. Situace r. 1643. pro císaře nepříznivá Pokusy Švédů a Francouzů o získání Rákocze. 2. Vystoupení Drabíkovo; jak švédské a francouzské jednatele podporuje. Uzavření smlouvy mezi Rákoczem a Švédy. Prvé obléhání Brna od Švédů. 3. Komenský se o proroctvích dovídá, podporuje je proti obavam a pochybnostem bratří. 4 Turecko dovoluje Rákoczovi válku proti císaři. Rákoczovo činné vystoupení za války dánsko-švédské; jeho ústup z Moravy proti vůli visionářově. Bitva u Jankova. Druhé obléhání Brna. Rákoczy nucen k míru, což prorok hledí zameziti. 6 Vestfalský mír. Nezdar emigrace, ač naděje se nevzdává. Nové působiště Komenského.

1. Válečné štěstí se na počátku let čtyřicátých klonilo v neprospěch císaře. V červenci r. 1641. kurfirst brandenburský, Fridrich Vilém, uzavřel se Švédy příměří a přestal tím býti císařovým spojencem. Nový vrchní vůdce švédský Torstenson vtrhl 4. května r. 1642. do Slezska. Císařští spěchají mu naproti, v čele jich František Albert z Lauenburka, všechno vojsko s chvatem stahuje se proti nepříteli, ale jde si pro porážku. Bitva u Svídnice 31. května 1642. pro císařské vojsko byla nešťastna. Torstensonovi otevřela se zase cesta do dědičných zemí rakouských. Již 5. června vypálen Trutnov a odtud spěchá Torstenson na Moravu. Dne 16. června jest již u Holešova a odtud brzy u Olomouce Dne 14. června vzdal se tu velitel posádky Miniati za volný odchod. Za to slíbil Torstenson zachování práv a respektování katolického náboženství. Ale ani jedné podmínky ani ıhé nebylo dodrženo. Olomouc stala se Švédům pevným operačním lem. Brzy padl v moc jejich Prostějov, Litovel, Uničov. Konečně ılán naproti Torstensonovi Piccolomini, jemuž se sice podařilo

[1]) l. c. 5 — [2]) l. c. 6.

Švédy z Moravy vytlačiti, až na pevnosti v moci nepřátelské, ale pro příliš obtížný pochod, stěžovaný hlavně zbytečným dvorem arcivévody Leopolda, neučinil Švédům žádné patrné škody. Torstenson ustupoval až k Lipsku, očekávaje posil z vlasti, tam spojil se s Königsmarkem a na starém slavném bojišti Gustava Adolfa u Breitenfelda očekával nepřítele. Císařští přišli a 3. listopadu r. 1642. byla zde rakouská pěchota zničena úplně. Je to jen zázrakem, že se tenkrát Švédům nepodařilo rychlým pochodem dospěti Vídně. Zubožené Čechy napjaly poslední síly, Rakovník stal se střediskem nové armády a snad by se i bylo Piccolominimu podařilo aspoň poněkud nahraditi nesmírné škody, u Breitenfelda armádě císařské způsobené, v tom dne 22. března 1643. byl Matiáš Gallas jmenován vrchním velitelem císařské armády. Králové Hradec byl hlavním stanem jeho. Koncem dubna Torstenson vnikl Fridlandem do Čech 25. dubna šel přes Liberec k Mnichovu Hradišti, kde 12. května 1643. byl hlavní stan švédský. V prvé polovici června setkala se sice nepřátelská vojska u Brandýsa n. L., Gallas však neodvážil se žádného rozhodného kroku a nečinně postupoval za Torstensonem, jenž kolem samé Prahy, přes Prosík, táhl k Českému Brodu a odtud dále na Moravu.

Byl to pro Moravu zlý rok. Byla to druhá loupežná válka z r. 1639. v Čechách. Jedno město za druhým padá v moc Švédů. Prostějov, Uničov znova ocitly se v rukou nepřátel a 26. června Švédové za pomoci Valachů dobyli Kroměříže. Hroznému jejich řádění buď ze strachu nebo z neschopnosti nejen nepřekáží Gallas, ale vojsko jeho z nedostatku a bídy utiskuje obyvatelstvo neméně než pluky švédské. Hlas soužení a nářku ozývá se Moravou. Císař v této bídě spoléhá ještě na pomoc Uhrů. Tam odtud by mohlo přijíti na pomoc vojsko 12 000 mužů, ale proti císaři pracuje tam diplomacie francouzská a švédská.[1])

Mazarin dobře věděl, jaký význam měly by zbraně Rákoczovy pro vojsko švédské a proto napjal všechny síly, by Rákocze přivedl na svou a švédskou stranu. Agenti jeho již od ledna r. 1643. namáhají se, by ho Švédům získali za spojence. Rákoczy má vytáhnouti do války proti císaři. Za to zaplatí mu Francie a Švédsko první rok 200.000 skudů „monetae germanicae", ostatní léta 150.000 skudů a budou mimo to v zemích uherských vydržovati 3000 vojska svým nákladem Bez vědomí a dovolení knížete sedmihradského válčící strany neuzavrou žádného míru. Kdyby se podnik neměl zdařiti, zaručují obě velmoci knížecí rodině 400 imperialů ročně Poněvadž kníže jest vasallem Porty, může míti taková úmluva platnost, až bude portou schválena. O toto schválení namáhá se v Cařihradě francouzský zástupce de la Hay.[2])

2. Právě v této době, na počátku roku 1643. vystupuje Drabík a jest věru s podivením, jak obratně prorokuje ve smyslu vyjednávajících diplomatů francouzských a švédských.

„Vy budete vysvobozeni z vyhnanství svého," svěřuje Drabíkovi zjevující se duch. „Z východu přijdou a ze severu vysvoboditelé vaši. Severané zmocnili se již Olomouce, přijde však daleko větší vojsko jejich a není již příliš vzdáleno. Vůdcem východních bude

[1]) Rezek, dějiny Ferdinanda III. do r. 1648. str. 367. — [2]) Katona: Historia critica regum Hungariae stirpis austriacae — 32. 287 sl.

kníže váš, jenž se sice ještě rozmýšlí, ale bude k tomu přinucen.“ [1]) „Piš to bratřím v Polsku! Stane se, bych pomstil křivdy, která spáchána byla na Fridrichu (totiž zimním králi) a pokolení jeho, s nímž i vy jste odsouzeni byli.“ [2]) „Kníže váš půjde do boje. Již brzy uzavřen bude spolek o vykonání mých úradků, o zničení modloslužebníkův zároveň s tím, jenž je podporuje.“ [3]) „Již jest čas, bych povýšil Rákocze, knížete vašeho. Vyslyšel jsem tvé i bratří modlitby za něho... Buděť králem této země, bude-li mne poslouchati.. Zvěstuj mu, by začal již vykonávati ustanovení má... ať povolá na pomoc Turka, Tatara, Moskala aneb i polského krále a uvidí, že nikdo z nich mu pomoci neodepře. Nakloním mu těchto národů i jiných, o nichž dosud ani neví.“ [4])

Drabík má na rozkaz Boží odevzdati tato proroctví kapitánu lednickému Hodossimu. „Půjdeš k němu, jakmile přijde do hradu, a vše s ním sdělíš. Že rozkazuji, by psal knížeti a důkladně vylíčil vše, co jsem ti zjevil, že koruna již ho očekává. Já dotekl se srdce Hodossiova, by poznal mne.“ [5]) „Pověz vše samotnému Hodossimu, by psal knížeti a ať prozatím zůstanou proroctví ta tajemstvím Hodossiho a knížete.“ [6]) „Jakmile se vrátí Hodossi, jdi jistě k němu a řekni mu, že máš mu, jemu samému, říci něco v soukromí. A poznáš, že tě přijme a věcí svěřených u sebe jen pro knížete uchová... Vše, co o knížeti vašem jsem mluvil, vykonám, jen ať on sám porozumí mému vedení, ať podá pravici svou severnímu národu, jenž hledá ji upřímně. Ať nemá strachu, že sváděn jest, jáť budu kráčeti před ním a před jeho vojskem, by strach vnikl v nepřátele jeho.“ [7]) „Kníže jest již nakloněn (úmyslu mému), ale čeká na jasnější projevení mé vůle. Už ať tedy nemlčíš, ale řekni Hodossimu, by psal knížeti, co jsem ti již tolikráte zjevil.“ Ale Drabík ví patrně, co jest překážkou touženého spojení knížete se Švédy. On ví, že nedochází svolení Porty. Proto osměluje se podotknouti: „Snad očekává kníže, až Turek učiní počátek?“ Dostává však ihned obratnou odpověď: „Ničeho neučiní Turek, dokud mu kníže nezjeví svého úmyslu... Víť to Turek, že kníže váš již od několika let spolky činí s knížaty zahraničnými, i to, že polský král jest mu nakloněn, a proto čeká na knížete.“ [8]) Drabík byl by rád šel k Hodossimu s takovými zprávami. Byl jistě přesvědčen, že bez knížete pro emigraci není spásy. Ale byli to starší jednoty v Uhřích, kteří Drabíkovi překáželi vystoupiti s viděními na veřejnost. Buď že mravní povaha nového proroka se jim nezamlouvala, buď že vzpomínka na trpká sklamání Kotterem a Poniatovskou byla ještě příliš živá, ale jistě také pro strach před císařskými, kteří byli na blízku, bratří svolali poradu, a usneseno, by o těch věcech se přísně mlčelo. [9]) Proto měli přede vším bratří a starší jednoty pohnuti býti k povolnosti. Když tedy visionář znova vybízen, by již vidění oznámil na patřičném místě, vymlouvá se na bratry. [10]) „Víš, o Bože, že jsem k tomu ochoten, ale dobří oni mužové radí, bych počkal ještě na vhodnější příležitost, abych snad nebyl k posměchu.“ Na to duch: „Dobří jsou před vámi, před sebou, ne však přede mnou... Pověz

---

[1]) Revel. II. 23. Jan. 1643. — [2]) Revel. II. 8—11. — [3]) Revel. II. 15. 16. v únoru 1643. — [4]) Revel. IV. 30—39. 14. února 1643 — [5]) Revel. IV. 41—43. — [6]) Revel XII. 12. 2. března 1643. — [7]) Revel. VIII. 13—19., 10. března 1643. — [8]) Revel. XII. 14—21. 16. dubna 1643. — [9]) Revel. II. poznámka — [10]) Revel. XIII.

už konečně všechno Hodossimu, neučiníš-li tak, stihne tě trest, jenž stihl neposlušného proroka, kterého lev zardousil" (I. Reg. 13.)

Bratři povolili prosbám ducha, Drabík poslechl. Šel na hrad k Hodossimu a prosil ho, by vše uvedl ve známost knížete. To stalo se 5. května r. 1643. A v týž čas uzavřel Rákoczy se Švédskem smlouvu, v prvé polovici května podává kníže o tom zprávu Leonardu Torstensonovi a žádá ho, by královna švédská spolek ten potvrdila. Z ležení svého Torstenson 8. července 1643. odpověděl knížeti, dodává mu odvahy, ujišťuje ho, že má od královny plnou moc a stvrzuje smlouvu.[1]) Nepřátelé císařští nabyli tím vítaného, mocného spojence.

Nebezpečí z toho pro císaře vzniklé ukázalo se brzy. Císař v tísni své bezpečně spoléhal na vojsko, jež měl mu palatin Eszterházy přivésti na pomoc. Toto zbrojení Uher mělo vynésti 12.000 mužů. Ale v posledním okamžiku se tento plán císařův nezdařil, Uhři, ponoukáni Rákoczem, nepřišli.[2])

Za to přímé účastenství Rákoczovo ve válce se toho roku (1643.) nestalo skutkem. Rákoczy zbrojil, byl očekáván, ale zbrojil pomalu. Prorok po dvou měsících má zase vidění Zdá se mu o rodící ženě. „Té podoben jest váš kníže, parturiens, sed non pariens." „Nemlč," napomíná Bůh, „ale mluv Hodossimu, že už je čas, by kníže přestal jednati dle úmyslů svých a lidských rad. Ale ať jedná podle toho plánu, jejž vykonávati již počali ti, jež jsem vzbudil, by ujali se slávy mé i prospěchu krajin, od antichristianů utištěných. Hle, již již ubíhá lhůta modloslužebníkům určená, ale kníže vystoupiti ještě se zdráhá. Bojí se, nevystupuje tak, jako služebník můj David, jenž, kolikrátkoli poznal, že jest to vůle má, s odhodlanou myslí dal se v boj — nikoli v svůj, ale v můj boj, a byla s ním pravice má a rameno mé pomáhalo mu, kdykoliv jednal ve jménu mém. Ať následuje ho kníže, pán váš, a stane se, jak jsem předpověděl: předcházeti budu všude vojsku jeho. Ať zví tedy kníže, *že vyvolil jsem jeho a ne jiného, by jménem mým pomohl národům, jež vzbudil jsem vyvrátit dům rakouský, zničit modloslužebníky se všemi nepravostmi jejich.* Mohli by to sice ti národové vykonati *také bez něho, ale já chci učiniti ho účastným té cti, jediného z tohoto národa."* [3])

Kníže však ani potom neodhodlal se ku rozhodné válce. A Švédové by ho byli tak potřebovali! Torstenson 2. září 1643. setkal se s Gallasem. Tento neschopný vojevůdce poslal Puchheima do Slezska, by prý Švédy zaskočil ale Puchheim byl na hlavu poražen. Měl nejvyšší čas prchnouti do Opavy. Dne 3. září Torstenson přirazil k Brnu. Sem kdyby byl tenkrát přišel Rákoczy, byla jistě ztracena Vídeň, soudí správně prof. Rezek.[4]) Ale Rákoczy nejde. Prorok, *právě 3. září* napomíná, volaje znova: „V pravdě, známy jsou mně cesty knížete, pána Vašeho, po nichž On (kráčeje) zdráhá se činiti to, co soudy moje ustanovily vykonati skrze něj, ve spojení s národy, jež vzbouřil jsem proti domu rakouskému. Bojíť se prý, že by přiveden býti mohl na bezcestí. Chtěl jsem mu tebou oznámiti, by se toho nebál, aby na nic se neohlížeje, spojil se s národy, kteří ho ku spolku upřímně zvou. *Jim sice bez něho neschází sil, ale če*

[1]) Katona l. c. 32, 240 ss. — [2]) Rezek, Děje Ferdinanda III. 367. — [3]) l. c. Rev. XV. (16. července) 6—13. [4]) l. c. 368.

mu tím činí, jako dosud nikomu v tomto národě. Poněvadž však Hodossi slova má u sebe neuvážil tak, jak měl, a poněvadž ani knížeti jich plně nevysvětlil, poroučím ti, bys šel k Janu Přečinskému, a neohroženě i s důvěrou abys mu vyřídil, že poroučím, by co nejrychleji zjevení Ti učiněná do uherštiny přeložil a knížeti odevzdal, že už je čas, že už chvěje se země tato s obyvateli svými, kteří již umdlévají, nevědouce kam se obrátit. Ať vykročí již ve jménu mém, meč můj půjde před ním, by zachoval ho i zemi tuto před ukrutenstvím domu rakouského, kterýž nyní s nikým, ani s Turkem nejedná upřímně...“ [1]) Tento Přečinský se však té práce bál, rukopis jeho prý jest znám v císařské kanceláři a on prý by sebe i rodinu svou vydal tím v možné nebezpečí života. Postačí prý, když Drabík knížeti pošle svůj český rukopis, však se někdo najde, kdo všechno knížeti vyloží. Opravdu Egrei Istvan, posel knížecí, tento exemplář donesl 13. září 1643. [2])

V ten den Torstenson už nebyl u Brna. V noci z 8. na 9. září Torstenson opustil svoje ležení a rychle táhl na sever, volán byv na jiné bojiště. Koncem roku 1643. Torstenson byl již v Holštýnsku. Na nejdálnějším severu vzplála válka švédsko-dánská; jako zázrakem pro tento okamžik císař a říše zachráněna.

Co se stalo, že nechal Rákoczy tak vhodný okamžik prchnouti? Francouzskému jednateli de la Hay-ovi, jenž měl vymoci svolení Porty, se práce v Cařihradě nedařila. Velvezír odpověděl mu, že ve věci tak důležité má se na něj Rákoczy obrátiti sám. [3]) Kníže opravdu do Cařihradu psal. V dopise tom opakuje se šeredný úkaz, jehož svědky byli jsme již při povstání českém. Rákoczy dává celé Uhry v poddanství turecké, a sultánovi, dá-li mu svolení a dobude-li 13 komitatů, slibuje 40.000 tolarů, [4]) dobude-li 7 komitátů, 20.000 ročního poplatku, hned pak hotově 25.000 tolarů. Toto vyjednávání s Turky prodloužilo se přes léto roku 1643., a tak celá výprava skončila proti vůli spojenců bez činného vystoupení knížete.

V době, o níž píšeme, Komenský již o Drabíkovi věděl. „Piš Komenskému“. poroučí Bůh Drabíkovi 2. července, „a piš, by všechno uvážil, by tato zjevení má srovnal s jinými, o nichž ví, že vyšla z úst mých. Nedá jistě jiného svědectví, než dle pravdy“. [5])

Opravdu consenior Pavel Hladík, „muž plný bázně Boží“, Komenskému psal do Elbinku, sdělil s ním vidění dosud učiněná a jménem bratří žádal ho za úsudek. Komenský líčí, jak mohutný dojem celá věc na něj učinila. „Já, to poznav, se zachvěl, strachem před novými bouřemi. Dřívější ona proroctví Kotterova a Poniatovské příliš hlubokým již u mne pochována byla mlčením, tak že při vzniku nového tohoto proroctví musel otřásti se duch můj“ [6]) Chválí bratří opatrnost, napomíná jich však, by se veřejné modlitby a posty, jež prorok poroučel a k nimž starší jednoty nesvolovali z ohledů politických, konaly, aby se bratří snad neukázali vůli Boží nepovolnými.

Ač prvý tento úsudek Komenského zní velice opatrně, Drabík nemohl se přece ku proniknutí svých proroctví dovolati autority

---

[1]) l. c. Rev. XVII. 7—13. — [2]) l. c. Rev. XVII. 26—30. — [3]) Dozvěděl o této žádosti Drabík, že Rákocze napomíná, aby *sám* psal Turkům. — Katona l c. 250 ss. — [5]) Lux e ten. Rev. XIV. 10 — [6]) Lux e ten. po rev. XIV. oznámce.

vlivu plnější. Jistě bylo to již následkem tohoto vlivu Komenského, že bratří Drabíkovi již neubránili, by proroctví svých na veřejnost nedával: A bylo toho věru třeba, by Drabík proroctví svá kryl jménem Komenského, vždyť bratří nad proroctvím Boha *tak se zjevujícího* museli naplněni býti trapnými pochybnostmi.

Švédové na př. hrozně řádili na Moravě. Lid stenal pln útrap a bolestí z ukrutností švédského vojska. Spolubratří Drabíkovi „valde dolebant“ praví vám visionář, „velice se rmoutili“, že se vlast tak pustoší To že mělo býti vojsko Bohem poslané? A Bůh to omlouvá. „Mnohým se zdá, že by vše jinak mělo býti, než opravdu jest. Já však pravím: Je nutno, by věc tak se dála a ne jinak. *Čím by měli býti bezbožní dohnáni k tomu, aby poznali hrůzu hněvu mého, který vyvolali na sebe, než ohněm a mečem. jejž poslal jsem, na ně . . . . . Komu určil jsem meč, pod meč půjde, komu oheň, v oheň vržen bude; neboť hněv můj vzplál proti modloslužebníkům šeredným*“.[1]) Toto omlouvání tak hluboké zkázy vlasti naší jistě není vlastenectvím, ale to jak visionář nakládá s vsackými Valachy, není jen nedostatek vlastenectví, toť už bezpříkladná necitelnost.

Vsačtí Valaši byli císaři nepřátelští. Švédům na Moravě poskytovali služeb nejplatnějších. Již 26. června při dobývání Kroměříže byli oni první, kteří slezli hradby. Pod praporem svým, který nesl nápis „Pro verbo Dei et pàtria suscipimus haec omnia“, jako lvové bojovali proti císařským. Oni opravdu byli revolučním živlem v zemi a hlavní příčinou, že po letech padesátých se na Moravě proti protestantům vystupovalo tak přísně. „Tu račte viděti“, psal kdosi Salmovi, „jaká věrnost k Jeho Milosti císařské a vlasti od těch, kteří ten starý kvas v sobě zazrzavělý mají“.[2]) Tato nevěra Valachů měla po odchodu Švédů z Moravy býti potrestána. Puchheim obrátil se s vojskem svým do Vsackého kraje a vykonal tam hroznou exekuci. „Vtrhl tam a cokoliv Vsetínských ozbrojených nalezl, hrozně povraždil. Po odchodu jeho pak hrabě Rothal odsoudil 36 občanů k smrti mečem, oběšením, kolem, na hrozné věru podívání“ píše Komenský.[3]) A zač vsacké Valachy potkal tak krutý trest? Zjevující se Bůh odpovídá: „Soudy mé konají se v zemi Vaší. Vsetínští prokláni jsou dnes, prokli je i zítra, neboť málo jest jich, kteří by hledali tváře mé, i mezi vámi málo“.[4]) Ubozí Vsetínští! Za jejich věrnost k protestanismu. za jejich zrádnou odvahu proti císaři chtěl jim prorok v dějinách zanechati takovou památku. Ten Bůh Drabíkův patrně byl v úzkých, nechav svých věrných vsackých Valachů porubati, ale tak se vymlouvati mohl jen Drabíkovi.

4. Vraťme se však ku Švédům a Rákoczovi. Za nepřítomnosti Švédů na Moravě vedlo se jejich posádkám špatně. Zásobování jich v zemi zpustošené již samo sebou spojeno bylo s obtížemi. Mimo to obklopeny byly vojskem císařským, jež dovedlo je dobře znepokojovati. V této době mohl jim pomoci jen Rákoczy. Jen on mohl jim zásobování usnadniti, jen on mohl jim pomoci z celé řady tísní. Prorok ho k tomu vybízeti nepřestává „Není ještě konec boje a

---

[1]) Lux e teneb. Revel. XIV. 4—9. — [2]) Rezek, l. c. 340. — [3]) Lux e teneb. Revel. XXII. 7. — [4]) Lux e teneb. Revel. XXII. 5–8.

nebude, dokud kníže Váš neučiní toho, co tvým prostřednictvím mu poroučím. *Co jsi mu poslal, přijal sice správně,* ale vzbuzuje to v něm divné myšlénky. Povolá-li tě k sobě, půjdeš, ničeho se báti nebudeš, neboť budu s tebou, a kníže sám se o bezpečnost tvoji postará. Věz však bezpečně, *soužení všech, jež poslal jsem na tolik národů, nebude konce, aniž se vrátíte do vlasti své, dokud on nevykoná v království tomto vůli mou, stana se králem.* Příkrou se mu zdá býti věc ta a obtížnou. Já však prohlašuji, že *tak dlouho to bude těžko, dokud vážně nepočne a dokud neprohlásí se otevřeně nepřítelem domu rakouského* ... A potom potru nepřátele jeho domácí, a nezdaří se žádný záměr těch, kteří snad proti němu a domu jeho povstanou. *Neboť nejen jemu, ale i synům jeho a všem potomkům dobře činiti budu, jen ať vyplní přání, rozkazy mé. A já v zemi této takovou ctí ho obmyslím, jako nikoho dosud".*[1])

V listopadu prorok jásá, že Rákoczy již chce Boha poslechnouti, že již počíná konati vůli Boží,[2]) ale 18. prosince již znova kárá Bůh Rákocze a hrozí: „Kníže Váš se nepřidržuje rozhodně mé vůle, ale uvažuje, váhá. *Nechám-li ho kráčeti po této cestě, v neštěstí upadne,* svou vinou, nikoliv mou. Neb vůli svou jsem mu zjevil. Chtěl by tě k sobě povolati, ale bojí se nebezpečí Modlete se dnes všichni".[3])

My už víme, proč Rákoczy k válečnému vystoupení se odhodlati nemohl. Dovolení vysoké Porty nedocházelo. Až konečně ku konci r. 1643. došly z Cařihradu zprávy příznivější.

Neuspokojily sice zprávy tyto Rákocze v plné míře. Vidíme to z dopisu, jejž zástupci svému Michaelu Maurerovi zaslal 4. dubna 1644. do Cařihradu. Velikou prý mu a poddaným jeho způsobilo bolest, že mu velký vezír dovoluje vybojovati pouze sedm provincií. Třináct komitatů, o něž prosil, jsou s Košicí spojeny jako údy s hlavou. Obyvatelé všech provincií nesnesli prý by již jiné vlády, než jeho a rádi slíbený poplatek budou zapravovati. „Dekret, jímž potvrzen jsem za majitele sedmi provincií, jsem dosud zatajil, předně proto, že nám nedostačuje a pak proto, že palatin uherský pilně toho dbá, by běh věcí mých zastavil, občany, kteří nám jsou nakloněni, zviklal. Kdyby dekret onen byl prohlášen, hůře by vše dopadlo. Jestliže tedy sultan mne ujistí, že i mne, pokud na živě budu i potomky mé chrániti bude v držení třinácti provincií, slavnostně přislibuji, že z důchodů oněch třinácti provincií každoročně 20.000 tolarů platiti budu mimo dary a poplatky transsylvanské. Aby snad sultan svolení své neodložil, na počátku nejbližšího měsíce května vyslance své vyšlu s dary stříbrnými a polovičkou ujednaných peněz".[4])

Ale hlavní věci Rákoczy a spojenci jeho dosáhli: Porta k válečnému vystoupení knížete sedmihradského dala své svolení. A věru nechybíme, tvrdíme-li, že Rákoczy, vida císaře v takové tísni, že

---

[1]) Lux e teneb. XIX. 8.—15. 29. října 1643. — [2]) Lux e teneb. XX. 26. .op. 1643 — [3]) Lux e teneb. XXI. 4.—8. 18. pros. 1643 — [4]) Katona l. c. . „Quare si sultanus certum me reddat, quod et me, dum vivam, et posteros ɔs in locum meum successuros in possessione 13 provinciarum — tutabitur ... rmate promitto, me ex illarum provinciarum vectigalibus in singulos annos extra nera et tributum transsylvanicum vicena millia talerorum repraesentaturum".

vítězství své pokládal za možné, v naději na vlastní prospěch, pobádán i sliby i hrozbami visionářovými, koncem ledna 1644. vypověděl císaři válku a počátkem února vtrhl do Uher.

Tam rozšířil manifest válečný, jenž věru není vzorem upřímnosti a otevřenosti, považíme li, oč pro sebe usiloval u Porty. Rákoczy prý jest přesvědčen, že jedná z vůle a rozkazu Božího,[1]) že podnikem svým slouží i božské cti i svobodě své vlasti. Jesuité prý v Uhřích jen za tím pracují cílem, by svobodu království vyvrátili, evangelické náboženství pak úplně zničili. Evangelíci jsou prý odstrkováni ode všech úřadů. „Boha“, praví doslovně „jenž i nejtajnější záhyby srdce zná, se dosvědčujeme, že *ani touhou po privatním prospěchu, (!)* ani k vůli náboženství, tím méně z nenávisti k náboženství jsme válku tuto začali, ale jen proto, bychom ztenčených od králů privilegií zbraní opět dobyli . . . aby každý beze strachu a bez překážky svým způsobem Boha ctil“.[2]) — Tento manifest věru jest opět důkazem, že nikdy se náboženství nezneužívalo tak, jako v tak zvaných náboženských, správně však lupičských válkách protestantů proti katolíkům.

Prorok, vida takto snahu svou korunovánu, má jen málo zjevení. Ale všechna tato zjevení jsou obsahu tak obratného, že válečnou mysl Rákoczovu buď vzpružují, buď v neštěstí nové dodávají odvahy. — Kníže rozdělil vojska svá na tři sbory, z nichž jednomu velel sám, druhému syn jeho Sigmund, třetímu Janos Kemény. Z tohoto třetího sboru postoupil Jiří Kopronczai se svým oddělením příliš do předu proti nepříteli, byl v dubnu u Jihlavy od Puchheima přepaden, vojsko jeho rozprášeno a Kopronczai zabit. „Ah Pane“, ptá se prorok, jenž jako na objednanou měl zjevení, „proč dopustil jsi, by Kopronczai zahynul? — Pro váhavost jeho v poručeném díle (!) a by v sílu jeho příliš nedůvěřovali lidé i kníže sám, jak to činili. Konečně proto že již vyplnil svůj úkol tady na zemi. Ten, kdo po něm bude vůdcem vojska, nebude tak slavný, jako on, ale i s tím bude pravice má.“ [3]) Ale porážka Kopronczaiova byla příliš citelná a tak naivní útěcha Drabíkova „Ducha“ příliš malá. „První srážka tato“, vykládá Katona,[4]) „vzmužila císařské a stísnila vojsko Rákoczovo“. „Rákoczy“, praví v té věci Komenský,[5]) „byv zpraven o porážce Kopronczaiově a uslyšev, že Švédové jsou ještě daleko vzdáleni, ze strachu, by neutrpěl větších ztrát, volá vojsko nazpět. Drabík jest nad tím pln nepokoje. „Zahnali mne nepřátelé moji, já ustupoval jim, ale vrátiv se, sklál, porážím a porazím je i se země shladím. Loupení jejich a neřesti všeho druhu i hlas chudých proniká ke mně. Ó dome rakouský, kořeny tvoje v Uhrách tkvěly, hle jak je vytrhám!“ [6]) těší ho Bůh.

Tento ústup Rákoczův měl však pro celou válku větší následky, než se snad visionář nadál. Po celé léto r. 1644. již ku větší srážce nedošlo, a vojska sedmihradská na Moravě nenabyla pevné půdy pro chvíli, kdy přítomnost jich tam mohla býti daleko osudnější.

5. Válka dánsko-švédská, byla dobojována a skončena mírem ve vsi Brömsebro. Neschopný Gallas táhl sice za Švédy do říše, a

[1]) Jsou slova ta pouhá frase, nebo ozvěnou Drabíkovských revelací? — [2]) Katona l. c. 268. — [3]) Lux e ten. Rev. XXIV. 7.—10. — [4]) Katona l. c. 281 [5]) Lux e ten. Rev. XXV. pozn. — [6]) Lux e ten. XXV. 2.—4.

tato výprava jeho jest opravdu nejsmutnějším úkazem třicetileté války. Gallasovi se nepodařilo přenésti válku do Německ. Již 26. ledna 1645. Torstenson vešel do Lipska a poručil Wranglovi, by táhl do Čech. Dne 8. února byl Torstenson již v Kadani. Již z Lipska s Rákoczem vyjednán byl operační plán pro celý rok. Rákoczy měl zásobovati posádky švédské v zimě, Torstenson neustálými pochody chtěl po celé jaro r. 1645. císařské vojsko unavovati a v létě při vhodné příležitosti zničiti. Opravdu začal Torstenson pochodem po Čechách. Od Kadaně táhl k Touškovu, k Přešticům, Švihovu 24. února byl u Klatov, odtud přes Nalžovy táhl k Horažďovicům. Setkal se zde sice s císařskými, v jichž čele tenkrát byl Hatzfeld a Götz, ale k bitvě nedošlo. Dne 27. února Torstenson byl u Strakonic, odtud couvl k Radomyšli, přes Čížovou postupoval k Vltavě, tu přešel u Klučenic, 3. března byl u Sedlčan. Císařští mu nadskočili, Torstenson musel se odhodlati k bitvě. Dne 6. března 1645. bojováno bylo na pláních u Jankova. Císař dočkal se tu své největší porážky. Götz zahynul na bojišti, Hatzfeld byl zajat, císař z Prahy, která pokládána za ztracenou, prchal přes Plzeň, Řezno a Pasov do Rakous. Za zoufalých těchto poměrů velitelství ujal se znova arcivévoda Leopold Vilém.

Byly to poměry zoufalé! Kurfirst saský, polekán císařovými nehodami, vyjednává s nepřítelem o příměří a mizí z bojiště, volaje vojsko své nazpět. Bez armády, bez peněz stojí tu císař, jen pln důvěry v pomoc Boží a podporován věrností svých národův.

Do Vídně 9. března přišly první neurčité zprávy o bitvě u Jankova. Kdyby byl tenkrát Torstenson táhl od Jankova přímo k Vídni, bylo snad Rakousko ztraceno. Ale Torstenson proti všemu očekávání obrátil se na Moravu. Hlavní město získalo několik dní času ku přípravě na obležení. Mezi tím co Torstenson 11. března se zmocnil Jihlavy a pak dobýval Znojma, ve Vídni ozbrojilo se na rychlo 2600 měšťanů a 1500 studentů. Což je to proti takovému nepříteli? Již 25. března obsadili Švédové návrší u Kremže, 5. dubna vzdal se Korneuburg, 9. dubna Švédové pevně usadili se na začátku mostu přes Dunaj. Ale tu stalo se, čeho se obležení nenadáli. Byl velký pátek, 14. dubna 1645. Švédové s hlavním vojem svým vrátili se na Moravu [1]) a 4. května Torstenson rozbil svůj hlavní stan v Králově Poli u Brna. Snad tanul mu na mysli jeho poslední nezdar u Brna, o němž myslil, že přítomností Rákoczovou se tentokráte opakovati nebude, a že se hlavního města Moravy brzy zmocní, by potom spojenými silami udeřil na Vídeň. Od Rákocze žádal prozatím, by mu u Prešpurka připravil přechod přes Dunaj.

Rákoczy byl v tom okamžiku osobností důležitou; není si toho vědom jen Torstenson a císař, ví to dobře i náš prorok, a proto pracuje i on u Rákocze vší silou. Z počátku chce knížete pohnouti slibem, lichotí mu.[2]) Dne 22. července 1645. poroučí mu Bůh: „Podnikni cestu ku knížeti a řekni mu, že poslán jsi ode mne, svého [illegible]o stvořitele, bys ho před celým vojskem, jež jsem shromáždil [illegible] něho, pomazal a prohlásil králem tohoto království. Ale

[1]) Feuilleton „Politik" 27. června 1894. Die Schweden vor Wien im 1645. [2]) Rev. XXX. 4.—9. 2. července 1645.

napřed budeš míti kázání na slova druhého žalmu: „Pomazal jsem krále svého atd. O tom kázání ihned přemýšlej! Skončiv kázání, vylaješ olej balzamový, jejž najdeš u dvora knížecího před tváří celého národa na hlavu knížete. Potom ať kníže povolá přední země, ať poručí připraviti korunu a ať ustanoví den své korunovace, která vykoná se v Ostřihomě u přítomnosti národa. Ty slavnosti té budeš také přítomen. To až se stane, stihnu vojsko nepřátelské nesmírnou porážkou . . . . .“

Ale Rákoczy nechce dáti se těmito sliby pohnouti. On váhá, posílá sice pod generalem Adossym pomoc, jíž naproti vyslán švédský general Douglas se 700 jezdci. V Uherském Brodě sešla se spřátelená vojska, ale bylo viděti, že Rákoczy poslal pomoc jen na oko. Pomoc byla nedostatečná. Torstenson volá Rákocze, on ho tolik potřebuje! Kdož by se toho byl nadál, Brno se drží statečně a odporuje obléhajícím je zástupům již měsíc, již dva měsíce. A divné řízení osudu! V čele této statečné posádky brněnské jest francouzský hugenota Ludvík Ratvit de Souches. Mohl statečný tento kalvinista říci jako maršál Turenne: Jsem hugenota, ale kord můj je katolický. Tolik práce Torstenson u Brna neočekával. K tomu se u vojska jeho dostavuje citelný nedostatek potravin — a Rákoczy nejde. Konečně 17. června vytáhl z Košice s 30.000 muži, ale kráčí v před nápadně pomalu. Dne 2. července byl v Topolčanech, teprve 19. července sešel se s Torstensonem, ale vojsko jeho rozkládá se mezi Břeclavou a Hodonínem a boji se vyhýbá. Proč?

U Rákocze nepůsobil jen Torstenson a jen prorok, ale i diplomacie císařská. Již koncem r. 1644. poslán do Cařihradu posel císařův Heřman Černín z Chudenic s velikými dary. Rákoczy se o tom dozvěděl. Proto 6. (16.) prosince píše tam, že švédská královna také pošle Portě dary. Jen ať Porta čeká se svým rozhodnutím. Ale sám chtěl se zabezpečiti se všech stran a již v dubnu 1645. vyjednával s diplomatickým agentem francouzským Ant de Croissy o dodavek ku své smlouvě s Francouzi a Švédy. „Kdyby Turci mu snad válku zapovídali, v případě tak veliké nutnosti má Rákoczovi býti dovoleno, když by jinak válečně odporovati nemohl, s císařem římským uzavříti mír.[1])

Rákoczy se všemožně staral, by eventualita taková nenastala. Píše do Cařihradu o svých vítězstvích (!), slibuje, že od jasné Porty nikdy neodpadne, dovídá prý se jistě, že „Germanus“ ho chce otráviti, slibujeť prý tomu, kdo by knížete se světa sprovodil, velkou odměnu a vysoké důstojnosti, jen proto chce „Němec“ mír, by jako Štěpána Bočkaje po uzavření míru zničil jedem tak také jeho, Rákocze, se zbavil.[2]) Konečně obrací se na Švédy, by vyslali do Budína a Cařihradu poselství a vymohli souhlas Turků ku pokračování v této válce.

Ale Turek opravdu byl nepřístupný. Již v Sobotě Rymavské turecký posel zapověděl Rákoczovi válku, „jeden rychlý posel za druhým přichvátali z Cařihradu a volali knížete zpět a hrozili mu, kdyby neposlechl, i tím nejhorším,“ [3]) praví Komenský. Mimo to vpadl Puchheim za zády knížete do Sedmihrad a panství knížete jem i vojsku jeho dáno v plen

---

[1]) Katona l. c. 311. — [2]) Katona l. c. 299. — [3]) Lux e ten. rev. XXX pozn. (22. července).

Za takových okolností byl nucen Rákoczy vyjednávati o mír. Těžce to nesli sklamaní spojenci. Švédský a francouzský vyslanec u knížecího dvora dávali Kemeňovi po 10.000 imperialech, by mír ten překazil.[1]) Jim, jako vždycky, pomáhá Drabík, a v tomto případě s takovou odvahou, že až žasneme.

Posledního července, tedy v nejvyšší čas, poroučí Drabíkovi Bůh: „Dnes vyjdi z domova. Jdi ku knížeti! A až přijdeš před tvář jeho, řekni mu, že se mně nelíbí cesty jeho, protože modloslužebníky, jež jsem zavrhl, jež určil jsem pro meč, nechce vyhubiti, ač oni o zkáze jeho přemýšlejí ve dne v noci. S důvěrou mluv ku knížeti, jedno že ti je, životem či smrtí mně sloužiti. Jestliže vůbec odepře ve spolku s ostatními pronásledovati ještěrčí to pokolení, že neštěstí sešlu na jeho dům, na vojsko jeho a že vyhladím v domě jeho vše až do nemluvněte. Mluv odvážně vše, co ti poroučím, i kdybys měl býti k posměchu. Nalezneš u dvora knížecího protivníka. Před tím, jakmile ho poznáš, měj se na pozoru! Nejez a nepij před ním. Svěř se úplně rukám mým a cestu svoji nastup!“[2]) A Drabík opravdu se této cesty, na tehdejší poměry zajisté svrchovaně nebezpečné, odvážil.

Již 4. srpna byl ve Skalici a odtud s tlupou vojáků knížecích, kteří z hradu branečského do hlavního stanu dopravovali zásoby, dostal se do ležení knížete. Czulai, dvorní duchovní knížete, prý ho laskavě přijal, vyptal se ho, proč přichází, dal si jakýmsi šlechticem uherským Sölösim dosvědčiti, že opravdu je to pastor lednický a se vzkazem Drabíkovým ku knížeti odešel. Vrátiv se, odpověděl Drabíkovi, že mezi císařem a knížetem již mír jest vyjednán. Že si ostatně kníže přeje, by milosti té, líbí-li se Bohu, dostalo se jeho synovi. Chce prý také znáti poslední zjevení. Ať ta Drabík odevzdá lékaři knížecímu Askaniovi, jenž je do latiny přeloží. Stalo se to téhož dne, a Drabík měl počkati na odpověď. Ráno předvolán byl před nejvyššího hofmistra knížecího, Frant. Bétlena, jenž mu řekl: „Ctihodný pane! Nejjasnější kníže vzkazuje vám svou náklonnost. Přijal laskavě vaše zprávy, a až se zjevení naplní, jistě vás neopustí. Po službách Božích povím vám více. Neodcházejž však důstojnost vaše bez vědomí knížete“. Potom zvěstoval mu lékař, mír už uzavřený že rušiti se nemůže; abych prý šel, chci-li, domů, že vozy knížecí právě pojedou do Potoka. Šel jsem dát s Bohem Czulaiovi, jenž chtěl mne zadržeti, řka, že Bétlen má se mnou něco sděliti. Ale lékař přistoupil a řekl, že vozy již jedou, abych odešel.[3])

Drabík přišel pozdě. Jednání o mír bylo tedy již skončeno. Nemělo také obtíží. Jednatel císařův Törösy a jednatel knížete Lonyai a později Jan Klobusicki se snadno shodli, když císař, jak správně praví sám také Komenský,[4]) věda, že by tolika spojeným nepřátelům nemohl čeliti, knížeti nabízel podmínky, jakých si sám přál.

Mír byl císařem 8. srpna 1645. schválen. Torstenson zuřil Dne 15. srpna pokusil se ještě o jeden útok na město, ale marně. Pln hořkosti odtáhl 23. srpna od města, bloudil nějaký čas ještě v Rakousích, ale císařští už se ho nebáli Torstenson nejkratší cestou táčel k severu. Což by dělal v zimě v zemi tak vypleněné? Dne

[1]) Katona 1 c. 327. — [2]) Lux e tenebris XXXI. 2—9. — [3]) Lux e teneb. XXII. passim 4. a 5. srpna. — [4]) Lux e teneb. XXX. Pozn.

17. října byl již v Poličce a v Lipsku vzdal se vedení vojska. Císař jako zázrakem byl opět zachráněn, ovšem za cenu dost vysokou. A Drabíka „Bůh" potěšil „Tomuto vojsku jsem Brno vydati nechtěl," praví mu.[1]) Jiné vojsko ovšem se Brna již také nezmocnilo.

6. Prorok nemá delší dobu žádného zjevení. Až zase 10. února r. 1646 mluví k němu Bůh i těší ho a zvěstuje mu věci soukromější, týkající se více osoby prorokovy. Ale i tyto věci jsou pro celou dobu *dosti charakteristické* Tak na př. jakýsi občan meziříčský, Kříž, vrátil se ku katolické církvi a opravdu ji miloval s láskou a nadšením konvertity. *Tohoto rázného katolíka odsoudil Bůh do pekla a oznamuje to Drabíkovi.*[2]) Celkem zjevující Bůh věnoval soukromým věcem Drabíkovým dost pozornosti. Starší jednoty vytýkají Drabíkovi, že opustiv stav svůj, živí se plátenictvím. *„Jen zůstaň pláteníkem od něčeho živ býti musíš"*, poroučí mu Bůh.[3])

Až 4. října r. 1646., tedy více než po roce, vrací se prorok k věcem veřejným. „Řekni knížeti vašemu: Veniendo veniet." Zdá se to býti hrozbou, vykládá Komenský: Jestliže on sám nepřijde, přijde jiný „Věz, že Sigmund, syn knížete, dojde k veliké cti."[4]) Určitěji mluví 10. října[5]): „Ačkoliv se nestalo (ještě), o čem jsem k tobě mluvil, stane se jistě. Tys dosti učinil, že poslechnuv mne, sám jsi šel ku knížeti a oznámil mu vůli mou. *Že pak kníže s rádci svými tomu rozuměti nechtěl, ale mír uzavřel, tím nestalo se nic, než že prodloužila se lhůta mnou ustanovená . . . Počátek zkázy bestie musí se státi v Uhrách.* Kníže nechtěl zničiti svých i mých nepřátel, mysle, že není to pravda, co oznámil jsem ti, že nepřátelé tito obmýšlejí jen zkázu jeho a domu knížecího. Ale pozná, ba již poznává, i rádcové jeho, že nepřátelé upřímně nejednají. Z Uher pod záminkou evangelia antichrist zasil modloslužebnost do Čech i Moravy, nutno tedy, by odtud byla vypleněna. *Tomu ani spojenci knížete (Švédové) nerozumějí.* Ty však jistě věz, že zboření vlády bestie v Uhrách vezme počátek!" *Švédům děje se zde patrně výčitka, že neopakují válku svou z Moravy za pomoci Rákoczovou proti Vídni.* „Vždyť už kladiva, sekery a všechny ostatní nástroje stojí připraveny k zboření Vídně *a ku povýšení Rákocze, pána tvého."*[6]) Prorok vidí (20. května 1647.) ohromné vojsko od východu, jež nikdo spočítati nemůže. „Doby mé," vykládá Bůh sen, „o nichž mluvil jsem k tobě, již přikvačily. Ten, jejž ve snu jsi viděl, jak veden jest od oněch dvou, jest syn Fridrichův, jejž přivedu a navrátím zemi vaší. „A což kníže náš," ptá se prorok, „dojde-liž slávy, o níž mu říci jsi mně rozkázal?" Odpověď: „On se o to příliš nestará. Modli se za něj, za syny jeho."[7]) Aby u knížete vlivu nabyl, obrací se na nového prostředníka, Balasdiho, jenž také knížeti má věc vložiti na srdce, „neboť i tohoto (Balasdiho) chci užiti jako nástroje k vítězství pravdy."[8])

V tom kníže Jiří zemřel. Pln rozpaků nad takovým sklamáním modlí se prorok, by se Bůh, pamětliv slibů svých, nad ním smiloval. Bůh prorokův však si z této nesnáze lehce pomáhá. „Nediv se, že kníže zemřel. Nechtěl poslouchati úradků mých, svou kráčeje cestou.

[1]) Lux e ten. XXXII. 7. — [2]) Rev. XXXIII. 2. — [3]) Rev. II. 39. — [4]) Rev. XXXV. 2—3. — [5]) Rev. XXXVI. 2—11. — [6]) Rev. XXXVII. 6. — [7]) Rev. XXXIX. 2—5. — [8]) Rev. XL. 2.

Přenesu korunu, již ustanovil jsem jemu, na syna jeho Sigmunda, bude-li kráčeti svědomitě po mých cestách. Je to také Rákoczy! Rakousko zhyne přece.“ [1])

A opravdu *prorok začíná štváti syna, jako štval otce.* „Ah, pane, vrátí se dům Fridrichův v dřívější slávu svou?“ „Vrátí; k tomu dopomoci mu měl kníže. Nechtěl však spolupůsobiti se seveřany, a proto ukrátil jsem mu života. *Sigmund, syn jeho, obdrží důstojnost jemu ustanovenou, vždyť je to také Rákoczy, ať jen svědomitě poslouchá.*“ „Ó, sešli mu, Pane, pomoc se Siona!“ „Sešlu.“ [2])

Tento dialog odehrává se mezi Drabíkem a jeho Bohem 4. prosince r. 1647.

Nejbližší zjevení má visionář až 7. února 1649. Podivno, po celý rok 1648., pro emigraci tak důležitý, není zjevení žádného. I Komenskému jest to podivno. Vysvětluje závažnou okolnost tu takto: „Po celý rok 1648 mlčel zjevující se hlas; r. 1649. jednou toliko se ozval, načež opět po 16 měsíců se odmlčel, až do 6. července r. 1650. Na to opět následovala častá vidění. Jak si to vysvětlíme? Zdaž stalo se to proto, že v témž čase po celá dvě léta v Norimberce projednávaly se podmínky míru osnabrückého? A nebes obyvatel, jenž zemi vydal synům lidským (Ž. 115, 16), dopustil, by jednali o marném díle svém, až by je dokončili? Chce pak teprve trestati bludy lidské? [3])

Hlavní příčinou toho však jest nejen náhlá změna na knížecím trůně sedmihradském, ale i to, že rozhodnutí ve věci emigrace mohlo se státi v Osnabrücku a v Praze. A až tam hlas proroka doniknouti nemohl netoliko pro přílišnou vzdálenost obou těch míst, ale pro příčiny daleko důležitější. Axel Oxenstjerna byl dost upřímný, by vyznal, že Gustav Adolf k vůli německým protestantům se nepustil do války. Tím méně záleželo na osudu jejich obdivuhodné dceři jeho Kristině. Švédská tato královna, která k memoirům Chanut-ovým o ní vlastnoruční poznámkou svou přiznala, že nikdy lutherankou nebyla [4]), která r. 1655. psala francouzskému králi, že již před osmi roky — tedy již r. 1647. — měla úmysl přestoupiti k církvi katolické, že však na trůně podle zákonů říšských úmysl ten nemohla vykonati, která dle vlastního přiznání již r. 1648 v nemoci učinila slib, že dopřeje-li jí Bůh života, vše opustí, by stala se katoličkou, [5]) tato královna se o svobodu protestantů v dědičných zemích císařových málo starala.

Královna švédská si toužebně i za méně příznivých podmínek přála míru. V její intenci byl v Osnabrücku činný druhý jednatel švédský Jan Adler Salvius. A když Jan Oxenstjerna se protestantů českých, patrně pod vlivem slavného svého otce kancléře, zastával, píše královna svým jednatelům, hlavně ovšem na adresu Oxenstjernovu, psaní plné vážných rozkazů, by mír co nejdříve byl uzavřen. „Nedejte se odvrátiti od tohoto cíle domýšlivostí několika ctižádostivých osob, nechcete-li upadnouti v mou největší nemilost, nechcete-li mně v strachu a hrůze skládati účty ze svého jednání.“ [6]) A když tímto

[1]) Rev. XLI. 2—4. — [2]) Rev. XLII. 3—7. — [3]) Rev. XLII. pozn. — [4]) Kristina, Königin v. Schweden. Ein Lebensbild v. Franz Schauerte, 167. — [5]) l. c. 70. — [6]) l. c. 35. „wenn sie nicht meine äusserste Ungnade sich zuziehen ... mir mit Erbleichen und Erröthen zu Rechenschaft stehen wollen.“

listem podrážděn slavný kancléř říše zadal za propuštěnou, *byla žádost jeho přijata.* Ovšem byl Oxenstjerna na doléhání říšské rady od královny požádán, by v úřadě svém setrval, ale rozhodná vůle královny, by mír byl uzavřen, ukázala se tu způsobem tak mohutným, že vůli této ani zástupcové švédští ani kancléř odporovati již se neodvážili. Mír byl uzavřen, protestanté dědičných zemí z něho vyloučeni. Sklamání, bolesti i hněv české emigrace byly tak veliky, že Komenský ztratil na okamžik obvyklý klid svůj. Ještě 11. října píše Oxenstjernovi: „Jak dříve krajanům mým, pro evangelium sklíčeným, radostno bývalo slyšeti, co vznešenost tvá po mně a po jiných kázala oznámiti, že nebudeme opuštěni, tak smutno jest nyní slyšeti, že nás opouštíte, ba že jsme již opuštěni při jednání osnabrückém. Nebo budeme-li z účastenství míru vyloučeni, co nám platno, že jsme po vás, jakožto svých po Bohu osvoboditelích se ohlíželi . . . Jménem mnohých toto píši a jich vzdycháním pohnut jsa, opět leže u kolenou tvých a skrze tebe u kolenou nejjasnější královny a celého posvátné rady řiditelstva prosím a zapřisahám vás skrze rány Ježíše Krista, byste nás pro Krista utrápené tak úplně neopouštěli . . . Slyšte nás ubohé, by i vás vyslyšel milosrdný Bůh.“ [1]) Netušil ovšem změnu ve smýšlení královny! Schvácen bolem píše v touze asi dobu Mathiä-ovi: „Naději měli jsme, my ubozí z národa mého i sousedních, že vy byli jste nástrojem Bohem vyvoleným, kterýž by zastavil trýzeň duší, od té doby, co tolik slibů dostali jsme i od jiných, kteří u vás (i u vládních rad německých) v čele stáli, že bude na nás pamatováno, až by, ať už vítězstvím meče, ať už mírným ujednáním konec byl učiněn nešťastným bojům, a že zároveň jako jiní dosáhneme úplné náhrady. Nyní však, vidouce, že při jednání osnabrückém tak dalece věc dospěla, že tito mstitelé naši (po Bohu) počátek restituce odložili od r. 1618., kterého započala osudná ona tragoedie, k r. 1624., kdy svobody naše náboženské i občanské byly již potlačeny, vidí zároveň a vzdychají a Bohu žalují, že opuštěni jsou a vyloučeni z účastenství na požehnání míru tak dlouho touženého. Ah, kde jest ta naděje ubohých po Bohu ve vás skládaná, kde tolik slibů vašich, kde tolik slavných ujišťování, že nic nehledáte než svobodu utiskovaných? Tedy několik tun stříbra vyvážiti má tolik práce, když zanecháte tolik tisíc, ba tisíců tisíc duší ve chřtáně Antichristově!“ [2])

Komenský, jako by se vzdával vší další naděje i činnosti, píše „Kšaft umírající matky“. Ale brzy podivuhodná energie vzpružuje se zase, jen že ví, že za nynějších poměrů Švédsko pomoci poskytnouti nemůže. Proto ohlíží se po jiném vydatnějším působišti své politické činnosti a brzy odchází do Uher. Tu má s Drabíkem bezprostřední, přímý styk, proroctví Drabíkova počínají znova, ale měrou daleko vydatnější, způsobem rázovitějším a určitějším.

---

[1]) A. Patera Jana Amosa Komenského korrespondence 144, překladem Zoubka „Život J. A. K.“ 177. — [2]) A. Patera l. c. 146.

II. Komenský v Uhrách.

(Obsah.) 1. Komenský chlácholí Oxenstjernu: po jiné pomoci se ohlíží. Válka Kozáků s Polskou. Její nebezpečí pro mír evropský. Rákoczův sňatek s dcerou zimního krále, příznivé vyhlídky. 2. Cesta do Uher, její pravý účel. Komenský, Drabík, Vřesovec. 3. Jak se kníže Sigmund o proroctvích dovídá. Smrt mladé kněžny, smrt knížete. Rozpaky Komenského. 4 Jiří II. Rákoczy. Jak si zjevení k němu cestu nalezla. Působení na kněžnu matku. Cesta Drabíkova k ní, úřední vyšetřování proroctví u knížecího dvora. Působení na rádce knížecí. 5. Nový král ve Švédsku. Změněná situace. Ultimatum Jiřímu II. Komenský spěchá do Lešna.

1. S jakou radostí uvítala zbědovaná Evropa mír! Ač vestfalský mír byl říši ponížením, katolické církvi ku škodě, přece po prohlášení jeho jásal uhnětený lid, básníci na oslavu tak veliké události skládali radostné zpěvy a básně.

Jen čeští exulanti truchlili. Naděje jejich nebyla splněna. Proti všem snahám Oxenstjernovým, jak řečeno působením samé královny Kristiny, zvítězil Trauttmansdorff. Těchto „30.000 missvergnügte und politisch gefährliche Verbannte“ [1]), jak je nazýval, do vlasti puštěno nebylo. Celý ten stesk, jenž je ovládl, viděti z listu plného výčitek, jejž Komenský odvážil se poslati Oxenstjernovi.

Ale Komenský se ku podivu brzy vzpamatoval. Bylo to ovšem i povinností nového jeho úřadu. Bylť Komenský po smrti Vavřince Justina roku 1648. zvolen biskupem bratří českých, a již 31. července 1648. se na místo nového pobytu svého z Elblągu odebral do Lešna. [2]) Přede vším se staral, by se smířil s Oxenstjernou. Ruku k tomu podal mu sám veliký kancléř, poslav mu (od královny) hmotnou podporu. Komenský se chápe této příležitosti, by odstranil Oxenstjernovu rozmrzelost nad posledním dopisem. [3]) „Ingratitudo, odio humano dignum crimen absit a me et meis. Voluisse vos, noluise vicinos nostros, vicinorum agere causam (pariter cum sua) audimus. Deus judex esto. Dolor meus, quem tum expressum ibam, non privatus fuit (nec adhuc est) sed publicus. Non quod deserar ipse aut nostrum pars quaedam, religionis consortes nostrae, sed quod tota gens.“ (!?) „Nobis autem si nihil apud homines solatii erit, erit apud Deum, cujus auxilium incipere solet ibi, ubi desinit humanum, ut Philo Judaeus dixit. Aut si non erit locus sub coelo, erit in coelo ut d. Lutherus dixit.“

To je pravda, že tato naděje v pomoc Boží byla v srdci Komenského pevně zakotvena. Ale Komenský se také sám přičiňoval o další osud své Jednoty. Komenský nepřestal býti politicky činným, jen že od té doby sídlo své činnosti přeložil jinam, blíž válečnému reji, blíže těm místům, odkud by mohla vyvolána býti nová válka, kde by politický vliv jeho byl účinnější.

A bylo tenkrát takové místo. Zbraní klid panoval jen v západní polovici Evropy. Na východě nešťastná Polska rozdírána byla vražedným bojem s kozáky. [4])

---

[1]) Weiss, Weltgesch. Der 30jähr. Krieg, 417. — [2]) Zoubek, Život J. A. Komenského 175. — [3]) J. A. Komenského korrespondence, list CXXVI., str. 155. — [4]) Dějiny kozáků jsou k úplnému porozumění zde kratince podány dle spisu: Geschichte der Union der Ruthenischen Kirche mit Rom, od Juliana Pelesza, II. pag. 124. seq.

Po pádu Kyjeva r. 1169. Malá Rus proti nájezdům Turků byla bez pomoci. Maloruský lid sám musel se proti divokým vpádům Mahomedanů chrániti. Ozbrojil se, sorganisoval se po vojensku a tak z potřeby obrany vlastních krbů vytvořil se mezi maloruským lidem statný vojenský duch, a celý tento vojensky sorganisovaný lid v patnáctém století objevuje se v dějinách pod jménem „kozáků". V čele jich stál svobodně volený hetman. V rukou jeho spočívala obromná vojenská moc, a té později neužíváno jen k obraně, ale i k válkám výbojným proti Turkům. A poněvadž kozáci byli poddanými Polské říše, povstávaly z toho mezi královstvím Polským a Portou vážné politické zápletky. To byl jaksi politický moment otázky kozáků v Polsku. Tento konflikt říše Polské s kozáky kromě toho zostřen byl poddanskými poměry kozáků. Kozáci nechtěli býti poddanými sedláky jako sedláci v Polště, a přece nebyli živlem svobodným. To byl socialní konflikt mezi Poláky a kozáky.

O náboženství z počátku nešlo. Bylť kozáci chasa se všech stran sebraná, svému hetmanu slepě oddaná a náboženství bylo jí věcí vedlejší. Ale i v tom ohledu kozáci byli od nepřátel katolické církve, hlavně unie, proti katolicismu poštváni a v nepřátelství tom utvrzováni. *Tak počalo se jim po r. 1620. namlouvati, jako se to dálo u nás, že katolická unie jest nepřítelkyní jejich politických práv, a tak stali se kozáci také nepřáteli naší katolické církve a jako takoví vítanými spojenci protestantů, pravoslavných, Turků, moskalů, Švédů, Porty a i knížete sedmihradského.* [1])

Rákoczy ve spojení s Kozáky stál proti Polsku a následkem toho později snadno proti císaři — toť nový plán emigrace. V Uhrách mohl nalezen býti pevný bod, s něhož by se dalo operovati s nadějí na možný zdar. Odtud mohla vzplanouti nová válka, nový boj, jenž by pro protestanty a hlavně emigraci českou skončiti mohl šťastněji, než válka třicetiletá. A vše zdálo se tomu nasvědčovati, že v Sigmundu, synu knížete Jiřího I. a nástupci jeho, vyvstává českým protestantům nový Josue. Kníže Sigmund ucházel se a vzal si opravdu za ženu dceru zimního krále Fridricha, Jindřišku. Tento příbuzenský svazek Sigmunda s dynastií emigrantům tak milou byl jim zárukou, že Sigmund se jich ujme. Čekali to tím spíše, protože v politických poměrech sousedů dávalo se mu dosti příležitosti válečně vystoupiti — proti katolíkům a konečně proti císaři.

Pravda jest, že kozáci byli ku konci vlády Vladislava IV. krutě utiskováni. Církev katolická neměla s takovým jednáním polské šlechty co činiti, ale musela tu, jako jindy a jinde, tak často trpěti za rozmařilou a ziskuchtivou šlechtu. Haeretikové vinu toho dávali církvi katolické a zášť k ní u kozáků pěstili tak uměle a vytrvale, že tato zášť stala se vzdálenou příčinou kozáckých válek. [2])

Bohdan Chmělnický, tehdejší hetman kozáků, s Turky uzavřel přátelství, ba podmanil jim kozáky a s nadějí na pomoc tureckou kozáci dali se v boj proti Polsku. R. 1648. měl Bohdan Chmělnicl

[1]) Julian Pelesz l. c. II. 221. — [2]) Zfanatisování to dosáhlo smrtí sv. Jc safata, slavného mučedníka katolického z unie, svého vrcholu. Viz o tom dí kladný spis P. J. Rejzka S. J.

80.000 kozáků a tolikéž Tatarů pod mocí. S nesmírnou silou touto vítězil napořád [1]) V tom zemřel (20. května 1648.) Vladislav. Nástupcem jeho zvolen 20. listopadu 1648. bratr jeho Jan Kazimír, exjesuita, bývalý kardinal, a korunován byl 17. května 1649. Proti novému králi strojil se Chmělnický v nový boj, až uzavřel tak zv. Zborovský traktát; ale ten kozáků neuspokojil, z části vedli tito válku na vlastní pěsť (hajdamáci), *z části přinucen počátkem r. 1651. Chmělnický k nové válce.*

A to jest právě okamžik, v němž Komenský svoje politické působení u knížete Rákocze začíná.

2. Počátkem roku 1650. sešli se bratří v Polště v synodu, by se uradili, co činiti mají té chvíle. kdy odňata jim docela naděje na návrat do vlasti. Pozváni k té synodě a očekáváni byli také bratří z Uher. Ale nikdo z nich nepřišel. Stáří a nemoc těch, kteří měli přijíti, toho byla příčinou. „Byli prý ostatně již několikráte, co vyhnanství trvá, přítomni synodám bratří v Polsku, slušno by tedy bylo. by je někdo v Uhrách navštívil. *Jmenovitě žádali, by poslán k nim byl spolubratr Comenius, sám Moravan a k vůli Moravanům knězem zřízený, jehož prý už po 25 let nespatřili.* Mohli prý dříve snášeti jeho nepřítomnost, když soudruh jeho, Vavřinec Justin, žil; po smrti pak tohoto žádoucno jest velmi, by stádo svoje navštívil, když už ne proto, by s nimi bydlel napořád, aspoň aby řád náboženský podepřel.“ [2]) Souhlas k tomu dali Čechové a Poláci tím spíše, že od Rákoczovy vdovy i syna docházelo Komenského vyzvání k poradám o nápravě uherského školství. Vydal se tedy Komenský na cestu, spěchaje Slezskem a Moravou do Skalice, kam přišel v sobotu před velikonocemi (4. dubna). Tam byla první porada. Druhá, větší porada byla v Puchó, na panství vdovy knížete Rákocze. Po šest dní se vyhnanci mezi sebou těšili a konečně jim Komenský oznámil, *že měl sice v úmyslu navštíviti knížete Sigmunda, že však se bojí cesty tak vzdálené* a od prací svých že by tím byl zdržován. Že tedy ustanovil prý se na tom, že jednání s knížetem písemně vykoná a vrátí se domů. Odpověděli mu, že musí zamýšlenou cestu vykonati; písmo jestiť němé, nemá takové ceny jako živá přítomnost. Že prý potřebují milosti kněžny matky, že přízeň její má se spíše zvětšiti než zmenšiti. „Řekl jsem tedy, uvážím to ještě, dal jsem jim dobrou noc, chtěje u známých svých přenocovati.“

„Když tu vycházím. jeden z nich, *Mikuláš Drabík mne provází a horlivě prosí, bych úmyslu svého neměnil.* Ptal jsem se ho, proč víc než ostatním mu na tom záleží, když víc než ostatní tak na to doléhá. Odpověděl: *Protože si přeji, bys se se Sigmundem Rákoczem seznámil.* Proč to? On, jakoby nerad, jako by se mluviti bál, řekl konečně: *Protože On se králem stane!* Já stanuv, na něj pohlížeje: Co slyším, bratře můj? Ještě jsi se neprobral ze svých snění? (Neboť nic jsem s ním o tom písemně ani ústně nejednal, aniž jsem víc z toho viděl, než mně poslal, všecko, jako ostatní, za marné usoudiv, protože vidění jeho nedosahovala prorocké vznešenosti slohu, jaký nalézáme u Kottera a Poniatovské, a protože vý-

[1]) Julian Pelesz l. c. 221. — [2]) Ze zpráv Komenského, Lux e ten., Drab. pag. 49.

sledek také daleko méně se s nimi srovnával.) Řekl jsem tedy: Dříve jsi otci korunu nabízel, byv v té naději sklamán, chceš již na syna se obraceti? Viz, pro Bůh, co počínáš a přestaň v posměch sebe i jiných uváděti. Slzy muži tomu vytryskly; a oči i ruce k nebi pozdvihnuv, řekl: „Dvakrát bych se již v slzách umyti mohl, co jsem jich prolil, by mne ubohého ušetřil Bůh. Ale nemohu toho dosíci.“ „Což ještě máš taková vidění?“ Již přes rok tomu jest, co jich nemám, vím však, že není jich konce.“ Ptám se, odkud to ví? On odpověděl: „Bůh to řekl a poručil, *bych napsaná již vidění až do příchodu tvého uschoval, že tě prý uvede v zem tuto, a bych je tobě odevzdal.* Hle, zde jsou“ A podává mně těch listů, obsahujících pozdější zjevení s mnohými sliby, s prosbou, bych je četl. „Prosím tě, nepřetvařuješ se?“ On Boha si svědka volá. Ptám se, kdy slyšel to o mém sem příchodu? „Před třemi lety, brzy po smrti knížete, když netrpěliv již posměchem jsem chtěl všechno spáliti, čemuž Bůh zabránil. Najdeš to poznamenáno.“

Nanejvýš rozrušen, vezmu od něho listy a k ránu do nich nahlížím, čtu je, a k Bohu vzdychaje a prose Ho, aby cesty moje řídil, *pozoruju, jak úmysl můj se mění. Vyskytovalť se k cestě ku knížeti tolik nových příčin, o nichž jsem dříve nevěděl,* když pak úmysl svůj jsem sdělil s bratřími, k ranním modlitbám shromážděnými, přáli mi k tomu a zbožným přáním na cestu provázeli.

Desátého na to dne jsem po neznámých cestách Božím vedením přišel do sídla kněžnina, Pataka Po osm dní jsem s kněžnou a knížetem, theology a jinými muži učenými obcoval. Žádali, dovolí-li toho poměry a starší církve, bych se vrátil na delší dobu. Propustili mne s listy ku starším Jednoty, potom však rychlými posly na návrat tak naléhali, že nebylo možno nepřijíti. Tak zdržel jsem se u nich později (prací ve škole zaměstnán) po 4 léta. Drabíkovi pak vrátila se zjevení slavnostnější než dříve.[1])

Nelze poznati, v čem by následující zjevení byla právě slavnostnější. Jsou nudná, až do omrzení se opakující, ale v politické části své dosti jasná a určitá a přímý styk Komenského s Drabíkem možno v nich dobře pozorovati Komenský opravdu se od této doby stal „adjunktem“ Drabíkovým, jak ho visionář důsledně nazývá Směr a obsah proroctví jest od té chvíle poněkud širším než dříve. Jich cíl je týž, ba i osoby, s nimiž se shledáváme.

„Dvě stě let již tomu jest, co souží vás a předky vaše bestie, již však soužiti nebude. Budeť zničena a vyvrácena od jmelí dřev mých, krásně řezaných. První jmelí od východu jest bříza ohebná, synové Rákoczovi. Ti jsou jakoby košťata březová, jimiž ze země této vymetu jesuity, podpory to bestie i s modlami jejich.“

Myslí si Drabík: „Kdo as od severu přijde, když Švédové uzavřeli mír? A odpovídá Bůh: „Mír ten učinil jsem na krátký čas, dokud by palatinus, potomek Fridrichův, v Evropě nezapustil kořenův a dokud nestane se králem švédským. Vzpomeň si, že jsem již dříve ti předpověděl, že povýšen bude dům Fridrichův: Jindřich a Ludvík budou jmelím severním. A k tomu přidá se Polsko, Livonsko, Moskva, Tatar a Turek a společně pohltí bestii i s jejími mlá-

[1]) Lux e ten. Drabík, p. 50.

čaty, z čehož veliká radost bude všem ctitelům mým. A tu teprve koruna švédská ukáže sílu svou, palatinem (falckrabím) rýnským, nádobou mou uhlazenou, jenž jest jako oliva a balzám vonným mi dřevem.“ [1])

Z těchto všech bojovníků Božích první do boje vytrhnouti mají východní (bratři Rákoczové). „Vyjev východním: Vyjdětež vy nejdřív, milovaní moji, vztáhnuvše ruku i meč proti bestii a modloslužebníkům v této zemi.“ [2]) „Byl již i dříve čas příhodný tohoto díla mého, jež vykonati svěřoval jsem knížeti vašemu, on však strachem spoután i nedůvěrou nekonal, čeho třeba bylo. Okázal však synům svým cestu, po níž kráčejíce vykonati mohou na místě otce vůli moji... Vůle moje jest, by východní počali hrůzu metati na bestii, což až uvidí seveřané a západní národové, vzchopí se, by s trůnu svrhli po celé říši Německé ty, kteří podporovali bestii skutky svými nešlechetnými. Ať však vezme s sebou šlechetného onoho lva z domu Fridrichova, k vůli kteréž věci spojil jsem je příbuzenstvím.“ [3]) Tato proroctví stávají se jasnějšími poznámkami a vysvětlivkami Komenského.

„Následkem míru osnabrückého byl syn Fridrichův uveden v kurfirství, a proslýchalo se všeobecně, že stane se králem švédským. Výsledek však ukázal, že po soudu Božím jiný palatin k tomu určen byl, Karel Gustav. Jména Jindřich a Ludvík jako jmelí severní byla Komenskému podivná, poněvadž v celém rodě Fridricha Zimního nebylo žádného Jindřicha. [4])

Drabík se však opravil, 14. března 1651. má nové zjevení. „Když byl jsem úzkostlivě tázán, kdo by byl zmíněný Jindřich, palatin, prosil jsem několik dní Boha o vysvětlení, a stalo se ke mně slovo Boží: Ničeho neměň ve jméně Henrici, leda by se rozuměla Henrica, toť smysl slov mých, jehož jsi hned nepostřehl Třeba, by i ona přitížila na váze, aby se provedlo, co jsem si předsevzal.“ Tu tedy, podotýká Komenský, má se rozuměti Jindřiška, dcera krále Fridricha, snoubenka Sigmundova; pod Ludvíkem nemohl by se snad rozuměti Karel Ludvík, „elector palatinus?“ [5])

Celý plán válečný podává Drabík v revelaci 48.: „Východní, sluhové to moji, ať se připraví a pozvou seveřany. Tito ať vyzvou západní a tito jižní. Všichni pak připravtež se, by začíti mohli na jaře, a to v měsíci květnu, a takřka v jedné hodině ať rychle počnou. Východní kníže ať vezme ve vojsko své kolik chce tisíc Turků, neboť mnozí z Turků poznají příčinu této války, že je to úcta ke mně, modloslužebníky po království poskvrněná, a přijmou učení evangelia.“ [6])

O kozácích nemá visionář doposud ani zmínky, ale v tom smyslu vykládá ho Komenský. Celé proroctví začíná se prý vyplňovati vpádem Tatarův a kozákův do Polska. [7]) Viděti z toho patrně, jak Komenský tyto revelace kombinoval se svými politickými plány. A opravdu jest s podivením, jak Drabík prorokuje souhlasně s náhledy Komenského. Již na cestě do Pataka píše Komenský 2. září

[1]) Lux e teneb. Revel. 46. passim 8. Septemb. 1650. — [2]) Lux e teneb. Revel. 47., 13. — [3]) Lux e teneb. Rev. 57., 3. 4. 12—15. 2. května 1651. — [4]) Lux e teneb. Rev. 46. poznámka. — [5]) Lux e teneb. Revel. 54., 1. 2. 3. a poznámka. — [6]) Lux e teneb. Rev. 48., 8—10. — [7]) Lux e teneb. Rev. 49., 6. prosince 1650. Poznámka.

r. 1650. Tolnaiovi, theologu při dvoře knížecím, dopis, jejž téhož dne oznámil knížeti: „Před několika dny obdržel jsem psaní ze Szakolcy, v němž jeví se strach z nové války v Uhřích; posílá prý se do Uher veliké množství německého vojska pod vůdcovstvím Puchheimovým za záminkou sice války turecké, šepotá se však obecně, že jest se obávati, by nebyli napadeni bratři Rákozcové. Před dvěma dny pak nahlédl jsem v list psaný z Vídně, toho asi obsahu: Dochází prý zpráva z Cařihradu, že Porta strachem se chvěje od té doby, co v Germanii mír byl uzavřen a že bojí se spojených sil křesťanských... K tomu došla z Varšavy zpráva, že kníže transsylvanské (sedmihradské) nezanechává svých pletek z kozáky, chtěje je svésti ke zradě. A kdyby prý kozáci nemusili přispěti na pomoc Tatarům proti Moskalovi, že by kníže transsylvanský poslal 50 tisíc vojska k obležení Krakova. Ať není pravdiva snad část těchto zpráv, aby však zprávy ty byly tak bezdůvodny, že by nic pravdivého na nich nebylo, co by překážkou býti mohlo úmyslům našim, jest sotva možno; neboť vzplane-li válka turecká, budou celé Uhry zaplaveny válečným aparatem, pochody vojsk a různým nepohodlím. Co vaší vrchnosti se tkne, bude jí bolno do zbraní se dáti proti těm, jichž ochraně se dosud těšila (totiž proti Turkům), a nebojovati proti nim bude druhé strany (totiž císaře) zjevnou urážkou, a snad milou záminkou (et fortasse occasio optata). To jsou moje pochybnosti, jež jak utišiti dovedeš (neboť doufám, že Jich Jasnostem vše povíš), toužebně očekávám." [1])

Z tohoto dopisu již dobře poznáváme „adjunkta Drabíkova". Vidíme zde touž snahu vzbuditi nedůvěru mezi Rákoczem a císařem, nenechati padnouti kozáků, jejichž válka s Polskem byla ohněm, jenž mohl zachvátiti celou Evropu.

O těchto snahách české emigrace dovídáme se nejen od Komenského, nýbrž i jiného čelnějšího emigranta, Vřesovce, bývalého plukovníka ve švédském vojsku r. 1647., v tuto dobu již ve službách polského krále Jana Kazimíra. [2])

Tento český hrabě v Polsku sice neměl mnoho lásky, ale jistě nějaký vliv. Král Jan Kazimír učinil ho správcem solných dolů, užívá ho však i jako politického jednatele právě ku knížeti sedmihradskému. [3]) V dopise tohoto emigranta k Sigmundu Rákoczovi datovaném „noctu 17. Aprilis 1651.", tedy v době, kdy v prospěch kozáků u knížete Komenský i Drabík se namáhal, poznáváme tytéž plány a naděje českých emigrantů. Dopis [4]) počíná osobními poznámkami. S králem prý se Vřesovec rozhněval, protože král správcovství solných dolů mu vzal, peníze prý mu odňal „jen ze slepé ziskuchtivosti,

[1]) Jana A. Komenského korrespondence CXLIV. 169. — [2]) Nejspíš Jan Habard Kostomlatský Vřesovec, o němž zmínka u Bílka „Reformace katol." 210. — [3]) „De comite Bohemo, nomine regis ad principem cum secretioribus ablegato, jam antea audiveram, neque dubito, quid is principi suo an regis nomine tulerit, me brevi a C. V. sciturum. Is homo novus est, neque regni indigenatum, demum in Poloniam venit, salisque fodinarum administracionem adeptus, cum Velyipolski apud principem legatione fungeretur; mercator verius quam miles, multo min militum officinalis, omnibus fere invisus, tantum forte regi aliquantum grate ob commonstratos uberiores ex fodinis reditus" — píše o Vřesovci šlechtic jede polský (Szilagyi — Transsylvania in bello boreo reditus orientali I. 116. — [4]) Szilagyi l. c. I. 174.

chtěje se zalíbiti manželce své, uzavřel smlouvu s věrolomnými židy a mne o můj majetek připravil, jakž ještě bez toho Výsosti Vaší ústně vypovím.“ Nabízí tedy služeb svých Sigmundovi, „o němž doufá, vždy doufal a doufati nepřestane, že jej za krátko uzří králem polským, aniž bude potřebí čekati na smrt krále živoucího.“ Příležitosti k tomu bude prý dost, jen bude-li jist souhlasem knížete a nebude-li scházeti peněz a vojákův. O jedné takové příležitosti mluví doslovně: „13. dubna odešel král do Lublína, hodlaje potom jíti do ležení, pln strachu, bez vojska, doufaje jedině, že opět zjedná mír s kozáky záporožskými, čemuž my všemi prostředky, jak jen možno, zabrániti musíme, neboť jen tím, že to překazíme, dáme základ svému štěstí.“ Vřesovec líčí potom celou politickou situaci v Evropě. Polský král vyslal prý poslance ku králi dánskému, by se s ním spojil. Ku královně švédské za týmž účelem odešel kastelán hnězdenský, „jimž ve vyjednávání jak jen mohu překážím a překážeti budu a doufám, že královnu švédskou získám pro věc naši.“ Císař římský neposkytne prý v poměrech tak stísněných, jsa sám bez vojska, pomoci žádné. I kdyby vojsko měl, nepomůže, jsa na krále polského těžce rozmrzen. Kurfirst braniborský slíbiti musil švédské královně, že v zemi své polskému králi nedovolí vojsko sbírati „Vojska Polské království vlastně nemá. Knížete Radziwilla, nejvyššího vojevůdce, jenž jest králem nejvýš rozhněván, báti se netřeba; neboť vojska pod sebou má málo a to ještě špatného, krále nemiluje, vojínů německých jízdních a pěších nemá mnoho, a ti ve dne v noci prapory opouštějí, a odejdu-li já, ještě více se rozprchnou . . . „Poslal jsem ku Kinismarchovi v naději, že i on pro mne mnoho vykoná.“ Královna polská všechen poklad poslala ku královně francouzské; k útěku nejjasnější kníže Radziwill Bohuslav vše chystá, jakmile by kozáci zvítězili, kteří aby mír neuzavřeli, všemi silami musí býti postaráno; není se jim čeho obávati . . . Aspoň mír se zaporožskými kozáky aby byl překažen, ať vše udělá nejjasnější kníže sedmihradské, jehož milosti se poroučím a věrným sluhou se vším jměním svým trvám až do smrti. Doručitel tohoto listu ještě ústně mnoho oznámí. Prostý jest sice, leč hodný důvěry.“ — Řeč velmi jasná. Plán dobře promyšlený. A tento Vřesovec byl politickým agentem Jana Kazimíra a knížete Sigmunda! — Dne 30. května 1651. oznamuje knížeti Sigmundovi, že Polsko opouští a spěchá do Sedmihradska, „neboť nejsem zde již v bezpečí, mohl by snad král vzíti v podezření, že hodlám odejíti do Transsylvanie a v tom mohl by mně autoritou císařovou překážeti, čímž by i mně i Jasnosti Vaší cesta ku štěstí společnému byla zatarasena.“ [1]) V tom smyslu působí u dvora knížecího s Komenským. A vizme, jak mohutně a odvážlivě pomáhá jim Drabík!

3. Dne 6. prosince 1650. dostal visionář od zjevujícího se ducha rozkaz, aby odešel ku Komenskému do Pataka. Dopsal o tom Komenskému, tento pak cestu i účel její sdělil s praefektem Ondřejem Klobusickým. Klobusický radí, by Drabík nenápadně přišel, dělaje, jako by hocha vedl do školy. Sám že bude psáti knížeti, jenž tu ˙u bydlel v Transsylvanii, a že zatím tak pozná knížecí vůli. abík, znova byv napomenut, vydal se 5. ledna 1651. na cestu.

[1]) Szilagyi l. c. 180.

Za zvláštní ochranu Boží měl průvod tří mužů, s nimiž se sešel, a kteří, tentýž směr cesty majíce, až ku Komenskému ho doprovodili. Na posledním noclehu měl Drabík vidění „Nebuď smuten, milovaný a věrný sluho můj, ale co dávno jsem ti poručil, vykonej ve spolku s tím, jejž ku pomoci jsem ti poslal (s Komenským). Zavzni troubou k národům mnou vyvoleným, by zkazili a zničili bestii. Tyť jsi mojí troubou poslední. Ať opáší se východní (t. j Rákoczové), ať zprávu podá seveřanům, severní západním, západní jižním. Vůle má jest, by vykonali, co ustanovila pravice má, já je zachovám, já jim pomohu. Již u Komenského Drabík popsal toto zjevení. Klobusický dověděl se o prorokově příchodu, u Komenského ho navštívil, přál mu odpočinku po cestě tak namahavé, vybízel k opatrnosti a k trpěvosti, až přijde odpověď od knížete. Přišla. Ale bylo z ní viděti jen rozpaky a obavy; žádal zatím, *by mu všechno bylo do slova přeloženo do latiny*, *aby vše náležitě pochopiv*, *mohl věc uvážiti*. — Co tu dělati? radí se Komenský s Drabíkem V tom Drabík obdrží rozkaz, by se postil, oznámena mu tím byla nová revelace, která se dostavila 26. ledna.[2]) „Což dělá Rákoczy?" A hned na to hlas Boží: „Počíná věřiti . . . O kéž by vykonal, co jsem předpověděl, aby vzpřímil hlavu — zároveň s bratrem svým a pozoroval, co již konáti počínám v národech!" Zároveň dostal rozkaz, aby se vrátil z Uher. Klobusický, o tom se dověděv, nezdržoval ho, ani Komenský. Posledního února Drabík z Pataka odešel. „Po těch 14 dní," píše Komenský, „měl jsem příležitost důvěrněji obcovati s Drabíkem, a poznal jsem, že člověk to jest, nikoliv anděl, ale člověk, jenž Boha se bojí spíše, než by lidí dbal, před Bohem pokorný, vůči lidem dost srdnatý, jazykem i skutky volnější, málo hledě na osoby; slovem byl to hříšný člověk, jakými jsme všichni, ne však pokrytec jako přemnozí; a kazatel ohnivý, jehož bez patrného pohnutí nemůžeš poslouchati. Ve všem ostatním nevyniká nad prostřednost.[3]) U blízkých sousedů svých neměl jistě té váhy jako u Komenského. Spolubratří jeho neměli ho v lásce. Komenskému psali, že mezi papežskými již se roztrušuje o jeho proroctvích, *a že k vůli němu přicházejí všichni do povážlivého nebezpečí a žádali*, *aby byl exkommunikován*. Drabík však byl prý potěšen ve zjeveních a od plánu svého neustal. Ba, zjevující se duch mu poroučí by se obrátil bezprostředně na krále[4]) a královnu švédskou. Ukázav mu ve snu obrazy jejich, praví: „Ti dva jsou milovaní moji seveřané, král a královna švédská, jež roznítil jsem ohněm lásky k sobě a je k lásce vzájemné.[5]) Těm piš, by laskavě přijali vyzvání východních a by potom psali západním, pod nimiž ať zabrnou i jižní, že již čas jest. by zničili a zvrátili nevěstku. *Spěchej*, *by od Tebe měli zprávu dříve*, *než dostaví se k nim východní*, *nemař času*, *jednej rychle!*"[6])

Kníže však nejednal tak rychle, jak si Drabík přál. Právě v tu dobu byl svatbou svojí s Jindřiškou Falckou, dcerou Fridrichovou, zaměstnán. *Proto mu k vykonání všeho dopřává prorok lhůty*. „Hle!

---

[1]) Lux e ten. Rev. 50., 6—9. — [2]) Lux e ten. Rev. 51: — [3]) Lux e te Drab. p. 60. pozn. — [4]) Patrně prohlášeného nástupce trůnu, Karla Gustava. [5]) Drabík by si byl tedy patrně přál, oč v kompetentních kruzích se tolik je nalo — sňatku Karla Gustava s Kristinou. I to je vyznamné. — [6]) Rev. 453. - 11. února 1651.

Již se roztéká povodeň vojsk mých, již valí se jako řeka od východu po nivách polských, jež hrozně budou zpustošeny Mnozí i nevinní trpěti budou, mezi nimi i Lešenští moji, jestliže jich Radziwill nezachrání. Již povstávají i západní se severními a pokročí dílo mé tak chvatně a rychle, že v říjnu zbortí se celá moc bestie. *Touto zemí také vyšlehne plamen můj, jen až dovede si nevěstu ten, jenž ať rád nebo nerad půjde, vedení mého isa poslušen.* A půjde-li, dobře mu bude.“ [1])

Hned na to v červnu 1651. se Sigmund oženil. A již 19. srpna píše prorok: Poručeno mi, bych knížeti psal slovy tvrdými, však čekati mám, až bude mi dáno bližší oznámení. (Sed expectare tamen, donec factum fuerit indicium.)

Snad chtěl Bůh tím ukázati hněv svůj proti těm, kteří sňatku svému před službou Boží dávají přednost, vykládá Komenský. Také prý zabránil bratru svému Jiřímu, knížeti transsylvanskému, by kozákům přispěl ku pomoci. Kozáci tenkrát prosili o pomoc. Vyslali posly své ku knížeti Jiřímu. Prosbu jejich o pomoc, psanou v jejich mateřštině, knížeti Sigmundovi Komenský přeložil do latiny. Ale těžko bylo Sigmundovi kozákům pomocí přispěti, když překážel mu soused tak mocný. Císař poručil 3. ledna Pálffymu, by knížete varoval, zbraňuje tomu, by Rákoczy s Polskem mír rušil. Pálffy rozkaz tento již 10. ledna 1651. vykonal. [2]) Přece však Drabík, o zdráhání Sigmundově patrně Komenským se dověděv, Sigmundovi hrozil. Kníže o hrozbě visionářově byl hned zpraven, a poněvadž měl podezření, že Drabík již bližších zpráv od Boha dostal, poroučel mu, by netajil, co snad ví. Drabík odpověděl, že nic neví [3]) a až po dvou měsících tuto zprávu Boží zaslal; avšak za jakých okolností!

Mladá kněžna po kratinkém manželství zemřela *28. září 1651.* Byla to pro Sigmunda rána veliká a smutek jeho byl opravdový. Dne *30. října* téhož roku přinesl posel od Drabíka nové zjevení. Znění jeho jest důležité. „Špatně se věci mají,“ volá Boží hlas. „Ty se raduj! Neboť vyřídil jsi, jakož i adjunctus tvůj, co vzkázal jsem tomu, jenž marně slyšel a slyší hlas můj, jehož srdce se horší, žízní po lakotě, touhou po bohatství a neposlušností. Trůn jeho i bratra jeho, zůstane-li neposlušným, prázdným zůstane mezi králi, jako zůstal trůn Saula neposlušného a mnou zavrženého. Ve všem již jedná s klamem, více víry věnuje podvodným rádcům a slepým vůdcům než mně a tomu, co jsem tebou a druhým sluhou svým mu říci dal a dávám. Mysli na to, bys se odtud odstěhoval.“ Pln hrůzy slyší Drabík dále: „Jak jsem mohl vše vyjeviti jasněji? Slíbil jsem, že jim dobře budu činiti jako dříve otci jejich, bez jejich zásluh. Ale jako otec slov mých si nevážil, tak činí i oni. Však odplatím jim dle skutků jejich, uvrhnu je v opovržení, jako jiné nezvedence své. *Svěřil jsem mu poklad (cimmelion) drahocenný, ale vezmu jej od něho, brzy uslyšíš.*“ [4])

Jak řečeno, *přinesl posel zjevení toto 30. října, tedy celý měsíc smrti mladé kněžny. Drabík však datoval ho 24 září, tedy 4 dny ed smrtí kněžny.* Kníže, když přečetl zjevení mu poslané, ovšem

[1]) Rev. 60. 1. května 1651. — [2]) Szilagyi l. c. I. 137. — [3]) Rev. 63. pozn. — [4]) Lux e ten. Revel. 64. (datovaná 24. září, došla ku knížeti 30. října 1655.)

vykládal si odnětí pokladu smrtí choti své a v slzách se rozplývaje, zvolal: „Co ubožák mám počíti? Z desatera naučil jsem se ctíti otce i matku. *Nyní však nejjasnější kněžna, matka má, pod hrozbou kletby mateřské nám zapovídá vejíti v jakýkoliv spolek se spojenci zahraničnými proti domu Rakouskému. A mimo to, kde máme prostředků, bychom mohli podniknouti věc tak velikou?*" A dodal konečně: „Modlete se za mne!" [1])

Komenský byl svědkem této scény Jak Sigmund byl asi rozrušen, můžeme si pomysliti. Tak hrozné hrozby, jichž část nejhlavnější byla proň tak tragicky splněna. Vidíme zároveň, jak se o proroctvích v rodině knížecí pilně jednalo. Vážnou a velikou překážkou váhání knížete byly všeobecné poměry knížecího rodu. Rákoczové měli přece jen příliš málo prostředků k podniku tak velikému a a rozhodnému Čím více však chápeme moudrou rozvahu kněžny matky, když napřed počítá, tím více divíme se lehkomyslnosti zjevujícího se Boha, jemuž nedostatek peněz nedělá žádných obtíží. Sotva se Drabík dověděl o tak vážné obavě knížete, již mu poroučí hlas: [2]) Oznam knížeti by beze strachu konal vůli mou. *Na dvou místech, v Trnavě a Nitře ať hledá a najde poklady. A nestačí-li tyto, poskytnou mu rádi spojenci zahraniční.* Zejména koruna švédská (ráda tak učiní), jen až jasné vyjeví úmysl svůj, že pro slávu jména svého a svobodu utiskovaných podniknouti chce válku Dne 5. prosince dokonce, jako by na důkaz po Komenském poslal Sigmundovi *několik drahých kaménků ze zlaté truhličky, jiż prý na udaném mu Bohem místě nalezl.*[3]) Poněvadž prý však Sigmund přece nechtěl poslechnouti, už se mu žádné poklady neukázaly.

Drabík později stal se praktičtějším ve slibech svých. Potom již nesliboval *pokladů zakopaných.* Rozdával pak církevní statky, zejmena jesuitů. A zvláštní náhoda: *Statky trnavské a nitranské určil k sustentaci budoucího krále.*[4]) Či už Sigmund měl tak rozuměti o skrytých pokladech v Trnavě a Nitře?

Ale ani těmi sliby se Sigmund nedal strhnouti k nepřátelství proti císaři. Drabík zkusil to novými hrozbami Když už Rákoczy nechce poslechnouti, „jiného jsem vzbudil proti domu Rakouskému, jednorožce od východu ... ten rád to vykoná s miláčkem mým od severu, slov mých poslušným." [5]) „Všecky plány mé budou vykonány i u těch, kteří darmo slyšeli vůli mou, nechtějíce poslouchati hlasu mého; v kterémž jednání jestliže setrvají, špatně se jim povede ... Neboj se, sluho můj, ani ty, ani onen, jenž jasně knížatům vyložil moji vůli (Kom.), byť do dnešního dne oni ničeho nepodnikli. K vůli nim vás neopustím ani díla svého, jež jsem započal. Nebudou-li důsledně chtíti je vykonati, najdu jiných, kteří splní vůli mou. Rádcové jejich je svádějí, jež k soudu svému shromáždím. Krátce! Já dobře vím, co činí Jaké dobrodiní prokázal jsem jim, zjeviv jim svoji vůli. Jakých pak mám od nich díků! Jak ukázali vděčnost svou? Nijak, docela nijak. Jinak David, jinak Šalomoun. David nešetřil života, zlata nešetřil Šalomoun, poznavše, co mně jest milého. A těmto, co ještě jsem jim měl udělati? A co v budoucnosti jsem slíbil, mělo

---

[1]) Lux e ten. pag. 69. (Drab.). — [2]) Rev. 68., 12. seq. — [3]) Lux e ten. Drab. p. 81. — [4]) Rev. 278., 29. — [5]) Rev. 65., 6.

Na vydávání „Dělnických Novin“ zavedlo družstvo „Vlasť“ sbírky, které již vynesly přes 2300 zl. Největší o to zásluhu mají čeští kníž. arcibiskupští a biskupští vikářové. Ve sbírkách se stále pokračuje, a my prosíme, aby se jich kde kdo může súčastnil, neboť družstvo „Vlasť“ věnuje sebrané peníze netoliko „Dělnickým Novinám“, nýbrž sociálním záležitostem vůbec, hlavně pak pořádání přednášek v Praze i na venkově.

Ke studiu socialní otázky zřídilo družstvo „Vlasť“ zvláštní „socialní odbor“, jehož účelem jest řešiti socialní otázku na základě katolickém, ve schůzích a v přednáškách o ní rokovati a bràniti církev a náboženství proti útokům časopisů a spolků socialních, nám nepřátelských, a hájiti oprávněné zájmy dělnictva.

Úkolem fondu pro katolické spisovatele jest podporovati nuzné nebo nemocné nebo stářím ku práci neschopné katolické spisovatele, vypisovati ceny na práce pro časopis „Vlasť“, udíleti stipendia na cesty, sloužící k odbornému vzdělání, podporovati a odměňovati nadějné síly z našeho tábora ze všech oborů vědy, vůbec snažiti se, by katolická strana zastoupena byla ve všech oborech vědy muži vynikajícími, odborně vzdělanými a kde jim hmotných prostředků schází, od nás také zaslouženě podporovanými. Kdo chce býti účasten tohoto dobrodiní, jest povinen býti členem (zakládající člen splácí ve 4 letech 100 zl., přispívající platí ročně 2 zl.) a splniti povinnosti s členstvím tím spojené, avšak katolickým spisovatelům nemocným aneb nevinně do nouze upadlým může se poskytovati podpora i tehdy, kdyby vůbec ničím k fondu tomuto nebyli přispěli. — Fond pro katolické spisovatele má 140 zakládajících — 100 zl. — členů. Katolíci, buďtež v závětěch katolických spisovatelů pamětlivi!

Fond knihovní zakládá katolické knihovny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a v Americe a přijímá peněžité dary i knihy. Družstvo tím způsobem veliké množství dobrých knih rozšířilo. Letos založilo na 20 jubilejních knihoven na oslavu bisk. jubilea sv. Otce Lva XIII.

Účelem historického kroužku jest, na základě věrohodných pramenů v duchu katolickém pěstovati studium historie národa českého vůbec, zvláště pak vyvraceti historické bludy a tendenční lži o církvi katolické, jakož i přihlížeti k oněm katolickým mužům, kněžím a laikům, kteří stáli v boji proti husitismu, lutheranismu a zednářství, a bývají v dějepise umlčováni, neb i křivě posuzováni.

Knihovní komise žádá, aby mužové katolického smýšlení a hlavně duchovenstvo, především pak katoličtí knihovníci obecných, farních, spolkových biblioték komisi sdělili jména knih s udáním autora, ceny a nakladatele: *a*) které jsou věroučně a mravoučně bezvadné a hodí se: 1. pro vzdělané třídy, 2. pro lid obecný, 3. pro děti i pro dospělé; *b*) které věrouce a mravouce katolické odporují, s udáním závadných míst a stránek; *c*) které jsou sice bezvadné, ale jež čtenáři neradi čtou a proč asi, a naopak, které se všeobecné líbí a proč? *d*) které se zvláště hodí pro jednotlivé stavy: rolnický, řemeslnický, hornický, pro lid tovární atd., nebo které čelí proti těm a oněm v lidu zakořenělým neřestem.

Almanah na oslavu bisk. jubilea sv. Otce Lva XIII.

vydaný.

Almanah jest opatřen podobiznou sv. Otce, jest tištěn na pěkném papíře, ozdoben vkusnou obálkou a stojí 1 zl. 50 kr., pro zakládající, činné a přispívající členy družstva „Vlasť“ pouze 1 zl.

Náboženské a mravní vychování a vyučování na školách obecných a valný sjezd učitelstva a přátel školství

konaný v Praze dne 6. srpna 1891.

(Resoluce a řeči.)

Kriticky probírá Frant. Pohunek, red. „Vychovatele“. (Otisk z Vychovatele.) Cena 30 kr., hotově v administraci „Vlasti“ objednaná stojí pouze 10 kr. Prosíme, aby tento důkladný spis co nejvíce byl rozšířen.

„Neopravujte Otčenáš“,

článek z „Vychovatele“ vydalo družstvo „Vlasť“ ve zvláštním vydání a prodává jednotlivý otisk po jednom krejcaru.

Májisté.

Socialní obraz z nové doby. Napsali Tom. Jos. Jiroušek a liga + 7.

Tato brožura odhaluje mnohá tajemství a neznámé zvyky a obyčeje socialní demokracie a jest vůbec velice poučná a zajímavá. Stojí 4 kr.

Socialní otázka a církev katolická.

Příspěvky k Encyklice sv. Otce Lva XIII. o dělnické otázce od Fr. Vaněčka.

Tato brožura o třech arších byla vydána na oslavu bisk. jubilea sv. Otce Lva XIII. a prodává se po 5 kr.

Brožura: **Kdy jest člověk nejnešťastnějším** jest rozebrána.

Všecky objednávky těchto časopisů, knih a brožur vyřizuje administrace „Vlasti“ v Praze, klášter Dominikánský, Jilská ulice, č. 234—I.

Sborník historického kroužku družstva Vlasť

Cena 80 kr. Pro pp. alumny 50 kr.

Rozbor knihy: Reformace katolická v království Českém po bitvě bělohorské sepsáním Tom. V. Bílka.

Rozebírá P. Jos. Svoboda. Nákladem histor. kroužku. Cena 10 kr.

Historické Sborníky a tuto brožuru má v komisi knihkupectví Cyrillo-Methodějské v Praze, palác Pražské spořitelny.

se jistě vyplniti! Mlč už! Neodpovídej jim, i kdyby se tě ptali. Jsem ospravedlněn před tebou i před nimi“.[1]) I toto zjevení Sigmundovi vynutilo slzy. Komenský musel psáti Drabíkovi, by přišel do Uher, tam že se kníže o něj postará. *Lítost Sigmundova vzbuzovala v Komenském dle vlastního doznání naději blahou* [2]) Snad proto se hrozby ještě ve větší míře opakovaly.[3]) Střídají se však dost vhodně se sliby o Boží i lidské pomoci.[4]) Ba i to, co hrozným trestem Drabík vyhlásil, již vykládá mírněji. *Mladá kněžna zemřela, by Sigmund neměl, čeho by musel dbáti a nač ohled. bráti a s hlavou vztýčenější aby následovati mohl vůle Boží* [5])

Přispěla prý kněžna i tím k vykonání díla Božího, *protože smrt její knížeti strachu nahnala, tak že bude hleděti vyhnouti se dalším trestům*, jimiž jsem mu hrozil.[6]) Hrozby prorokovy obracejí se již také na rádce knížete, zejména praefekta Klobusického.[7])

Minul rok 1651. Plány emigrantů nepokročily ani o krok. Ba proti těmto plánům a viděním Drabíkovým byli kozáci, ode všech opuštěni, poraženi na hlavu. Patrně myslí tu Komenský vítězství Poláků nad kozáky ze dne 28. června u Berestecska, jež vedlo ku smlouvě v Bílé Církvi (Bialcierkew), 28. září 1651., ale nijak k úplnému míru. Chmělnický nalézal se v kritickém postavení a hledal nových spojenců.

Na počátku roku 1652. počíná prorok znova a možná-li, ještě rozhodněji: „Připrav se, bys poučil knížete o vůli mé,“ praví mu Duch. „Půjdeš k němu, *najdeš ho v domě otce jeho.* U adjunkta svého žij v dostatku, ale u knížete povedeš život Nazareův.“ [8]) Tentýž rozkaz, by' k Sigmundovi osobně se odebral, dostává Drabík 18. ledna,[9]) kdy ve snu spatřil Sigmunda *v rouše smutečním.* Dne 20. ledna chce Sigmunda pohnouti sliby: „Přes nejzazší končiny oceanu rozšíří se sláva, „betulleti mei dilecti,“ jména synu Rákoczových, jimž ty zjevíš celou vůli mou.“ [10]) Tak prorokuje Drabík Rákoczovi 2., 3., 4., 11., 19. a 21. února, ačkoliv již Sigmund nebyl mezi živými. Vykonav smuteční obřady kněžny Jindřišky, spěchal v prosinci truchlící vdovec do Transsylvanie, přezimovat na hradě svém Forgaši, nemaje tušení o osudu, jenž tam naň čekal. Byv schvácen zimnicí, zemřel 4. února 1652.

Komenský, když Drabík posílal stále nová zjevení *a v těch mluvil o Sigmundovi jako o živém, byl v nesmírných nesnázích.* „Věru že si z nás ze všech blázny dělá“, řekl mu Tolnai, *„k čemuž nemaje odpovědi, jsem oněměl,“* přiznává Komenský.[11]) Zajisté i proto Komenský už tenkrát zamýšlel Uhry opustiti. *Zejména smrt mladé kněžny bortila všechny jeho naděje.* Vidíme to z dopisů, jež Komenský té doby z Lešna obdržel: „... na Vás se vzdycháním a modlitbami vroucími často vzpomínáme. Nebo to poslední Vaše hrubě nás skormoutilo a v tom smutku drží, až dá všemohoucí, dobrotivý Bůh, něco potěšitelnějšího nám napíšete o Vašem a Vašich zdraví, aneb, čehož nejvíce vinšujeme, zase k nám v dobrém zdraví se navrátíte.

---

[1]) Rev. 69. passim. — [2]) l. c. pozn. pag. 74. — [3]) Nebudeme jich všech opakovati, znějí skoro stejně v Rev. 71. — [4]) Rev. 72. — [5]) Rev 76. 6. — [6]) Rev. 77. 5. — [7]) Revel. 76. 12. seq. — [8]) Revel. 87. 5. — [9]) Rev. 88. 7. — [10]) Revel. 90. 5. — [11]) Lux e ten. Dob. 101. „Ludificamur, quam vere vivit Deus“, ad quod nihil, quod responderem habens obmutui.

Což Hospodin rač způsobiti v brzku pro rozmnožení slávy jména svého, jakož pak nám toho jistou naději činíte *po pohřbu té milé kněžny.*“ [1]) A Felinus mu píše: „Žalost máme nad smrtí té kněžny. Divní Boží soudové! Krátké manželů těch poradování! *Krátká naše naděje, kterouž jsme sobě z manželství toho činili!* Bůh i to rozloučení k slávě jména svého obrať! *Co Pán ten svrchovaný tím obmýšlí, nerozumíme.* – O myšleních Vašich strany navrácení se sem rádi jsme uslyšeli. Pán Bůh Vás v nich utvrď, příležitosti dobré k tomu cíli nastroj a šťastně sem mezi nás navrať i pochválíme všichni Boha z toho. Quoad revocatorias, předložili jsme to náležitě seniorům polským, ti náležitě a uctivě Vás salutují a po rozvážení toho zavírku takovou učinili a sami (pro ten pohřeb) času ku psaní nemajíce, po mně vzkazují, že nesoudí, aby takové revocatoriae potřebné a užitečné byly proto:

1. Že by se nesrovnávaly cum dimissoriis, v nichž není čas žádný Vašeho tam propuštění aneb se zdržování determinován, pročež odtud by žádné příčiny vzíti nemohly.

2. Bojí se, ne sese aliquo modo prostituant, vel famam suam ob speciem inconstantiae..... Protož že se jim zdá lépeji, abyste při své resoluci zůstali a podle rady německého dvoru učinili a s nimi ve jménu Božím, (sami jakožto tam svobodní sobě odpuštění vezmouc) mezi nás se přibrali.“ [2]) Obě psaní datována jsou 13. listopadu 1651. Vidíme, že úmysl Komenského dosti pokročil. *Ale Komenský zůstal.* Jest s podivením, jak ve své úzkosti vysvětlil si osudný omyl Drabíkův. Stopy moudrosti Boží prý se mu v Drabíkově omylu jasně jeví a vysvětlují mu, „cur aliquando Deus consilia sua celando non celet, aut non celando celet, hoc est ita revelet. ut non capiamus illico, postea demum tanto suavius.“ Bůh prý Drabíkovi vlastně sedmerým způsobem smrt Sigmundovou zjevil, na př. tím, že mu zvěstoval *„najdeš ho v domě otce jeho,“* domem pak otce jeho tenkrát byl už hrob! Tím, že okázal mu *ho ve smutečním oděvě.* I z toho prý smrt Sigmundova jest na jevě, že po smrti jeho už zjevující se Bůh nemluví jenom o Sigmundovi, ale o synech Rákoczových jako by jedním mužem byli, aby co jeden započal (chtíti Boha poslechnouti), druhý dokončil.“ [3])

Méně skrupulí dělal si ze svého podvodu Drabík. Dověděv se po 20 únoru od Komenského o smrti Sigmundově, přeje si ve svém z toho soužení spánku a z tohoto se protrhnuv, slyší hlas Boží: [4]) „Proč pak se tolik trápíš z toho, že Sigmunda jsem k sobě povolal, tobě toho neoznámiv? Nevíš, co Pavel, sluha můj, o mně řekl? Kdož pochopí mysl Boží? Nebo kdo mu byl rádcem? Neuvážíš, že i jindy jsem tak jednával s miláčky svými, nezjeviv jim všeho najednou? Jako jsem Eliseovi neohlásil smrti hochovy? Spíš polož prst svůj na ústa svá, jako ostatní. Jižť bude odvalen kámen ode dveří, *jenž i bratru zastavoval bránu, by ani on nečinil toho, co bylo mojí vůlí, překážeje úmyslům jeho, by se nespojil s kozáky. Což kdyby se bylo stalo, neprolilo se tolik krve v území kozáků, nebyla jim učiněna taková spousta.* [5]) I v Polsku by se bylo již všechno změnilo, seslaben

---

[1]) Korrespondence J. A. K. 171. — [2]) Korrespondence J. A. K. 173. — [3]) Lux e teneb. III. 102. — [4]) Lux e teneb. Rev. 102. — [5]) Lux e ten. III. 103. „Quod fecisset fortasse, nisi mater et frater nuptiis tune occupati obstitissent.

byly síly kozáckých nepřátel. On však a matka překazili, že se tak nestalo. Takové množství peněz dali císaři, ku vlastní škodě. Na věky nedostanou ničeho nazpět, leda násilím... Bratr jeho bude nucen vystoupiti na jeho místě; dříve však vyvolen budiž syn jeho knížetem Transsylvanie. Prozatím oznam vše toto adjunktovi svému." [1])

Komenský i Drabík takto na místo Sigmunda určili si bratra Jiřího. Práce jejich počíná znova.

4. S Jiřím Rákoczem nakládá prorok jako s bratrem a jako s otcem. Snaží se ho pohnouti *přísným, rozhodným napomínáním.* „Kníže půjde, půjde, chtěje nebo nechtěje; pro strach před hrozným jmenem mým, až uvidí, že odporovati mně nemůže, ani vůli mé, jemu zjevené." [2]) A v hrozby vplítá prorok sliby. [3]) „Knížeti, bude-li poslouchati, cestu otevru do Ostřihoma. Tam bude kníže korunován. Drabík ku korunovaci půjde také a bude korunovace vykonána před švédským a tureckým legatem [4]) Adjunktus Drabíkův bude jeden z těch, kteří novému králi vloží korunu na hlavu. [5]) Týž bude kázati při tom na text Psl. 2, 6. a hned mu Bůh podává celé thema a rozdělení kázání; Drabík si vzpomněl, že králové uherští bydlívali v Budíně. Bůh ochotně slíbí, že Turci Budín králi vrátí. [6]) Už se nyní Rákocze každý bojí a Bůh odmění každého, kdo s Rákoczem upřímně smýšlí. [7])

Všechny obtíže, které by snad mohly Rákocze napadnouti, prorok vyvrací. Čeho by se také kníže bál, Rakouska? Právě nyní nářek a pláč uslyší jen v domě Rakouském." [8]) Byl to slavný dům někdy, ale už není a nebude." [9]) Msta přišla již na posledního Ferdinanda z domu Rakouského, jehož předky již uvrhl jsem do propastí pekelných pro nešlechetnosti jejich (vyjma Maxmiliana, Karla a Rudolfa.)" [10]) Zašel dům Rakouský bez dobrého jména. Nikdo však z nich neučinil se slavnějším smutněji, než Ferdinand II. a III. [11]) Zahynuli a mrtvi již jsou u mne císař a papež. Peníze jejich rozdělí mezi sebe obyvatelé země. [12]) Však v Řezně moc císařská zhasíná. Čtyři jsou tam, kteří kují řetěz (na ni) čtyřčlánkový co nejpevnější. Dne 22. února špatně dopadla věc pro Ferdinanda. [13]) Rok 1653. měl státi se osudným pro Rakousko. Když v proroctvích stále stejných již se tento rok chýlil ku konci, praví Drabíkovi Bůh, že ještě prodloužil lhůtu, zkáze Rakouského domu určenou, jestli snad se napraví. [14]) Ba ku konci roku 1653., jenž měl viděti záhubu domu

---

[1]) Ještě jednodušeji omlouvá se „Bůh" Rev. 104. 8 seqq. „Scias igitur vobis illum esse mortuum, sed mihi vivere, de illo itaque vivo vel mortuo loqui mihi perinde est, vobis non item. Etiam ideo locutus sum ut pateret fratri etiam ejus, te illum dilexisse et in corde ac memoria coram me habuisse. Quod ego autem non respectavi: quando terminus meus ab aeterno illi positus venit, aggregavi eum patri suo, sicuti dixeram tibi, te illum reperturum in domo non fratris, sed patris sui" etc. „Die Selbstvertheidigung Drabiks, nachdem er die Todesnachricht Sigmunds erfahren hatte, war lächerlich", praví Dr. Jan Kwacsala, Johann Amos Comenius II. 342. — [2]) Rev. 107. 20. 111. 122. 132. 135. 147. 161. — [3]) Rev. 154. 3. 4. 8 Rev 116. 118. 119. 128. 144. 154. 155. 160. — [4]) Rev. 155. 4. — [5]) Rev. 171. 12.—14 — [6]) Rev. 204. 43. — [7]) Rev. 112. V ten den (19. března 1652) počal prý — dle Komenského — Ferdinand III. trpěti vodnatelností. — [8]) Rev. 116 8. — [9]) Rev. 125. 6. — [10]) Rev. 165. 12. Rev. 168. — [11]) Rev 175. 4. — [12]) Rev. 190. 28. 192. 5.—8. — [13]) Rev. 183. Drabík tedy ví o obtížích, jež na říšském sněmě v Řezně má volba Ferdinanda IV. římským králem. — [14]) Rev. 214.

Rakouského, se *Ferdinandovi nabízí milost Boží, zničí-li nevěstku.* [1]) Vidíme, že se prorok ani těch nejzoufalejších snů nebál, jen aby Rákoczovi namluvil, že Rakouska báti se nemusí!

Dům knížecí zdá se býti malý, ale jen ať Jiří si získá spojence. Podle proroka půjde to snadno. Švédský král je pln lásky k Drabíkovi a již oznámil Boží vůli západním a jižním národům, sám jsa pln ochoty vůle Boží poslechnouti. [2]) Kurfirst saský také už pozoruje, že blíží se hodina díla mého. [3]) „Myslí si kníže, že nestačí jeho síly k tomu dílu a v tom souhlasí s ním také jeho rádcové. Já však, vládce věků dobře vím, koho kdy a proč k tomu dílu mám užiti a nepotřebuji rady od nikoho. Jen lásku, důvěru a poslušnost žádám od každého. Jen ať kníže, vkročiv do komnaty své a uzavřev dvéře za sebou, se modlí v skrytě: já mu ukáži cesty a otevru bránu. Ale přece jen ať se poradí se severními, oni ho osvítí.“ [4]) Prorok se tu až k omrzení opakuje, právě jako tam, kde Jiřímu hrozí. [5]) Hrozby týkají se buď osoby Jiřího a vrcholí v předpovědi smrti jeho a celého rodu knížecího. Místo koruny dostane se knížeti zrady Transsylvanských a nešlechetnost domu Rakouského přejde na hlavu knížete; brzy obrací se Drabík hrozbami svými k zemi Uherské, jíž nastává děsné spustošení. [6]) *Nová jest zde jenom pozornost, kterou prorok věnuje kněžně matce.* Drabík již tu počítá se skutečností, že kněžna jest hlavní překážkou, že proroctví od knížete nejsou splněna. Proto hrozí kněžně smrtí. Zaslouží toho, praví rozhněvaný Bůh, Vám nic dobrého neudělala. [7]) Jest lakomá a jen zlata chtivá, proto nechce dáti náklad na překlad bible do turečtiny, by Turci poznali světlo evangelia. [8]) Už to prý kněžnu bolí, že muž její ani syn neuposlechli Drabíka, a přeje si, by již splnilo se, co slibuje se domu Rakoczovu, [9]) ale hned zas ji Bůh kárá [10]) že tak málo napravila mravů svých, za to že jí života přidal

Také s ostatními rádci knížete nakládá Drabík ne právě laskavě. *Rady jejich podobají se rozumování zvířat a hovad tažných.* [11]) Ba, rozhněvaný Bůh posílá Drabíka do Pataka, *by tam zavraždil ty neupřímné rádce.* Když Drabík, jenž prý měl příliš něžné srdce, prosil Boha, by se nemusel státi mužem krve, slíbil mu Bůh, že mu dá „armigerum“ a v okamžiku vraždy že odejme ze srdce jeho všechen cit milosrdenství. [12])

Všechny tyto vzkazy prorokovy měl dle vzkazu Božího Komenský knížeti poslati. [13]) Ale Komenský s Jiřím nebyl v tak důvěrném styku jako se Sigmundem. Ani ku pohřbu knížete Sigmunda nebyl pozván, ač prý Jiří při té příležitosti se těšil, že ho spatří. Osobně dodati proroctví tedy Komenský nemohl. Ale i písemně to nebylo možno, poněvadž dvořané knížecí, hlavně theologové při knížecím dvoře, Bisterfeld a Medgyesi, proroctví zachytili a knížeti nedodali. Komenský do toho si stěžoval u prefekta Klobusického, jenž

---

[1]) Rev. 216. 6. (papeže.) — [2]) Rev. 127. 4. — [3]) Rev. 128. 5. — [4]) Rev. 199. 17.—20. Rev. 215. 4. — [5]) Rev. 105. 111. 122. 132. 135. 147. 161. 163. 171 189. 206. 220. 221, 218. 224. 242. atd. — [6]) Rev. 177. 180. 205. 216. 235, 2 — [7]) Rev. 106. — [8]) Rev. 135. Dávná zamilovaná myšlénka Komenského, víru křesťanskou obrátiti Turky, jimž Komenský při zvrácení domu Rakousk a ztrestání nevěstky takého podílu dopřává. — [9]) Rev. 205. — [10]) Rev. 216 [11]) Rev. 225. 6. — [12]) Rev. 139. 195. — [13]) Rev. 122.

mu tuto radu dal: Přijde sem tyto dny Jan Keméuy, tajný rada knížete a budoucí gubernator Transsylvanie. Tomu bude dobře všechno pověděti. Opravdu přišel. „Byl jsem," vypravuje Komenský, „k němu uveden, a před praefektem jsem mu všechno vysvětlil. Vyptával se na všechny podrobnosti a okolnosti, chtěje o věci jistoty nabýti. Konečně požádá exemplář všech zjevení jež se dosud stala; že bude hleděti, by jej při příležitosti doručil knížeti. Otázal se mne však: Má-li mým jménem o tom knížete ujistiti. Odpověděl jsem, kanonizovati že proroctví ta nemohu, tu že třeba vyčkati úsudku Božího a církve, jak učiniti by se mohl podle toho, co z proroctví splněno bude či nebude. Lidského však podvodu že ve věci není, za to že mohu ručiti (i pan praefekt, jemuž prorok znám jest již od 20 let). A není také povinnosti závazné to věřiti, *ale dobře bude, přihlédne-li se k proroctvím při řízení státních věcí.* Postaral jsem se tedy o exemplář a do hradu jej poslal s psaním." V psaní tom Komenský úpěnlivě prosí oba šlechtice, by se proroctví ujali, že jde tu o blaho rodu knížecího, o spásu víry a vlasti. Prosí, by dbali i o sebe, co už lidí pro proroctví ta zemřelo, by sami, nedbajíce jich, nepropadli témuž osudu. Politik že všeho si má všimnouti. *Od emigrantův odvrátí se hněv Boží jen tím, promění-li se kamenné srdce knížete v srdce z masa, Boha poslušné.* Prosí oba „patrony", by netajili mu žádného podezření, které by snad v nich vzniklo při čtení. Všechno že jim vysvětlí a vyvrátí. Druhý exemplář přepsán a poslán byl Klobusickému ještě za přítomnosti Kemeňovy s podobným listem, plným proseb a napomínání. *„Vy mně kážete konati něco jiného, a já ochotně poslouchám, ve dne a v noci pracuji, bych prospěl Vaší mládeži. Úkol však, jejž uložil mně Bůh, a k vůli kterému mně sem hlavně poslal, tíží moje svědomí, i nebudu míti klidu, až o věci řádně budete zpraveni.* Až se to stane, tím raději budu konati to, co ode mne žádáte. Smiluj se tedy milovaný Patrone nad nejjasnějším domem, o jehož spásu a blaho tu jde." Ku konci prosí Komenský, by proroctví nepřišla do rukou nepovolaných. Tak psal Komenský 22. května 1652. A poněvadž věděl, že Bisterfeld u knížete největší požívá vážnosti, častěji mu psal a o celé věci svědomitě jej poučoval „Nenutím Tě," píše při této příležitosti, „bys tomu věřil, *ale to je mou starostí, by vina, že kníže o tom neví, nepadla jen na mne.* Věc je předůležita v zájmu veřejném i soukromém. A úsudek svůj prozatím svěř jen se mnou, ať o tom jakkoliv soudíš, zůstaň to mezi námi."

„Tak se kníže dověděl o proroctvích a zdá se, že jim věřil, vida, jak hrozby otci a bratru činěné se splnily." Žádal tedy kníže, nejen prostřednictvím praefektovým, ale i v dopise mně zaslaném, bude-li pokračováno ve zjevení, bychom mu vše poslali. Čehož jsme neopomenuli nikdy. Věřil-li kníže a chtěl-li poslechnouti, nevíme, ale to jest jisto, že rádcové jeho stále mu překáželi. Prorok už rozmrzen nebude prý míti dalších zjevení, ale po deseti dnech zjevuje se Duch zase.[1]) Konečně Drabík dostává určitý rozkaz, by osobně se odebral ku knížecímu dvoru a hlavně kněžnu matku aby pohnul k povolnosti.[2])

[1]) Rev. 197, 198. — [2]) Rev. 142.

Zajímavá cesta tato popsána jest podrobně v Revel. 145.[1]) Dne 2. září 1652. Drabík vydal se na cestu a 11. září byl v Patace. Kněžna ho před sebe nepustila, ale poručeno mu, by napsal, co jí chce říci. Učinil tak. Prosí kněžnu, by byla Estherou církve, nejen v Uhřích, ale i u těch národů, kteří s Uhry se mají spojiti nebo jsou spojeni. Na to vypráví, co mu Bůh zjevuje: „Bůh vyvolil si knížecí rod Rákoczův, by pomohl zničiti nevěstku babylonskou, vyplení v zemi této z kořene modloslužebníky. Za to slibuje mu svou ochranu a jemu i potomkům jeho korunu královskou v této zemi. To měl jsem ohlásiti Jiřímu I. Rákoczovi, po smrti jeho pak *prostřednictvím muže, jejž sem Bůh poslati slíbil, synům jeho.* Na to poslán jsem i k Vaší Jasnosti, bych Vám oznámil, že trvá Bůh na svých plánech i slibech. Mimo to mám Jasnosti Vaší vyříditi, že chce Bůh, by nákladem Vaším bylo písmo sv. přeloženo do turečtiny." — Dokládá slavnostně Drabík, že jen rozkazu Božího dbá a že u kněžny nic nehledá, jen slávu Boží, spásu církve a blaho domu Rákoczův.

Kněžna proroctví odevzdala zvláštní kommissi, do níž povolala praefekta Klobusického, theology Františka Verece a Jana Tolnaie a v níž byl i Komenský. Kommisse počínala si velice svědomitě. Vyslechla proroka a po dva dni uvažovala: 1. Je-li možno zjevení ještě nyní po dobách apoštolských. Rozhodli shromáždění, že v církvi, byť řidčeji, se proroctví mohou nalézati. 2. Pak byly stanoveny známky pravého proroka. Jsou prý to: nízký jeho původ, čistota víry a souhlas se starodávným slovem Božím a vyplnění proroctví. 3. Určeno, že, kdyby se nalezlo za našich dob proroctví pravé, muselo by se mu věřiti Proroctví Drabíkova však kommisse pravými uznati nechtěla. Jest prý ve proroctví tom příliš mnoho soukromých věcí. Výsledek jim odporuje. A konečně prý proroctví u osob, k nimž řízena jsou, zůstávají bez účinku. Komenský na to proroctví hájí. Protivníků svých však nepřesvědčil, ačkoliv je přece k tomu pohnul, že ku konečnému odsouzení se neodhodlali a úsudek svůj odložili.

5. Zjevení měla při knížecím dvoře tolik nepřátel, že Komenský předvídal nezdar svého poslání do Uher. Proto čím dále, tím více zabývá se myšlénkou, z Uher odejíti. Prorok zdá se, že s tímto plánem souhlasí. Počátkem roku 1654. (7. ledna) vzkazuje po něm Komenskému Bůh: „Pomocník tvůj, sluha můj, ať vyjde z této země. Dosti zde učinil své povinnosti, ať setřepe prach s nohou svých!"[2]) Bůh poroučí mu jíti na sever.[3]) tam bude více plánům Božím prospěšen, tam více budou dbáti jeho rady.[4]) Tu ho jen zneužívají, z jeho služeb platných se těší, ale co on chce, toho nedbají,[5]) až konečně prohlašuje rozhodně Bůh, by Komenský šel právě ve střed bouří, do Polska.[6])

V tu dobu už Polsko opravdu zmítáno bylo osudnou bouří. Války kozácké trvaly dále, ba nabývaly rozměrů netušených. Smlouvou perejaslawskou car Alexej Michajlovič vzal kozáky v ochranu — právě na počátku r. 1654., 18. ledna. To byl ovšem casus belli s Polskem.[7]) Ale ještě odjinud stahovala se bouře. Ve Švédsku nastávala osudná změna na trůně. Královna Kristina byla pevně o(

---

[1]) Lux e teneb. III. 135. — [2]) Rev. 216. — [3]) Rev. 224. — [4]) Rev. 225. — [5]) Revel. 227. — [6]) Revel. 231. — [7]) Pelesz l. c. 232.

hodlána vzdáti se vlády, kteráž překážela jí ve splnění nejvroucnějšího přání, přijmouti katolickou víru. Na den 11. února 1654., tedy začátkem roku 1654., svolala všechnu radu říšskou do Upsaly. Tu královna vyjevila svůj nezvratný úmysl. Nic nezpomohly prosby kancléřovy ani všech rádců; královna nežádá už rady jejich, jen o způsobu resignace a o svých pozdějších poměrech, sustentaci, svobodě se s nimi chce dorozuměti.[1]) Ačkoliv formalní poděkování stalo se až 16. června, dá se bezpečně předpokládati, že Komenský o těchto přípravách věděl. A že radostně se o nich dovídal, jest bezpečno, vždyť na trůn švédský dosedne zase protestant, jehož válečný duch a odvaha byly známy.

Celá tato politická situace počátkem roku 1654. tísnila Evropu nemálo. Císař v Čechách 13. dubna 1654. zahajuje sněm a touží horečně po penězích — k nové válce, k důležité válce. „Kdož může předvídati že nebude hnuto otázkou náboženské svobody pro evangelíky v zemích dědičných?“ ptá se správně Rezek.[2])

Celá tato politická situace zrcadlí se však také ve zjeveních Drabíkových. Doposud obracel se hněv zjevujícího se Ducha hlavně proti Rakousku. K Polsku neměli sice emigranti mnoho lásky, kozákům hleděli pomoci, ale v proroctvích se Drabík o Polsku zmiňoval velice šetrně. Polsko mělo býti i spojencem Rákoczovým proti císaři. Tu pak již obrací se hněv proroků hlavně proti Polsce, na ni svolává se pomsta Boží. Polsko jest Bohem zavrženo, soud Boží přijde na ně,[3]) ba země tato bude první spustošena.[4]) Polsko není přítelem rodu Rákoczův. „Ať je si toho kníže vědom, že král polský Kazimír je mu skrytým nepřítelem a kdyby nebyl zaměstnán kozáky a Tatary, už by nebylo v Transsylvanii míru.“ [5]) „Před Polákem ať se má kníže na pozoru, máť on špatné s knížetem plány.“ [6])

A když matka kněžna proti výslovnému znění proroctví syna měla k tomu, by s Poláky proti kozákům spolek uzavřel, již je tu prorok, by tomu zabránil. „Právě chce kníže uzavříti spolek s těmi, proti nimž já vedu při a ukončím i bez něho, nebude-li chtíti.“ [7]) „Kněžna špatně synovi poradila, by s Polskem uzavřel spolek; bude chtíti spolek opět rozvázati, ale bude pozdě.“ [8]) Naopak, kníže ať spojí se se Švédy a to rychle, než se císař spojí s Polskem.“

Je viděti, že prorokovi jsou politické poměry dobře známy! Za těchto poměrů jest ovšem pravda, že v Polsku přítomnosti Komenského jest více třeba Komenský ještě jednou co nejdůrazněji napomíná knížete, by poslechl. Učinil to způsobem velice příhodným. Věnoval knížeti spis „Gentis Felicitas“. „Jest nyní nejlepší příležitost, by národ uherský dosáhl svého štěstí. Bůh sám jest ochoten zničiti nepřátele církve, národové k válce povolaní jsou nástrojem, již vykonají rozsudek, jejž Bůh nad Babylonem již dávno vyřkl. Bůh vyzývá národ uherský, by toto dílo jeho podporoval. Hle, národové zahraniční už tak dlouho nabízejí své pomoci, hle, utištění bratří ve víře již tak dlouho čekají na své vysvoboditele! K tomu však je třeba muže, jenž by věci dobře rozuměl. Musí to býti Uher. A kdo jiný může to býti, než Jiří Rákoczy? „Přijdiž tedy ty jediný, ty po-

---

[1]) Schauerte l. c. 71. — [2]) Rezek l. c. I. 439. — [3]) Rev. 206. — [4]) Rev. 226, 228. — [5]) Revel. 154. — [6]) Revel. 198. — [7]) Revel. 201. — [8]) Revel. 218.

slední naděje svého národa.“ Napomíná ho konečně, by pozorně a důstojně měl se k dílu, jež mu Bůh svěřuje, aby jiného cíle neměl před očima, než který Bůh mu dal.... Evangelíci budou prý každý krok jeho provázeti modlitbou a žehnáním.“ „Diese Schrift klingt wie ein Ultimatum“ praví Dr. Kwacsala.[1]) Jiří II. Rákoczy měl býti tímto způsobem na proroctví radikalně upamatován. Potom již se Komenský postaral jen o nového prostředníka mezi prorokem a knížetem. Stal se jím na rozkaz Boží[2]) Jonas Mednianus, „provisor Lednicensis“, jenž další proroctví do latiny překládal a touž cestou, prostřednictvím Klobusickéko, knížeti posílal.

Komenský pak, 2. června se v Patace rozloučiv, 16. června byl v Lednici, tam Drabíka do úřadu duchovního opět dosadil a posledního června již opět byl v Lešně. Severní válka, v níž Komenský měl takový podíl, byla přede dveřmi.

III. Komenského poslední pobyt v Lešně.

(Obsah.) 1. Karel X. Gustav a naděje protestantů polských a emigrantů v něj kladené a živené vítězstvím revoluce v Anglii. 2. Jiří II. Rákoczy zasvěcen do celého plánu. Jeho jednatel Schaum u Komenského v Lešně, ve Švédsku, v Anglii. 3 Poměry v Polsku, jež Drabík zná. Radziwill a jeho úkol. 4. Severní válka. Porážka Polsky. Jásot Komenského. Jednatelé polští i švédští u knížete; na čí straně jest Drabík a Komenský? 5. Konfoederace Tyšovická. Netušený obrat. Drabíkovo opovážlivé proroctví o zachránění Lešna a pád města tohoto.

1. Královna Kristina švédská svým energickým zakročením dala r. 1648. světu mír, když velikou a ušlechtilou duší její již lomcoval prudký sice, ale spásonosný boj. Od r. 1648. do r. 1654. se katolické přesvědčení v nitru jejím hlásilo o svaté svoje právo, Kristina byla silná dost, by uposlechla tohoto přesvědčení a by se i veřejně přiznala ku katolické víře, byť za cenu trůnu po otci zděděného. „Et sine te“ — i bez tebe, koruno švédská, budu, čím jsem, dala vyrýti na peníz ražený ku památce na tento svůj krok. Stalo se to officielně 16. června r. 1654. Ale davši takto sobě mír, dala světu boj.

„A Deo et Christina,“ chlubil se Karel X. Gustav, že přijal korunu švédskou a jím zavládl na trůně švédském jiný duch, zásady Gustava Adolfa přicházely poznovu k platnosti. „Slabost sousedova,“ takové byly ty zásady, „jest hlasem Božím, by se na něm vykonala Boží pomsta, jíž propadl jistě nějakým zločinem. Není-li některý panovník, nebo některá říše schopna odporu, jest již to spravedlivou příčinou, by byla napadena.“ „Vždyť jen válkou Švédsko stalo se obávaným, a jen válkou jím zůstane, v míru však klesá jeho sláva, umdlévá bojovný jeho duch. Konečně ani vojsko nesmí se déle živiti bez užitku.“ [3])

Kdo tímto slabým sousedem byl, Karel X. Gustav věděl dobře. Jan Kazimír polský zapleten byl tenkrát ve stálé spory s kozáky, zapleten ve válku s Ruskem, jež se kozákův ujímalo. Vystoupí-li od severu nový nepřítel, postavení Polsky bude přímo zoufalé.

A nový ten nepřítel, mladý, slávy i boje chtivý švédský král byl k této válce stále štván. Bývalý vicekancléř polský Radziejowski,

---

[1]) Jan Kwacsala l. c. 355. Českým spisovatelům byl to spis politicko-filosofický. Zoubek l. c. — [2]) Revel. 266. — [3]) Weiss, Weltgesch. V. 540.

s nímž se král znepřátelil, prchnuv z vlasti, dlel na dvoře švédském a počínal si v té příčině vytrvale i obratně[1]) a nové a nové prosby docházely od protestantů z Polska do Štokholma, by se mladý král ujal svých souvěrců proti králi, jenž již byl kardinalem a jesuitou.[2])

Což divu, že za takového stavu věcí Karel X. Gustav zbrojil a k válce se strojil „bez jakékoliv příčiny, z pouhé libovůle,"[3]) neboť protest Jana Kazimíra proti tomu, by Karel Gustav dosedl na trůn, jejž mnozí za příčinu války udávají, byl pouhým aktem diplomatickým, beze vší důležitosti, jejž opětovali Vasovci polští při každém uprázdnění švédského trůnu. Což divu, že tu nemohlo býti platno jakékoliv zakročení nebo sprostředkování mocností jiných, o jaké hlavně Ferdinand III. se pokoušel. Nová bouře byla nutna, byla hotovou událostí při změně na trůně švédském.

Ale nejen polští protestanté obraceli ku Karlu Gustavovi toužebné zraky své. Kristina, která r. 1648. pohřbila nejsmělejší naděje české emigrace, zřeknuvši se trůnu, vracela českým emigrantům tyto naděje zase.

K tomu r. 1653. dal se v Anglii Oliver Cromwell prohlásiti doživotním protektorem. A pravda jest, že „kynula naděje, že tato prvá té doby mocnost protestantská v Evropě konečně zasáhne v boj ten — Anglie Cromwellova, která se vracela k politice Alžbětině, jež záležela v náčelnictví protestantismu europského a s kterou, o něco později, neostýchal se spojiti kardinal Mazarin, jako před tím Richelieu neostýchal se spolku s Oxenstjernou. Anglie sice neúčastnila se přímo války baltické, ale slovo protektorovo mnoho platilo u krále švédského. Mnohým v té době Cromwell jevil se opravdovým původcem války a vlastním řiditelem politiky švédské."[4]) Švédsko, Anglie, Francie na jedné, císař s katolickým Polskem na straně druhé — nepatrně změněná scenerie třicetileté války! Věru pochopitelno, že v srdcích českých protestantů vznikly nové naděje.

Komenský však není zvyklý, naději jen v srdci chovati, on se i o její uskutečnění stará energicky a všemi prostředky. Nová doba, nové poměry volají ho jinam — a hle, Drabíkův „Bůh" opravdu mu poroučí, by opustil Uhry a vrátil se do Lešna[5]) (stalo se 7. ledna 1654.), tam kde nyní je, v Lešně, bude moci spíše sloužiti vůli tohoto zjevujícího se Boha, než v Uhrách.[6]) Komenský to dokázal. Lešno bylo střediskem celého politického víru, Komenský sprostředkovatelem mezi spřátelenými mocnostmi [7])

Sotva Komenský vkročil do Lešna (posledního června), již Figulus psal do Anglie (3. července), bez pochyby Hartlibovi, ale psaní nalezl Dr. Goll v „Thurloe Papers", tištěných papírech lorda protektora.[8]) Zní: „Nemohu než zvolati: Jméno Páně buď pochváleno! — kdykoliv nás dojde nějaká novina o tobě. Zřejmě spatřuji, že Bůh tebe již před lety vyvolil za nástroj rukou svých, jak k mnohým jiným věcem dobrým, tak zvláště, bys působil prospěch a potěšení duším našim. Veřejné listy, jež byly ti zaslány, podepsány jsou od

[1]) Jul. Pelesz. l. c. 235. C. Cantù — světové děj. XI. 551. — [2]) C. Cantù l. c. 553. — [3]) C. Cantù l. c. 552. — [4]) Dr. Jar. Goll, „Příspěvky k životopisu Komenského. Čas. Mus. 1874., 270. — [5]) Revel. 218, 10. — [6]) Revel. 258, 6. — Dne 21. srpna r. 1854. — [7]) Srovnej Kwacsala l. c. 371. — [8]) Dr. Goll l. c. 271

p. Sádovského, bratra onoho pana Sádovského, jenžto žije v Anglii. Psány jsou jménem všech nás z národa našeho ve vyhnanství žijících a svědčí lordu protektorovi, radě Jeho Vysosti a parlamentu. Pan Sádovský je výborný válečník — sloužil dlouho ve válkách švédských — a touží ze vší duše, by pomoženo bylo církvi Boží těžce zkoušené a utiskované v těch krajinách od přívrženců papežství a domu Rakouského; i jest on té vůle a zcela odhodlán k tomu konci obětovati sebe i vše, co má. To, o čem píše, je naznačení toho, co by se státi mohlo ve prospěch věci obecné. Než to všecko zůstavujeme moudrosti lorda protektora a rady jeho. Snad že se dají pohnouti, by v poradách svých v úvahu brali osud národa našeho a nás, ubohých exulantů... My tebe prosíme, bys vložil listy nahoře dotčené do rukou těch, jimž patří a nám opatřil odpovědi, co nejdříve možná bude: nebo je periculum in mora. Císař nehledá než zahlazení církve Boží a rozšíření moci své. Jest mezi námi mnich, nedávno na víru naši obrácený, jenž vypravuje, že císař s papežem jsou pevně odhodláni zdvihnouti válku proti protestantům. Všecky kláštery slíbily, že budou k této válce přispívati, každý po dvou vojácích.... Avšak rozhořčenost myslí vzrůstá následkem velmi krutého pronásledování v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Rakousích. Na tisíce jest čekajících a prosících Boha, by seslal nějakého Žižku, jenž by počal Boží válku za věc protestantskou; než žádný z knížat v říši německé nemá odvahy opříti se domu Rakouskému. Pan Sádovský je pevně přesvědčen, že Bůh by žehnal věci té odtud podporované a předsevzaté jen k slávě Boží a na pomoc utištěným; zvláště kdyby vítězné zbraně republiky anglické stejnou dobou nedovolovaly Španělovi císaře podporovati. V Uhrách je strach mezi exulanty a předvídají, že se stanou divné věci Jezovité dozvěděli se, kdo je autorem knihy „Clavis apocalyptica“ kterou vy jste přeložili a tiskem vydali v Anglii; a císař vypsal 4000 říšských tolarů za hlavu jeho; on však zůstává v mínění svém, že divné věci nastanou událostmi, jež jsou vypsány v 18. kapitole revelací a Anglie že bude míti prvý díl ve věcech těch. — Můj tchán Komenský vrátil se z Uher k nám do Lešna, buď Bohu za to chvála!“

2. O čem jednaly tyto návrhy pana Sádovského, psané jménem všech emigrantů, není asi pochybnosti, třeba bychom v podrobnostech o nich neměli jistoty. Totéž, co psaní Sádovského, mělo docíliti i poslání Konstantina Schauma, diplomatického jednatele knížete Rákocze k severním mocnostem.

Jak dlouho se Komenský a Schaum již tenkrát znali, není jisto. Ale ku konci r. 1654. Schaum obsah Drabíkových proroctví úplně znal. Ba z dopisu jeho ku knížeti Rákoczovi [1]) nutno souditi, že s ním Komenský sděloval nejen Drabíkova vidění ale i své politické kombinace a plány; neboť v dopise tom nalézáme věci, po nichž v revelacích Drabíkových marně pátráme. A tento Schaum byl od Rákocze vyslán do Švéd a do Anglie, že vlivem Komenského, dá se již z řečených věcí předpokládati a stává se jistým z té okolnosti že měl se nejdřív zastaviti v Lešně u Komenského. [2])

Schaum přišel do Lešna, tam předlohy knížete, platící švéd·

[1]) A. Patera J. A. K. korrespondence CL—176. — [2]) Kwacsala l. c. 361. se(

skému králi i protektorovi, s Komenským zredigoval a spěchal dále do. Švédska, kde byl velmi laskavě přijat. „Slovy ani vypověděti nelze, jak milé bylo to všecko, co jsem dopisem i slovy Jasnosti Vaší navrhl (ve Štokholmě). Žádanou k jednotlivým návrhům obdržel jsem odpověď, již svého času ústně sdělím," píše Schaum 11. března 1655. ze Štokholma.[1]) Ve slovech těch již probleskuje válka švédsko-polská.[2]) Spokojen Schaum ubíral se do Anglie. Hartlib již ku přijetí jeho vše připraviv, toužebně jej očekával. Konečně 23. dubna 1655. sděluje s Komenským,[3]) že Schaum přišel. Dne 4. května u lorda protektora byla první audience, 14. (24.) května odevzdal Cromwellovi návrhy svého knížete, jež zajisté také byly dílem Komenského. O výsledku toho Schaum zpravuje knížete listem ze dne 4. června 1655. Přede všemi senatory řekl prý Cromwell, že za vlády své nepřijal milejšího poselstva, než od jeho Jasnosti knížete Rákocze.[4]) Cromwell odpovídá sám knížeti listem datovaným „ab alba aula mense Mai 1656.: Z listů Vašich 16. listopadu 1654 k nám psaných zvláštní k nám laskavost Vaši i přátelství jsme poznali. O zásluhách Vašich o obec křesťanskou přestkvělých a prácech podniknutých až k nám se pověst dostala a věru tím hojnější příčinu radosti nám přinesla proto, že Bůh v krajinách těch vzbudil sobě tak mocného a výtečného slávy své i prozřetelnosti služebníka, jenž sám ctností i zbraněmi tak mocný jsa o zachránění společného náboženství protestantského, jemuž se všech stran i slovem i skutkem tak zle se děje, s námi se spojiti si žádá.[5])

Tato odpověď není ovšem smlouvou není ani určitým slibem, ale čeho mohl si přáti Rákoczy dále, než schválení svých plánů se strany tak mocné — a co více mohl si přáti Komenský?

Když bylo tak všechno připraveno za hranicemi, zbývalo kypřiti a připravovati půdu v nešťastné Polsce samé.

3. „In Polonia confusa sunt omnia" dovídá se visionář.[6]) Věru že tam bylo všechno rozerváno. Šlechta protestantská čekala jen na příhodný okamžik, v který by se zbavila krále Kazimíra. Již na počátku r. 1654. zpravuje o tom svého knížete diplomatický vyslanec Rákoczův Řehoř Gillani, jenž byl ku dvoru polskému vyslán, jen aby poznal smýšlení polské šlechty. A bylo toto smýšlení všelijaké, jen ne šlechetné. To bylo vlastizrádou, co Jan Radziwill, vůdce protestantské šlechty v Polsku, v době tak kritické navrhuje knížeti prostřednictvím Gillaniho:[7]) „S králem je úplná nespokojenost. Nám však, kteříž posvátným jménem „evangelia" Boha čistěji ctíme a kteříž nejen od kteréhokoliv zla, ale i od pouhého zdání zlého se zdržeti máme, se nesluší, bychom se v čelo třeba spravedlivé vzpoury postavili, leda by nás smrt nebo útěk vládcův (jenž v nynějších poměrech vlasti naší tak stísněných velice jest blízký a možný) zbavil poslušnosti k němu, nebo ledaby za živobytí jeho nás násilí nějaké k ní dohnalo. Pracujme tedy s rozvahou a jistě! Král svržen bude a budoucím, *Bohem určeným* králem Polsky jest jen Jeho Jasnost.

---

[1] Szilagyi Transsyl. in Bello boreo-orientali — I. 385. — [2]) Kwacsala l. c. 363. — [3]) Patera l. c. 178. CLII. P. S. — [4]) Szilagyi l. c. I. 392. — [5]) Katona Historia etc. tom. XIII. 877. — [6]) Revel. 292, 10. — [7]) Puncta nomine illssmi Principis Radziwillii serssmo Transsylvaniae principi ponenda u Szilagyi-ho l. c. I. 310.

Vždyť nemůže se jím státi ani císař ani car ruský to nesnesla by Porta. S touto je nutno vyjednávati. *Všechno spraví obratný zástupce v Cařihradě*, jenž by sultana pohnul k tomu, by v Uhrách císaři válkou pohrozil a cara se strany Černého moře zaměstnal. Bude-li polský katolický klerus zbaven naděje na pomoc rakouskou, nebudeme se ho báti, byť vliv jeho byl u nás tak veliký. Švédsko bude této změně na polském trůně povděčno. Rádo se zbaví potomstva Sigmundova v Polsku a rádo uvidí, když na místo katolíka polský trůn zaujme protestant."

Dost jasná řeč! A Radziwill nebyl jediným přívržencem Rákoczovým v Polsku. Jednání jeho vysvětlují poněkud pásky příbuzenství. Ale vedle něho měl Rákoczy v Polsku dost bídných zaprodanců, kteří o každém hnutí mu podávali zprávu. O tom zajisté věděl Klobusický a prostřednictvím jeho mohl se toho dověděti Drabík, tak že k tomu, by poznal, že v Polsku „sunt omnia confusa," nebylo třeba nějakého zjevujícího se Ducha. Ale Drabík se tím dověděl, u koho má v Polsku začíti svou práci. Pozorujeme, že se od r. 1654. visionář horlivě obírá Janem Radziwillem.

„Radziwill konati bude mé dílo mocně: zároveň s jiným z tvého národu, jehož neznáš". [1]) „Piš Komenskému, by spěchal na pomoc raněnému Radziwillovi; [2]) ať ho napomene, by konal dílo moje, ať se spřátelí s Rusem, jemuž nebude moci odolati, jako spojenci švédskému. S těmito ať se spojí k tomu, by přestal vládnouti nynější král, můj nepřítel a nepřítel jeho." [3]) „Ničeho ať nedbá, jen ať koná, co já poroučím." [4]) „Ať se nebojí, ostatní šlechta se k němu přidá." [5])

„Radziwill ať vůli moji sdělí také s moskevským vládcem a se Švédy i Tatary. [6]) Jako u všech osob, k nimž se visionář obrací, užívá i u Radziwilla hrozeb a slibů. Slibů nešetří. Radziwill bude králem polským. [7]) Byl by si zasloužil tak velké odměny, neboť, jak patrno, v celém Drabíkově pláně svěřen Radziwillovi veliký úkol. Radziwill má se státi vůdcem zrádné šlechty polské a má sděliti proroctví s carem a připoutati ho k sobě a ke Švédsku. A tento hlas lákavý Radziwilla dochází v době, kdy v čele vojska stojí proti nepřátelskému Rusku.

Komenský opravdu s Radziwillem vyjednával. Poslal mu exemplář „vidění", a jakého úspěchu se dodělal, patrno z toho, co píše Hartlibovi: „Princeps Radzivilius etiam est noster et Dei." [8]) „Kníže Radziwill jest i náš i Boží." Radziwill opravdu hned na počátku války se Švédy zrádně vyjednával. [9])

To bylo Drabíkovi i Komenskému velikou útěchou za tvrdošíjnost Rákoczovu. „Až uvidí kníže, že Radziwill chce plniti vůli Boží, ubude mu zas příčin, by se více lidí bál, než mne," [10]) těší duch Drabíka. Opravdu Rákoczy již povoloval, ale necítil se k takovému dílu sám dosti silný. Psal, že bojí se císaře, krále polského i Porty. Ať spojenci začnou napřed — potom že při díle tom scházeti nebude, slíbil. [11])

---

[1]) Revel. 242, 4. (19. června 1654.) Snad Sádovský? — [2]) Raněn byl v bitvě s Rusy. — [3]) Revel. 2667. seq. (29. září 1654. — [4]) Revel. 267, 7. (1. října 1654.) — [5]) Revel. 271, 7. (21. ř. 1654.) — [6]) R. 270, 4. (10. října 1654.) — [7]) R. 234, 3. — [8]) Kwacsala l. c. 358. — [9]) Patera l. c. dopis 154. str. 181. — [10]) Revel. 266, 22. — [11]) O důležitém tom psaní v pozn. Komenského po revel. 247. a 264.

4. A tento jiný začal. Dne 10. července 1655. opustil Karel X. Gustav svou vlast a 4. srpna překročil hranice polské. Severní válka tím počala. O průběhu jejím můžeme čerpati podrobné zprávy z dopisů, jež Komenský o ní do Uher posílal Klobusickému.

„Polsko naše celé válkou hoří, kouří (fumat), zmírá, zachází. Švédské vojsko pod vůdcovstvím Wittembergovým již prý v červnu hnulo se z Pomořanska. Jemu na odpor spěchala šlechta palatinatu Poznaňského a Kališského s pěším vojskem jak rychle mohla, sebravši kolem 20.000 vojáků a položila se táborem dvojím u řeky Notče. Větší počet byl u města Uscie, 11 mil od Poznaně, jimž v čele jest palatin Poznaňský (pan Krištof de Bnin Opaliński), menší tábor jest u Lansbergu, sedm mil odtud, jimž poroučí p. Jan Schlichting s kapitánem Wšowským, p. Psovským (*oba jsou evangelíci, jako větší část šlechty k hranicím slezským, která s nimi jest*). Do tábora vojska prvnějšího 18. července přišel hlasatel ze Štětína, přinášeje dopis od generala Wittemberga a uprchlého vicekancléře našeho Jeronyma Radziejowského. Wittemberg dovolává se pouze dopisu Radziejowského. Ten jsem dal opsati, tak jak koncipován byl, po polsku, i odpověď palatinovu na obojí dopis Zde přikládám opisy.“ Škoda, že dopisů těch nemáme. Ale znění jejich snadno uhodneme z dalších zpráv Komenského v témž psaní. Wittemberg na odpověď palatinovu 21. července hnul se s vojskem svým a zmocnil se měst polských za řekou Notčem — *bez odporu*. „*Vlastenecká*“ šlechta evangelická poznala, že sil k odporu nemá — dle Weisse[2]) měl Wittemberg 17.000 vojska a šlechta polská 20.000! — Dala se do vyjednávání s generalem švédským, jenž odkázal ji ku králi svému, který zatím přibyl do Štětína. Palatin pozňanský poslal rychlé posly ku Schlichtingovi, aby „přiletěl“ (advolaret píše Komenský), a šel s ním ku králi. Letěl tedy, kterážto podivná zpráva tak náhlou změnu (zda k dobrému či horšímu, Bůh ví) obsahující, v noci právě uplynulé s námi sdělena byla od rychlého posla, jenž městem spěchal.[3])

A Komenský sděluje dále, čeho dověděl se ze Švédska o novém králi. „Od korunovace své je prý celý jako nový, plný činnosti, bdělý, neúnavný v práci.“ I z Německa jakýs přítel stejně smýšlející píše Komenskému: „Krále máme, jako že v pravdě žije Bůh, zbožného, bohabojného, spravedlivého, rozvážného, snaživého. Divil bys se, kdybys viděl, jak mírně, ano laskavě přijímá u sebe i lidi nejnižšího stavu, jak vlídně slyší prosby jejich, s odpovědí déle dvou dní neodkládá Nemůže-li splniti některou žádost, odpoví přece a udá důvody, proč se to nemůže státi, tak že ani potom neodchází nikdo nespokojen. Spravedlnosti dbá co nejvíce, jak to dříve nebývalo. Doufám, že, jestliže Bůh mu života prodlouží, vláda jeho bude vrcholem štěstí celého severu.“ A z téhož pramene 12. června: „Připravují tu úžasnou expedici válečnou. Poslední zástupy pěší a jízdné odejdou v 8 nebo 22 dnech a s nimi král sám. Kéž Bůh řídí vše ku slávě jména svého! Král ostatně vše pořádá s největší roz-

---

[1]) Patera l. c. dop. 153. str. 79. — [2]) Weiss l. c. V. 541. — [3]) „Volavi ergo — quae nobis mira et subitam mutationem (in melius an deterius Deus noverit) prae se ferentia praeterita nocte per cursores nobis innotuerunt.“

vahou a bázní Boží. Z čehož pevnou mám naději, že požehná mu Bůh v tom, co počíná."

Snad tyto nadšené zprávy byly Komenskému pramenem pověstného „Panegyriku" na krále švédského, jímž Karla X. Gustava pozdravil a jenž Komenskému a celé emigraci v Polsku se stal tak smutně osudným. „Radostně pozdravuje spisovatel bouři, která od severu se přihnala a ptá se, zdali bouře ta v Polsku skončí nebo začíná. Vítězství jichž Gustav dobyl, předčí vítězství Alexandra Velikého, jen ať král příkladem tohoto se poučí a se chrání před pádem Ať váží si svobody ... krátce ať ukáže se tím, čím jest" — a následují všechny ty chvály v citovaných dopisech obsažené. „Ať zjedná král všeobecný pokoj nejdřív v Polsku, pak ale, bude-li ho osud volati dále, i v dalších krajinách pohanů, král, v jehož jméně jména Karla Velikého a Gustava Velikého je spojeno. Konečně ať osvobodí, jako lev Bohem vzbuzený, církev z egyptského zajetí, ať směle rozpráší Madianity" [1])

Jak smělé tu naděje! — Není divu, Velkopolsko vzdalo se hrdému seveřanu v několika dnech, Komenský s dvěma ještě zástupci magistratu lešenského sám se odebral do švédského ležení. Viděl tam stkvostné vojsko, slyšel, že jiné následuje pod vůdcovstvím samého krále, *kníže Radziwill jménem Litevska se švédskému králi také vzdal.* Komenský zjevně slyšel, že si švédský král přeje, *by se do války zapletl císař, aby měl totiž příležitost vtrhnouti do jeho provincií* — viděl, že klerus římsko-katolický (kanovníci, jesuité, mniši) odevšad prchají, statky jeho jsou zabaveny — krátce: Nihil certius, quam Poloniam periisse et papatum in illa — připisuje Komenský tajným písmem [2]) „Nic jistějšího, než že Polska zahynula a papežství v ní." Tak píše Komenský již 4. (14.) srpna 1655.

A což když viděl, jak král Kazimír zbaběle prchl, o obranu vlasti se ani nepokusiv, jak 30. srpna padla Varšava v ruce nepřítele — ó tu chápeme radostné zanícení Komenského v dalším dopise ze dne 6. (16. září). [3]) A pln bezpečné troufalosti píše Klobusickému: „Co dělá kníže? Čtete již a věříte Drabíkovým proroctvím? Přeložili jste k vůli kněžně něco do uherské řeči — měli byste aspoň, co Vás se týká a domu Rákoczův. Jestliže Vám dodává odvahy, že jiní začali? Jest sice prorokováno, že seveřané budou prvními, ale počíti ničiti ty, kteří ničí zemi, Vaší jest povinností. Ten, jenž dílu překážel, Bisterfeld, zemřel — ostatní ať se mají na pozoru před hněvem Božím! Již r. 1620. poručeno jest seveřanům, by spojili se s Turky a jim o tom zprávu podali. Stalo se to? K tisku vše připravuji, hleďte, ať zatvrzelost vaše není vám potupou před tváří věrných národů.

Na knížecím dvoře opravdu pak nabýval Drabík větší vážnosti. Vypravuje sám pln radosti, [4]) jak 6. (16.) října obdržel *vlastnoruční psaní* praefekta Klobusického, quod nunquam ante factum! — což se nikdy dříve nestalo — v tom psaní rozkazoval provisorovi, by naměřil Drabíkovi obilí a slíbil visionářovi, že i dále se bude starati. Důležitější však je pro nás, že se Klobusický v témž do

[1]) Kwacsala l. c. 369. — [2]) Patera l. c. 182. — [3]) Patera l. c. dopis 15. [4]) Revel. 343. — (5/10 1655.) 5. seq.

odhodlal učiniti Drabíkovi také politická sdělení. Poučoval ho o stavu v Polsku, o kozácích, o Kazimírovi králi a psal mu, že týž ku knížeti poslal jednatele.

Na dvoře knížete bylo tenkrát živo. Nešťastný král polský utíkal se o pomoc, kam jen mohl. To nejdražší, co měl, nabízel za pomoc proti Švédům, svou korunu. Tak spěchal s podobným návrhem Lesczinski do Vídně, ba trůn polský nabízen i caru ruskému. Obě tato nabídnutí nemohla se bráti vážně, to dobře věděl Radziwill, — jak už vylíčeno — ale opravdové návrhy jednatelé královi přinášeli do Uher. Rákoczy byl mužem, jakéhož potřebovala pohnutá a válečná doba. Smýšlení svoje ku Švédsku přátelské dovedl před polským králem skrýti, tak že Jan Kazimír ještě pak chce získati jeho spojenectví. Opravdu v tu dobu, kdy Klobusický psal Drabíkovi, u knížete dlel posel polského krále Jan Szamowski. Král knížeti píše o svém a své říše neštěstí Kníže 14. října králi odpovídá. Lituje ho pro takové neštěstí, ujišťuje jej svou soustrastí i přátelstvím, jímž prý neotřese žádná bouře.[1])

Užil však Drabík zprávy Klobusického hned týden potom.[2]) „Kníže s chladnými rádci svými zase váhá,“ dovídá se ze zjevení, „Polonorum instantiis intricatus, ale bude museti vůli moji vykonati, jen ty s adjunktem svým nepřestávej naň naléhati!“ Drabík se tím rozhodně staví na stranu švédskou při dvoře knížete.

Tam totiž nebyl jen posel polský, ale také švédský, Gottard Welling. Vyslán byl do Pataka již 9. května 1655., ale zdržel se na cestě až do 27. srpna. Toho dne měl u knížete první audienci. Měl knížeti připomenouti starodávné přátelství Sedmihradska se Švédskem, dále poselství Schaumova a vyložiti užitky i prospěch ze shody obou zemí. Měl vyložiti příčiny nastávající války a ubezpečiti Rákocze, že z války té mu žádné nebezpečí nehrozí, naopak spíše prospěch. Král žádá ho tedy o přátelství, a má-li kníže zvláštní přání, ať jen ku králi pošle jednatele svého, jenž v ležení královĕ najde jistě sluchu ochotného.[3])

Toto poselství královo nešlo tak daleko, kam až dle rozkazů visionářových a již i dle přání svého měl se Rákoczy odvážiti. Jasně jest to viděti ze zprávy Wellingovy. Píše svému králi,[4]) že přízeň knížete k němu se zmenšila „indem ich nicht, wie man vermeinet, ihrer Hoffnung ein Vergnügung gebracht habe, massen sich den Ihr. fürstl. Durchl. eingebildet haben, das deroselben eine vertreulichere freundschaft solte angetragen werden, diesem aber vorkommend hab ich eingewendet, das ihre kön. Maytt. keine frembde Potentaten mit einzumischen gedächten, vornemlich weil Ihr. Maytt. unwissend gewesen, in was Gestalt Ihr. fr. Durchl. sich in dies Kriegsbewegung einlassen würde, in erwegung, das Ihr Durchl. so woll in dem wallachischen Krieg als ungarischen Landtag implicirt gewesen.

Proto ihned, jak přišel posel krále polského, 17. října 1655., pověřuje Rákoczy svého posla Jakabfalvi-ho ku králi švédskému, a ze strachu, že by se posel tento, jenž se měl ubírati Polskem,

[1]) Szilagyi Transsylvania et bellum boreo-orientale I. 471. — [2]) Revel. $^{24}/_{10}$. — [3]) Memoriale, quod sacra reg Mtas Sueciae deputato suo ad celsum principem Transsylvaniae nobili sibi sincere fideli Gottardo Weling dedit ; Szilagyiho l. c. I. 448—454. — [4]) Szilagyi l. c. 458.

mohl dostati snad do rukou Polákům, posílá za ním ihned 21. října druhého, jímž byl Frant. Sebesy, zrazuje Švédům, co od něho Poláci žádají a nabízí jim až dotěravě spojenectví své.[1]) „Polský král žádá 1. pomoci proti posvátnému královskému Veličenství Vašemu. 2. by směl sbírati vojsko uherské v provinciích Jeho Jasnosti a 3. by J. Jasnost kníže prostředkoval mezi ním a králem švédským. Prvé i druhé kníže zamítl a prostředkovati bude, svolí-li k tomu Jeho Veličenstvo král švédský. Kníže přeje si však věděti, co všechno zamýšlí Jeho Veličenstvo, by jednání své mohl dle toho zaříditi. Kníže zpravil Portu a sultana o lásce švédského krále k Turkům, *ale rozhodně bude třeba, by král poslal do Cařihradu zvláštní poselstvo*, 1. by Porta nepodporovala jeho nepřátel, 2. aby nepřekážela knížeti pomoci Švédům, jak stalo se to zemřelému knížeti. Rovněž by kníže rád věděl, *zamýšlí-li král něco proti pronásledovatelům pravé víry evangelické*, a čeho by směl doufati od Švédů, kdyby snad císař římský mu v plánech jeho, zejmena v přátelství ku švédskému králi chtěl překážeti.

Vidíme z toho poselství, jak Rákoczy dobře rozuměl Drabíkovi a záměrům jeho. Byl však také diplomatem, pomoc zjevujícím se Bohem jemu slibovaná mu nepostačovala, on se chtěl se všech stran jinak zabezpečiti.

Největší nebezpečí však na dvoře Rákoczově hrozilo Švédům a jednatelům jich od Poláků samých. Ti také nejvíc křižovali plány i rozkazy visionářovy.

Po celý podzim r. 1655 i zimu r. 1656 docházeli Rákocze prosebné listy od jednotlivých šlechticů polských za pomoc se sliby dost jasnými. Konečně 10. dubna 1656. vyslán ku knížeti referendarius ser. reipub. Prazmowski. Měl žádati za pomoc na penězích a vojsku Kníže prý nic neztratí. V zástavu dají se mu říšské klenoty a důchody republiky polské na nějaký čas Za pomoc tuto bude král Jan Kazimír adoptovati mladého knížete Františka Rákocze a učiní ho dědicem soukromých svých statkův a přičiní se, by byl vyvolen králem. Jen musí bydleti u krále, vychován býti v katolické víře a vyšší úředníky dvoru jeho bude jmenovati král. Bude-li Prazmowski pozorovati, že by kníže sám se chtěl státi polským králem, připomeň mu, že i k tomu svolí král i senat, ale pokud by se nestal katolíkem, bude jen voleným králem polským. Dále nesmí, pokud Jan Kazimír bude živ, přijíti do Polska a nebude míti do nastoupení svého žádných důchodův.[2])

Polský trůn byl tak blízko — z čí ruky jej má kníže přijmouti? Který vliv konečně zvítězí? Proroka Drabíka viděli jsme pomáhati Švédům. Na čí straně byl Komenský, jest z dopisu jeho také jasno. Ale konce zajímavého toho boje diplomatického se Komenský v Lešně nedočkal.

5. Ještě Polska nezhynula — a tím méně papežství. Komenský jásal předčasně. Provázely sice po celý podzim, až do počátku roku 1656. vojsko švédské nevídané úspěchy. V prvé polovici září padla národní svatyně polská Čenstochov, obyvatelstvo krakovské, jako i y

[1]) Szilagyi l. c. I. 486. — [2]) Szilagyi l. c. II. 85.

Hannibal před branami stál, prchalo z města, 18. října se Švédové zmocnili Krakova a pyšný vítěz vydal po celém království, v několika nedělích dobytém, rozkaz, by veškerá šlechta ku 30. listopadu sešla se k němu do Varšavy a slíbila mu poslušnost. A opravdu 25. prosince 1655. oznamuje Lubienicki Rákoczovi,[1]) že všechna téměř šlechta se vzdala. Ale to bylo posledním ponížením národa, jenž provinil se na svobodě a cti své. Vítězné vojsko utiskovalo lid, drancovalo katolické chrámy, vůbec zanechávalo po sobě všude stopy zděšení a hrůzy, jak to Švédové ani jinak neuměli. Nezmáhal se však jen strach z takového vojska, ale rostla také nenávist k němu, tak že již 10. prosince 1655. píše týž Lubienicki,[2]) by kníže konečně se odhodlal ku pomoci Polsce, a zajistil si polskou korunu. „Vše je pro Vás, satanáše spíš než Švéda nad sebou snesou Poláci."

A z této bídy probudila se u polského národa nejen statečnost, ale i zbožnost a staré nadšení i věrnost ku katolické víře.

Bylo ve vigilii neposkvrněného početí Panny Marie r. 1655. Jen hrstka šlechty tu byla, která sešla se v kostele v nepatrném městečku Tyšovicích ve vévodství Lubelském a po kostele u starosty horodelského Jana Służewského, erbového šlechtice. A tu učiněna byla památná konfoederace Tyšovická.[3]) „Pro krále a náboženství" bylo jejím heslem. A z tohoto nepatrného počátku vzrostla brzy všeobecná vzpoura proti Švédům. Zvěst o založení konfoederace rozšiřovala se bleskem, a k ní vraceli se rychle šlechtici se svými prapory. V únoru 1656. bylo povstání v Polsku již všeobecné.[4]) Sám král nabývá odvahy, píše šlechtě, by chápala se zbraní na zachránění ponížené vlasti.[5]) Z počátku jsou to jen nepatrné šarvátky, spíše rvačky uhněteného lidu se zpupným vítězem, ale čím dál tím větších ztrát doznávají Švédové, ku konci února 1656. setkal se Duglas a Wittemberg s Černěckým a byli poraženi. Počátkem března dostává Rákoczy novou zprávu o porážce Švédů u Golajb — Švédové ustupují se všech stran, štěstí válečné je opustilo, počátkem dubna utrpěli novou nejcitelnější porážku u Varky. Tam byli jati také oba vyslancové Rákoczovi Jakabfalvi a Sebessy. To je již jisto, bojí se Lubienicki,[6]) zvítězí-li katolíci, že dissidenty v náboženství všechny uchvátí, zabijí, statky jejich rozdělí vojsku jako žold, poněvadž se evangelíci pokládají za příčinu vší té bídy a neštěstí.

Tuto úzkost pozorujeme i u Komenského a proroka Drabíka, ač blaživá naděje jich neopouští. „Stav Polska," píše Komenský Schaumovi,[7]) „jest nebohý. Mezi tím, co vítězný král švédský *odkládá s urovnáním a upokojením vnitřních záležitostí*, jest všude plno plenu a lupu. Proto šlechta, stávajíc se netrpělivou, chápe se zbraní, *ale marné počínání její*, jistě jen ku většímu neštěstí svému tak dělá. Jsouť od Švédů všude odráženi a následek toho jen větší ukrutnost a více vražd." Patrně Komenský neznal pravé příčiny odporu šlechty. Či snad neznal také jejího smýšlení? Možná, pracovalť tenkrát na zvláštním provolání k Polákům „Evigila Polonia," kde vyzývá Poláky, by, chtějí-li se ubrániti úplné zkázy, odřekli se pa-

---

[1]) Szilagyi l. c. I. 507. — [2]) Szilagyi l. c. I. 501. — [3]) Julian Pelesz l. c. 243. — [4]) Weiss l. c. 542. — [5]) Lubienicki Rákoczovi, Szilagyi I. 510. — [6]) idem II. 53. — [7]) Patera l. c. 183.

pežských a socinských bludův a přijali víru protestantskou. **Ejhle, táž myšlénka,** jakou půl roku před tím zjevil mu visionář. [1]) **Tento zdá se býti také stísněn, patrně zpravoval** ho Comenius o **válečném** běhu v Polsku, ale Drabík nepřestává těšiti Komenského. „**Adjunctus** plenus est dolorum, angitur varie animo," dovídá se o něm **Drabík** od zjevujícího se ducha. „Ať však uváží, že má co dělati s **Bohem,** nikoliv s lidmi. [2])

Ale Drabík prý tenkrát Komenskému poslal nejen takovou všeobecně znějící útěchu, on ho ujistil, že Lešno jest pod zvláštní ochranou Boží a že městu se nic nestane. *Toto vidění Komenský vytisknouti nedal,* ale známe je ze spisu Felinova Ignis fatuus. [3]) A i s jiné strany dostalo se Komenskému ubezpečení, že Lešnu nehrozí žádné nebezpečí. V tu dobu byl u Komenského první hofmistr krále švédského, ubíraje se Lešnem ke kurfirstovi braniborskému. Po něm prý král švédský vzkazuje pro Komenského, tak že, jakmile se vrátí, má s ním zároveň přijíti, jehož již nepropustí. Komenský píše to pln radosti Mednianskému a ten zase knížeti, jemuž po Mednianském Komenský posílá zprávy z Polska. [4]) Také Drabíkovi se pochlubil tímto povoláním ku králi, začež mu visionář pln radosti zjevuje: „Adjunkt vděčně přijat bude od krále švédského: ale ať jsou slova má v ústech jeho." [5]) Ještě po létech, při druhém vydání „Lux e tenebřis" Komenský tohoto povolání svého ku králi vzpomíná, „avšak cesty vzdálenost a nebezpečí různá nedovolila." žaluje. [6])

Ale nebyla to vzdálenost cesty, jež toto osobní setkání Komenského s králem překazila, byl to konečný, tragický osud Lešna. Tragický osud, jehož následkem ujištění Drabíkova i posla švédského krále Komenský netušil, jenž však, byť bychom ho litovali, se strany Poláků byl omluvitelný.

Dne 17. (27.) dubna objevilo se neočekávaně v okolí Lešna, v němž bylo 300 švédských jezdců posádkou, polské vojsko a vyzvalo měšťanstvo, by brány otevřelo. Ale toto spoléhajíc na pomoc švédskou a pohnuto Komenským, jenž k vytrvalému vybízel odporu, postavilo se k obraně a odrazilo Poláky, kteří ztrativše asi sto mrtvých a zapálivše v předměstí domy a stodoly, nazpět odtáhli. Druhého dne kleslo obyvatelstvo na mysli a doslechnuvši, že vojsko polské opět táhne proti městu, odložilo zbraně a věci své dílem na vozy naloživši, dílem v domech ukryvši, město opustilo a na blízké území slezské se uteklo. Vidouc to švédská posádka, také sama z města vytáhla, tak že o šesté hodině večer město bylo prázdné. Na zejtří, dne 29. dubna, snadno Poláci města se zmocnili a obyvatelstvu venkovskému k poplenění ho zanechali, kteréž je potom dokonce spálilo. [7]) Komenský a všichni, kdož v proroctví důvěřujíce málo neb

---

[1]) Revel. 320. (10. července 1655.) a jinde. — [2]) Revel. 368, 4. (2. února r. 1656.) — [3]) Rukopis v knihovně Musea království Českého. Píše tam Felinus: Interim unam adhuc in istis Revelationibus desidero, quam lectam me audivisse memini probe. Scripsit Vates se pro Lesna orasse ac promissionem accepisse: Conservabitur Lesna. Qua promissione freti nonnuli securi erant nihil rebus suis prospiciendo, donec eos ex improviso omnes opprimeret calamitas.
[4]) Ex litteris J. Mednianski ad G. Rákoczy. $^{21}/_{4}$ 1656. — [5]) Adjunctus grate cipietur a Rege Sueciae: sed sint verba mea in ore ejus etc. Revel. 371, 18. Aprilis 1656. — [6]) Revel. 569. v poznámce. — [7]) Menčík, Jan Amos K. menský, 39.

nic nevynesli, ztratili nejvíc. Poláci pobrali všecko, co mělo cenu nějakou. Na zachránění majetku nebylo ovšem pomyšlení. Ubozí emigranti ušli sotva životem. „Čím trpčí bol, tím méně slov jej vyjádřiti. Exspectavimus lucem, sed ecce tenebrae! Hle, jak hrozné tmy! Náhlý převrat, nenadálou bouři spojenou s panickým strachem seslal na nás Bůh lidmi barbarskými, kterouž bouří uchváceni, jak kdo stál, v rozličné končiny a místa různá rozprášeni jsme. Nic jsme z Lešna nevynesli, než život pouhý v těle položivém a polonáhém, krajiny, do nichž jsme zaneseni byli, stálými exekucemi vyčerpané, ničeho nám poskytnouti nemohou, mnozí pak z obyvatelů pro různost vyznání jenom proklínáním nás zasypávají,“ [1]) píší bratří Komenskému do Amsterodámu. Vycítil Komenský tuto výčitku bratří: Očekávali jsme světlo, však hle jaké tmy? A otevřenější i trpčí byla výčitka, již starci Komenskému Arnold vrhl ve tvář: Lešno, Lešno, pravím, má příčinu stěžovati si do Vás na věky. Tak hlubokých kořenů zapustila u Vás proroctví ta, tak utvrdila mysli Vaše, že zdálo se jim o každém, že křivdy dopouští se na prozřetelnosti Božské, kdo jim nevěřil. Mnozí z nich sebravše si majeteček svůj, byli by se ohlédli po novém útočišti, kdyby pokusy takové proroctvím nebyly bývaly potlačeny. Ale ubožákům těm tak se vyplatila poslušnost jejich, jako oněm, kteří ku hlasu trouby sionské vrátili se do Čech, ztrativše tak statky i těla i duše. [2])

„O, kéž by tam v Lešně byli všichni zůstali (vůči proroctví) nevěřícími! Snad by bylo Lešno zůstalo neporušeno (však to říci bol i stud mi dosud překáží), anebo by obyvatelé jeho více než polovičku spásy si byli odnesli. Krátce — nevěřiti viděním Drabíkovským mnohým mnoho prospělo, věřiti jim neprospělo nikomu. Neboť nevěřící, jak věštec tím názvem je jmenuje, něco z majetečku svého v čas dali odnésti do sousedního Slezska a tím se po porážce poněkud zotavili. Věřící však Drabíkovi a jiní, kteří sice mu nevěřili, ale autority oněch dbali, věcí svých zanedbali a neočekávaným neštěstím všichni náhle stíženi, na pokraj záhuby přivedeni jsou.“ [3])

Ještě r. 1886. píše Zoubek, [4]) že „nářky a spílání na Komenského příčinou vyvrácení Lešna a celou tu smutnou záhadu ani Palacký nevysvětlil a nerozhodl.“ Kdož bude dnes spílati Komenskému? My katolíci jistě nikoliv, ale přísloví o osobách tak historických, de mortuis nil nisi bene, musíme doplniti: De mortuis nil nisi vere. Záhada lešenská těmito prameny jest dnes vysvětlena a rozhodnuta.

Zajímavo jest, jak si čeští spisovatelé pomáhají z rozpaků při zkáze lešenské a působení Komenského při tom. Zoubek při zprávě, že Komenský nadchnul Lešenské k odporu proti Polákům, vsunul mnohomluvné „prý“. [5]) Palacký [6]) připouští „že Komenský k Švédům nejen za příčinou příbuzného jich náboženství, ale i staré známosti měl se vlídněji, než-li slušelo k nepřátelům vlasti, *ačkoliv o tom nemáme nižádných hodnověrných důkazův.*“

Lindner [7]) přizpůsobil si zvláštním způsobem tento výrok Palackého: „Palacký praví, že nestyděli se nepřátelé Komenského krutý osud

[1]) Patera, Korrespondence 192. — [2]) Arnold Komenskému, u Patery l. 209. — [3]) Felinus v „Ignis fatuus“ o Lešně. — [4]) v „Osvětě“ str. 896. — [5]) Zoubek, Život J. A. K. 215. — [6]) Radhošť I. 269. — [7]) Život J. A. K. 55.

města Komenskému přičítati, odkazujíce k tomu, že za švédských okkupací k Švédům laskavěji se choval, než se to k nepříteli země slušelo." Josef Klika [1]) praví zase: „Vytýkají druhdy Komenskému, že zkázu Lešna zavinil pochvalnou řečí na Karla Gustava. Ale tomu neuvěří nikdo, kdo zná, s jakou láskou objímal Komenský všechny národy světa, a jak vděčným se ukazoval i ve věcech nejnepatrnějších — nejméně by se byl nevděkem zachoval k Lešnu" atd... Sám Goll [2]) přidal při zprávě své o tom otazník. Jen Ferdinand Menčík [3]) referuje, kterak město pohnuto Komenským, jenž k vytrvalému odporu vybízel, postavilo se k obraně.

Historie nesmí býti ničím jiným než pravdou.

Ó, co zničil všecko Komenskému požár lešenský! Zničil mu majetek, cenné rukopisy, práci prý celého života, zničil mu klid, ba zničil neb aspoň zmenšil mu i úctu a vážnost mnohých bratří, ale — nezničil víru jeho v Drabíka, nezničil jeho politickou činnost. Komenský již se byl příliš daleko pustil na této dráze, nejednalo se o Drabíka již, ale o Komenského samého.

Nám však požár lešenský jasně ozářil smutný osud českých emigrantův. Quantae tenebrae! Jaké to tmy, do nichž klesla ubohá emigrace i s Komenským ve službách cizích, neupřímných státníkův

IV. Rákoczy poslechl.

(Obsah.) 1. Rákoczy poslechl a přidal se k Švédům. 2. Nová situace. Snaha kardinala Mazarina přenésti válku do císařových zemí dědičných. Císař proto a král dánský spojencem Poláků. 3. Osamocení Rákoczovo v Polsku — jeho porážka a mír 4. Porta proti Rákoczovi. Francie a Anglie — na sprostředkování Komenského — v Cařihradě zakročují v jeho prospěch. 5. Rákoczy opuštěn ode všech, od Turků poražen umírá. Smrt Karla X. Obecný mír. Jak se Drabík a Komenský vymlouvají. 6. Volba císaře 1658.

1. Polský král poznal, že důvěra v Boha, důvěra v sebe a zmužilost jsou v každé válce zbraní nejlepší. Vracel se ze Slezska a všude vítán byl od věrného lidu s nadšením. Počátkem července 1656. Jan Kazímír v čele vítězného vojska svého vešel do Varšavy. Byli sice ještě potom Poláci ve třídenní bitvě u Varšavy (28.—30 července) poraženi, ale ani porážka tato neměla pro ně trvale nepříznivých následkův a nemohla napraviti neúspěchů švédských.

Ke všemu hromadily se Karlu X. Gustavovi nesnáze se všech stran; stará řevnivost kupeckých Hollanďanů proti Švédům nabývala hrozících rozměrů. Klonilo se k válce. Toto nebezpečí zažehnal Cromwell. Varoval Hollanďany před nepřátelstvím s králem švédským, „v němž Bůh," psal, „jak doufáme, vzbudil nejstatečnějšího obránce orthodoxního náboženství, by s nejmocnějšími nepřátely reformované víry vedl válku nebezpečnou a trpkostí plnou. [4]) S jásotem o tom dostává zprávu Rákoczy dne 29. září 1656. [5]) „Hollanďané a Dánové proti Švédsku vystoupiti nesmějí. Protektor Anglie jak Hollanďanům tak Dánům slavnostně prohlásil, že, postaví-li se proti švédskému králi nepřátelsky, je ze zadu napadne."

---

[1]) Komenského Život a práce 75. — [2]) Musejník 1874. — [3]) J. A. Komenský 39. — [4]) „quem Deus, uti speramus fortissimum religionis orthodoxae propugnatorem excitavit, cum potentissimis reformatae fidei hostibus bellum anceps et asperrimum gerere." Szilagyi l. c. II. 95. — [5]) tamtéž l. c. II. 121.

Jako na severu Cromwell, tak na jihu Rákoczy měl Karlu X. pomoci z nesnází. Diplomatičtí agenti švédští, kteří r. 1655. ještě Rákocze o pomoc nežádají, do Uher posláni jsou znova. Byl to týž Welling, jenž v Patace již rok před tím byl a jemu přidán ještě Sternbach. Zajímavá instrukce, již jim dal švédský král, datována jest 5. května 1656.[1]) *Oba vyslancové mají prý co nejvíce mluviti o horlivosti svého krále k ochraně evangelického náboženství* (zelum in tuenda evangelica religione). Ať zpraví knížete o běhu války, ale pozorně, by reputaci královĕ neuškodili. Potom aby jako mimochodem řekli knížeti, že by mu král rád dopřál nějakých částí v Polsku, kdyby činně vystoupil v zájmu krále a evangelické víry. Z odpovědi knížete poznají, je-li takové věci nakloněn, potom mohou mysl jeho povzbuditi (addant calcar) a určitěji se vysloviti, užívajíce svého plnomocenství. Instrukce v dalším jmenuje ta území, jež připadnou knížeti v úplné dědičné držení, čili jako feudum krále švédského, ustanovuje, co mají slíbiti synovi knížete a přednímu rádci jeho Keméňovi (tomuto slíbena praefektura v Polsku a roční pense 5000 tolarů) Poručeno jim dále, *by Rákoczy hleděl zachovati švédskému králi přátelství turecké Porty.* Půjde-li vše podle přání králova, jednatelé dokonce že mají nástin celé smlouvy s sebou. Účelem smlouvy jest: Spojenství zbraní proti králi Janu Kazimírovi a jeho přátelům a proti všem, kteří by se ve válku tuto vmísili, a vzájemná ochrana věci evangelické. *Přívrženci jiné víry zatím se strpí. Rozkolníkům ve všem se uchrání jejich práva, konfesse lutheranská obdaří se privilegiemi.*[2]) Potrvá pak spojenství to až do konce války polské, a mír smí se uzavříti jen se společným souhlasem obou spojenců. Každá armáda operuje samostatně, ale ve vojsku jednoho bude 2000 mužů a vojska druhého a spojí se obě armády ku společné akci, kdy bude třeba.

Oba agenti se ihned vydali na cestu. Šli Slezskem a Moravou. U Wzellin — píší oni králi svému, ale u Vsetína na uherských hranicích, správně píše Komenský,[3]) zadržel je Elleshäzy z armády císařské. Dne 12. července ohlásili příchod svůj Janu Mednianskému a žádali ho za sprostředkování. Mednianski pln strachu se u Elleshäze omlouvá, že za nic nemůže, ale posílá k agentům svého posla, by s ním tajně promluvili. Elleshäzy tajnou rozprávku překazil, čím se ovšem, než přišlo dovolení od císaře, že smějí dále ku knížeti, cesta jejich velmi zdržela. Komenský praví, že po dvě neděle držáni byli na hradě vsetínském.

Karel X. byl netrpěliv. Dne 16. července, kdy jistě myslil, že už jsou na dvoře knížecím, píše týmž poslům: Hac ipsa hora redduntur nobis copiae literarum tam principis Transsylvaniae ad Medianskium, quam hujus ad Comenium. E quibus intelligimus vos adhuc esse in integro.[4]) Důležitý dokument. Vidíme z něho, že Mednianski dobře zastával úkol prostředníka mezi knížetem a Komenským, i mezi knížetem a Drabíkem. Drabík jistě od Mednianského dozvěděl se o nehodě poslův a hned 2. srpna, několik dní potom, oznamuje, legatové švédští, poslaní ku knížeti, k němu šťastně přijdou a

[1]) Szilagyi l. c. II. 134. — [2]) doslovně: Dissentientes in religione nunc erendi, graeci per omnia conservandi, Augustana confessio privilegio gaudeat. [3]) Rev. 389. v pozn. — [4]) Szilagyi l. c. II. 142.

mraky na východě vzbouří. [1]) V témž zjevení [2]) dovídá se Drabík — zajisté nikoliv od zjevujícího se ducha, — že adjunkt dobře věc svou provedl u krále švédského. Poslal totiž tenkrát Komenský po kancléři švédském z Elblachu švédskému králi Drabíkova proroctví, která prý laskavě byla přijata.

Legati švédští opravdu se 17. srpna šťastně dostali do Klausenburku ke knížeti. Jednání jejich bylo dost obtížné. Kníže byl sice ochoten ku pomoci, znal však nesnáze švédského krále v Polsku a nutil ho, by si jeho pomoc draze vykoupil. Kníže stavěl se, jako by byl v rozpacích, „čím by zbraní svých proti Polákům namířených, in judicio Dei, jak slova jeho znějí, ospravedlniti mohl.“ [3]) Ovšem v jednání svém s Poláky byl příliš daleko a vypovědění války od něho bylo bezpříkla'nou věrolomností. Tyto ohledy byly by mu však, jak běh událostí ukázal, dělaly nejméně nesnází.

Ale vážnější obtíže hrozily s jiné strany. Rákoczy se bál, že by jeho válečnému vystoupení a spojenství se Švédy překážeti mohli Turci, jako to druhdy učinili otci jeho Jiřímu I. Proto již tenkrát vyjevil legatům švédským bázeň před Turky. Neskrýval se ani pochybnostmi, bude-li švédský král dosti silný, že by mohl odporovati císaři, jenž, jakmile Rákoczy ve válku zasáhne, jistě Polsku přispěje ku pomoci. Ke všemu ještě přistoupila osobní lakota Rákoczova. Chtělť využitkovati stísněného postavení švédského krále a žádal si daleko více, než Welling a Sternbach slíbiti mohli a směli. Kníže bez obalu namítal, že všeho toho, co mu slibuje švédský král, může nabýti bez války a nebezpečí. Poláci prý mu slibují více — celé království. K vůli několika kouskům země bez královského titulu „prý se nechce do takové věci míchati a rušiti svůj pokoj.“ [4]) Prosí tedy švédští agenti svého krále: „Protože tedy chtivost či spíše lakota zdejší Vašemu Veličenstvu bez toho známa jest, mám k témuž Veličenstvu nejpokornější důvěru, že Vaše Veličenstvo starost naši milostivě uzná a o tom svoji resoluci nám ukáže. [5])

Opravdu v té době — 4. října 1656. — obnovili Poláci svoji nabídku. Lubomírský, poslav ku knížeti posla, slibuje mu korunu polskou bez ohledu na náboženství v případě úmrtí Kazimírova. [6]) Legati švédští prohlašují sice tuto nabídku za „lauter simulatio“, sám král 15. (25.) října vzkazuje po nich knížeti, by nevěřil Polákům nabízejícím mu korunu. Co v tom případě nadělá prý Rakousko obtíží! Snáze koruny té nabude, spojí-li se s námi. [7]) Konečně učinil knížeti tak lákavé nabídky, že Rákoczy odolati nemohl. „Kníže konečně odhodlal se k allianci a ku vpádu do Polska,“ oznamují legati. Jen odkládá ještě, „bis er sich in bessere Positur stellen und mit gutem Bestande das Werk angreiffen könne.“ Dne 10. prosince 1656. podepsána jest spojenecká úmluva o 18. článcích. Ty články, na nichž Karlu X. tak záleželo, ve smlouvu jsou pojaty a znějí: Čl. 1. Branná úmluva buď proti králi Kazimírovi a všem s ním přímo neb nepřímo spojeným, proti pomocníkům jeho a těm, kteří by úmluvě

---

[1]) Rev. 389 8. — [2]) versus 2 seq. — [3]) Womit er seine wieder die Pc angemasste Waffen, in judicio Dei, wie seine Worte lauten, justificiren kön — [4]) Szilagyi l. c. II. 156. — [5]) tamtéž l. c. II. 150. — [6]) Nullo habito reli onis respectu in casu mortis Casimiri. Szilagyi l. c. II. 169. — [7]) tamtéž 177

této překážeti chtěli, žádného národa nevyjímajíc.[1]) Čl. 2. Král Kazimír bude zbaven trůnu. Čl. 10. Náboženství evangelickému s obou stran se dávejž přednost — podrobnější úmluva o tom, jakož i o stavu jiných náboženství odkládá se na dobu pozdější.[2])

Proti komu mířen jest první článek úmluvy, jest jasno. Císař to byl, jenž hleděl všemožně knížete od osudného kroku tohoto odvrátiti Již na cestě do válečného tábora zastihl knížete posel císařův Jiří Szeleptenyi, arcibiskup kaločský. Ale marny byly jeho domluvy. Mikuláš Sebesy, palatin vilenský a jiní z tábora knížecího jsou plni odvahy. Císaře prý se kníže báti nemusí. Kdyby ten se měl do věci míchati, pomůže Turek. Ruce Turků budou užitečny, ba nutny, kdyby snad císař a papež vzpouru občanů s knížetem nesouhlasících dále chtěl větší nějakou pomocí podporovati.[3]) Turky volati na císaře a papeže, byl vrchol politické moudrosti těchto *výtečných křesťanů* po celou pohnutou dobu sedmnáctého století. Opravdu Szeleptenyi, v podrobné zprávě své referuje císaři: „Jisto jest věru podle zpráv nejdůvěrnějšího služebníka knížete, že od něho a Švédů veliká síla peněz se nabízí Portě, a že jí slibují, nebude-li jim v podniknutí tomto překáženo, že spojí se zároveň se všemi spřátelenými národy (s Portou) proti Jeho Veličenstvu králi uherskému a českému".[4]) I radí, by jednatel Jeho Veličenstva u Porty jednal co nejrozhodněji, by vliv knížete a Švédska v Cařihradě nenabyl převahy a by se Polsku brzy a vydatně pomohlo.[5]) Ale na srázné cestě se Rákoczy již ani vyslancem císařovým udržeti nedal. Přispěli k tomu, praví Katona,[6]) „ministri calviniani cum vaticiniis variis" — zřízenci kalvínští s různými věštbami.

Tím jest vliv Drabíkův na rozhodnutí knížete dějinně dosvědčen. Náš věštec opravdu stále pomáhal jednatelům švédským. Když kníže a dvůr jeho zmítán byl pochybnostmi i pochopitelnou bázní před nejistou budoucností, Drabík (27. října 1656.) dostává rozkaz: Odejdi k Mednianskému obrněn horlivostí a řekni mu, by i on i kníže s veselou myslí rozžali oheň hněvu svého i díla svého v této zemi, jak dávno jsem jim poručil." A přišed ku Mednianskému, to jsem mu oznámil,[7]) Drabík dodává s patrným uspokojením.

2. Kostky byly tedy vrženy. Rákoczy odebral se do válečného ležení a tady — in castro Colos-monasteriensi — vydal 31. prosince 1656. válečný manifest. Všechny, kteříž mu ze šlechty polské nabízeli korunu, vybízí ku věrnosti a pomoci. Svobodu porušenou prý, pokud možno, obnoví, zejména slibuje úplnou svobodu svědomí; o to prý se s pomocí Boží postará, by zkvetl v Polsku slavný mír a bezpečnost veřejná i soukromá byla zjednána.[8])

[1]) Armorum societas sit contra regem Casimirum, eique directe vel indirecte adhaerentes, sive auxiliantes vel societatem illam impedientes, nullis exceptis nationibus. — [2]) Evangelica religio utrimque promoveatur quidem, specialioribus tamen ad hanc rem pertinentibus uti et alienis religionibus ad futuros tractatus remissis. Szilagyi l. c. II. 190. — [3]) Manus Tu rcarum utiles immo necessarias futuras si forte dissentientium civium factionem caesar et pontifex majore conatu adjuvare pergeret. Katona l. c. tom. 13. 888. — [4]) Certum enim est ex insinuatione intimi servitoris principis ab ipso et Sueco portae grandem vim pecuniae offerri et promitti, quod si ab illa hoc in progressu impediti non fuerint, *confoederaturos (una cum praedictis omnibus gentibus) contra suam Mttem regiam Hungariae et Bohemiae.* — [5]) Szilagyi l. c. II. 349. — [6]) Katona l. c. 889. — [7]) Revel. 396. v. 6. a 9. — [8]) Szilagyi l. c. II. 129.

Ale v Polsku se smýšlení šlechty ku knížeti Rákoczovi změnilo. Jako spojenec proti Švédům byl by býval vítán, ale jako přítel Švédů setkal se s příkrým odporem i u těch, kteříž mu korunu nabízeli. Krásně a rázně odpovídá knížeti na jeho manifest Lubomírský: „V čele listu Vaší Jasnosti jest slavný slib svobody. První však podmínka svobody, svobodná volba krále, ničí se zbraní. Volá se ku volnému, svobodnému národu, ale jestliže národ nepovolí, železem a ohněm se potrestá. I odvěké to naše svaté náboženství, pro něž předkové naši tolik krve prolili, odkazuje se pouze ku svobodě svědomí, s vyloučením veřejného jeho užívání a vykonávání. Ať jen uváží Jasnost Vaše, zdali vznešené a urozené duše, které ztrátou života a statků čest si kupují a slávu, za cenu nízké poroby prodají svobodu života a náboženství. [1])

Ale ani toto psaní obsahu tak rozhodného a statečného nemohlo Rákocze na dráze nastoupené již zadržeti. Dne 28. ledna 1657. Rákoczy překročil hranice. Do Polska provázel ho jednatel švédský Sternbach a od něho se dovídáme ze zpráv králi švédskému zasílaných, jak válečné štěstí přálo Rákoczovi.

Méně, než se nadál. Rákoczy myslil, že se mu Poláci pohrnou v ústrety, ale nestalo se. Musil se tedy starati o sesílení vojska svého, jehož bylo celkem 18.000 jezdců a 5000 pěších; děl naprosto neměl. Vůdci jeho byli Kemény Janos a Bakos Gabor. V ležení nebylo potřebné svornosti. Rákoczy chtěl táhnouti ku Krakovu a rozprášiti Poláky město obléhající, Sternbach však žádal, by se táhlo k Lancutu. Scházela rozvaha. Kéž by král poslal několik praporců se švédským generalem do knížecího ležení! [2]) To byly příčiny, že vojsko Rákoczovo nedostalo se po celou zimu k rozhodnému činu. Až v březnu setkal se kníže s vojskem polským pod vedením Potockého a zvítězil. Ihned o tom podává králi (11. března) podrobnou zprávu, pln radosti nad svým *„vítězstvím“*.

Také náš visionář provázel Rákocze i vojsko jeho s upřímným přáním. Dne 3. února 1657. měl zjevení. Jak asi povede se knížeti v Polsku? myslí Drabík. „Vděčně přijat bude *od spojenců*, modli se za ně!“ („Grate accipitur *a sociis*, ora pro illis!“) odpovídá mu „Bůh.“

Radost jejich netrvala dlouho.

Jakmile válečně vystoupil Rákoczy, císař nesměl nijak zůstati nečinným, nesměl připustiti pád Polsky. „Ať vyjdou jmély mé z Polska k Vídni, což až uvidí obyvatelé země, pomohou zničiti modloslužebníka.“ [3])

„Švédové půjdou až do středu císařství, ačkoliv přiběhnou se všech stran (lidé), chtějíce ho odvrátiti, by již ustal od díla svého,“ [4]) prorokoval Drabík v březnu 1657. *Ale nebyla to žádná proroctví, byly to plány kardinala Mazarina;* by se přenesla válka ve spojení s kurfirstem brandenburským a Rákoczem do Slezska, Moravy a Uher, za tím účelem pracovali vyslancové jeho u krále švédského. [5]) Hle,

---

[1]) Katona l. c. 892. ss. — [2]) Szilagyi l. c. 272. (dopis ze dne 22. ú[illegible]a 1657.). — [3]) Exeant visca mea Polonia ad Viennam, quo viso terrarum hab[illegible]tores addent manum ad delendum idololatram. Revel. 405. 3. 5. — [4]) S[illegible]ci ibunt enim in fundum usque imperii tametsi, undique accurant retrahere eum, [illegible]nantes, ut jam desistat ab opere suo. Rev. 403. — [5]) Rezek. Dějiny F. III. č[illegible]5.

jak o tom věděl Drabík! Ale věděli o tom také Poláci. Potocki píše Rákoczovi, by nevěřil králi švédskému, že na konec nechá ho v louži (in medio mari), *poněvadž prý nemá s nikým pravého přátelství než s Francouzem.*[1]) To věděl císař od L'Isoly, vyslance svého, ačkoliv vyslanec Rákoczův ve Vídni Mednianski, týž Mednianski, jenž prostředníkem byl mezi knížetem a Komenským-Drabíkem, ujišťoval císaře. že kníže ničeho nepodniká proti císaři. „Budou, o tom nepochybujeme, přemnozí, kteří tento náš podnik křivě vykládajíce, Jeho Veličenstvo poštvou, radíce mu, by se vmísil do těchto věcí, jako jemu škodných a záhubou přinášejících,“ [2]) píše právě po Mednianském Rákoczy císaři 6. (16.) ledna 1657., tedy na počátku války. Ale taková předstírání císaře neoslepila, plán nepřátel byl příliš zjevný. Proto usnesla se tajná rada císařova 25. března 1657., by Rakousko ujalo se Polska a císař usnesení toto 27. března schválil. Na tom nemohla ani smrt Ferdinanda III. dne 2. dubna 1657. ničeho změniti. Mladistvý Leopold I. stvrdil smlouvu s Polskem 27. května 1657,[3]) ba pomoc slíbenou Ferdinandem III. zvětšil ze čtyř na 16.000 mužů.

Novým spojencům podařilo se získati třetího. Byl to král dánský, jenž již déle žárlivě hleděl na úspěchy nebezpečného souseda. Ba král dánský byl první z nich, jenž Karlu X. vypověděl válku 3. června 1657.

3. Válka severní tím pro Rákocze vzala osudný obrat. Karel X. se rychle ubíral proti Dánsku s celým vojskem svým, zanechav jen v Krakově a v jiných několika městech malé posádky. Rákoczy byl osamocen. Strach se ho zmocňoval. Separace armád, zdá se, že se Jeho knížecí Jasnosti citelně dotkla, tak že v řeči o té věci oči mu zaslzely, [4]) referuje Sternbach. „Non faciat hoc sua Majestas — ať to nečiní Jeho Veličenstvo, ať netáhne do Dánska!“ prosil Rákoczy. A když toho nezamezil, stává se nevrlejším a naříká: „Když pak nepřátelé síly své sbírají a pomoc císařská již jest pohotově, chceme prý ho opustiti a proti jasnému znění konfoederace nechati utopiti. Však prý mu to bylo od manželky a jiných předpověděno již v Sedmihradsku, že bude oklamán. Nyní děláme prý onen hiatum in foedere, o kterém uherský kancléř s ním mluvil, a dovídá prý se z vlastní zkušenosti, že Švédové hledajíce jen svého prospěchu, jej chtějí bez lodě a vesel na moři nechati. Takové a podobné tvrdé řeči vede a při tom něco slzí prolévá.[5]) Sternbachovi prý kníže už nevěří, ba pohrozil prý, „že uchopí se mimořádného prostředku a pak prý bude Vaše královské Veličenstvo o tolik nepřátel míti více, kolik přátel

[1]) Szilagyi l. c. 272. — [2]) Szilagyi l. c. 132. — [3]) Katona, l. c. tom. XIV. 33. ss. — [4]) Die Separation der Armeen scheinet Ihre fürstl. Durchl. insonderheit zu empfinden, so dass er im discours von dieser materie die augen nass zu machen begonte. Szilagyi l. c. 286. — [5]) Als aber die Feinde ihre Macht zusammenziehen und der kayserliche Succurs vorderhand, wollte man ihn deseriren und wieder den klaren Buchstaben der confoederation ersauffen lassen. S[...]ches wäre ihm von seiner gemählin und andere(n) bereits in Siebenbürgen v[...] gesagt worden, das man ihn betrügen würde: jetzo machten wir den hiatum i[n] foedere, davon der ungarische Cantzler ihm gesagt, und erführe er in der T[h]at: quod Sueci quaererent suum commodum und ihn sine navi et remis in mari v[...] lassen wollten, und was der gleichen mehr harte Reden mit Vergiessung e[...]ger trehnen geführet werden.

skrze něj mohlo získati.“ [1]) Jaký by to byl mimořádný prostředek naznačil den před tím, 21. června, Michal Mikes. Kníže již tenkrát byl odhodlán prositi za mír.

Brzy nezbylo mu ovšem nic jiného.

Uprostřed července 1657. vtrhlo přes Nisu a Ratiboř 16.000 Rakušanů pod Hatzfeldem do Polska. Prvým jich cílem bylo vyprostiti Krakov. Sotva vojsko Rákoczovo spatřilo nepřítele, ustupovalo ku hranicím uherským Šporkova jízda ho pronásledovala. U Jaroslavě strhla se bitva. Rákoczy poražen úplně, vojsko jeho rozprášeno. Povolen mu mír, „jestliže zanechá spolků svých, nám nepřátelských, ať veřejnými neb soukromými úmluvami uzavřených, a hned všech spojení se všemi spojenci svými, jen ku záhubě obce naší pospolité směřujících se vzdá.“ [2]) Mír tento podepsal Rákoczy 22. července 1657. v ležení u řeky Borku Janos Kemény zůstal v Polsku s pěchotou, jíž velel, ale i ta za měsíc po tom od Tatarů potřena úplně.

S jakými asi pocity sešel se takto zničený kníže po půl létě v Etsedině s kněžnou a synem svým!

V takových okolnostech vidíme pravou povahu našeho visionáře. Ještě 11. června 1657. rozkazuje mu jeho Bůh: „Až se kníže vrátí do Uher, ty vyleješ naň olej pomazání. [3]) Ba ještě 24. července nevěda ovšem o uzavřeném již míru, blábolí zjevující se „Bůh“ „kníže však, až se vrátí z Polska, ať jde, kam jsem mu poručil, konaje vůli moji, a ať šetří jen politiků. [4]) Dozvěděv se však o nesmírné porážce knížete, jest pln rozpaků. Probudiv se v noci na 9. srpna, vzpomíná na různé řeči lidí, velmi posměšné (valde ludibriosos) o králi švédském a knížeti sedmihradském a modlil se za ně. I řekl mu Pán: Kníže upadl do soužení a nebezpečí, švédský pak král zapleten jest proti úmyslu svému jinou záležitostí naproti bouřnému Dánovi. Tam však skončiv dílo své, pokračovati bude směrem jiným. [5]) Z těchto rozpaků Drabíkovi pomohl Komenský, ač způsobem poněkud násilným, jak brzy uvidíme.

4. Zkázonosnější bouře vyvstávala na Rákocze od jihu. Ku stavům sedmihradským přišel náhle posel ottomanské Porty, s rozkazem podepsaným samým sultanem: „by na místo knížete Rákocze, sesazeného pro vzpouru a neposlušnost a válku proti Polákům, přátelům to Porty ottomanské, vyvolili si dle zvyku starodávného někoho jiného“. [6]) Rozvážní ze stavův chtěli rozkazu uposlechnouti a prosili knížete, by se vzdal vlády. Síla jeho a jejich není prý tak veliká, by odolala přemoci turecké, a neposlechnou-li, že stav knížetství se zhorší, že zvětší se poplatek Turkům, že snad pozbudou svých práv a svobod. Bylo však v okolí knížete dost radikalů pod

---

[1]) Das er ein extraordinarium remedium ergreiffen müsste, und alsdann würde Ew. königl. Maytt so viele Feinde mehr haben als sie durch ihn Freun de gehabt hätten. Sternbachův referat ze dne 22. června 1657. u Szilagyiho l. c. II. 309. — [2]) Dum foedera sua inimica nobis, tam publicis quam privatis molitionibus combinata rescindet, abhinc de facto cum omnibus et colligatis secum perniciem reipublicae nostrae conjunctionibus ad modernum bellum suscit abrenuntiabit. Katona l. c. XIV. 19. — [3]) Revel. 412. — [4]) Revel. 414. — [5]) R 415. 2. 3. — [6]) Ut in locum principis Racocii, propter rebellionem ac inob dientiam suam, notumque contra Polonos, Ottomanicae portae amicos, bell damnati, alium patrio ritu eligerent. Katona l. c. XIV. 29.

vůdcovstvím Jiřího Mikese, kteříž Rákocze nabádali k odporu. Již se nejednalo o korunu královskou — pod knížetem chvěl se knížecí trůn. Což divu, že v postavení tak zoufalém Rákoczy uposlechnuv, proti Turkům a stavům svého knížectví jim povolným strojil se k odporu.

Takových konců se Rákoczy bál. On věděl, že přátelství Turecka jest nutné. Získati Turecko pro společnou věc, nakloniti si Portu bylo jedním z bodů smlouvy švédsko-sedmihradské O to se také opravdu švédský král pokoušel Již 17. listopadu 1656. oznamuje Rákoczovi, že vyslán jest k Portě Rhalamb, jeho diplomatický jednatel.[1])

Ale císař a polský král u Porty také nelenili a posly švédské předešli. Za jakou cenu? Co křesťanských peněz a darů přišlo do Cařihradu vinou protestantů, nevíme, ačkoliv jistě pravdou není, co píše knížeti Schaum (Maccoviciae $^{27}/_{11}$ 1657), že jednatel polský Jaskulski sliboval Portě poddanství Polsky. Ale pravda jest, že sultan Mahomed s nepořízenou propustil vyslance švédského krále, který se o přátelství a věčný nezrušitelný spolek s Portou ucházel,[2]) pravda jest, že Jaskulski mohl se pochlubiti, to že způsobil u Porty, že kníže sedmihradský již nikdy nebude Polsku škoditi.

I radí tedy v témž dopise[3]) Schaum knížeti, by o osudném postavení svém zprávu podal západním panovníkům. „Neboť celému světu již jest známo, že zbraním švédským všude se vede dobře. Nejnevděčnějšími by byli Švédové, kdyby o radu, pomoc a prostředkování požádáni, toho odepřeli, jsouce Jasnosti Vaší zavázáni za tolikerá dobrodiní. Jejich poctivá pomoc a přízeň mohla by snadno utišiti vnitřní rozbroje, jež v knížectví vypukly. Obtíže u Porty slovem odstraní král francouzský i protektor anglický, jenž, jistě se odvažuji to tvrditi, krev by za blaho Jasnosti Vaši vycedil, což už tenkrát (kdy Schaum u něho byl) nejsvětějšími osvědčoval slovy. Ti musejí se proto informovati nejdříve.“

Plán byl dobrý a musíme přiznati, že Schaum se poctivě staral o jeho provedení.

V Anglii mohl by pomoci Komenský. O známostech jeho s předními osobnostmi v Anglii, zejmena s Hartlibem, Schaum věděl. Proto nejprve dopsal jemu. O obsahu tohoto dopisu dovídáme se ze Zjevení Drabíkových a to z poznámek Komenského po Rev. 412.[4])

„Brzy potom přišly (po třikráte) od sekretáře knížete sedmihradského Konst. Schauma dopisy, jimiž historicky o zkáze knížete svého zprávu podávaje, otevřeně vinu Zjevením těm dával, jako by byl kníže z víry v ně tam dohnán byl. Rádi někteří zabývali se tou smyšlénkou, že kníže pověrčivostí svou zhřešil a že fantastické rozkazy Zjevení vykonávaje, se ve zkázu uvrhl.“ Pro Komenského tyto dopisy byly jistě bolestným obviněním. Komenský hleděl pro to vinu od sebe odvrátiti, ale způsob, jakým to učinil, vskutku až nemile překvapuje „Pravda“, píše, „o opaku svědčí. Nevěrou totiž (společnou to neřestí smrtelníků v těchto věcech) zhřešil, a vykonávaje opak toho, co mu bylo poručeno, neobdržel ovšem odměny, jež mu

---

[1]) Szilagyi l. c. II. 177. — [2]) Tomáš Pešina Ucalegon etc. II. vyd. 109. — [3]) Szilagyi l. c. II. 457. — [4]) Lux in tenebris 1665. 346.

byla slibována, ale upadl v trest, jímž se mu hrozilo." Důkaz o tom Komenský podává citováním přemnohých míst z Drabíka, ku př. 160. v. 7. „ineat consensum cum Turca et Tartaro ad faciendum demandatum sibi opus Však nehledal s nimi souhlasu, ale dílo své před Turkem skrýval." „Mnohem více pak a přísněji bylo mu zakázáno do Polska táhnouti za korunou, a přidána k tomu smutná hrozba: Neuposlechne-li, dosáhne toho, že světu bude příkladem. A jiných mnoho věcí připomenuto bylo sekretáři a prostřednictvím jeho i jiným, jichž se to týkalo, tak že konečně z Uher přišla odpověď, že chyba se uznává a že se modlí, by ji Bůh pro milosrdenství své odpustil a v moudrosti své napravil."

Že v tom smyslu Komenský do Uher psal jest pravda. Vidíme to z Drabíka. Ten jest ihned zbaven svých nesnází, zapomněl na svůj jásot, když Rákoczy válku vypověděv, do Polska táhl, na svoji tehdejší radost a souhlas a píše od té chvíle o knížeti právě tak, jako Komenský. „Chybil kníže, zbloudil od vůle mé a šel, kam jíti jsem mu neporučil".[1]) „Piš knížeti, by z mysli pustil země cizí a doma konal, co jsem mu poručil."[2])

Že by však byly kruhy knížeti blízké, jak Komenský píše, chybu svou uznaly, jest sotva pravda. Vždyť Schaum již umíraje chtěl ještě Komenského od Drabíka odvrátiti. Obviňování Komenského po jeho dopisu do Uher jistě nepřestalo když pokládal za nutné sepsati spisek „De principis Transylvaniae ruina", téhož obsahu, jako citovaný již dopis jeho."[3])

Rákoczovi však chtěl, pokud možno, pomoci. Píše o tom Schaumovi: „Uslyšev o sporu vašem s portou a poradiv se zde s přátely, protektorovi jsme o tom zprávu zaslali, který hned ku králi francouzskému a švédskému stran té věci posly vypravil. Píše Hartlib, že protektor již dvakrát jen z té příčiny ku Portě ottomanské jednatele své poslal. Tak prý také Francouz učinil. Mějmež tedy dobrou naději. Mnoho se děje. Hnul Bůh všemi národy. Německo vchází ve spojení, jako by ve prospěch Rakouska. ale (jak čenichají chytřejší) proti němu. Podivnou na se berou poměry tvářnost. Brandenburský bude nejvyšším generalem Německa, kurfirst falcký generalissimem vojska francouzského v Elsasku."[4]) Toto psaní ze dne 18. ledna 1658., sdělil Schaum s knížetem 29. března 1658.[5])

Ale naděje, kterou kníže z dopisu takového čerpal, utvrdila odpor jeho vůči Turkům a dovršila tak smutný osud jeho.

Rákoczy odvolal svoji resignaci na sedmihradský trůn, kterou dříve slovem svým knížecím a na dobrou svoji křesťanskou víru („verbo suo principali, sub bonaque fide christiana") učinil,[6]) marně

---

[1]) Revel. 416. 8. dne 11. (21.) srpna 1657. — [2]) Revel. 418. 4. 2. října a na jiných místech. — [3]) Kwascala l. c. 393. — [4]) Audita dissensione vestra cum porta, communicato hic cum amicis consilio, protectori eam aperuimus, qui statim ad regem Galliae et Sueciae ob eam causam suos expedivit. Scribit Hartlibius, protectorem bis jam ob eam solam causam ad portam ottomanicam suos nuntios ablegasse. Sic quoque a Gallo factum esse. Ergo bene speremus. Plura fiunt; commovit Deus omnes gentes. Germania foedera jungit, quasi pro Austriacis, sed (ut odorantur cautiores) contra illos. Mira rerum facies instat. Brandeburgicus erit generalissimus Germaniae, palatinus elector generalissimus exercitus gallicani in Alsatia. Patera Korrespondence 198. — [5]) Szilagyi l. c. II. 496. — [6]) Katona l c. 40.

prosili ho stavové sedmihradští, by odporem svým zoufalým nevrhal zemi v úplnou zkázu, kníže vystoupil proti nově zvolenému knížeti Redeyovi a strojil se k válce s pašou budínským.

5. Švédskému králi opravdu se v Dánsku ulevilo. Válka dánská skončila pro něj velikým vítězstvím. Karel X. dobyl 22. února 1658. Kodaně a uzavřel s Bedřichem III. dánským mír v Roeskildě. Po míru tomto snad by se mohl ohlédnouti po bývalém svém spojenci, jejž v létě 1657. opustil.

Je nám až líto ubohého knížete, čteme-li mnohonásobné ty prosby jeho ku králi švédskému.

Již 21. října 1657. prosí ho, by ho neopouštěl, že trůn jeho jest otřesen.[1]) V listopadu téhož r. 1657. píše, že Turek na místo něho chce trůn sedmihradský jiným obsaditi. „Proto nejjasnější Veličenstvo Vaše opět a opět zapřisahám, by, pamětlivo slova křesťanského, své důstojnosti a úsudku celého světa, učinilo resoluci sebe důstojnou a mne o tom co nejdříve zpravilo, jaký úmysl má o mém konečném osudu.“ [2]) Ku prosbám knížete přidává se tajemník jeho Schaum. Píše Sternbachovi, by král neopouštěl knížete; Sternbach mu slibuje, že se o to přičiní a vyzývá Schauma, by přišel ku králi o to jednat. „Králi švédskému“, přidává ku slibu svému, „vede se dobře. Protektor anglický a Francie prostředkují prý u Dánska, a brzy uzavřen bude čestný mír. Mimo toto prostředkování nabízí prý Cromwell Švédům další spolek k obraně i výboji proti všem nepřátelům, zejména proti domu rakouskému.“ [3]) — Odpovědí na tyto úpěnlivé prosby byl rozkaz Karla X. Sternbachovi, by napsal obranu svého krále proti tvrzení, že Rákocze zničil — ze dne 4. prosince 1657.[4]) „Ach co škody, co zášti způsobil mně spolek s Vámi. Ať mně přece oznámí Veličenstvo Vaše, jak a jakými prostředky chce mně pomoci, bych mohl dále vládnouti a jemu dále sloužiti. Slibuje mně král uherský pomoc, jen když vzdám se spolku uzavřeného s Vaším Veličenstvem. Račiž Veličenstvo Vaše pobídnouti nejkřesťanštějšího krále a protektora, by nařídili vyslancům svým u Porty prostředkování v mé záležitosti.“ Dne 4. června píše konečně, by mu král aspoň oplatil ty peníze, jež půjčil Wellingovi — asi 1000 imperialů[5]). Nadarmo.

Vojsko paše budínského se blíží — ještě jednou zasvitla Rákoczovi naděje. Porazil pašu Pln radosti píše o tom švédskému králi, ale dodává, jak nebezpečí roste: velký vezír s nesmírným vojskem táhne k Bělehradu, by zničil Sedmihradsko a celé křesťanství. „Kéž by se Bůh smiloval nad křesťanstvím a dal mu jedno srdce proti nepřátelům jména křesťanského.“ [6]) Dne 30. září 1658. Schauma posílá ku králi švédskému. Ale ten už byl zapleten v novou válku s Dánskem, která pro něj tak šťastně jako první neměla skončiti.

---

[1]) Szilagyi II. 324. — [2]) Proinde sermam Mttem Vram etiam atque etiam obtestor, ut memor et christianae constantiae et decoris sui atque orbis censurae totius, dignam se edat resolutionem, quid animi Vrae Mtti sit de stabilienda mea sorte, quantocyus me reddat certiorem. Szilagyi II. 326. — [3]) Szilagyi II 327. (v listopadu 1657.). — [4]) Szilagyi II. 330. — [5]) Szilagyi II. 503. — [6]) Utinam Deus misereatur christianitatis et daret unum cor contra hostes christiani nominis. Szilagyi l. c. II. 506.

Ve Vídni se Rákoczovi pomoci také nedostalo, dostati nemohlo. Když Mednianski nepořídil, poslal tam sice jiné posly — monachos, licet Helveta, precatores adhibet — ale turecká Porta psala do Vídně: „Za prohlášení války že to bude pokládati, kdyby jen nepatrná pomoc — tantillum opis — neb jen hrstka vojska mu byla poskytnuta.[1]) A tak byl Rákoczy ze všech stran ponechán svému osudu, když Mehmet paša 23. května 1659. prohlásil: „Svěřeno jest nám úplné potlačení onoho Rákocze. (Istius rebelli Rakoczii finalis oppressio commissa nobis est.).

V listopadu 1659. hnul se paša proti Sedmihradsku. V zimě odpočívala válka, by na jaře r. 1660 propukla novou silou. Dne 22. května setkala se vojska. Ležení Rákoczovo nalézalo se mezi vesnicí Kapus a hradem Gyalu. Rákoczy chtěl ustoupiti, ale Ondřej Gandi, jeden z vůdcův vojska řekl prý, že, nedojde-li k bitvě, na vždy zbraně odlože, babě nějaké bude sloužiti. Rákoczy odpověděl: „Z těla mého nepoteče také mléko, ale krev." Bojováno statečně. Rukou Rákoczovou padlo prý 17 Turků, až sám, ze 4 ran krváceje s koně klesl. Na rány své zemřel pak 6. června.[2]) Až po smrti jeho obdržela manželka jeho, roz. Bathorova dojemný jeho testament: „Co moudrý Bůh o nás ustanovil, jest v tajném úradku jeho. Pohanství vyřítilo se na nás, Bůh však místo zbraní za naše hříchy jiný trest posílá na nás, maje vůli nad námi... Prosím Tě, sladká Žofie, projevuj onu vroucí lásku ke mně i po mé smrti, o čemž ostatně nepochybujeme. Odpusť nám, jestliže jsme pochybili; dbej o slávu Boží; v té pravé víře, v které jsi s námi žila, buď pevna beze změny. Frantíka (syna) též v tom vychovávej. Žádná světská sláva, žádný strach nechť tě od toho neodvrátí."[3])

Je-li pravda, co při smrti jeho poznamenává Katona: „Ubezpečoval později kněz, jenž smrti jeho byl přítomen, že odpřisáhl Kalvina a zemřel u veliké zbožnosti, jako pravověrný," pověděti neumíme. Ale Žofie Bathorovna tenkrát již nebyla helvetkou a po smrti manžela také veřejně přestoupila k církvi katolické.

I na severu válka v tu dobu skončena. Karel X podlehl tam spojeným nepřátelům svým, Dánsku, Rakousku a Brandenbursku a ze zármutku nad nezdařeným plánem a pokořením svým zemřel dřív než Rákoczy dne 23. února 1660., nedočkav se míru obecného, jenž potom 3. května téhož roku byl uzavřen v Olivě.

Bylo po smrti Karla X., po poslední porážce Jiřího Rákocze — 29. května 1660. Drabík má zase zjevení. „Dávno jsem knížete a přední země této napomínal; ale co platno napomínání, když poslechnouti nechtěli, ani kníže, ani švédský král Kdo jest vinen jich neštěstím? *Není viny u mne ani u Vás, svědků mých, ale na nich jest vina a na rádcích jejich.*"[4]) Z těchto slov je cítiti tíhu zodpovědnosti, jakou měli na sobě Drabík a Komenský pro osud knížete. Proti omluvám jejich citujeme výčitky Arnoldovy: „Když mně poslány byly dva exempláře knihy (Lux in tenebris), vypravoval mně maršálek švédský, muž to bystrého rozumu, že opis její poslán byl také ku dvoru švédskému. On počínání vaše, protože sloužilo Švédům

---

[1]) Katona l. c. 168. — [2]) Katona l. c. 195. — [3]) Szilagyi l. c. II. 570 Překlad z maďarštiny laskavě pořídil p. Jan Vojta, křižovník. — [4]) Revel. 471 2. 3. a jinde více.

schvaloval, ale smál se způsobu, jak jednáte." „Již v Prusku slyšel jsem, že kníže Radziwill a Rákoczy od Vás byli k tomu pohnuti, by chopili se zbraní proti Polsku, v naději, že osvobodí církev od tyranie papežské. Důkazy toho všude v knize třídílné se najdou přemnohé" [1]), píše Komenskému Arnold, bývalý jeho žák, později protestantský professor ve Frankfurtě.

Komenský se sice brání proti Arnoldovi, někdy dost příkře, vytýkaje mu utrhačství. Ale Arnold nebyl v takovém úsudku osamocen. Zeť Komenského, P. Figulus (Jablonský), píše Arnoldovi: „Kéž by kniha „Lux in tenebris" tak se mohla odvolati, jako by nikdy nebyla spatřila světla. Mnoho bouří způsobila a způsobí jich ještě více právě těm, jimž přislibovala útěchy a světla svobody. Věru jest na čase a jestliže vážně se vám o věc jedná, spěchejte, byste jménem veřejnosti potupu, která touto knihou veřejně vpálena jest všem církvím reformovaným veřejně setřeli a ukázali, že knihy neschvalujete ... Já dávno znamenal, že kniha ta darebná Polákům, Čechům a jiným v trápení postaveným bude ku většímu ještě soužení a ku zkáze, a proto jsem vždy jejímu vydání co nejvíce zbraňoval. Ale však, mimo vši naději a všecko očekávání moje a se mnou mnohých tak náhle vystrčena jest na světlo. A co nejhoršího, obrněná tolika předmluvami, poznámkami a vysvětlivkami." [2]) Prudké výčitky Arnoldovy dělaly mohutný dojem, ale jako nepravdivy odmítnuty nebyly nikde. „Povím pravdu, že na mnohých místech, čta a bedlivě to uvažuje, jak ten P. Arnoldus p. Otce (Komenského) důtklivě dojímal a jako do živého dosahoval, slzy mi z očí tekly, litujíc p. Otce, že p. Otci na stará kolena jeho má se taková potupa, lehkost a posměch činiti, a řekl jsem množstvíkrát, aby se byl ten prorok M. D. raději nikda na svět nenarodil, nežli p. Otce měl tak podvésti a k takovému posměchu přivésti" [3]), píše Pavel Vetterin, pastor primarius v Puchó seniorovi Bythnerovi. Ale když všecko uvážíme klidně, musíme přiznati, že měl Arnold pravdu. Rákocze stálo proroctví trůn i život.

Co nám zůstává nepochopitelným, jest, že Komenský ani po té době se nemá za podvedeného a oklamaného. On prorokovi stále věří, dále jej podporuje. Ba smrt Schaumovu, jenž pána svého nepřečkal dlouho, pokládá za trest jeho nevěry. „Schaum nás opustil. (Lazarus unser Freund schlafft), 26. listopadu (1662.) duši Bohu odevzdav. Bolí mne ztráta přítele. Tebe pak, přítele upřímnějšího, při té příležitosti pro spasení Tvé prosím, chraň se podobného horlení proti nástrojům Božím. Poslední dopis jeho ke mně byl pln invektiv proti Drabíkovi a napomínání, bych pro slávu Boží těch prý smýšlenek se zřekl," [4]) píše Komenský Gertichiovi. Ještě 21. listopadu Komenský odpovídal Schaumovi, hájil Drabíka a Schauma přesvědčiti chtěl o pravdivosti proroctví. — Než psaní došlo, byl Schaum již jinak a jistě lépe přesvědčen.

6. Jest zcela přirozeno, že hlavní pozornost Komenského a Drabíka obracela se k válce severní. Ale až překvapeni jsme, vidíme-li, jak se oba zajímali také o politický běh vnitřních záležitostí říše.

---

[1]) Patera, Korrespondence 206. — [2]) tamtéž 205. — [3]) tamtéž 219. — [4]) tamtéž 244.

Císař tenkrát měl ještě jinou starost, než válku švédsko-polskou. Za živobytí otce svého byl sice korunován králem českým a uherským, ale na volbu jeho císařem římským již Ferdinandovi III. času nezbylo. O zvolení své musel se proto Leopold starati sám. Bylo tu obtíží! Odvěký soupeř domu rakouského, Francie, svými intrikami súčastnila se volebního aktu. Žádný člen Habsburků neměl se již státi císařem, a kdyby se tak přece stalo, měly mu býti ruce svázány. Do Frankfurtu vysláni byli jednatelé francouzští Gramont a Lionne, kteří v tom smyslu měli mezi kurfirsty působiti. Na cestu dána jim od Ludvíka XIV. hromada zlata. Působilo tenkrát toto zlato způsobem až netušeným. Karel Ludvík Falcký, týž, jenž Drabíkovi a Komenskému stále byl tak milým a budoucím králem českým, zavázal se za 140.000 tolarů a 40.000 renty hned na 3 léta, že všechno bude dělati, co budou chtíti Francouzové.[1]) Ostatní kurfirstové, duchovní nevyjímaje, zlatem také nepohrdli. Mezi protivníky císařovými nebyl na místě posledním švédský král, jenž pro spojenství Leopoldovo s Poláky žaloval na císaře, že porušil vestfalský mír, mladík tak divoký že nesmí se dříve státi císařem, až se Švédy uzavře mír.[2]) Mazarin shledav okolnosti tak příznivé, vymyslil si chytrý plán. Dělal, jako by podporoval kandidaturu Ferdinanda Marie, kurfirsta bavorského, na druhém místě chtěl se spokojiti i s knížetem Falcko-Neuburským, a „kdyby tyto kandidatury neměly naděje na úspěch, měl v boj vstoupiti sám Ludvík XIV. Jmenoval se na třetím místě, ale míněn byl na prvním; jen diplomatická obratnost Mazarinova způsobila, že jméno toto, o něž v nastávajícím boji přede vším šlo, vysloveno jen jako pro případ nouze.“ [3]) Tak mělo ovšem poselstvo císařské ve Frankfurtě, v jehož čele stál Václav Eusebius Lobkovic, těžké postavení. Celý ten boj trvá od jara r. 1657. až do srpna 1658.

Hle, jak Drabík, ač tak vzdálený, o všech těchto věcech i do podrobností dobře ví. Již 19. května 1657. „napadlo“ Drabíka, kdo asi bude zvolen a korunován králem říše (císařem). A „Pán“ odpovídá: „Nádoba má, král francouzský, jehož srdce již disponuju k tomu, by rozuměl cestám mým.“ [4]) Proto musí adjunktus psáti králi francouzskému. Zjevující se Bůh ihned diktuje Drabíkovi celý návrh tohoto dopisu.[5]) Král francouzský upozorňuje se tam na Drabíka, na poslední troubu Boží ku všem národům země („postremam Dei tubam omnibus terrae nationibus“). Skrze něj vzkazuje mu Bůh, že chce, by více prohlédl a viděl, než viděli předkové jeho. Proto prý pravice Boží bude mu pomáhati proti tomu, jenž urval si moc nad celým světem a chce ho umístiti na trůně, s něhož svrhl dům rakouský. Ku konci poroučí se Komenskému, by psal všem, aby zvolili a korunovali krále francouzského, jemuž má se oznámiti všechno, co již prorokoval a prorokovati bude Drabík.

A Drabík stává se i mírnějším ke kurfirstům duchovním. Dříve dosti často deklamoval o jejich vyvrácení, o jejich zkáze. Ale tenkrát, když na hlasech jejich tolik záleželo, Bůh Drabíkovi toto zničení kurfirstů docela jinak vykládá. „Nerozuměj, že tak mají vyvráceni

---

[1]) Weiss, Weltgesch. V. 575. — [2]) Katona l. c. XIV. 59. — [3]) Rezek, Dějiny Č. a M. doby nové kn. II. 29. — [4]) Drabík, Revel. 409, 6; 411, 4. — [5]) Revel. 418. 15—35.

býti, by zbaveni byli hlasu při volbě císaře. Ale aby vzdali se funkce duchovní a biskupské, kteréž nevykonávali ani správou duchovní, ani hlásáním slova Božího ani přisluhováním svátostmi. Jen jméno (duchovních) marně měli. Ale spíše ať jsou *dobrými politiky*, *krále ať ctí a politicky ať spravedlivě vládnou*, *svrhnuvše se sebe jho papeže římského*.[1])“ V prvních dobách reformace našlo se několik takových biskupů a představených řádů, kteří se zřekli duchovní funkce, oženili se a stali se dobrými politiky. Ti se líbili tedy Drabíkovi!

Komenský opravdu poslechl a pokud síly jeho stačily, hleděl tomuto rozkazu Drabíkovu, danému 2. října 1657., vyhověti. Brzy potom totiž — na počátku r. 1658., rozesílal spis svůj „Syllogismus Orbis terrarum etc.“ Poslal jej králi švédskému, dověděl se o něm také vyslanec francouzský, hugenott jakýs a jiná knížata.[2]) Obsahuje spis ten logický úsudek a to návěst velkou, návěst malou a závěr. Návěst velká jest ustanovení míru osnabrückého, že rušitel jeho napaden býti má ode všech uzavírajících. Návěst dolní tvrdí, že papež protestem svým porušil mír a patrně také císař, proto že v závěru volá se pomsta Boží na papeže a Rakousko a vykonavatelem trestu má býti právě král francouzský. Jak patrno, byl Komenský, jako švédský král, toho náhledu, že alliancí rakousko-polskou mír vestfalský byl porušen.

Dne 12. prosince 1657. raduje se Drabík, že adjunktus „již oznámil vůli Boží a že na krále francouzského při volbě se hlasy sejdou,[3]) 9. ledna dokonce sděluje duch s Drabíkem, že francouzský král všechno obdržel a že blahořečí ústům, jimiž oznámena mu byla vůle Boží.[4]) Ba 14. dubna 1658. dokonce již Drabík prohlašuje krále francouzského císařem, — ale ve snu. V květnu ještě oznamuje Bůh Drabíkovi, že král již hlasy má[5]) — měl, poznamenává Komenský, ale zvítězila tíha zlata španělského. Ovšem, bylo i císaři třeba zlata, které z veliké části poskytlo Španělsko. Bylo třeba slibů, by vyvážilo se zlato francouzské, ale na jaře se vyhlídky Leopoldovy velice zlepšily, císař již 1. února opustil Prahu, kde příznivý průběh vyjednávání svého poselstva vyčkával, 19. března již vjel do Frankfurtu, 15. července podepsal volební kapitulaci, císaře dost ponižující, 18. července zvolen byl císařem a 1. srpna korunován. Drabík o volbě dostal as brzy spolehlivou zprávu. Již ve vidění 10. srpna 1658. se dovídá, že zvolením toho, jejž Bůh zavrhl, vzplanul spor v říši. „Neboť oheň můj uvrhl do Německa Francouz se Švédem a spadnou s trůnů svých, kteří přivlastnili si proti mé vůli právo volby, marně štváni ode mne proti zvolenému.“[6]) Myslil tím snad Drabík již na vmíchání se Francie do věcí říšských, která stala se právě tenkrát členem rýnského spolku, namířeného proti císaři? Bylo by to důkazem, jak pečlivě byl od Komenského o politice poučován. Neboť všecky zprávy Drabíkovy o volbě císaře od jiného jistě nepocházely.

Drabík se od té doby s duchovními kurfirsty již nesmířil. Tu a tam po proroctvích jeho znova ozývá se jeho hněv. Zas vyzývá, by zničili se „mohučský, kolínský, trevírský elektor, kteří dílo zlé

[1]) Revel. 418. 36—40. (dne 2. října 1657.). — [2]) Kwascala, l. c. 392. — [3]) Revel. 425, 5. — [4]) Revel. 428, 8. — [5]) Revel. 445, 6. — [6]) Revel. 454, 10—11.

konají v říši.“ Mnoho cti a prospěchu ani své církvi, ani svému náboženskému přesvědčení ani svému císaři tito kurfirstové věru tenkrát neučinili.

V. Spory a soudy

1. Pochybnosti bratří. Jan Felinus. Jeho Ignis fatuus. Smrt Felinova. Drabíkův terrorismus. 2. Pavel Vetterin v čele pochybovačů. Komenský zakročil. Jeho instrukce k vykonání rozhodčího soudu 3. Soud. Drabík přísahá. Spory trvají dále. Drabíkovo vyznání, konečné slovo Komenského.

1. Trvalo dost dlouho, než proti Drabíkovi povstal mezi bratřími odpor. Vřelo to leckdy, pochybnosti vyslovovány byly častěji, ale výsledkem takových pochybností bývala jen větší odvážnost Drabíkova. Ten pokaždé na pomoc proti svým nepřátelům zavolal samého zjevujícího se Boha, a pochybovačům vymluvil, někdy jim i přikládaje jména, s kterými ve slovníku lidí slušných se nikdy nesetkáváme. Ba smrt po hybovačův a protivníkův Drabíkových (Bisterfelda a jiných) prohlášena za trest Boží Několikrát, když bylo nejhůře, přispěl na pomoc adjunktus Komenský a spor již již se rozléhající vážným slovem svým utišil.

Po smrti Rákocze II. však mysli rozbouřené již se uchlácholiti nedaly. V Uhrách nastaly poměry tak zmatené, pro emigranty tak hrozivé, že tito pokládali za povinnost svou odmítnouti veškeru zodpovědnost za vidění Drabíkova, všeho spojení s visionářem se odříci. V čele těchto nespokojenců stál Jan Felinus, pastor v Puchó. Nečinil tak bez vědomí Komenského. Zajisté Komenskému všechno jednání svoje ohlásil Píšeť Felinus Gertichiovi, [1]) že ihned po vyjití „lucis in tenebris“ u Komenského se prohlásil proti knize. Nemo-

[1]) Patera. Korrespondence 212. „Wegen des was in Amsterdam stecket, nimmts mich wunder, dass darvon so dunkel mir geschrieben wird, als wenn mir nichts dran gelegen wär darvon zu wissen. Oder bin ich schon von ihnen verstossen und frembde worden ... Wegen der Visionen, dass sich etliche darvon frei machen wollen und es möcht schon lange harret sein, weiss nicht. Das wisse ich, so bald ich Lux in tenebris ersehen an den H. Comenium geschrieben und darwider protestirt. Hab' auch von ihme auf die Protestation Antwort vorhanden Der Teufel hat den sehenden beschissen und er den Herrn Comenium. (po straně připsáno: sein worte des seel. Laurentii Justini.) Ich hab' itzunder wunderliche Händel mit dem Drabicio, wie ers zum Theile aus beigelegtem absehen kann. Er raset und tobt. Hat mich auch bei unserem Pfleger verklaget und umb Inhibition zu schreiben angehalten. Er aber ist ein verständiger Mann und auch Literatus und weiss, dass man sich in die schreiberei nicht einkaufen darf, wie in eine Handwerkzeche ... In dem Drabicio laborire ich fleissiger als zuvor und es möchte sich ein wenig verziehen, insonderheit de non impletis et implendis. Das erste Theil, das er Drabicius abwendet von Gott und seinem heiligen Wort und einen Saamen unterschiedlicher Irrthümer, Aberglauben, auch Abgötterei ausstrewet mit der hl. Schrift spielet etc., das wird, Gott woll, mit der erst folgenden Post übergeschickt werden. Und wirds vom H. Seniore rathsam erfunden, das in den Druck zu geben, so könnte das erste Theil vor sich ausgehen ... Der H. Comenius hat schon von drei oder vier unserer Posten nichts an mich geschrieben. Ich mutmasse, dass er wegen des Videnten eine Jalus. wider mich hat. Von guter Hand hab' ich, dass er noch in dem letzten durcl Hiram gebrachten und an Videnten geschriebenen fragt, ob noch der Herr etwa rede und was! Gott der Herr volle ihn erleuchten. Ich will ihm alles, was ic hab', verfertigen und hin schicken. Vom H. Schaumio höre ich nichts. (Psáno 17. Julii 1660.).

houce celý citát přeložiti do češtiny, odkazujeme k originalu pod čarou a uvádíme jen místo, jež týká se Drabíka. „Mám nyní s Drabíkem podivné projednávání, jak z části lze z přiloženého viděti. On řádí a zuří. Také mne obžaloval u správce našeho a odvážil se psáti, bych byl zadržen. Ten však jest rozumný člověk a také literat a ví, že není možno se do spisovatelství zakoupiti, jako do nějakého cechu řemeslnického . . . V Drabíkovi pracuji pilněji než dříve, snad to chvilku bude trvati déle, zejména o věcech nesplněných a na splnění čekajících. První díl že on, Drabík, od Boha odvrací a svatého slova jeho a símě různých bludů, pověr a modlářství rozsívá, že s písmem sv. zahrává atd., pošlu, dá-li Bůh, s poštou nejbližší. A bude li se p. seniorovi zdáti vhodným, by se to vytisklo, mohl by první díl o sobě vyjíti . . . P. Comenius mně již po třech neb čtyřech poštách našich ničehož nenapsal. Zdá se mi, že se na mne k vůli visionářovi zlobí. Z dobré ruky mám, že ještě v posledním psaní na visionáře, kteréž Hiram přinesl, se ptá, zdali Pán ještě něco mluví a co. Pán Bůh račiž ho osvítiti; všecko, co mám, dokončím a pošlu mu.“

Drabík opravdu zuřil. „Ty, co jsi psal, k mému rozkazu jsi psal. Proto utrhačům neodpovídej, kteří řeči moje viní ze lži. Však já ty řeči svoje jim namaluji do chřtánu, Felinovi také,“ nechává za sebe zuřiti zjevujícího se ducha.[1]) „Smýšlení praefeka k Tobě zkaženo jest poštíváním Felina, muže to marnivého, na nějž již namířil jsem šípy své,“ oznamuje mu duch 16. října 1660.[2])

Ale ani Komenskému vystupování Felinovo nebylo milo. Píše bratřím, na den sv. Václava mučedlníka 1660[3]): Dostav od některých z Vás psaní, z částky porůznu, z částky s podpisem některých společným, vyrozuměl jsem, co se s Vámi děje, že v nauzích a nedostatcích jste a k tomu nebezpečenství nad hlavami Vám visí; avšak přece nesvorni jste a proti sobě řečmi i spisy válčíte. Což mne zkormautilo a modlím se Bohu, aby Vám toho k hříchu nepočítal a něčeho nad možnost těžšího na Vás neskládal . . . Nepřičítám Vám bezbožnosti, ale nerozvážlivosti v nastupování na cestu bezbožných. Jinak pobožní činívali, vidauc pohrůžky a valící se rány Boží. Pokání jest nejlepší prostředek a modlitby a lekání se saudů Božích skrze kohokoliv vynešených. O Fratres, o mnoho se pokaušíte! Saud činíte o věcech, kteréž k saudu celé církve patří, podle toho jak Bůh saudy své vyvede a na konec co to neobyčejného bylo, což se i mezi námi dále ukáže. Z mnoha set doktorů a slavných theologův v těchto zemích jeden toliko se našel mladý mudrlant ty věci valchující.[4]) Jiní rozumnější a starci osvícení a pobožní aneb to přijali za navěští Boží o tom, co se díti má k hrůze světa, aneb nechali v zavěšení, až se plněji ukáže, co o tom smýšleti: nyní pak vidauc, jak se přežalostně na domu Rákoczim a národu uherském začínají strašlivé, množstvíkrát opětované pohrůžky plniti, pozdvihují hlav a otvírají oči, kladou prst na ústa svá.“ Komenský vidí prý důkaz pravosti oněch proroků v „divné a předivné ochraně při těch, kdož prostně za Bohem jdouce, jemu se poroučejí.“ Vzpomíná na zachrá-

[1]) dne 11. července 1660. v Revel. 476, 6. — [2]) Revel. 484, 10. — [3]) Pat. Korresp. 214. — [4]) Patrně narážka na Arnolda.

nění Kottera již uvězněného, na zachránění Kristinky Poniatovské u Waldsteina, „třetího pak zdali nevidíte, přátelé i nepřátelé, a aj stojíc, jistě to samo mají za zázrak někteří rozumní lidé.“

Felinus však se nedal takovým zázrakem přesvědčiti. Psal a pracoval dále a napsal knížečku „Ignis fatuus“, která sice, pokud známo, tiskem nevyšla,[1]) ale proto patřičného rozšíření jistě nalezla. Komenskému zaslána byla také. Poslal mu ji consenior Bythner, a Komenský 28. září 1660. mu odpovídá:[2]) „Četl jsem, co's poslal a uvážil s bázní Boží. Obvinění přemnohá shledal jsem podobná Arnoldovým, při některých jsem se zachvěl a chvěji se dosud, však podezření nad pravdou zvítěziti přece nemohla. (Pokračuje česky:) Jakť jest koliv, já to všecko i Vás s sebau a tím, kohož se nejvíc dotýče, spravedlivému Božímu soudu poraučím, žádnému pomsty nežádaje, ale daru pokání a milosti v čas blížících se (ut omnia ostendunt) strašlivých Božích saudů.“

Drabík ale tak klidným nezůstal jako Komenský. V hněvu svém prorokuje 29. března 1661. smrt Felinovi.[3]) „Jan Felinus brzy svého konce dosáhne“.[4]) „Brzy uslyšíš o zahynutí onoho muže marnivého, o němž jsem ti mluvil,“ [5]) píše 3. dubna 1662. Drabík byl blízko Puchó, jistě věděl, že Felinus jest nemocen a všecka tato „proroctví“ jsou odvážlivou smělostí. — Felinus opravdu 5. dubna 1662. zemřel. A 8. dubna slyší Drabík od zjevujícího se ducha: „Hle, zemřel již Felinus, muž ducha (smýšlení) převráceného nejen k tobě ale také ke mně! A zemřel v trpkosti, duši maje přede mnou znečištěnou. A co se mu stalo, stalo se podle slov mých tobě již napřed zvěstovaných. Nic jiného ať neočekávají oni utrhači tvoji T. J. a L. K.!“ [6]) To byl terrorismus!

2. Ale ani po této události opposice proti Drabíkovi neutuchla. V čelo její posta se vilpo Felinovi Pavel Vetterin. Bydlil také v Puchově. Odtud píše Bythnerovi (8. listopadu 1660.) [7]) o všech krocích svých proti Drabíkovi Myslí, že p. otci nebude to nepříjemné a nevděčné, když se o tom p. otci svěří, co p. otci našemu K. J. A. Comeniovi za příčinou proroka Drabíka psal. „Nebyl jsem tak šťastný i s dobré paměti s k. Janem Effronem, kmotrem svým, když se p. otec K. J. A. C. z Pataku zase do Lešna na byt vracoval, abychom to na něm vyprositi a obdržeti mohli, aby těm Drabíkovým věcem dal pokoj s ukazováním jemu dosti dostatečných příčin; ještě se na mne hněvivě obořil, že písmům svatým nevěřím; načež jsem odpověděl, že písmům svatým věřím, zvláště těm slovům Apokalyp. 17. „Dá Bůh v srdce desíti králům, aby se sjednomyslnili“; ale mám činiti o čas, již-li ten čas přišel a mám činiti o to jestli to Bohem zřízený prostředek, jehož se M. Drabík chytil. Ukázal jsem jemu i některé příčiny, proč já jej v podezření mám, ale p. otec přece toho zastával, až mezi jinými slovy i těch proti mým slovům užil, že Balam hyl také bezbožný prorok, avšak, že byl přece pravdivý prorok;

---

[1]) Rukopis důležité knížečky té v knihovně musea království českého. Quem tractatum, praví Komenský, non per Hungariam tantum sparsit, et plerisque, quod voluit persuasit, sed et in Silesiam, Poloniam, Holandiam, misit Ecclesiisque Belgicis Dedicatum typis describi voluit. Ad Revelationis Drabici Apendix I. Lux e ten. 478. — [2]) Patera, Korresp. 217. — [3]) Revel. 506, 1—3. [4]) Rev. 528, 7. 21 ledna 1662. — [5]) Rev. 536, 12. — [6]) Revel. 537, 5. 6. — [7]) Patera, Korresp. 218.

tak podobně i Drabík, byť prý byl bezbožný, že může býti přece pravdivý; ale nyní snad může viděti, jak jest pravdivý. Po smrti K. J. Effrona zase sem jemu psal do Hollandu, vždy prose jeho, aby těm věcem dal pokoje, doloživ, že se za něj bojím, že skrze to k velikému posměchu přijde. Došloť jej bylo to psaní, i odpovědi dosti špičaté sem dostal. Ale to tam . . ."

Zmiňuje se dále o zemřelém Laurent. Justinovi, jak i ten byl revelací těch nepřítelem, až Drabíkovi řekl: Tak dělej, aby pro tebe jednoho nás všecky satan salva venia neoffakal. „Nepochybně, že se na to bezpečil, že p otce dobrého patrona míti bude, maje toho příklad, že ste Kotterovy a Kristininy promovírovali, že i jeho promovírovati budete atd.", tak psal Vetterin Komenskému. Ku konci listu vyznává Vetterin Bythnerovi: „Před p. otcem i toho netajím, že sem udělal tři průby těch revelac proroka M. D. a to pro osvícení těch lidí, kteříž by buď z nevědomí aneb z nejisté zprávy na těch figmentech něco sobě zakládati a z nich nějakého potěšení nabývati chtěli." Jeden exemplář prý p. otci zasílá. Drabík proti Vetterinovi bojoval týmiž prostředky, jako proti Felinovi, zjeveními totiž od zjevujícího se ducha objednanými.

Ale spor nabýval širších rozměrů. K Vetterinovi přidal se lékař Josef Securius. Bylo se co báti různic, záští, rozkolů a tím pohoršení, když zejména i ti, kteří prý o Drabíkovi lépe byli poučeni a jemu přáli, počali se viklati.[1]) I ustanoveno se na tom, že rozřešení celé pře ponechá se Bohu. Poručeny modlitby. Formulář modlitby předepsal sám Komenský.[2]) A Drabíkovi měla uložena býti přísaha. Znění této přísahy jest až hrozné. Takové je v nejdůraznějších částkách:[3])

„Já Mikuláš Drabík, stižen podezřením mnohých, jako bych jménem Božím řeči nikoliv od Boha poručené, ale od sebe samého opovážlivě smyšlené pronášel a tím lidi od Boha odváděl . . . Ku dosvědčení pravdy před tváří Boží, abych zamezil přičítání mi zločinu tak bezbožného, bližních pak abych zbavil záhubného bludu, (kterýmž by hřešili proti (mně) člověku nevinnému nebo zatvrzovali se v nekajicnosti nedůvěrou ku slovu Božímu), hle přijímám na sebe všecky kletby, jimiž Bůh ničemnosti takového druhu nejsvětějšími ústy svými pohrozil neb potrestal. Pravím tedy důvěrně s Davidem, učinil-li jsem to, jestli nepravost ta v rukou mých, nechať stíhá nepřítel duši mou a popadne ji a pošlape na zemi život můj a slávu mou ať uvede v prach (Žalm 7, 4. 6.). Ano, jestliže jsem se odvážil cizí oheň, z ohniště vlastního mozku svého, ne však s oltáře zjevného hlasu Božího vzatý, vnésti do stánku církve . . . ať vzplane oheň od tváře Hospodinovy a zničí mne uprostřed bratří mých a spálí. Mimo to, jestliže srdce mé od Boha a hlasu zákona jeho ku hlasu jinému odstoupilo tak daleko že bych v pýše jménem Božím pronášel slova nikoliv Boží a psala to ruka má, zahrň mne Pán zlořečením a kletbou uprostřed lidu mého, způsobě, aby shnil jazyk můj v ústech mých otekla ruka má na těle mém. A já, hle já sám ku slovům těmto rozkazu Božímu promluveným pravím: Staň se, staň se!" Jestli

[1]) Lux e ten. App. I. ad Drab. 478. seqq. — [2]) tamtéž 479. — [3]) tamtéž 484.

však Drabík je nevinen, svolává se na ty, kteří ani po přísaze mu věřiti nebudou, kletba podobná.“

Tento formulář přísahy i s dopisem, v němž od Komenského byl také předepsán celý postup procesu, přinesl do Puchova Samuel Junius, theolog protestantský, jenž se z Amsterodamu právě do Uher vracel. Podle této instrukce Komenského měli se bratří sejíti a měli býti poučeni o stavu celé sporné otázky. Jádro otázky jest prý: Má Drabík opravdová božská zjevení, či taková opovážlivě a bezbožně předstírá? O jaké důvody opírají se zastanci obou náhledů?

Ti, kteří věří, mají k tomu důvody: a) podobné věci se vymysliti nemohou, b) *jistě jich nemůže vymysliti Drabík*, c) jinak by se dovedl hájiti, d) dovedl by se přetvařovati také v životě a vedl by život lžiproroku přiměřený, e) nedovedl by, aby se proroctví jeho splňovala.“

Kdož nevěří (P. Vetterin), za důvod uvádějí, že a) proroctví se nesplňují, b) že prorok sám nevěří, jinak prý by mravněji žil! Komenský však hned v tomto dopise oba důvody protivníků refutuje, tak že celý soud docela patrně viděl, na čí straně je Komenský.

Když tak celé shromáždění bude poučeno o sporu, ať se všichni modlí, a pak ať se přikročí ku přísaze. Bude-li Drabík přísahati, bude naší povinností úsudek o tom i pomstu ponechati Bohu samému. Bude tedy nutno věřiti. „Kdyby více nad to P. Vetterin ještě si žádal a bude-li chtíti se zdáti moudřejším než sám Bůh, ať dbá, by nevolal na sebe pomstu Boží.“ [1] Po přísaze bude tedy spor ve prospěch Drabíkův ukončen. Nebude-li Drabík přísahati — — nebude spor ukončen v jeho neprospěch, jak by jistě každý očekával, nikoliv, pak o celé věci má se referovati Komenskému, „by jiná nějaká rada se našla,“ „ut aliud quaeratur consilium“. — Kdyby snad Drabík, lekaje se přísahy, vyznal, že část proroctví jest jeho duševním plodem a část zjevením Božím, ať se mu ponechá času, by od pšenice oddělil plevy. To prý se stávalo také jiným pravým prorokům. S úsudkem svým ať jsou bratří rozvážliví a moudří.

3. K tomuto soudu sešli se ledničtí bratří a Puchovští v Puchově dne 9. července 1663. Večer pastor puchovský odevzdal Drabíkovi přísahu a na noc ho pozval k sobě. Dne 10. července vykonali veřejné bohoslužby a odebrali se zpět do bytu pastorova. Tam přečten nejdříve dopis Komenského k nim, potom formulář přísahy a instrukce o processu Drabík byl otázán, chce-li se podle toho říditi. Odpověděl, že již několik neděl napřed věděl, co se s ním stane a že přísahati bude. Nežádal si ani chvilky na rozmyšlenou, tvrdil, že ničeho ku slovům Božím nepřidal, že ničeho ze zisku nebo z lásky k někomu nebo ze zášti k jinému v proroctvích nepromluvil. Opravdu přísahal, v přísaze ničeho nezměnil, uprostřed přísahy ustal najednou a k oknu pohlédnuv zvolal: Videtisne? Viděli jste? Když o odpůrci svém na konci přísahy četl, plakal. Toho všeho dovídáme se z úřední zprávy shromážděných k tomu soudu pastorův a předních sborů. [2])

Komenský obdržel o tom ještě dvě zprávy. Jakýsi Bielski, nobilis, octogenarius, dodává Komenský, píše, že se to Drabík

[1]) Lux e ten. Ad Drab. Appd. I. 482. — [2]) Lux e ten. 485. a 486.

uprostřed přísahy anděl zjevil. „A když bylo po všem a Drabík a Vetterin si pravice podali, radovali jsme se všichni, že Bůh celé věci takového konce dopřál.“ V témž smyslu píše o tom Samuel Iunius. „Kéž by však,“ dodává ku konci, „již všickni se upokojili a přestali spory vyvolávati. Ale pozoruji, že někteří v síti nový uzel hledají.“

Vetterin opravdu nevěřil. Drabík prý mohl přísahati, měl zač. Za proroctví svá dostával vydatnou podporu. „Tomu proroku M. D. také není hodno pomáhati, nebo to dobrodiní toho p. patrona toliko zbytečně na ústa a dceři na šperky se vynakládalo,“ psal o tom Vetterin již r. 1660. Bythnerovi.[1] Znova pak Drabíka obviňoval z lakoty. Drabík proti němu napsal tedy zvláštní obranu, již nazval „Vyznáním“ (Confessio).[2] Napomíná v ní všechny, kteříž četli spisy Pavla Vetterina, a prosí je pro milosrdenství Boží, by se před nimi měli na pozoru. Jsou prý to slova šalebná, lhavá, původ mající u samého lháře satanáše. Naopak, jest pravda, že on, Drabík, a adjunktus jeho Komenský, který když byl v Uhrách i nyní v Hollandsku živ jsa, proroctví Drabíkova v latině celému světu předkládá, jen slávu Boží, blaho bližních a štěstí národův na mysli měli. Podává tam Drabík obranu svých proroctví, v níž opakují se myšlénky Komenského, tvrdí, že stane se to, že zhyne bestia, meretrix, a napomíná ku konci zase, nevěřte „levi animae“ Vetterino, lehkomyslné duši té, on mne pomlouvá. Apostrofuje tam Vetterina: „Vyčítej tedy také ty, Vetterine, aneb kdožkoliv Tobě podoben jest, Bohu, že nesplnil všech přislíbení svých aneb hrozeb. Což jich nesplňuje? Což nesvědčí o tom rozrušení tolika národů a počínající všude spousty? Nikoli se mnou, ale s Pánem, jenž, co jsem psal, mně psáti poručil, vstup v zápas!“ Však prý ho Bůh proti všem utrhačům a nepřátelům bez útěchy nenechal. „Zachoval mne doposud a zachovává dále mezi nepřátely mými, utrhačové pak moji kde jsou? Sapor, Effron, Felinus a jiní? Jakmile každý naplnil míru jedovatosti své, odtud uchvácen jest! A hrozí, tak že stane se všem nepřátelům jeho. Ba jednou revelací mrštil po nepřátelském sobě Vetterinovi.[3])

Ba za trest Boží pokládá smrt Pavla Laurina, nástupce Felinova v duchovní správě v Puchově „Pavel Laurinus, nový exulantů pastor a nový Drabíkův odpůrce, muž mladý, silný, jinak vždycky čilý, náhle do nemoci upadnuv, život za smrt zaměnil, ku konci září 1664. Vetterin, snad aby patřil na díla Boží, jimž dosud víru tvrdošíjně upírá a poznal bludů svých, doposud je zachován. Bůh budiž mu milostiv, jakož i všem nám, kteří jakýmikoliv bludy bloudíme. Amen.[4])

Když takovým způsobem se každá zdravá reakce proti klamu Drabíkovskému hned v zárodku potlačila, pak nedivno, že vrch podržel náhled Komenského, že pře tato nikdy ukončena býti nemůže. Ať prý, končí adjunktus, následuje se rady Gamalielovy. Jestliže jednou se slavnostní o tom úsudek (jaksi jménem celé církve) odevzdal Bohu, bez svatokrádeže se vlastního úsudku odvážiti nesmíme.[5]) Potom není divu, že činnost Drabíkova ani po smrti Rákoczově nepřestala, ale v letech šedesátých prorokuje Drabík dále — v pohnutých to dobách války rakousko-turecké.

---

[1]) Patera, Korresp. 219. — [2]) Lux e ten. 491. — [3]) Revel. 603, 6. — [4]) Lux e ten. Appendix Drabicii II. 501. — [5]) Lux e ten. Appendix Drabicii III. 508.

VI. Válka rakousko-turecká (1660.—1664.).

1. Achac Barčaj od Turků ustanovený, Jan Kemény od šlechty volený kníže sedmihradský. Boj mezi nimi. Visionář napomíná Františka Rákocze, by se s Turky smířil. 2. Michal Apaffi nástupcem Barčajovým, Drabík jeho stranníkem. 3. Válka rakousko-turecká, uherští evangelíci odepřeli přispěti k insurrekci. Pomoc z říše. Vítězství křesťanů u Sv. Gottharda. Komenský se z něho neraduje. Komenský-Pešina. 4. Nutná potřeba, by se o revelacích dověděli Turci. Redinger ve službách Komenského. Cesta jeho do Francie, do ležení tureckého, do Uher a po Německu. Nespolehlivost Francie a protestantské šlechty nutí císaře k míru vašvarskému. 5. Redinger po druhé ve Francii. Povstání Zrinského a Rákocze. Jeho potlačení. 6. Jak mají, až zvítězí, protestanté naložiti s katolíky.

1. Smrtí Jiřího II. Rákocze zápletky v Uhrách neskončily. Turci dovedli poměrů sobě příznivých dobře využitkovati. Učiniti ze Sedmihradska turecký pašalík, provincii na Portě úplně závislou, bylo té doby jejich nejbližším plánem. Proto popřeli stavům sedmihradským právo, svobodně voliti si knížete. Knížetem ustanovili sami Achace Barčaje a žádali jako záruku svého svrchovaného panství v Uhrách vydání pevnosti Velkého Varadína. Sem se také hned odebrala moc turecká, by města se zmocnila.

Císař ovšem měl k provincii r. 1648. Rákoczovi odstoupené také právo. Proto ihned po smrti Rákoczově poslal hrstku vojska pod generalem Ratvitem de Souches do severovýchodních Uher. „Zároveň jednáno se vdovou po Jiřím II. Rákoczovi by území jeho za Tisou postoupeno bylo císaři, dříve než by se dostalo v moc tureckou Souches hned obsadil některá města, jmenovitě Tokaj.“ [1])

Škoda, že vojska toho nebylo několikrát více a že de Souches obleženému Varadínu ku pomoci nepřispěl. Tento po hrdinném odporu nepatrné posádky padl do rukou Turků 29. srpna 1660. Moc Turků v Sedmihradsku tím nesmírně vzrostla. Císař, ač nerad, musil takový vzrůst turecké moci v Uhrách překaziti, i bylo mu ujmouti se stavův potlačených i jejich samostatnosti. Žádal tedy Leopold I., by Porta ponechala stavům sedmihradským práva, voliti si nového knížete. [2]) Opravdu vyvolili si stavové 1. ledna 1661. Jana Keméně, důvěrného druhdy rádce a přítele Jiřího II. Pro rodinu Rákoczovu, zejména pro dědice jeho Františka Rákocze volba tato na škodu ne byla. Hned v polovici r. 1659., když se Kemény vrátil ze zajetí, chtěl Rákoczy, by tento vojevůdce jeho přijal na čas, než utišil by se hněv Porty, titul knížete. [3]) Volbou Kémeňovou měl vlastně sedmihradský trůn knížecí zachován býti rodině Rákoczově. Ovšem mohl se Kemény, zvolený proti vůli Porty a proti knížeti od ní ustanovenému, Barčajovi, udržeti jen pomocí císařovou. Tím nastával v poměru mezi Sedmihradskem a císařem obrat pro Rakousko velmi příznivý. Stavové sedmihradští, kteří dříve spíše obraceli zraky své k Cařihradu, počali doufati v pomoc od Rakouska. Císař musil se Keméně proti Portě ujmouti a pomoc sliboval.

Ale Drabík je jiného náhledu. My vidíme, jak se takového zblížení mezi Sedmihradskem a císařem přímo bojí. Chceť, by přátel-

[1]) Rezek, Dějiny Čech a Moravy nové doby kn. II. 1, 402. — [2]) J.] cházka, „Zápas Evropy s plemenem mongolským“ Osvěta 1877., 168. — [3]) tona 1 c. XXXIII. 167. „ut titulo tenus Joannes Komenius, re vera ipse (Rak praedominetur, hic (Rak.) fructus percipiat, ille (Kemény) labores sustineat re(

ský poměr mezi stavy sedmihradskými a Portou setrval, aby František Rákoczy a přívrženci jeho se s Portou smířili.

Nic mu nevadí, že i s Jiřím II. dodělal se takového fiaska. Komenský už ho naučil, jak si z rozpaků pomoci. On neprorokuje o jednotlivém Rákoczovi, všechny sliby a všechny hrozby vztahují se k „domus Racociana“. [1]) Proto může nyní štváti Františka, jako štval otce, strýce a děda. „Ještě spějte ku pomoci onomu poslednímu z domu Rákoczova, bude-li ještě chtíti slyšeti — Drabík, Komenský a Mednianski, — ať učiní František, co neučinili otec a děd. Ať Turkovi píše o řečech mých, ať slíbí mu dostiučinění za události transsylvanské“ — poroučí zjevující se 16. října 1660. [2]) Drabík za tou příčinou má jíti k Mednianskému [3]) a opravdu poslechl a šel. U knížete Františka zjednal si nového důvěrníka a prostředníka, Štěpána Dalmadiho, jemuž dopisuje. Ten se za Drabíka přimluví u knížete a jestliže, zbaviv se strachu před matkou, Drabíka zavolá, visionář má k němu jíti, ale s Mednianským. [4]) A když Drabík prostřednictvím tohoto Dalmadiho u Františka Rákocze obrátil na sebe pozornost, již žádá knížete, 28. července 1661., by Portě psal, ba přikládá i návrh takového dopisu. „Veliký císaři“, píše v něm, „nechceme, by Tě tajno bylo, že veliký Bůh v dobách posledních vzbudil u nás jisté osoby, jimž mimořádným způsobem zjevuje určitou vůli svou o nastávající veliké změně poměrů nejen v jednom národě některém, ale po všech krajinách země.“ Zmiňuje se potom o Kotterovi, o Kristině Poniatovské a konečně o sobě, starci, církve služebníku. Tito tři proroci, ač daleci sobě věkem i místem, v němž žili, stejně prý oznamují vůli Boží, by vyhlazeny a zničeny byly modly tesané, lité, dřevěné, kamenné, stříbrné, zlaté, by zahlazeni byli zároveň učitelé této modloslužby, rozšiřovatelé a podporovatelé, kteří ty, již jediné zákona Božího se drží, tolik utiskovali atd. Zpravujíce vás tedy o této vůli Boží, netajíme zároveň, že jest nám poručeno, bychom užili pomoci vaší. A proto tedy prosíme, byste ze svých ozbrojenců nám poslati ráčili 30.000 vojáků a přidali k nim schopného muže, jenž by všechno pozoroval a *upřímnosti naší* při celém tom Božím zaměstnání byl plným svědkem, že totiž my se strany své za žádným jiným cílem válku tuto nepodnikáme a nevedeme, než pro slávu Boží proti modlám a s pomocí Pána nebes a země, kterýž sám a jediný od celého pokolení lidského chce býti ctěn, jediný požehnaný na věky — Amen.“ To byl koncept dopisu, od Drabíka na rozkaz Boží sepsaný, *a ku dvoru knížete zaslaný* by tam odtud poslán byl Turkům, poznamenává Komenský. [5]) Ba Drabík s tímto dopisem ku knížecímu dvoru zaslal také návrh válečného manifestu, jejž kníže vydati měl při počátku války. Tou válkou nikomu prý se nemá uškoditi, leda těm, kteří sami všem škodí, rušitelům veřejného náboženského míru. Jsou to zejména jesuité (inquietissima praesertim jesuitarum factio), na něž v manifestě Drabík svaluje vinu všech utiskování, zejména prý v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Rakousku od protestantů vytrpěných. „Protož, o vrchnosti, jimž Bůh v království tomto svěřil péči o veřejné blaho, velectění

[1]) Lux e teneb Rev. 475. (22. června 1660., hned po smrti Jiřího) v. 6. — [2]) Lux e teneb. Rev. 484, 6. 7. — [3]) Lux e teneb. Rev. 485, 4 . . . — [4]) Lux e teneb. Rev. 487, 7. 8. — [5]) Lux e teneb. Revel. 513. celá.

spoluvlastenci, příbuzní, sousedé a přátelé milovaní, povstaňte s námi a obrany svobod svých, od otců vašich statečností a krví dobytých s pomocí Boží zároveň s námi se uchopte, bychom jich, z rukou utiskovatelů svých znova vybojovaných, potomkům svým bez porušení zanechali. Svrhněmež ve jménu Božím se šíjí svých kruté a protikřesťanské jho i papežovo i otroků jeho, kteří z nás velmi nešlechetně a s patrnou již nestydatostí chtějí otroky učiniti a nad námi, světskou to vrchností Bohem ustanovenou, chtějí panovati, u králů našich nás pomlouvají, od veřejných úřadů nás, syny vlasti, vzdalují, nikoho tam nepřipouštějíce než stvůry své a otroky; důchody království našeho sami skoro stráví a z nečistého coelibatu svého legitimních potomků nemajíce, ani opravdové starosti o prospěch vlasti nemají a tak všecko naplňují zmatkem. Přijďte tedy, milovaní přátelé, odvažme se ve svobodě zachovati sebe a potomky své... Vždyť už je čas, neb míru neřestí svých již naplnila nevěstka babylonská, již končí lhůta panování bestie, krví svatých zpité. Učiňme jí, jakož ona činila nám a zdvojnásobme jí odplatu podle skutkův jejích. Do poháru, jejž nám namíchala, namíchejme jí dvojnásob, tak poroučí Bůh, jehož vůli splníme.“ Přeloženo z knihy r. 1665. vydané! Vidíme z toho, že nepřátelé katolické církve zbraně své proti ní berou ze zásoby frasí, již sta let utvořených. Ani očím nevěříme. Tak Drabíkem poručeno psáti Rákoczovi o svobodě, když v týž čas měl dle téhož rozkazu volati na Uhry — otroctví turecké.

A Drabík nevzdálil se ni o krok od takového plánu. Brzy potom, 15. srpna 1661., myslí si Drabík:[1]) Zdali pak se poměry v Uhrách a jinde tak zoufalé ještě zlepšiti mohou? A zjevující se odpovídá: Ovšem že mohou, budou-li Uhři na Turcích žádati za mír a sdělí-li s nimi hlas volání mého k domu Rákoczovu a k obyvatelům této země. Poznají, že Turek to připustí. A Drabík přemýšlí, jak a kým se o tom mají Turci dověděti. František Rákoczy ať píše, odpovídá zjevující, ale ostatní ze šlechty uherské, kteří znají a milují jméno mé, mohou působiti s Rákoczem.

Ovšem bylo těžko Turky žádati za mír. Ti řádili v Sedmihradsku svým tureckým způsobem, vyssávali zemí. Achac Barčaj byl v rukou jejich loutkou, mír nebyl možný, ale boj nutný. Kemény to věděl. Zmocnil se tedy nejdřív Barčaje, dal jej usmrtiti a strojil se k válce. Císař stal se veřejně jeho spojencem a Montecuculi v čele velikého vojska vtrhl do Sedmihradska. První rádce císařův, hrabě Portia, pokoušel se sice ještě o mírné vyrovnání s Turky, válka byla tenkrát císaři příliš nevhod, ale škoda bylo času, tímto vyjednáváním ztraceného. Turci svého práva k Sedmihradsku již se vzdáti nechtěli, a Ali paša 14. září 1661. ustanovil Sedmihradům jiného knížete, jímž se stal Michal Apaffi.

2. Komenský běh událostí v Uhrách z Amsterodamu bedlivě sleduje. Byl ovšem patrně Drabíkem poučován. Ku konci r. 1660. (24. září) píše Hartlibovi: Turek na dvéře světa křesťanského netluče, ale otvírá je.[2]) A ke konci roku následujícího 2. prosince r. 1661., sděluje s ním: „Drabík náš, posílaje nová zjevení, udržuj

[1]) Lux e teneb. Revel. 515. — [2]) Korrespondence J. A. K. str. 213. „Turci christiani orbis ostia non pulsat, sed occupat.

nás v podivení, a Bůh jej ve chřtánech nepřátel tak podivně před pohromou zachovává. Válka turecká rokem budoucím zase vzplane; hrozí pro porušení míru a dvojí vpád nepřátelského vojska (císařského) do zemí tureckých. Nepřekazí-li to válka s Peršany, přijde s krutostí (Turek). Nyní v Transsylvanii upravil již poměry uvedením (a přijetím) nového knížete Michala Apaffa, chudého to sice šlechtice, ale ze starého rodu a moudrého (jak píší) třicet a několik roků starého. Odpustil jim Turek pětiletý poplatek, budou-li stálí. Kemény Janos je vyhnán, od vlastních opuštěn a utekl k Rákoczovi mladšímu až do Pataka. Vojsko císařské, podivuhodně potřené (hladem, morem, nahotou) se vrací.“ [1])

Bylo tomu tak. Turci vtrhli do země a zahrozili šlechtě sedmihradské tou měrou, že pro Keméně se nikdo neprohlásil [2]) Kemény sice pokračoval ve válce s Apaffem v zimě 1661.—1662., ale bídně zahynul. [3]) Od té doby Komenskému a Drabíkovi platí někdo jiný za spasitele. Visionář se s hněvem odvrací od Rákocze a očekává pomoci od nového knížete Apaffa — otroka to Turků. Apaffi je Drabíkovi knížetem na rozkaz Boží od Turků ustanoveným. [4]) Ten docela jinak konati bude dílo Boží. Proto Bůh *dům* Rákoczův ze základů vyvrátí a všechnu čest a všechno vyznamenání, jímž Rákocze odměniti obmýšlel, přenese na něj, jen když Apaffi vůli Boží vykoná a vyhubí v této zemi všecky modloslužebníky beze všeho ohledu. Všecko prý je u Boha připraveno k jeho pomoci. Drabík má mu to oznámiti a všechny revelace s ním sděliti, jež Rákoczovi poslal. Františka Rákocze a matku jeho Bůh zavrhl. Statky knížecí budou rozdány. Hrad Lednický dán prý bude jisté rodině N. N., kterou Drabík dobře zná. [5]) Turek zamýšlí dohodnouti se s králem francouzským a Apaffa učiniti v Uhrách králem. Až to se stane, pak vy, ctitelové moji, budete požívati klidu i zde v zemi i ve vlasti.“ [6]) Obyvatelé prešovští (Eperienses) mají o všem Apaffa zpraviti. [7]) Ale také adjunktus Komenský musí Apaffovi přispěti ku pomoci.[8]) Pak si kníže pro Drabíka pošle a Drabík půjde k němu a oznámí mu vůli Boží.[9])

Apaffi je tedy muž podle srdce visionářova; teď konečně se splní dávný plán jeho: v Uhrách našel se kníže, jenž ruku v ruce s Turkem emigraci pomůže.

3. Jindy křesťané nikdy nehledali spásy své v zápase s Turky, a když zuřil někdy krutý boj mezi Evropou a Osmany, sympatie křesťanů nebývaly na straně Turků. Ve válce nově nastávající mělo býti jinak.

Marně se snažil Ferdinand Portia zameziti válku. Svým jednáním jen dopřával Portě času ku vyzbrojení Jednatel rakouský v Cařihradě Šimon Renninger dobře upozorňoval ve Vídni na toto obrovské zbrojení Turkův, ale hlasu jeho dbáno, až když na jaře 1663. oznámil, že veliký vezír Achmed Kiuprili táhne s ohromným vojskem z Drinopole. Již 8. června 1663. byl velvezír v Bělehradě. Ještě sem vysláno k němu nové poselství z Vídně, ale požadavky Kiupriliho stoupaly. Žádal, by císař za Uhry platil 30.000 dukátů ročního

[1]) Korrespondence J. A. K. 232. — [2]) Rezek, Dějiny Čech a Moravy n. d. II. 1, 403. — [3]) Katona l. c. XXXIII. 282. — [4]) Lux e teneb. 551, 10. — [5]) Lux e teneb. revel. 565. — [6]) Lux e teneb. 550, 11, 12. — [7]) Lux e teneb. 551, 14. 566, 9. 567, 4. — [8]) Lux e teneb. 567, 5. — [9]) Lux e teneb. 551, 13.

poplatku. „Ten požadavek nesmíme císaři ani ohlásiti," ulekli se jednatelé. „Pak jej ohlásím císaři sám, až ho v brzku ve Vídni navštívím se 100.000 muži," odpovědél Achmed.

Montecuculi převzal rychle velitelství — nad 30.000 muži proti 200.000 vojska tureckého a sedmihradského pod vedením Apaffa, jenž se s velkým vezírem spojil u Budína. „Na rychlo povolán palatin a četní magnati uherští, by volali do zbraně tak zvanou insurrekci která by vojsko císařské sesílila. Na papíře bylo sice vypočteno, že insurrekcí bude postaven sbor 26.000 mužů, ale ve skutečnosti nepostavily župy, města a magnati ani desátý díl tohoto mužstva do zbraně, jelikož stavové evangeličtí, rozhořčeni jsouce tím, že jim na minulém sněmě nebyly vyplněny náboženské požadavky, odmítli všelikou pomoc při insurrekci." [1]) Soudili bychom snad křivě, kdybychom část viny na této ničemné zradě křesťanské věci přičtli revelacím?

Ještě že se nad křesťanstvím smilovalo dobré nebe. V červnu a v červenci 1663. pršelo přes 5 neděl a v říjnu téhož roku nastala již tuhá zima. Proto Achmed Kiuprili se svým nesmírným vojskem nemohl k Vídni, neschopností Portiovou obrany skoro zbavené, se dále hnouti i musil se brzy vrátiti do zimního ležení. Jen naše království České mělo již tenkrát zakusiti, jak vydatnou a spásonosnou bude pomoc Turků v. Ukázali nám to Tataři trojím vpádem svým na Moravu — ve dnech 3. a 4. září, 19. září a 6 a 7. října. „Tou dobou vypravilo se přes 20.000 Tatarů a Turků na Moravu, poplenili a zpustošili celou krajinu až na tři míle od Olomouce, povraždili tisíce klidných obyvatelů a asi 4.000 lidí větším dílem krve slovanské odvlekli do otroctví." [2]) Ale visionář shledává to docela v pořádku. Oznamujeť mu Bůh, když Turci v Uhrách řádili, 5. srpna 1663. – *a to tentokrát po německu*: „Neboj se, synu můj! Ve světě to musí tak jíti, do Uher, Moravy a do Německa musí přijíti hrůza má Král francouzský jest nyní jiný, než dříve byl. On musí s kurfirsty, také se saským býti jedné mysli a musí býti nejvyšším králem v Evropě, kurfirst pak králem českým. Má vůle musí, musí se státi." [3]) A 15. října 1663., když Tataři vrátili se z poslední lupičské výpravy z Moravy, oznamuje Drabíkovi zjevující se: Vlast tvá úplně bude zničena, dřív než Apaffi všemu pustošení učiní konec. Ty pak s jinými důvěřujte ve mne, že já věc svou i vaši vykonám a splním sliby své o zachování vás ostatních. [4]) Visionářovi nevynutil pláč a zoufalý nářek tolika tisíců zajatých pokrevenců soucitu. Vždyť Tataři byli posláni od Boha koukole vyplenit! [5])

V zimě z roku 1663. na 1664. sbíralo křesťanstvo svoje síly. Z říše přišla pomoc pod vůdcovstvím markraběte Leopolda Viléma Badenského. Kurfirst braniborský a saský také přispěli, ba i král

---

[1]) Rezek l. c. I. 2. str. 7. — [2]) J. Procházka, Zápas atd. Osvěta 1887., 168. — [3]) Lux e teneb. 581, 2. „Fürchte du dich nicht, mein Sohn! Es muss in der Welt also gehen, es muss in Hungarien, Mähren, Deutschland und überall mein Schreken kommen. Der König in Frankreich ist ein anderer itzunder alsz gewesen ist Er muss mit (den Churfürsten, auch) Sachsen einen Rath hab und muss (der höhste) Köning in Europa sein. Der Churfürst aber Köninç Böhmen, mein wille musz, musz geschehen." — [4]) Lux e teneb. 585, 9. — [5]) e teneb. 587, 9.

francouzský jakožto člen spolku rýnského poslal pod vedením Coligny-ho 5000 mužů proti nepříteli křesťanstva. Měl pak císař 36.000 pěších a 15.000 mužů jízdy — dost málo proti tak veliké přesile nepřátelské. Ale vyhlídka na zdar výpravy proti Turkům byla tak přece utěšenější. První úspěchy křesťanů, jichž u Nových Zámků nad Husejnem pašou se značným oddílem tureckého vojska dodělal se statečný de Souches, spojeným křesťanům dodaly tím větší odvahy, když obě nepřátelská vojska sešla se 1. srpna 1664. u Sv. Gottharda k bitvě rozhodné. „Ty Generalissime tam nahoře." modlil se Spork, vůdce jízdy, „nepomůžeš-li nám, aspoň nepomáhej Turkům!" A nebeský Generalissimus pomohl křesťanům Sedm hodin krutě bojováno a Turci potřeni na hlavu. Byla to památná bitva, „věčně památná proto, že to byla první veliká bitva, v níž křesťané nad Turky na půdě evropské zvítězili." [1])

Celá Evropa zajásala vroucí radostí. Jen v několika srdcích není radosti. „Nevím", píše Komenský, „máme li dost příčiny jásati, že také tohoto roku (1664.) zbraněmi křesťanskými Turek byl zahnán: jestliže nám nejde o to, by Bůh, pravým pokáním s námi smířen, nám milostiv byl." [2]) Co toto obrácení a smíření se s Bohem znamená, jest ovšem z celého kontextu jasno.

Komenský je tu v odporu s celým křesťanským světem. „V obecenstvu všude ozývali se hlasové, by konečně již jednou Turek, tento arcinepřítel křesťanů, byl dokonale poražen. V soudobé literatuře pozorovati bylo totéž smýšlení." [3]) Jen Komenský, ovšem v chorobném spise svém, jest se současnou literaturou v křiklavém a trapném rozporu. — Tomuto Komenskému byli by již v jeho vlasti, pro niž chtěl přec vůdce emigrantů působiti, v Čechách, nijak nemohli porozuměti. Tu nezapomenutelný náš Pešina z Čechorodu r. 1663. a r. 1664. píše a vydává svoje Ucalegon, [4]) Turci v Uhřích naplňují srdce jeho, plné nejvroucnějšího vlastenectví a křesťanského přesvědčení, úzkostí, on volá všechny křesťany v boj proti Osmanům, dodává křesťanům odvahy, síly, chce je přesvědčiti o jistém zdaru takového bohulibého podniku — a v touž dobu, r. 1663. a 1664, podvodný Drabík a s ním Komenský Turky volá na křesťanstvo. Ne — tento Komenský s celým svým politickým snažením a směrem byl tenkrát v Čechách už úplně cizí. Dnes, kdy hrstka odpůrců katolické církve v Čechách nám upírá vlastenectví a sebe, ať právem či neprávem, vydává za epigony českých bratří, jest nám toto porovnání mezi degenerovanou, falešnému mysticismu oddanou, podvedenou, v cizích službách národu našemu nepřátelských činnou částí emigrace a mezi probouzejícím se katolickým a vlasteneckým nadšením vzkříšeného národa v drahé vlasti, jež zrcadlí se nám v ušlechtilém Pešinovi, nejcennější útěchou!

4. Je to náhodou, že právě v této době, v druhé polovici r. 1664., Komenský, když tak Rákoczy, jemuž to bylo poroučeno,

[1]) Rezek l. c. kniha třetí I. 18. — [2]) Lux e teneb. v pozn. po rev. 146. pag. 140. „Nescio igitur, an satis causae triumphandi sit nobis, quod hoc etiam anno (1664) christianorum armis Turca retroagatur: si non hoc agimus, ut Deum propitium, per poenitentiam veram nobis reconciliatum, habeamus. — [3]) Rezek, Dějiny Čech a Moravy n. d. kn. II. odd. 1. 393 — [4]) Ucalegon Germaniae, Italiae et Poloniae. Hungaria, flamma belli turcici ardens.

neučinil, sám se postaral o sdělení revelací Turkům a Francii? Nevěříme. Komenský, jenž se ve světě politickém staral o každé hnutí, jistě i při tom jednal s úmyslem. Docela se to hodí do jeho plánu. Francie volána Drabíkem proti císaři, jako Turek. A r. 1664 Komenský vidí Francii po boku císařově proti Turku, rozhodně proti revelacím a úmyslům Komenského. Jest přirozeno, že si Komenský umínil o úradcích Božích podle visionáře poučiti tyto dva rozhodné faktory ve svých plánech. A úmysl ten provedl, jakmile nalezl vhodného posla a prostředníka.

Byl jím Jakub Redinger, dobrodruh nejhrubšího zrna, jehož diarium o těchto dobrodružstvích zachoval nám professor Leonard Meister v přednášce své „über die Schwermerei".[1]) R. 1655. odebral se tento Redinger ze Švýcar do Hollandska, kde seznámil se s Komenským, pod jehož dohledem působil tam v latinské jedné škole. Dověděl se o proroctvích, v jichž pravost z počátku prý nevěřil, až byl Komenským přesvědčen. Od té doby stará se o rozšíření jejich. R. 1658. povolán byl za rektora latinské školy ve Frankenthale ve Falcku. Tam r. 1663. jedná o zjeveních s protestantskými theology. V dubnu r. 1664 Komenský mu poslal exempláře nových zjevení s prosbou, „by zpravil o nich vysoké vrchnosti, k jich útěše a vyvarování." Redinger dal prostřednictvím šlechtice Wolzogena dva exempláře kurfirstovi a dva faráři Flokenius-ovi. Cestoval potom do Curycha, Šaffhausena, všude rozdával exempláře vidění, všude doporoučel vážné jich vyšetřování, ale nikde prý ho neuposlechli.

V Curychu měl prý jakési „neodolatelné vnitřní nutkání" jíti s revelacemi dále do Francie. Přišel do Fontainebleau a hejtman tělesné stráže královy La Valiere převzal od něho dva exempláře a odevzdal je králi. Král byl prý potěšen, že svěřována jest mu tak veliká úloha, ale pohněván proto, že papež jmenuje se tam Antichristem. Redinger odešel v nemilosti. Dva exempláře dal Turennovi, dva evangelické obci ve Victry a odvážil se k arcibiskupu pařížskému. I tento obdařen byl dvěma exempláři. Po 14 dní se prý Redinger u něho zdržoval. Zatím dověděl se o této pouti Redingerově císař a pokáral z Řezna kurfirsta falckého, jak může ve službách svých míti člověka, jenž tak směle píše a jedná proti Rakousku. Kurfirst se proto na Redingera rozhněval, a když se dobrodruh do Frankenthalu vrátil, byl zbaven svého úřadu. Upozorňoval sice kurfirsta na obsah proroctví, ale dostal rozkaz, by do 14 dní zemi opustil. Redinger byl by však jistě i bez vypovědění v zemi nezůstal. „Při loučení řekl jsem církevním radům," píše, „nyní vím, co soudí o proroctvích křesťané, teď však donesu je Turkům a židům. Myslili o mne, že jsem bez smyslů; ale já dal se přímo přes Frankfurt, Lipsko, Prahu, Víděň do Komárna (Gomorra) a neustal jsem, až jsem se tajně dostal přes Dunaj a Váh do tureckého ležení u Nových Zámků. Po celou noc musil jsem stranou obcházeti ležení tatarské a tak přišel jsem u Nitry ze zadu na přední stráž tureckou u Sussa.[2]) Když jsem se u plukovníka najedl, poslal mne ihned

[1]) „Über die Schwermerei." Eine Vorlesung v. Leonard Meister. Bern 177 I. Theil 79—108. V Praze jedině v knihovně českého musea. V podstatné čás citováno v užitém častěji spisu prof. Kwascaly. — [2]) Zkomolené, nesprávné jmén některého místa u Nitry.

s jakýmsi hejtmanem k velkému vezíru. Ve stanu jeho shromážděno bylo na padesát vrchních důstojníků. Já řekl, že jsem z křesťanstva vypověděn, poněvadž jsem rozšiřoval zjevení A odevzdal jsem hned jeden jich exemplář a pomocí tlumočníka vyprávěl jsem jejich obsah. Jak jich Bůh už dlouho proti křesťanům jako metly užívá a ještě užívati bude. Tím, že konečně křesťané půjdou do sebe, sjednotí se ve víře, a také Turci že obrátí se ku pravému, účinnému křesťanství. Pln rozhořčení dal se mne velký vezír ptáti: Chci-li se státi muselmanem nebo umříti. Já odpověděl s úsměvem: Jest to nemožno, bych se mohl Turkem státi, protože jsem jist, že oni budou jistě křesťany. Po třech dnech mne k sobě opět povolal a musel jsem mu a šesti nejtajnějším vysvětlovati všechny obrazy. Potom dal mně jejich víru vyložiti, jakožto nejjednodušší a nejlepší. Já odpověděl, že jim, když písma sv. nemají, nemůže nic lepšího známo býti, ale že budou smýšleti docela jinak, až dostanou celou bibli ve své řeči, která k jejich poučení se v Nizozemsku tiskne. Oni řekli, že slyšeli o tom v Cařihradě, pan Warner, který nákladem p Geera ji překládal, bydlel prý v Gaetě. Já prosil velkého vezíra tlumočníkovým prostřednictvím, by mne vzal s sebou, abych se mohl turecké řeči důkladně přiučiti, pak že chci císaři bibli vyložiti. Potom byl jsem veden k sedmihradskému vyslanci Ladislavu Baló-ovi, jenž za mne musil slíbiti, že neuteku. Po šest neděl zdržel jsem se u vojska. Potom cestoval jsem s vojskem až k Moháči a zvěstoval jsem při pochodu jezdcům a pěším, že stanou se brzy křesťany. Takové povídání mrzelo vůdce vojska. V Moháči dal mne turecký tlumočník panem Baló-em varovati, že prý mne velký vezír v Řeckém Bělehradě [1]) chce dáti tajně popraviti a pomohl mně pomocí jakéhos sedmihradského šlechtice Bečem a Lipou [2]) a částí Valašska k útěku.

U sedmihradského knížete Apaffa v Schäszburgu zdržel jsem se týden a dal jsem mu zkrácená zjevení [3]) a vidění Štěpána Meliše latinsky, jež jsem mu ústně vykládal. On mně daroval tatarského koně a průvodní list a doporučil mne setníku Tekelovi, který mně až do Zathmaru zjednal bezplatné stravování. Tam svěřil mne farář Michal Toffeus rätzským kupcům. Na jejich útraty cestoval jsem tak až do Prešova (Eperies); všude našel jsem nejpřátelštějších lutherských, uherských, německých, slovanských farářů, kteří mně pohošťovali a ještě peníze dávali na cestu. Odtud cestoval jsem skoro sám nebezpečným slovanským pohořím (Karpaty) do Lednice, kde jsem se dva dny u proroka Drabíka (Dabritzius v originale) zdržel. Při prvním pohledu řekl mně, že před dvěma měsíci měl o mně zjevení atd. Dal mně otevřené psaní s podpisem svým na čtrnácti arších, kteréž jsem překládal a u vévody slezského, kurfirsta saského, braniborského, ve Wolfenbüttelu, v Kasselu, Frankfurtě, Heidelberce, v Curychu sám odevzdal a ostatní exempláře do Stuttgartu, Norimberka, Ulmu Bernu, Schaffhausenu poslal. Na některých místech se mně pro to vysmáli Kurfirst saský vyslechl mne prostřednictvím svých radů, braniborský slyšel mne osobně ... Tu a tam darováno mně šest, osm, deset tolarů. Manželka kurfirstova v Heidelberce dala

[1]) Prof. Kwacsala dodává: So viel ich weiss, kann damit nur Belgrad gemeint werden. — [2]) dvě města v jižním Uhersku. — [3]) Je to r. 1663. vydané Revel. divin. Epitome, vykládá Kwacsala.

mně šest tolarů a jí nechal jsem varovný list na kurfirství falcké. K psaní Drabíkovu připojil jsem provolání stran budoucích vpádů Turků, o pronásledování, jež papeženci obmýšlejí a žalobu království Uherského ku králi francouzskému. Mnozí se mně vysmívali. Sasko však, Braniborsko, Slezsko, Hessensko bralo si napomínání má k srdci.“ Dne 16. ledna 1665. byl Redinger po vykonané této pouti opět ve Frankenthale. Dne 10. března 1665. má snad již Drabík o návratu Redingerově zprávu. Ve vidění toho dne aspoň činí zmínku radostnou, že Redinger k různým národům proroctví jeho donesl. [1])

A bylo v pravý čas. Jisto jest, že po bitvě u Sv. Gottharda to mohlo s Turky hůře dopadnouti. Ale císař nemohl spoléhati na věrnost šlechty uherské, a skoro na bojišti mír s Turky uzavřel, tak zvaný vašvarský. Mír platil na dvacet let, Turci mohli podržeti všecka pevná místa v Uhrách, jež právě drželi, Sedmihradsko mohlo si teprv po smrti knížete Apaffa voliti nového vládce.“ „Kdyby byl ministrkníže Portia stavům uherským měl pověděti plnou pravdu, proč musil uzavřen býti pokořující mír vašvárský, byl by prohlásil, že právě nespolehlivost a neobětavost uherských stavův a vůbec veškerého obyvatelstva uherského byla jednou z hlavních příčin, proč byl onen mír tak a nejinak smluven.“ [2])

A kdož by směl tvrditi, že Redinger, jenž s proroctvími Drabíkovými chodě po Uhrách, u Apaffa a jiných šlechticů přijat jest, s protestantskými duchovními obcuje atd., nedal pražádné příčiny k této nespolehlivosti? Že Komenský, když přivedl proroctví ve známost dvoru francouzského, o čemž se dozvěděl císař, nenutil tak poněkud k uzavření vašvarského míru? Podvodného Drabíka ovšem nikdy ve snu nenapadlo, že by jeho visionářství mohlo někdy přijíti ve známost celé Evropy a míti takový vliv' Ale upírati toho vlivu v době takovým zjevům tak velice přístupné, bylo by věru nesprávno.

5. Ještě jednou Komenský užil služeb Redingerových. Bylo to r. 1666 Tenkrát vyšla spojená tři proroctví po druhé tiskem pod titulem „Lux e tenebris.“ Jako prý velebnost Boží zvláštním způsobem obrátila se v proroctvích Drabíkových jmenovitě na krále francouzského, tak prý má také Veličenstvo jeho královské dopřáti zvláštní audience poslům, kteří mu „triunum volumen propheticum — trojjediný svazek proroků přinesou a vyloží. Král žádá se tam, by knihu pozorně přečetl, aneb svým rádcům čísti dal, a by uvážil, jaká se mu tam svěřuje úloha, by v srozumění s ostatními panovníky svolal obecný koncil, na němž by se urovnaly zmatky, jimiž zmítán jest celý svět, a by zejména ihned pomohl tam, kde cítí, že některý národ stená pod jhem buď tělesným neb duševním. Zejména aby ihned odstranil onu trýzeň svědomí, již inkvisicí nazvali.

Právě když tisk díla byl ukončen, Redinger přišel do Amsterodamu ke Komenskému. Z Curychu, kam se ze své pouti s proroctvími vrátil, byl vypověděn. Chtěl z počátku sloužiti ve vojště švédském, když to se nepodařilo, chtěl se přidati k vojsku, jež státy Hollandské sbírali proti biskupu münsterskému. Ale zatím nabí mu Komenský, by „Lux e tenebris“ donesl francouzskému králi. Té

[1]) Drabicianarum visionum continuatio, pag. 8. — [2]) Rezek l. c. kniha III. 8

žádosti vyhověl prý tím ochotněji, že z omrzelosti nad bídou hledal buď smrt, nebo návrat do vlasti k ženě a dětem.

Odevzdal tedy exemplář knihy ještě s jinými knihami Komenského nejdříve arcibiskupu pařížskému. Jel potom do St. Germaina a tam prostřednictvím hraběte de Comingis, jenž byl dříve vyslancem francouzským v Anglicku, exemplář dodal králi. Tento odevzdal jej Sorbonně k dobrozdání. Z počátku května r. 1666. podává zprávu o tom Komenskému. Tento psal v odměnu na prospěch Redingerův do Curychu, by mu ve vlasti i v rodině vymohl volný pobyt.

O tom zdá se, že Drabík již neví. R. 1665., 1666. až do r. 1668. má sice visionář stále vidění. Ta však již méně zabíhají do politiky, a st vá-li se to, není to již realní půda, po níž se Drabík pohybuje, jsou to opravdu jen politické sny. Drabík patrně již nemá nikoho, kdo by jej o politice poučoval. O styku jeho s Komenským v tu dobu ztrácíme důkazy.

Spíše bylo by možno stopy zakročení Komenského u krále francouzského pozorovati v nejbližších událostech uherských. Tam totiž připravovala se šlechta k rozsáblé vzpouře. Záminkou k ní bylo jí uzavření vašvarského míru. Stěžovala si, že mír ten ujednán byl proti právům jejím bez jejího vědomí a stvrzen bez jejího schválení. František Rákoczy, jenž mezi tím oženil se s dcerou Zrinského, Zrinský sám, Frangipán, Nadasdi, Tattenbach byli vůdci všeho povstání. Hleděli dorozuměti se s Apaffem, posláno také o pomoc do Cařihradu. Plány byly dobře promyšleny. „Císaři tureckému dáme poplatek; s královstvím transsylvanským budeme jednoho srdce. Král francouzský nám slíbený poplatek zaopatří; slíbil to po francouzském vyslanci. Nezjedná-li, sami jej zapravíme, jen peníze mějme pohotově. I papežence psy naučíme.[1]) Turecká pomoc, francouzské peníze, nevěra protestantské šlechty k císaři — myšlénka visionářova je zde. Ale jak praveno, ač Drabík jistě stál na straně revoluce, přímé jeho účastenství při ní již dokázati nelze.

A přece konec revoluce na poslední dny života Drabíkova bez účinku nezůstal. Vzpoura se předčasně vyzradila. Ještě než byli povstalci úplně připraveni, naproti Zrinskému vytáhl Spankau, naproti Rákoczovi Spork. Věc insurgentů byla ztracena a všichni vůdcové revoluce zaplatili odvahu svou životem. Jen František Rákoczy byl na přímluvu matky své, jak známo konvertitky, při životě zachován. Ale poměr panství jeho ku vládě císařské se docela pozměnil. Dříve na panstvích svých vládl samostatně, na moci císařské téměř nezávisle. Proto mohl protestantům a mezi nimi také emigrantům moravským dopřáti tak mocné ochrany. Ale po potlačení povstání Leopold Uhry pokládal za zemi dobytou, jejíž práva vzpourou propadla a v níž žádný protestant trpěn býti nemá.[2]) Takové potlačení protestantů, jako v Čechách a v zemích dědičných, v Uhřích sice ani potom císař provésti nemohl. Ale na zjevné nepřátele císařovy přece došlo, mezi nimi také na Drabíka.

6. Hlavní pozornost svou obraceli jsme nejvíce ku politickým

---

[1]) Katona l. c. XXXIII. 772. „Turcarum imperatori tributum demus, cum regno Transsylvaniae unius cordis erimus. Rex Franciae praestabit tributum, per legatum gallicum obtulit. Quod si non praestaret, ipsimet nos dabimus, modo sit in parato . . . et papistas canes docebimus. — [2]) Rezek l. c. kn. III. 39.

proroctvím, ku proroctvím obsahu náboženského méně jsme přibliželi, ač byla by to nová a velice zajímavá kapitola, zejména dnes, kdy zase o ukrutnosti církve katolické se tolik mluví, a kdy protestanté líčí se jako tiší beránci, kteří nic jiného nedovedli, než s odevzdáním se do vůle Nejvyššího bolestně vzdychati. Ne, to není tichá resignace, s kterou se tu setkáváme, to je zlostné pohrození pěstí. Jen něco na ukázku.

Náboženská reformace jest nutna, ohlašuje visionář: Záleží pak tato reformace ve vyhubení katolíků. „Piš knížeti (Jiřímu I. Rákoczovi), že změniti se nemůže, co jsem ustanovil, by v této zemi ctitele model sám vyhubil. Nic ať na to nehledí, že dle práv tohoto království mají zde svobodu Měli, ale již míti nebudou, jen ať poslouchá". [1]) Reformace nemůže se státi bez prolití krve těch, kteří krev jiných prolévali [2]) „Řekneš tedy knížeti, by před tváří tvou počal zabíjeti modloslužebníky, chce-li zachovati sebe a Uhry, v kteréž zemi jsem vykonání tohoto rozkazu mého otci jeho nařídil a nyní jemu nařizuji" [3]), totiž Jiřímu II., ať nečeká kníže, že se snad modloslužebníci (katolíci) polepší, to je marné, [4]) jen ať jedná dle rozkazu mého. Drabík má jíti ku knížeti a nařiditi mu, by v území svém počal již hubiti „idololatras", nic ať nešetří, všechno jest od Boha posvěceno zkáze. Oltáře ať rozboří, obrazy ať spálí. Stříbrné však věci a zlaté ať uschovají se, by si kníže z nich mohl trůn udělati. Jednoho dne ať to kníže vykoná, uzavřev nejdřív cesty, by poklady nemohly býti vyvezeny.[5]) Ovšem musí přede vším vyhnán a zničen býti papež, jemuž v celé knize dávají se opravdu nejhroznější jména až konečně, a to nikoliv v proroctvích, ale v dopise jakéhos přítele Komenského, v obraně proroctví uveřejněném, jmenuje se „magnus satanae vicarius". A jako papež, [6]) tak musí také zahynouti služebníci jeho, kněží, zejména jesuité [7]) a kapucíni [8]) Idololatrae jsou psi [9]), kdokoliv s nimi má útrpnost, hřeší proti Bohu a proti sobě. [10]) Aby však nebylo ani nejmenší pochybnosti, jak si visionář se svým zjevujícím se Bohem toto zničení (tollere, delere atd) myslí, vyslovuje se o tom duch s nejurčitější jasností: „Služebníku můj, uzavírají a uzavřeli již národové, by uvrhli oheň hněvu mého do vnitř domu babylonského ku zničení model a modloslužebníků. Však mluví někteří, by stalo se to bez prolití krve a bez vyhubení oněch ctitelů modloslužebnictví, chvástajíce, že nesluší se na křesťany, by zabíjeli lidi. Já však jako dříve, tak dnes poroučím, ať zabijí se ti, kteříž zabíjeli duše, slepí to vůdcové slepých, do jámy nevěry a zatvrzení srdce a odtud do pekla. Staň se tedy, jak jsem poručil: či snad jsem já jednal špatně, zničiv svět bezbožných vodami, osm pouze v arše Noemově zachovav životův? A když vyvrátil jsem Sodomu, tři pouze tam zachrániv? i ženu Lothovu v sloup solný proměniv? Či jednal Eliáš špatně, když Baality na rozkaz můj pobil? Kdo jest určen pod meč, pod meč půjde, kdo do ohně, do ohně; věčná jest to vůle má, by oplatilo se dvojnásob, rány za rány, měrou

---

[1]) Lux e teneb. Rev. 23, 6. . . — [2]) Lux e teneb. Rev. 260, 16, 279, 1 300, 5. — [3]) Lux e teneb. Rev. 399, 11. — [4]) Lux e ten. Rev. 407, 7. — [5]) L e teneb. Rev. 459, 2, 3, 4, 5. — [6]) Lux e teneb. Rev. 175, 179, 181, 256. atd. [7]) Lux e teneb. Rev. 98, 107, 124, 129, 137. 160, 166, 168, 291, 562. a jinde. [8]) Lux e ten. Rev. 119. — [9]) Lux e ten. Rev. 379, 12. — [10]) Lux. e ten. 300, 1

plnou a přetékající. A netaj toho před kýmkoliv z nich. Vstaň a napiš to! [1])

O statky po zabitých kněžích bude také už postaráno. „Domu J. M. a synů jeho, za věrnost ke mně, ku knížeti i k tobě osvědčenou, ať dá se v dědictví po vyhubených modloslužebnících a vyhnaných Esavitech (Jesuitech!) Skalka se všemi důchody svými. Jiné pak statky jejich v Trenčínském komitatě připadnou hraběti Illésházymu, dílo naše věrně podporujícímu. Statky Nitranské a Trnavské s důchody ať naloží se na vydržování krále (totiž Rákocze!); jiné pak jiných církevních hodností statky ať věnují se jiným veřejným účelům. Což přeji si, by se stalo také ve vlasti, až se tam vrátíte, vyjma že každému z vyhnaných nahradí se, co mu vzato bylo. [2]) Při tom plánu Drabík vytrval. Ještě r. 1662. [3]) vidí, jak „politici“ berou si zásoby kněží — clerici papani vario habitu — jmenuje je visionář a jeho Bůh mu dosvědčuje: Bude tomu tak, světští rozdělí si mezi sebou pozemské statky kleriků.

Běda pak těm, kteří by se z protestantů odvážili ku katolické víře se navrátiti! To učinil jakýsi Kříž, občan meziříčský. Zemřel za to smrtí zatracenců a Drabík prý ho neuvidí mezi vyvolenými. [4])

Nevyčerpáme celé této kapitoly, pomlčíme už o tom, jak se v knize té mluví o kultu Panny Marie, o jiných věcech naší svaté víry. Již to, co bylo uvedeno, jest důkazem, že visionář proti katolíkům nemohl užiti slov ostřejších, hrozeb strašnějších. A nebyly to plané hrozby. Drabík vydává je za diktat božský, o jehož provedení stará se jeden z největších mužů emigrace, sám Komenský. Pro katolíky jistě to byla varovná perspektiva. Oni také věděli, oč tu jde, proto ty nesmírné oběti na války proti Švédům, uherským povstalcům a Turkům.

VII. Drabíkovo odsouzení a smrt jeho. [5])

Dne 30. dubna 1671. vykonány popravy nad vůdci uherského povstání. Sotva pak Zrinski, Nadasdi a Frangipán dokrváceli, zatýkáni také jejich přívrženci a přátelé v Uhrách Lux e tenebris již dávno dostala se do rukou katolíků. V celé knize nahromaděno jistě dost látky, by spisovatel její obžalován byl pro velezradu. Překladatel její, Drabíkův adjunktus, odpočíval po činném a bouřném životě svém již ve vzdáleném Naardeně.

[1]) Lux e teneb. 300. 3. Serve mi, concludunt et concluserunt jam nationes, ut injiciant ignem irae meae in atria domus Babylonis ad perdendum idola et idololatras. 4. Sed quidam loquuntur, ut id fiat sine sanguinis profusione istorumque idololatriae cultorum exterminatione: dictitantes non decere Christianos occidere homines. 5. Ego vero ut pridem ita hodie occidi illos mando, qui occidebant animas, coeci coecorum duces in foveam incredulitatis et cordis duritiem et hinc in gehennam. 6. Fiat ergo, ut mandavi: nam ego ne male egi, dum mundum impiorum aquis delevi, octo tantum servatis in arca Noae animabus? 7. Et dum subverti Sodomam tribus tantum servatis, etiam uxore Lothi in statua salis versa? 8. An Elias egit male, dum Baalitas jussu meo mactavit? 9. Qui ad gladium, ad gladium, qui ad ignem, ad ignem: aeterna haec est voluntas mea, ut illis reddatur duplum, plagae pro plagis, mensura plena et superfluente. 10. Ne cela haec a quoquam illorum! Surge et hoc ipsum in scripta refer. — [2]) Lux e ten. Rev. 278, 27—30. — [3]) Lux e teneb. Rev. 541, 5—8. — [4]) Lux e teneb. Rev. 33, 2. — [5]) Akta procesu Drabíkova, zapůjčená pisateli přelaskavou ochotou pana bibliotekáře musejního A. Patery, získala při koupi posledních

Oba výslechy Drabíkovy vykonány byly, jak se zdá, v Lednici. Prvý dne 6. června 1671. Oba tyto výslechy obsahují věci z větší části nám již známé. Drabík doznává tam, že knihu na rozkaz Boží napsal, přeložena že byla Komenským — natione Moravus, ex pago Comna, ad arcem Svetlov, praví o něm Drabík, důležitá to poznámka pro určení rodiště Komenského — tento prý se postaral o dodání knihy pašovi budínskému, prostřednictvím Jakuba Redingera králi francouzskému a anglickému. Nová je tam poznámka o Mikuláši Zrinském, „který dle vůle Boží stal se kalvinistou nebo lutheranem a s knížetem Jiřím II. Rákoczem prý si druhdy o tom dopisoval, jak by všecky katolíky vyhubili.“ [1]) Určitých pak zpráv nabýváme tam o platu Drabíkově. Dostával prý ročně 100 tolarů od Vavřince de Geera. Peníze ukládány bývaly u rodiny jakés ve Vratislavi „Schmech“ [2]) a odtud donášel mu je posel (tabellarius) Tobiáš Hiran — správně Hiram, posel Komenského mezi Amsterodamem, Polskem a Drabíkem.[3]) Drabík při obojím výslechu trvá pevně na tom, že knihu psal na rozkaz Boží, že je vše božským zjevením.

Následkem těchto výslechů byl Drabík převezen do Prešpurku. „Je prý to muž stářím zlomený, roků asi 83. Jest však při dobrém rozumu, a úsudku zdravého, však zrádného Jinak je prý zdraví chatrného a má-li tento praedikant na rozkaz nejjasnějšího pana praesidenta přiveden býti do Prešpurku, dobře bude, když z hradu lednického, půldruhé míle od Prešpurku vzdáleného, pro slabost těla a věk tak pokročilý bude po voze dopraven. Bylo prý by to velmi nebezpečno, kdyby při cestách tak nepohodlných, skalnatých měl býti pěšky přiveden,“ referuje protonotarius dne 24. června 1671. [4])

Celý soud ještě si vyžádal lékařského vysvědčení, zvláštního dobrozdání o vině Drabíkově a již v několika dnech na to nad obžalovaným vynesen byl rozsudek: Líčí se tam zločin Drabíkův, totiž urážka císaře a celého domu panovnického, spáchaná sepsáním a vydáním knihy „Lux e tenebris“. „Ano, naposledy že všechny ty věci z rozkazu Božího od něho psané jsou, ku potvrzení toho že život i duši svou složiti hotový jest, mluviti se opovážil.“

„Z kterýchžto czasto opakowaných przíczin osoba jeho do ruk mistra poprawniho má se dáti, který témuž Mikulášovi Drabitiusowi na rynku ruku geho prawou (z kterau ty rouhawe a falešné visy psawal) y hlawu na gedenkrát odtíti má, potom pak na

---

Komenian knihovna musea království Českého. Sestávají z těchto částí: a) dva výslechy Drabíkovy; b) žádost protonotáře prešpurského, aby obžalovaný pro pokročilý svůj věk z Lednice do Prešpurku byl dovezen; c) lékařské vysvědčení; d) dobrozdání o vině visionářově; e) rozsudek; f) (česky a latinsky) zpráva o obrácení Drabíka ku katolické víře a o smrti jeho; g) odvolání Drabíkovo; h) úřední stvrzení smrti jeho. — [1]) „quem Deus volebat fieri Calvinistam vel Lutheranum, habuit Zriny correspondentias cum quondam Georgio II. Rakocio in eo, ut omnes catholicos exterminent.“ — [2]) Komenský v dopise ad Gertichium (Korrespondence 256.) Schmettaw“. — [3]) Viz o něm v Korrespondenci 212 a jinde. — [4]) „Vir senio confectus, annorum circiter 83. . . . Mentis tamen praesentis et judicii sani, sed perfidi... Igitur si ex... gratiosa excellentissimi Domini praesidis commissione dictus praedicans Posonium adducendus est, integi foret, quo idem praedicans ob debilitatem corporis aetatemque provectam be ficio vagi a praefata arce Lednicensi, semialtero circiter milliari decurrentis addı retur. Maximi enim periculi res esset, si per siccum ob incommoditatem itine saxosasque vias huc adduci mandaretur“.

tomž místie rauhawý yazyk wytahne a na planirž pržibije, tielo pak geho z hlawau i rukau odťatau na poprawní místo wywezauze na hraniczy položí a spolu z rukau geho psanima i tlačženýma geho knihami spáliti a tak geho z toho swieta zwesti a pamatku geho zhladiti ma, czož se gemu wedle geho zásluhy stane, aby potomcy geho takowé utracení geho na wieky želely, giní pak, kterží by se niekdy podobného hržíchu dopustili a opowažiti chtiely, rozpamatujíze se na toto geho hrozné a strašliwé zaslaužené trestání, od podobných hržíchů se na wieky zdržowaly.“

Po odsouzení ku Drabíkovi posláni byli úslužní kněží a duchovní řádu sv. Františka, sv. Pavla, prvního poustevníka a z tovaryšstva Ježíšova. Drabík jich u sebe nepodržel, až zalíbil se mu jesuita Václav Kubrey (Kubey). Toho prosil: „Ty mne do konce mého neopouštěj.“ Kubey s visionářem hovoří, až tento 14. července slíbí, že druhý den se ke katolické víře obrátí. Druhého dne, 15. července, přišel zase kněz. „Anděla s nebe jsem očekával“, uvítal ho Drabík. Kněz mu zase domlouvá, až se odsouzenec ke zpovědi připravil. Kněz mu ovšem uložil, by vše, co napsal, odvolal. Drabík to slíbil. Potom se vyzpovídal a žádal přijmouti nejsv. svátost dle obřadu katolického. Dlouho čekati pro žízeň nemohl. Z blízkého kláštera přineseno tělo Páně. „Pozdě jsem tě miloval, pozdě jsem tě miloval, o kráso tak nová a tak stará!“ volal ubožák. Luterani byli prý jeho přijímání také přítomni a hořce plakali. Při modlitbách po sv. přijímání přál si také nějaké modlitby k Panně Marii.

Potom žádal o audienci hraběte Rothala, a když mu byla povolena, u přítomnosti Jiřího Szeleptényi-ho, arcibiskupa ostřihomského, hraběte Adama Forgache, tavernika, Štěpána Zichy-ho, strážce koruny, u přítomnosti členů kapituly „z vlastního popudu, dobrovolně a svobodně vyznal: [1]) Že sepsal pověstnou onu knihu pod titulem „Lux e tenebris novis radiis aucta“ z pouhé msty a záští k Ferdinandu II. přeblahé paměti a k jeho nejslavnějším nástupcům i k celému nejjasnějšímu domu rakouskému, protože při začátku reformace, jako nekatolík r. 1628. přinucen byl z Moravy se vystěhovati. A poněvadž nadřečenou pověstnou knihou Jeho Veličenstvo a nejjasnější jeho předchůdce na trůně nejhroznějšími urážkami a křivdami obsypal, že toho, uznávaje v té věci svůj přetěžký blud, z celého srdce želí, to odvolává a nad to jak nejjasnější Veličenstvo, tak všechny ostatní, jichž řečenou pověstnou knihou svou urazil a ublížil, co

[1]) „proprio motu sponteque ac libere fassus: Se librum illum famosum Lux e tenebris novis radiis aucta intitulatum conscripsisse ex mero rancore et odio contra Ferdinandum II fidelissimae memoriae et ejus gloriosissimos successores totamque serenissimam domum austriacam, abinde concepto, quod reformatione instituta uti acatholicus anno millesimo sexcentesimo vigesimo octavo e Moravia emigrare coactus fuisset. Et quia etiam praefato famoso libro suo Suam Majestatem et gloriosissimos ejus antecessores atrocissimis injuriis affecisset, ideo de his gravissimos errores agnoscens ex toto corde doleret eosque retractaret et revocaret ac insuper humillime tam praelibatam sermam Majestatem quam alios universos, quos videlicet praefato famoso libro suo offendisset et injurasset, deprecaret et veniam peteret. Addendo praeterea se velle veram fidem catholicam romanam amplecti anhilareque sacrosanctae Eucharistiae sumptionem. Prout fassus est, revocavit et retractavit, deprecatus est et veniam petiit atque addidit, modo et forma praemissis coram iisdem testimoniis nostris. Následují pečeti přítomných svědků.

nejpokorněji odprošuje a za odpuštění žádá. A přidal mimo to, že chce pravou víru římskokatolickou přijmouti a že si toužebně přeje svatého přijímání.

O polednách téhož dne pil něco vína a nebyl již tak čilý a večer se brzy uložil ku spánku. Po celou noc byl u něho P. Kubey s bratrem svým řeholním Janem Gresseniem.

Dne 16. července přede vším měl Drabík toto svoje odvolání opakovati veřejně, také před souvěrci svými. Povolán tedy k němu illavský superintendent Jachim Kalinkius a lékař Securius. [1]) Přítomni byli mimo ně čtyři občané prešburští, dva katolíci a dva protestanté. Listina odvolávací byla sepsána a přede všemi přečtena. Katserius, notář městský, luteran, řekl na to: „Psáno je to, slyšme ho mluvícího.“ Mikuláš odpověděl: „Ejhle, tento jest pater, kterého vidíte, kterému jsem se zpovídal, co se stalo, vyvráceno býti nemůže,“ a na znamení vyznání víry katolické ruku podav, jednoho i druhého kněze katolického políbil. Listina byla potom všemi přítomnými podepsána.

Již blížila se hodina popravy „Máš ještě něco na svědomí?“ kněz ptal se odsouzence. Jen nohy Ukřižovaného políbil. „Jiného,“ řekl, „nejsem hoden.“ Když do radního domu šel, počal naříkati, že rozsudek jest příliš přísný — *neboť již od počátku na Jana Komenského všechnu vinu sváděl. Jeho navedením a podáním látky prý urážlivou tu knihu sepsal* [2]) — ale zase umlkl. Před lidem potom vyznal, že chce ve víře katolické zemříti a žádal kněze, by to lidu oznámil, když on sám pro slabost nemůže. Lid česky a německy odprositi dal a — již katovi podal ruku i hlavu k odseknutí, „jsouce pak hlava později sťata, ihned na místě za něho modlitby vykonány byly.“ Kniha pak, která Komenskému i jemu stala se tak osudnou, na popravišti v oheň byla vržena.

Pochmurný obraz! Opravdu, jen kdo knihy ani nečetl, může napsati, že proroctví ta jsou „vlastně vroucí modlitbou“, jak napsal

---

[1]) O tomto odvolání Securius zanechal jiné zprávy, uveřejněné v Časopise musea království Českého 1891., sv. I., str. 64. Liší se v mnohém od úřední zprávy shora citované. Dle ní stěžoval prý si Drabík, že nemá co píti, že ani jedné skleničky kořalky mu nechtěli dáti. Drabík chtěl s Kalinkiem odejíti. „Vemte mne s sebú zpátkem, však nic nemám, jen sem sám . . . O kdyby jen spíšeji ten list se napsal, abych se podepsal a propuštěn byl a k svým se navrátil. Ad quae jesuita Kubej: „Opusťte nyní taková myšlení, milý Mikuláši, však ste slíbili, že se mnú budete spravovati, abych vás pamatoval.“ Podle této zprávy odpověděl Drabík na otázku Katseriovu: Ajhle, tenť jest pan Pater, kterýž to dokonal. Již se stalo, odcstáti se nemůže! Quae verba repetebat, sed quid voluerit, constat nemini. Dominus protonotarius eum allocutus est: Tak-li toto přece všecko vyznáváte a k tomu se přiznáváte, co tuto jest vedle vůle vaší napsáno? Respondit Drabík: I tak jest, tak — et accepta penna subscripsit: Nicolaus Drabik Stražnicenus m. p.“ Na základě této zprávy Securiovy, mající mnoho oprav, „činěných podle toho, jak se svědek na jednotlivosti rozpomínal“, vyslovil prof. Kwascala svůj náhled, že Drabík „nur von den Jesuiten betrogen oder mindestens irregeführt seine Weissagungen zurückgezogen hat“. Dru. Kv csalovi ovšem, když to psal, ještě úřední akta o Drabíkově odsouzení známa i byla. Ale i podle této zprávy věděl asi Drabík, co podpisuje. Vždyť se listi četla před ním. Drabík odvolal a víru svou opustil. Snad doufal, že si za život zachrání — *ale kde je v tom podvod jesuitů?* — [2]) „nam etiam ab ini in Joanem Comenium omnem culpam rejecit, cujus instinctu et subministrati multarum rerum detractorium librum conscripsit.“

opravdu jeden list český. Není to ani blouznění, v něž upadla snad část emigrace, vidouc zase a znova nejvřelejší tužbu svou nesplněnu, totiž návrat do vlasti. Není to proroctví, vždyť nemá kniha pražádné známky profecie. Je to politicko-agitační spis, při němž náboženství bylo zneužito způsobem nejopovážlivějším.

Kdo je podvodníkem? Drabík po smrti svého dobrodince, zastance, obhájce, adjunkta odvažuje se tvrditi, že původcem proroctví je Komenský, ale *pro podvodný úmysl* bychom u Komenského neměli žádného důkazu To nadšení, s jakým až do své smrti Komenský proroctví pro nesplnění omlouvá, hájí, v ně věří, jest nám důkazem, že byl Komenský v nejhlubším srdci o pravdě jejich přesvědčen, jakož i o tom, že je hnán Božskou vůlí. Odtud ta mohutná síla, odtud ta nevyčerpatelná energie, s jakou pracuje ve službách visionářových. Komenský není podvodníkem, podvod, zřejmý, jasný podvod vidíme jen u Drabíka. Ten proroctvími Komenského i ostatní přátele své dovedl využitkovati. Hned na počátku svého „prorokování", kdy svým plátenictvím působil tolik pohoršení, dá si od ducha svého poručiti: „Jen zůstaň pláteníkem, z čeho bys jinak byl živ?" Ba od svého ducha dává si několikrát dovolení, že smí píti, pokud má žízeň, patrně, by přinutil hlasy, jež ho pro přílišné pití kárají, k mlčení. Později, na rozkaz Boží, je znova zřízen na bratrského kněze a pro případ, že by snad emigranti přece se do vlasti vrátili, zajistí mu zase jeho zjevující se duch faru v Lipníku. Že od Komenského, když pro emigraci sbíral, častěji býval štědře obdarován, že to až roztrpčení působilo mezi ostatními bratry, vidíme z dopisu Pavla Vetterina:[1] „Tomu proroku M. D. také není hodno pomáhati, neb to dobrodiní toho p. patrona toliko zbytečně na ústa a dceři na šperky se vynakládalo" Konečně zase přímluvou Komenského dostává pravidelný roční plat a stává se tak honorovaným prorokem. Špinavou ziskuchtivost Drabíkovu viděti z každé stránky knihy. Jestliže však celý zjev a celá povaha Komenského vylučuje podvodné jednání, nemůžeme ho přece omluviti pro svrchovanou lehkověrnost jeho a pro nepochopitelnou umíněnost, s jakou, ač ode všech přátel byl na darebnou povahu visionářovu upozorněn, při něm přece setrvává.

Ale odkud bral Drabík látku ku svým viděním? Drabík sám o sobě tvrdí, že si věci ty vymysliti nemohl, rozum jeho prý je k tomu příliš malý. Komenský na této myšlénce zakládá svůj hlavní důkaz pravosti proroctví. Jsou to věci, tvrdí tak často, jež rozum Drabíkův přesahují, a to je pravda. Ze svého rozumu visionář svá vidění neměl. Jeho vzdělání jest nepatrné, jeho politický obzor příliš úzký, novin v našem smyslu také Drabík, neměl a přece pozorujeme, že ví, co v celém světě se děje A k politickému běhu věcí zaujímá po řadu let určité a jasné stanovisko, s Komenským souhlasné. Kdo ho poučoval o politických událostech, o plánech emigrace, k nimž Drabík svá vidění přizpůsobil? To je sám Komenský. Tu jistě [Dr]abík mluvil pravdu, když tvrdil, že mu Komenský „multas subministrabat."

Na stopu tohoto výkladu přivádí nás Felinus. Drabík totiž ně[ko]likrát prorokuje také o B. S. (baron Sádovský), „de quo B. S.

[1]) Patera, Korrespondence, pag. 219.

certum est, ut nihil unquam videns vidisset, nisi de ejus intentionibus et quibusdam conatibus per litteras edoctus fuisset,“ o kterémž B. S. jisto jest, že byl by visionář nikdy nic neviděl, kdyby byl o úmyslech jeho a jakýchsi pokusech zpraven nebyl různými dopisy,“ praví Felinus. To prý Felinus slyšel od samého B. S. Něco podobného stalo se Komenskému. Ten více než desítiletí trvá s Drabíkem v ustavičném spojení, jistou dobu v osobním styku, jindy v horlivém dopisování. Od Komenského se visionář dovídá o událostech světových, zralý a energický politik Komenský ovšem hned podle toho dělá svoje plány, ale plány ty sděluje s Drabíkem, visionář pak mu totéž jako zjevení, jako Božský rozkaz vrací. A bylo k tomu třeba té náboženské blouznivosti Komenského, kterou u něho nalézáme, bylo k tomu třeba jeho hněvu na katolickou církev a na dům rakouský, by Komenský chytráctví Drabíkova nepozoroval.

A tak Drabík stal se ozvěnou politického směru české emigrace. Lux e tenebris nám ukazuje politické snažení Komenského a emigrantů. Jak hrozná to politika, kam vedly její konce! Co by se z nás bylo stalo, kdyby byl tento směr zvítězil, kdyby tyto pokusy o návrat do vlasti za pomoci Turků a německých protestantů se byly zdařily! Kde by byl dnes národní život náš! Uvedeme jen jediný příklad: Národ, jak jej chtěl Komenský míti, byl by nezplodil Kaplíře ze Sulevic, ten byl by Turky před Vídní vítal s jásotem!

To byl nezdravý proud! To byla hnisavá rána na českém těle, ukrutné, falešné cizáctví čiší tu na nás se všech stran. Bylo třeba lékaře. A lékař přišel. Možná, že prostředek, jímž nás zachránil, mohl býti mírnější. Ale deklamovati stále o ukrutnostech katolické církve, nevšímati si ukrutností protestantův a jejich k nám smýšlení může jen ten, kdo povahu tehdejší doby nezná, aneb je zúmyslně nespravedliv. Škoda, že katolicismus u nás v 17. století musil nejlepší síly své naložiti na boj s protestantismem! Vedle absolutismu vlády, kterýmž katolické náboženství vinno není, je to hlavní příčinou, že se náboženské a s ním ruku v ruce jdoucí národní znovuzrození naše tak dlouho zdrželo. Ale katolické náboženství bylo nejnutnější podmínkou tohoto znovuzrození; zvítězilať u nás církev, jejíž vítězství nejen jí, ale i poraženému prospívá, praví kdesi velký Rudigier, která zvítězivši nevolá: Vae victis! — ale poraženého miluje, zušlechťuje, povznáší!

O katolických paních v Čechách za doby reformace.

Napsal prof. **Josef Vávra.**

Mezi činiteli, jimiž katolická církev v Čechách a na Moravě v šestnáctém století na veliké ztenčení přišla, uvedeny býti mají i sňatky mezi stranami nábdženský rozdílnými. V katolické šlechtě byly takové sňatky pokládány za věc všední. Katolický manžel, ve víře vlažný, dopouštěl své nekatolické paní, aby dítky jeho vychovávala ve víře své, a mnohý sám podlehl náboženské horlivosti své ženy a jejího příbuzenstva a dal se na její víru. Touto cestou ocitla se zvučná jména Gutšteinů, Kolovratů, Švihovských z Risenberka, Hasišteinských z Lobkovic, Švamberků, z Roupova i mnohých Berků z Dubé, která ještě za králů Jagajlovců byla oporami staré víry v Čechách, v polovici šestnáctého století na straně podobojí nebo českobratrské. To vše bylo papeži Klimentovi VIII. (1592.—1605.) dobře známo, ježto r. 1589. jako kardinal Hipolyt Aldobrandini dlel v Čechách, jsa nunciem apoštolské stolice, a proto není divu, že když 18letý Jaroslav Bořita z Martinic dlel v Římě: papež Kliment přijav jej k audienci, důtklivě mu na srdce vložil, aby oblíbil sobě choť dobře katolickou.

Však panující rod Habsburský vždy se řídil tímto pravidlem a nikdy neodchyloval se od něho; dcery toho jasného rodu nevdávaly se než za katolické krále a knížata, kdežto císařové a arciknížata oblibovali si manželky z rodu bavorského, mantuanského aneb ze vzdálenějšího příbuzenstva rodu vlastního. A byly to paní, jež vynikaly pobožností a vřelým citem pro věc katolickou. Zvláštní v tom chvály došla *Anna, choť císaře Matiáše.* Otec její byl arcikníže Ferdinand, který 1547. 1567. byl gubernatorem v Čechách a potom držel úděl Tyrolský; matka její byla Anna Kateřina de Gonzaga, dcera knížete mantuanského, kterou arcikníže po smrti první své manželky Filipiny Velserovy k druhému manželství pojal. Anna zrodivši se dne 4. října 1585., osiřela po otci 1595., a klidně pak žila u matky v Insbruku, až 4. listopadu 1611. stala se chotí svého bratrance, uherského a českého krále Matiáše, který r 1612. dosáhl i císařské koruny. O nějakém vlivu na politické běhy jejího manžela nás historie

přímo nezpravuje; tím hojněji jdou však zprávy o její nábožnosti a ušlechtilé pokoře. Každý den obcovala mši svaté, každý týden vykonala správu Boží a slýchala výklady dvorského kazatele P. Jiřího Amende S. J., kterýž byl zároveň duchovním rádcem jejím. Hojné byly almužny, jež rozdávala císařovna. Vždy jednou v témdni dávala strojiti oběd pro 12 chudých; bývali to jednou starci, po druhé stařice, jindy chudí studenti. Těm hostem svým císařovna sama pokrmy přinášela, sama nápojů jim nalévala, a nasycení odcházeli s výslužkou a hojnou almužnou. Řádu jesuitů byla zvláštní přízní náchylna, pamětliva jsouc, že tomu tovaryšstvu náležel sv. Aloisius, chlouba rodu Gonzagů. Mělť pak ten řád pro vynikající své zásluhy již tehdáž četné závistníky na mnohých stranách, kteří rozličnými piklemi oň ukládali. Než císařovna vždy jesuitům dávala výstrahu v čas, aby předešli nebezpečí a škodu. [1])

Utěšené jsou výjevy ze života císařovny Anny z časů, kdy pobývala v Čechách. Český sněm 1614. položen byl do Budějovic, ježto v Praze tehdy řádila morová rána. Tudíž císařský dvůr počátkem března 1614. usadil se na královském zámku Krumlově, odkudž císař Matiáš vyjížděl na sněm budějovický. Tam v Krumlově císařovna se vším fraucimorem obcovala 40hodinné pobožnosti do květné neděle; po velikonoci vystrojili žáci tamější jesuitské kolleje k zálibě císařského dvora divadelní hru o svaté Dorotě. Scenerie upravena byla na útraty císařské, propůjčeny byly k tomu i kočáry, koně triumfalní, lesní rohy, pazouny i bubny. Pět mládenců, kteří v dramatu měli ženské úkoly, sama císařovna vystrojila v dámský úbor. Hra trvala pět hodin, a bavila císaře a choť jeho i dvořany tou měrou, že k žádosti císařově byla druhého dne opakována. Podobně se vypravuje k r. 1615., kdy studenti klementinští bavili císařský dvůr na samém hradě Pražském divadelní hrou o sv. Alžbětě. Císařovna tehdáž mládenečka, jenž představovati měl sv. Alžbětu vdovu, oděla ve skvostné šaty ženské a ozdobila královským diademem. [2]) Podruhé totiž císařovna zavítala s chotěm svým do Čech ku konci května 1615. a pobyla tu přes dvě léta; za toho pobytu byla v Praze dne 10. ledna 1616. od svatojirské abatyše Žofie Albinky z Helfenburka na královnu českou korunována. Dlouhý ten pobyt svůj v Čechách označila štědrými dary k účelům duchovním. Schudlý klášter dominikánek u sv. Anny na Starém Městě podporovala výročním důchodem 500 zl., a r. 1616. dala klášter i kostel obnoviti s nákladem 9 000 zl [3]) Kolleji sv. Klimenta vykázala 1050 zl. výročního důchodu z věnného panství Mělnického, tak aby z něho v konviktě chováno bylo pět alumnů rodu šlechtického a pět stavu měšťanského, a ti aby byli připravováni k úřadu duchovnímu. Nadání to bylo vloženo do zemských desk 11. listopadu 1617. Téhož roku 1617. jesuité klementinští, rozšiřujíce svou kolej do ulice Platnéřské, obdrželi na tu stavbu od císařovny 500 tolarů podpory. — Když v létě 1617. pobýval císařský dvůr na Brandýse, císařovna Anna navštěvovala chrám sv. Václava v Staré Boleslavi. Tehdáž obrátil dvorský kazatel P. Amende zření její ke skrovné kapli Panny Marie s památn obrazem ze žlutého kovu. Ihned umínila si postaviti na tom mí

---

[1]) Schmiedl Hist. Soc. J. III. 11. — [2]) Schmiedl II. 717, 743. — [3]) Ek Posvátná místa II. 390.

důstojný chrám Matky Boží a vykázala na stavbu několik tisíc dukátů. [1]) Takové dary, velikostí svou věru královské, věnované na účely církevní, mají na ony časy zvláštní svůj význam. Bylo to v době, kdy náboženské tolerance vůbec nebylo, leč snad u lidí ve víře lhostejných. Většina stavů českých dosáhnuvše r. 1609. majestátu na svobodu české konfessí a porovnání s některými katolickými pány, rytíři a měšťany, hleděli z těch svobod co nejvíce těžiti, kdežto císař tak širokých výkladů oněch svobod nepřipouštěl. Tak za velkého napjetí opouštěl císařský dvůr Čechy r. 1617., a zdá se, že císařovna odnášela odtud dojmy pochmurné, anobrž že i zdraví její nestálo dobře; pamatovala již na smrt. Jakož byla vždy přízniva řádu kapucínů, jimž zbudovala kláštery ve Vídni, ve Steyeru, v Budějovicích a v Řezně, velela u kapucínů vídeňských stavěti pohřební kryptu pro císařský rod, a v té příčině v poslední vůli své odkázala kapucínům 30.000 zl. nadání. Stonavši od těžkostí v životě, zemřela teprv 33letá v pátek po sv. Lucii r. 1618., kdy velké povstání v Čechách bylo v plném proudu Dí o ní historik, že žila a umřela jako světice, a že její ctnosti a dobří skutkové ji provázeli na věčnost. [2])

Podobné povahy, jaká se shledává u císařovny Anny, nalézáme též u mnohých paní z přední šlechty české; nemálo jich bylo v rodě *pánů z Jindřichova Hradce.* Tato dynastie panská vládla znamenitým jměním, neboť statky její (Jindřichův Hradec, Kardašova Řečice, Žirovnice, Kumžák a Telč) tvořily jeden komplex 90.000 hektarů, as tolik, co nyní drží jeden neb druhý kníže Schvarcburský v Němcích. Na počátku bouří husitských stál Oldřich Vavák z Hradce po straně kalicha, po něm i Menhart z Hradce, ale od r. 1448. stáli páni Hradečtí rozhodně při straně římsko-katolické, zaujímajíce důležité úřady zemské. *Jindřich z Hradce*, který do svého města Hradce r. 1457. povolal františkány a r. 147-. jim vystavěl nový klášter s kostelem, zemřel r. 1507. jako nejvyšší purkrabí, syn jeho *Adam* († 1531.) byl nejv. kancléřem království Českého. Po Adamovi z Hradce zůstali nezletilí synové *Jáchym* a *Zachariáš*, který po čase byl pánem na Telči, Polné a Přibyslavi, dcery *Alžběta* (později manželka Diviše Slavaty z Chlumu) a *Voršila*, která zůstávajíc pannou, r. 1556. žila mimo dům otcovský; jest domněnka na snadě, že žila v některém klášteře českém, buď v Praze, buď v Brně aneb u klarissek v Krumlově. Dále jest záhada o jiné dámě rodu Hradeckého. Jednak se jmenuje tu *Anna z Hradce*, dcera pana Jindřicha, jež r. 1511. se vdala za Hynka Bočka z Kunštátu, r. 1520. za Ladslava ze Šternberka a r. 1522. za Jindřicha z Rožmberka, po němž r. 1526. ovdověla. Než r. 1551. jmenuje se Anna z Hradce, která ve svých dopisech k panu Jáchymovi z Hradce vždy mu říkala „pane bratře" a r. 1557 o sobě dí, že již 30 let jest vdovou. Byla tedy ona Anna z Hradce, která r. 1522 za Jindřicha z Rožmberka se vdávala, nikoli tetou, ale starší sestrou pana Jáchyma, kteráž ovdověvši uchýlila se do tak zvaného klášteříčka, domu to v Hradci proti kostelu františkánů, a tam žila na pobožnosti. [3]) Poručnicí nezletilých dětí pana Adama z Hradce byla jeho vdova, *Anna z Rožmi-*

[1]) Schmiedl III. 53, 54, 57. — [2]) Ib. III. 75. — [3]) Claudius, Die Herren von Neuhaus, dle něhož pracována jest Rullova monografie.

tála, až roku 1546. o masopustě mladý pán Jáchym z Hradce vešel ve sňatek s *Annou z Rožmberka*, nábožnou a hospodárnou, která přinesla věna 4000 kop gr.

Pan Jáchym z Hradce po příkladě svých otců hleděl si úřadů veřejných; r. 1551. byl purkrabím Karlšteinským, od r. 1554. byl nejv. kancléřem. Tudíž málo pobýval doma a mnoho u královského dvora. Bylo tu pilné dopisování z Hradce za panem Jáchymem od manželky, matky i sestry, a z těch dopisů ozývá se něžná péče o jeho štěstí a zdraví. Zvláště důtklivé byly dopisy z r. 1551., kdy se týkalo nebezpečí víry mezi měšťany hradeckými. R. 1545. opustili *poslední premonstráti milevští* svůj chudý klášter a přijati byli na faru v Jindřichově Hradci, kdež opat jejich Jan vedl duchovní správu, a ostatní bratří byli u něho za kaplany; ale všichni byli novotami lutheranskými porušeni Opat duchovní správu v městě přizpůsobil svému pohodlí, když svátost oltářní podával i těm, kteří se nevyznali z hříchů svých; a jak promlouval s kazatelny, o tom svědčí následky v tom městě, jindy dobře katolickém. V zimě r. 1550—51. řádila v Hradci morová rána; tu opat Jan užívaje výmluvy, že hřbitov při farním kostele jest malý, pochovával tam mrtvá těla těch, kteří za živa s ním ve víře se srovnávali; ostatní mrtvé kázal nositi na vzdálený hřbitov u kostela sv. Václava. Z toho vzniklo velké vzrušení mezi lidmi, a paní Anna Rožmberská z Hradce, která ze svého zátiší v klášteříku dobře pozorovala běhy opatovy, dne 3. ledna 1551. ostrým pérem napsala list svému bratru, panu Jáchymovi, kdež mu dala zprávu o zármutku a různici mezi lidem obecným, který želí více toho pohřbu než samého úmrtí svých milých. „Není-liž to proti Pánubohu, že jest opat kázal pochovávati u fary hlavního kostela všecky, kteří žádné správy (Boží) nečinili, a dobré křesťany a děti jejich káže k sv. Václavu nositi, to všecko jen na potupu víry křesťanské. Já jsem již zde třetí mor, ježto tu mnohem více mřeli než nyníčko, a proto všecky na krchově u fary schovávali a dosti místa měli — — Víte, jak jsú zde veliká předměstí; když komu chudému na Novém městě neb na Nežárce děti zemrú neb staří sami: než se to spůsobí, kdoby je nésti měl, budú je po svých zahradách neb dědinách (orných) schovávati. To již dokonalé pohanstvo, a ještě (opat) to zjevně na kázání oznamuje, že Vy tak míti chcete.“ Že ten hněv paní Anny z Hradce na opata Jana byl trvalý, o tom svědčí list její k panu Jáchymovi, který psala asi r. 1552.: „Pane bratře muoj milý! Poněvadž Vám žádám na Pánubohu všeho dobrého a nejlepší duši i tělu, nemohu toho pominouti, abych s Vámi zmínky neučinila strany toho nájemníka, kterému jste své ovčičky svěřili a poručili, jak on je zle pase; neb takto sedm let zkazil a zrušil zpověď. Komužkoli šel s tělem Božím, žádného nezpovídal, než každému tak podal, a nyníčko již toho dopouští, když má kdo umříti, že farář strážský sem přichází a tu jim po domích slouží, pod obojí podává a opat při tom jest a káže půjčiti od fary kalichu a jiného mešníhoroucha. Bez pochyby že jsú předkové naš těch klenotů a jiného všeho, což k Božímu domu náleží, nenada proto, aby ti v tom spolek měli, kteří se nesrovnávají s církví svat A tak jest již k tomu přišlo, málo jich jest okolo všeho ryňku kteříby při víře křesťanské zůstali, a někteří, by měli hned na smı jíti, nevědí, na čem jsú. Mé srdce jest nad tím tuze lítostivé a ža

lostivé, že jsem se toho kdy dočekala. Jak ten váš nájemník (opat) sobě Boží domy váží a jak s nimi zachází, jest lítostivá věc proti tomu, v jaké jsú poctivosti prve držány byly. [1])

Z těch listů nabýváme poučení, jak město Jindřichův Hradec od r. 1555. působením onoho mnicha svedeno bylo do tábora podobojí či vlastně lutheranského, tak že lidí katolických tam zůstával skrovný počet až do času po bitvě bělohorské. A měl pravdu onen opat, když ve svém počínání se zastíral vůlí svého patrona. Pan Jáchym z Hradce tehdy v nitru svém jižjiž odpadal od víry otců svých a nechodil k zpovědi po celou řadu let. Když v zimě 1552. až 1553. v Hradci opět morová rána se objevila, pan Jáchym s rodinou a dvořany odebral se na hrad Vimperk, který od r. 1550. po několik let držel. Sem asi došel ho výše uvedený list jeho sestry Anny, který však neměl jiného účinku, než že pan Jáchym opata Jana písemně napomenul, aby chrám pilně spravoval a poddaný lid na dobré vedl. [2]) Žádoucí proměna pana Jáchyma nastala, když r. 1555. jeda na vánoční svátky z Prahy do Hradce, na té cestě stavil se u svého přítele Jana Španovského z Lisova na Pacově a tam ulehl těžkou nemocí. Manželka jeho Anna z Rožmberka teskliv mu psala dotaz, proč že s příjezdem svým prodlévá, ježto byl prve slíbil, že v málo dnech bude v Hradci. „Velice jsem ve své mysli zarmoucena, nevědouc, co toho příčinou, zdali stonati ráčíte, čili jste s tím králem do Prešpurka jeti ráčili. Bůh všemohoucí rač Vaši Milost ostříhati ode všeho zlého a mě potěšiti!“ Nebezpečná nemoc, z níž smrt byla na snadě, otřásla duší pana Jáchyma, neméně i důtklivý list jeho sestry, panny Voršily, která jej napomínala k vykonání správy Boží. I povolal k sobě katolického kněze, vyzpovídal se a přijal svátost oltářní. O tom obratu záhy zvěděla rodina jeho, a veliká radost září z dopisu panny Voršily z Hradce k její švekruši Anně z Rožmberka: „Má milá paní sestra! Kdež jste mi oznámily, že pán bratr můj správu křesťanskou učinil, to jsem velmi ráda uslyšela a jsem tím velmi potěšena a jemu toho přeji z mého srdce, že jest se smířil se svým Spasitelem. Neb víte, že jest to nejvyšší klenot duší našich. A protož já milému panu bratru věřím, že mně v tom za zlé míti nebude, že jsem s ním o to zmínku učinila; neb jest o něho vždy má zvláštní a srdečná péče. S tím Pánbůh rač Vás brzy potěšiti a našeho starého pána (t. j. hlavu rodiny) brzy pozdraviti, což Jeho svaté milosti věřím, že tak učiniti ráčí, neb se tu za něho k Pánubohu volá ve dne v noci od rozličných služebníků Božích. Bosáci také s pilností svaté mše zpívání činí a do jiných klášterů také věděti dali. [3])

Však byla nemoc pana Jáchyma tuhá a dlouho neodstupovala. Ještě koncem února 1556. psala mu choť s obavou o jeho zdraví a poslala mu léků Počátkem května byl pan Jáchym zase v Praze a zpravil manželku o dokonalém uzdravení svém. Ale paní Anna z Rožmberka nemeškala a v listě ho důtklivě napomenula, aby nechaje služby u krále, raději doma pobýval. „Jest třeba, abyste na-

[1]) Dvorský, Paměti dcer a žen českých č. 72, 73. Rull monogr. Jindřich. Hradce. — [2]) Vychází to na jevo z listu opata Jana k p. Jáchymovi z Hradce ddto 4. února 1553, kterýž list dp. P. Josef Svoboda v archivě Hradeckém opsal a s námi laskavě sdělil. — [3]) Dvorský, Paměti žen a dcer č. 84, 85.

hlédnuli do své chalupy, ježto bude zdrávo Vám i měšci; neb co tam utratiti ráčíte, mohla by se tím dobrá skulina uhraditi, než nyní jest, když vždy více bláta do louže se přilévá. Pánbůh rač nám z našich dluhů pomáhati, ježto by již na velikém čase bylo. Poněvadž mně také ta potřeba nastane: Vaší Milosti věřím jako srdci svému, že mě, svou Anničku, opustiti neráčíte, abyste ráčili do domu svého přijíti, prve než slehnu.“ [1])

Než opustiti důležitý úřad nejv. kancléře, nebylo tak snadné, jak paní Anna se domnívala; pan Jáchym setrval v něm. Dále vychází na jevo, že jeho potutelná nemoc jen na povrchu se vytratila. V září r. 1557. psala mu matka Anna z Rožmitála dopis plný starosti, ježto slyšela, že na zdraví on zle se má. „A z které příčiny to přede mnou skryto jest, toho nevím; neb jindy, kdykoli jaká těžkost byla, já jsem nikdy nejposlednější nebyla, abych o tom věděti neměla. A za to, milý Jáchyme, Tě prosím, nedej se těm královským a knížecím doktorům hojiti. A s tím budiž milému Pánubohu poručen.“ [2]) Když potom ku konci září došla do Hradce potěšitelná zpráva o zdraví pana Jáchyma, tu sestra jeho Anna v nejbližším listě blahopřála jemu těmito slovy: „Pánbůh rač Vám k tomu své Božské a milostivé požehnání dáti, abyste po cestách Jeho chodili po všecky časy života svého.“ V říjnu 1557. pan Jáchym povolal svou choť s dítkami do Prahy, ježto slyšel, že v Hradci panuje zlé povětří s nákažlivými nemocmi; napomínal i sestru svou Annu, aby ujela z Hradce na zdravější vzduch. Ale statečná paní mu takto odpověděla: Můj milý pane bratře! Již jest třiceti let pominulo, jakž Pánbůh pána mého (Jindřicha z Rožmberka) z tohoto světa povolati ráčil, a nikdy jsem v těch časích před takovým povětřím neustupovala, ani se nikam nevyhnula. A teprva k těm posledním měla bych před milostivým létem Pánaboha mého utíkati? Takové povětří a čas, který mezi námi nyníčky jest, nic jiného není, než ta večeře, ke které nás ten nebeský otec všecky povolati ráčil. O bych já tak šťastna byla, abych tím jedním hostem u takového pána byla!“ [3])

Pan Jáchym z Hradce pod stráží tolika pečlivých očí nespustil se již víry katolické Jak dlouho po r. 1553. strpěl v Hradci onoho opata Jana, o tom nejsme zpraveni; tolik jest na pravdě, že potom farářové hradečtí byli katolíci, ač neměli valného zaměstnání, poněvadž většina měšťanů, jsouce již akatholickými, v duchovních potřebách svých se uchylovali k sousedním kněžím ve vůkolí. Když r. 1564. prohlášena byla od koncilia Tridentského svoboda kalicha pro katoliky v Čechách a na Moravě, pan Jáchym z Hradce daroval farnímu kostelu v Hradci veliký kalich stříbrný, aby z něho přijímati mohl každý, kdož se byl faráři zpovídal; než tím opatřením již sotva koho z měšťanů získal pro věc katolickou. — Však čeho se vždy obávaly ony tři paní Hradecké do pana Jáchyma, že úřad jeho kancléřský nebude mu k dobrému, toho neubály se. Když dne 12. prosince 1565. opouštěl císařský dvůr ve Vídni, aby odebral na vánoční svátky k rodině své do Hradce, jel po vlčím mostě p[ř]i Dunaj; tu chatrný most se prolomil pod jeho kočárem, a pan Jách[ym]

[1]) Dvorský, Paměti žen a dcer česk. 87. — [2]) Tamtéž č. 93. — [3]) Tamtéž č. 94, 95.

utonul v hluboké řece, s ním i tři šlechtici z družiny jeho. Dosáhl věku sotvy 40 let.[1]) Těžké tu bylo hoře u vdovy jeho Anny z Rožmberka, u syna jeho Adama 16letého, u dcerky Anny 9leté, u matky i sester. Však zůstavil po sobě blahou památku, která podnes žije. Když r. 1564. minorité opustili svůj klášter u sv. Jana v Hradci, aby zachovali hynoucí klášter v Jihlavě, pan Jáchym zrušiv skrovný špitál u rybnického mostu, zřídil v prázdném klášteře u sv. Jana nový špitál pro 40 chudých z města a panství svého a učinil mu hojné nadání všech potřeb. Podnes v tom vlídném domě, v prostranné světnici vidíme obraz mrtvého pana Jáchyma, mistrně malovaný, vedle něho skrovný oltář, kdež staří chovanci špitála den co den před obědem při rozžehnutých svících poklekají k modlitbě společné za duši svého dobroděje, který za živa miloval řčení: „Co pro Bůh dám, to napřed mám; co po mně zůstane, Bůh ví, komu se to dostane.“

Po pohřbu pana Jáchyma uchýlily se tři vdovy Hradecké do osamělého klášteříka blíže kostela františkánů, aby tam vzdáleny od marností světa žily na pobožnostech. Paní Anna z Rožmberka při tom starala se o vychování svých dětí a pečovala o hospodářství, aby se neplýtvalo a nemařilo, spíše aby dluhů ubylo Nejtěžší asi byl dluh ke královské komoře, od níž byl pan Jáchym r. 1562. koupil veliké panství Hlubokou. Při všech těch péčích měly paní Hradecké na zřeteli hlavně spásu duše pana Jáchyma. Víra při nich byla živá a účinlivá a měly v dobré paměti, kterak někdy pan Jáchym ponechal opatu milevskému všecku zvůli, když týž sváděl měšťany v Jindřichově Hradci od řádů katolických. O nápravě toho radila se paní Anna z Rožmberka s arcibiskupem Antonínem Brusem, a týž poukazoval k tomu, aby do Hradce povoláni byli jesuité. Tedy k žádosti paní z Rožmberka vyslán byl do Hradce r. 1566. z pražské kolleje klementinské doktor Volfgang Pistorius (Beck) z Horšova Týna, aby se tam ujal práce missionářské. Zamýšlely tu paní Hradecké v prázdném klášteře františkánů zříditi kollej jesuitskou a ze svého měšce ji opatřiti hojnou výživou. Než z toho zámyslu brzy sešlo, a zdá se, že vinou missionáře doktora Volfganga, muže způsobů drsných a neohybných, který nezamlouval se ke zdárnému působení v městě; již po roce byly paní na tom, aby do prázdného kláštera zase uvedly františkány, a doktor Volfgang r. 1568. opustil Hradec a šel do Olomúce, kdež nevlídným způsobem vynutil na provincialovi své propuštění z řehole. Později zastával úřad arcijáhna v Plzni, a od r. 1580 byl děkanem litoměřické kapituly.[2]) Paní Anna z Rožmberka pak r. 1568. v souhlase se spoluporučníky prohlásila 19letého syna svého Adama za zletilého, kterýž za to jí zabezpečil poctivé opatření v Hradci buď na zámku aneb v klášteříku, a mimo to jí zůstavil panství Kardašovu Řečici k doživotní držbě. Tak paní Anna tu seděla na vdovské stolici úplných 15 let; umřela 12. prosince r. 1580., v týž den, kdy utonul někdy

---

[1]) Claudius, die Herren von Neuhaus p. 53. Rull, Jindřich. Hradec. — Schmiedl, Hist. Soc. J. I. 221 239, 254. Beckovský II. Vol. I. 120. O účasti ıré paní Anny z Rožmitála v tomto jednání jsou zprávy na sporu. Rull uvádí í úmrtí k 13. Dec 1563, Schmiedl však tvrdí dle pramenů jesuitských, že tě r. 1566. účast měla v jednání o kollej Hradeckou.

choť její. Nedlouho před tím zemřela i nábožná švekruše její, paní Anna Rožmberská z Hradce, pobyvši zde ve vdovství 54 let, a statky své Černovice a Deštnou odkázala bratrovci svému Adamovi.

Pan Adam z Hradce náležel dle vzdělání, jmění i dle veřejného působení k nejvzácnějším pánům svého času v Čechách. Rád pobýval u dvora císaře Maximiliana II., a jako komoří provázel arciknížete Arnošta na jeho cestách v Italii, Španělsku, Francii a Belgii a nabyl tu zkušeností velmi užitečných. Císař Rudolf II. dal mu r. 1585 úřad nejvyššího kancléře a r. 1593. povýšil jej na nejvyššího purkrabí království Českého; od krále Filipa II. španělského ozdoben byl řádem zlatého rouna. Co do náboženského smýšlení byl dobrý katolík a vážen byl vedle svého strýce Viléma z Rožmberka a pana Jiříka Popela z Lobkovic za náčelníka strany katolické v Čechách. Kdykoli bylo třeba zastati se zájmů katolických v zemi, on vedle úřadu svého kancléřského vždy tak učinil s důrazem; tolikéž důrazně hájil autoritu konsistoře podobojí proti protestantským kollatorům. Své poddané měšťany v Jindřichově Hradci. kteří po většině byli vyznavači konfessí české, sice nepřeháněl mocně na stranu katolickou, ale pro jejich bohoslužby jim nepropůjčil nižádný z tehdejších kostelů v městě; ovšem jim v tom zjevně nepřekážel, když r 1590. sami si vystavěli na předměstí kostel nejsv. Trojice se hřbitovem. Kmenové své jmění Jindřichův Hradec, Řečici, Žirovnici a Hlubokou znamenitě rozšířil, když r. 1589. po smrti svého strýce pana Zachariáše z Hradce se ujal statků jeho (Telč, Kumžák, Polná a Přibyslav): musil však vdově a dceři zemřelého zjistiti na těch statcích 125.000 kop gr. míš. Tím vzešel mu nemalý dluh, vedle jiného, těžkého dluhu, který vázl od r. 1562. na jeho statku Hluboké, a pan Adam z Hradce vedl příliš stkvělý dvůr, než aby na umoření těch dluhů pomysliti mohl.

Po boku Adama z Hradce shledáváme choť zvláštní horlivosti náboženské. Byla to hraběnka *Kateřina z Montfortu*, rodilá r. 1555, dcera Jakuba hraběte z Montfortu a Kateřiny Fuggerové z Kirchberka. Otec její držel při severním břehu Bodamského jezera říšské hrabství Montfort se zámky Langenaargen a Tettnang. Rodina Montfortská byla přísně katolická; vypravuje se o hraběnce Kateřině, že již za dětství vynikala vzácnou pobožností a těžce prý nesla tehdejší náboženský rozkol v Němcích. [1]) Záhy byla přijata za dvorní dámu kněžny Marie Bavorské, manželky arciknížete Karla Štýrského. Tam ve Štýrském Hradci seznámil se s ní mladý pan Adam z Hradce, dne 12. září 1574. byl s ní tam manželsky oddán a 21. září slavil s ní svatební veselí v Jindřichově Hradci. Manželství to se vydařilo ke vzácnému štěstí rodinnému; vzešlo z něho čtvero dítek: Vilém záhy zemřelý, Jáchym Oldřich, Anna Kateřina a Lucie Ottilie. Utěšený poměr rodinný ukazuje kšaft, který pořídil pan Adam z Hradce pět roků před smrtí svou, o sv. Vojtěše r. 1591., v tato slova: „Já Adam z Hradce znamenaje krátkost lidského věku, kterak my jsouce smrtelni den po dni hyneme a jako voda plynouce, jedni za druhými na věčnost odcházíme, tak že nic jistšího před sebou n máme než smrt, a nic nejistšího než hodinu smrti: toto posled své pořízení činím. Duši poroučím Pánubohu v milostivé a sva

[1]) Schmiedl III. v dodatcích (Exempla virtutum variarum) § III.

ruce, té celé víry jsa, že pro hojnou zásluhu syna svého, Pána našeho Ježíše Krista, v počet volených svých svatých mě přijíti a v den poslední veselé z mrtvých vstání a blahoslavený věčný život mně dáti ráčí.“ V dalším tekstu pořizoval o svém pohřbu, o svém statku a o svých dětech, jimž za poručnici dal svou choť a jí k radě pana Viléma z Rožmberka a pana Jana st. z Valdšteina na Sedčici, do nichž byl té naděje, že dítky k bázni Boží povedou, tak aby v poznání Pánaboha podle ustanovení svaté víry křesťanské obecné římské živy byly. „Dále pak pro zvláštní víru a lásku, kterou k paní Kateřině z Mundtfurtu, manželce své nejmilejší, mám, a od ní zase k sobě a k dítkám našim jsem poznal, ze statku Hluboké odkazuji na každý rok 4000 kop míš.“ Mimo to jí zjistil byt a slušné vychování na zámku Hradeckém, tak aby obě dcery při matce byly, a kdyby k provdání přijíti měly, odkázal jim slušnou výbavu na lidské schválení a po 10.000 kopách míš. věna.[1])

Pan Adam z Hradce neměl do toho času jesuity v přízni, maje asi na paměti pobyt někdy doktora Volfganga Pistoria v Jindřichově Hradci. Ale zcela jinak smýšlela paní Kateřina z Montfortu, která nejednou užila příležitosti, aby poznala práci kollegiatů u sv. Klimenta v Praze. I naléhala dlouho na pána svého, aby uvedl jesuity do Jindřichova Hradce, na větším díle od obecné církve odpadlého. Pan Adam dlouho odpíral, až svolil r. 1592. Stalo se to za zvláštní příležitosti. Koncem srpna 1592. zemřel od vodnatelnosti pan Vilém z Rožmberka, a mrtvé jeho tělo provázel pater Jan Vivarius z Cách, regens konviktu pražského, z Prahy k pohřbu do Vyššího Brodu. Pohřební slavnosti se účastnili přemnozí z panstva a rytířstva, mezi nimi i pan Adam z Hradce s chotí svou. Když po pohřbu se chystal k návratu do Prahy, vyzval patera Vivaria, aby sedl k němu do kočáru. Po cestě vyptával se ho na zřízení a účel tovaryšstva Ježíšova, na průběh posavadní jeho práce, a pozorně doslýchal odpovědi. Tak odkládal své předsudky posavadní a brzy vzplanul žádostí, aby usadil jesuity ve svém Hradci, tak jak jeho choť dávno sobě žádala. Z Prahy dal se ve vyjednávání s generalem tovaryšstva Claudiem de Aquaviva, a dařilo se tak rychle, že již v lednu 1594. v Hradci se usadili tři jesuité, P. Baltazar Hostounský, missionář dávno již osvědčený, jako kazatel český, P. Jan Sieger (Victoria) jako kazatel pro četné Němce na Hradecku, a jeden koadjutor služebný. Dne 24. ledna 1594. vydal pan Adam z Hradce zakládací listinu budoucí kolleje Hradecké, jež se počínala slovy: „Jakož za těch zarmoucených časů v zemi s bolestí duše jsem přemýšlel, kterak bych starobylé náboženství katolické, v rodu mém dědičné, ale nyní rozličnými bouřemi zmítané, v království Českém a zvláště na statcích mých opět k zvelebení přivedl a k předešlé slávě povýšil, následuje v tom příkladu slavných předků mých: zřizuji pro veleučené patery Societatis Jesu, muže pro velkou pobožnost v celém světě známé, v městě mém Jindřichově Hradci kollej a školy nejen pro mé poddané, ale také pro mládence odjinud přišlé, aby k samospasitelné víře katolické přivedeni byli, tak aby katolická víra zde a ve vůkolních krajích od záhuby zachráněna byla, a ty kraje aby z bouřlivého vlnobití zase do bezpečného přístavu církve přivedeny

[1]) Dsky zemské 127. K. 26.

byly." V dalších statích odevzdal jesuitům v Hradci dům s příslušenstvím i patronat nade všemi farami a školami na všech panstvích rodu Hradeckého, tak aby tam nesloužil a neučil nikdo, kdo by nebyl náboženství katolického. Na výživu kolleje vykázal výroční deputát 1500 kop gr. míš. a hojně naturalií z důchodu panského, a tomu všemu rychle zjednal ztvrzení císařské a vklad do zemských desk. Stavba nové kolleje se začala o sv. Prokopě r. 1595., a pan Adam, aby nic neobmeškal, čeho bylo třeba k studiím při kolleji, koupil pro ni dvě knihovny, jednu v Němcích za 1700 tolarů, druhou ve Vlaších za 4000 skudů.[1]) Tak vyplnil dávné tužby své manželky k vrchovaté její radosti.

Ale jižjiž té nábožné paní nastávaly časy těžkého zármutku. Mladší syn její Vilém byl již zemřel r. 1589. a pochován zatím v Praze u jesuitů. Na podzim r. 1596. roznemohla se v Praze starší její dcera Anna Kateřina z Hradce, panna pokorná a zvláštní ctitelkyně Matky Boží, a zemřela 18letá dne 11. listopadu r. 1596. A málo dní potom náhle se rozstonal sám pan Adam z Hradce, trápen byv od pěti let bolestnou dnou, a poznav nebezpečí, hned se dal zaopatřiti od jednoho patera z Klementina; potom umřel dne 24. listopadu 1596., zůstaviv pověst muže vzácné ctnosti a moudrosti. Hluboce zarmoucená vdova vezla z Prahy do Hradce tři mrtvá těla, muže, dcery a syna, k pohřbu do rodinné hrobky ve farním chrámě Panny Marie. Z Prahy vedl smuteční průvod pater Jan Vivarius, který pak 19. prosince, v den pohřbu, nad rakvemi měl pohnutlivé kázání. Za zvláštní shodu tehdy bylo pokládáno, že rychle za sebou z jeviště veřejnosti odstoupili hlavní tři podpůrci strany katolické v Čechách; r. 1592. umřel Vilém z Rožmberka, r. 1596. Adam z Hradce, a před tím, r. 1593., nastal neslýchaný pád nejv. hofmistra Jiříka Popela z Lobkovic, jejž potkala z nemilosti Rudolfa II ztráta statků a doživotní vězení. Všichni tři byli zakladatelé kollejí jesuitských, v Krumlově, v Chomútově, v Jindřichově Hradci.[2])

Hraběnka z Montfortu pak se usadila v Jindřichově Hradci, kdež péči vedla o dostavění nové kolleje, o zřízení semináře chudých studentů při té kolleji, a její štědrost v tom neznala mezí. Při zahájení školního roku gymnasia hradeckého 16. října 1598 sama rozdávala odměny vynikajícím studentům. Z jejího rozkazu vypověděl rektor kolleje, P. Jan Rotarius (Rademacher, Belgičan), jakožto patron škol všecky nekatolické kantory a praeceptory z panství Hradeckého, a na jejich místa usadil odchovance jesuitských seminářů. Tehdy také vykonal týž rektor Rotarius práci, která měla dalekosáhlé následky. Již výše bylo řečeno, že sestra pana Jáchyma z Hradce, Alžběta, r. 1543. vdala se za Diviše Slavatu z Chlumu a Košumberka, pána bohatého; týž byv prve víry katolické, odpadl na stranu českých bratří. Za účast ve vzpouře stavovské r. 1547. potrestán byl ztrátou některých statků, zbytek jmění při své smrti r. 1578. zůstavil čtyrem synům, tak že na každého připadl dosti skrovný díl. Nejstaršímu, Adamu Slavatovi, se dostal statek Čestin Kostel, a poněvadž týž Adam z dvojího manželství měl četnou rodinu, spoléhal v příčině slušného vychování svých synů na svého bohatého bratrance, Adama

[1]) Schmiedl II. 39. 67. — [2]) Schmiedl II. 85—87.

z Hradce, jemuž i sloužil za administratora panství Polenského a a Přibyslavského. Pan Adam z Hradce také skutečně k sobě přijal nejstaršího syna jeho Viléma Slavatu, mladíka skromného a ctnostného a nic nedbaje na to, že týž je po otci vyznavačem plačtivých bratří Peclinovských, prokazoval mu mnohou přízeň a r. 1592. poslal jej na své útraty do Vlach, aby tam nabyl akademického vzdělání. I po smrti pana Adama zůstával Slavata, nabyv tříletým studováním v Sieně důkladné znalosti filosofie a práv, v Jindřichově Hradci a dával se tu užiti v administraci statků. Hraběnka z Montfortu byla mu laskavou tetou; jen to rmoutilo nábožnou paní, že on jest jiné víry, a pojala zámysl, získati ho na stranu katolickou. V červnu r. 1597. zmáhal se v městě Hradci mor hlízový; tu hraběnka poslala syna svého Jáchyma Oldřicha do Němec, aby tam hledal sobě nevěstu; sama pak s dcerou Lucií Otilií a mladým Slavatou odebrala se na zámek Hlubokou kde byl vzduch zdravý. Z její pobídky se tam odebral, i pater Jan Rotarius s některými tovaryši svými, když školy v Hradci pro strach nákazy byly zavřeny. Na Hluboké oddávala se hraběnka s dcerou náboženskému cvičení a navykla si přijímati svátost oltářní každý týden. Pohnutkou k těm pobožnostem nebylo toliko přítomné nebezpečí od moru, ale také zvláštní intence, jež se týkaly budoucího sňatku jejího syna a snad také obrácení mladého Slavaty. Jisto jest, že pater Rotarius zde vedl se Slavatou hovory o náboženství, a jakož byl v biblických studiích dokonale zběhlý, vyvrátil mu všecky důvody na obranu víry bratrské a přivedl jej konečně na rozhodné dilemma, z něhož Slavata po tuhém boji vnitřním s rodinnými tradicemi, s obavou před hněvem otcovým vyšel jako dokonalý katolík. [1]) Domněnka, že by byl zaměnil svou víru z pouhé opportunity, není správná vzhledem k ryzí jeho povaze, jaká vždy na něm se shledává. Byl Slavata sice šlechtic chudičký, jehož otec svůj statek Čestin silně zadlužil, jakož r. 1602. ho prodal a potom v nestkvělých poměrech žil v Kutné Hoře do své smrti r. 1616. Však měl Vilém Slavata, mládenec vzdělaný a na mravích ušlechtilý, vždy na snadě zaopatřiti si čestnou výživu v úřadech, buď u císařského dvora, buď u královské komory aneb při soudě appellačním. Naděje v získání bohatého dědictví rodu Hradeckého sňatkem s pannou Lucií Otilií z Hradce nemohla tehdáž býti neklamná, byť bychom připustili, že již tehdá byla vzájemná náchylnost obou lidí k sobě; mělať ona panna dle otcova kšaftu vykázané věno jen 10.000 kop míš., matka její toliko 25.000 zl, a mladý Jáchym Oldřich chystal se právě k svatbě. Získáním Viléma Slavaty slavila Kateřina z Montfortu velké vítězství, jehož následek byl velice závažný. Slavatou doplnila se časem nová trojice katolických mužů ve šlechtě domácí, kteří vynikali odvahou a stálostí nezvratnou. Byli to Slavata, Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic a Jaroslav Bořita z Martinic.

Zatím vyhlídl si Jáchym Oldřich z Hradce v Němcích nevěstu katolickou. Byla to *Marie Maximiliana*, dcera říšského hraběte Karla z Hohenzollern-Sigmaringen a Eufrosiny hraběnky z Oettingen, rozená r. 1582. S ní slavil svatební veselí v Augsburce v lednu r. 1598., a v únoru přivezl ji na Hlubokou, kdež studenti z Hradce

[1]) Schmiedl II. 124.—125.

a Krumlova k zálibě panstva provedli dramatické představení, kteréž pak opakováno 26. února v Jindřichově Hradci po příchodu vrchnosti. [1])

Pan Jáchym Oldřich z Hradce přede vším hleděl se zbaviti těžkých dluhů, které po otci a dědovi na jeho statcích vázly. Proto hned r. 1597. prodal za 119.000 kop míš. panství Polnou a Přibyslav Hertviku Zejdlicovi z Šenfeldu, a r. 1598. prodal Hlubokou a Protivín za 320.000 kop Bohuslavu Malovci z Malovic. Po těchto prodejích zbývalo Jáchymu Oldřichovi z Hradce vždy ještě knížecí jmění, panství Jindřichův Hradec, Stráž (získáno bylo 1595. za prodané statky Černovice a Deštnou), Řečice, Žirovnice, Kumžák a Telč, k čemuž přibyly později přikoupené statky Chlumec a Nová Bystřice. Při prodeji Polné a Hluboké byla obtíž, že kupující, oba víry akatholické, nechtěli kupovati bez podací kostelních, jichž pan Adam z Hradce byl se vzdal r. 1594. k rukoum kolleje hradecké. Ale jesuité nechtěli panu Jáchymu Oldřichovi přimnožiti těžkostí. S povolením generala svého řádu vzdali se kollatury na oněch statcích, a vděčný pan z Hradce za to jim na věčné časy ztvrdil patronat na zbývajících farách svých v Hradci, Počátkách, v Péně, Dráchově, Jarošově, Kumžáku, Lodhéřově, Řečici, Stráži a Strymilově, na Moravě pak na farách v Telči, Myslově, Urbanově, Pavlově, Mrakotíně a Želetavě. Hraběnka z Montfortu zhostivši se starostí vezdejších, zvolila za vdovské sídlo onen známý klášteřík blíž kostela františkánův a oddávala se pobožnosti. Ale při tom byl vliv její na Jáchyma Oldřicha na všem patrný. Týž pán nepřestával dobře činiti kostelům, zvláště jesuitům a jejich školám. R. 1599. značně rozmnožil jejich deputat vína, másla, oleje i vosku a na spolek s matkou jim za 1000 tolarů koupil od vladyky Jana Lidvína dvůr na předměstí s rolemi, lukami, lesy a rybníkem, a na spotřebu letních ryb jim daroval díl rybolovu v Nežárce. Práci reformační, kterou konali jesuité v Hradci, vrchnost podporovala s důrazem i dobrým příkladem: však v samém městě ta práce měla chatrný výsledek pro odpor měšťanů, kteří pod obojími se nazývali, ale lutherany byli. R. 1599. o bílé sobotě bylo tu u zpovědi sice 546 lidí, ale byli větším dílem ze vsí, měšťané raději vycházeli v neděli a svátek na venek do kostelů, kde byli lutheranští faráři. Z toho rozhněval se mladý pan Jáchym Oldřich z Hradce a téhož roku 1599. vypudil ze svých panství všecky nekatolické pastory a zakázal pohřby na veřejných hřbitovech těm, kteří před smrtí nevykonali zpověď. Z toho se jitřili měšťané, a když tehdy umřel v městě jakýs mechanik bez křesťanského zaopatření, oni vystrojili mu slavný pohřeb, dali mu zvoniti a nesli ho okázale středem města, hlasně zpívajíce, k obecnému hřbitovu. Za to dala vrchnost některé z nich uvrci do vězení. Oni pak žalovali na pána u zemského soudu v Praze, ač neznáme, s jakým výsledkem; tolik jest jisto, že někteří z soudců se jich ujímali. Odtud nabývali Hradečtí odvahy a r. 1602. podali na zámek stížný list na jesuity, ježto prý jim odpírají kalicha a křesťansk… pohřbu proti kompaktatům basilejským. Ale za málo dní pov… pan Jáchym Oldřich na zámek celou městskou radu a velel radn… písaři, úhlavnímu strůjci všeho odporu, aby nahlas přečetl odpo…

[1]) Schmiedl II. 158. Claudius 70.

kterou sepsali jesuité asi v tomto smyslu: „Postů nezachováváte, zasvěcené svátky hřmotnou prací rušíte, zakázané knihy čtete, na mši málo chodíte, ceremoniím se vysmíváte, papeži antikristů dáváte. Tedy sami kompaktata basilejská rušíte a nižádné příčiny k žalobám nemáte.“ Toho roku 1602. zemřel v Hradci farář, maje titul děkana. Ač tu byl jen půl léta, přece jeho bratr a bratrovec chtěli po něm děditi celoroční jeho důchod. Arcibiskup však ve vyřízení kšaftu jim přiřkl toliko polovici toho, ostatek pak záduší. Za to oba dědici spílali jesuitům lakomců a uchvatitelů dědictví; než pan Jáchym Oldřich dal mladšího z dědiců zatknouti a do vězení uvrci.[1]) I jinak jevil týž pán, tak jak byl vychován od matky, svou horlivost katolickou. Tehdy pan Petr Vok z Rožmberka, horlivý vyznavač víry Kalvinovy, utiskoval jesuity krumlovské a ujímal jim důchodů, dskami zemskými zjištěných, tak že r. 1600. musili zrušiti nejvyšší třídu svého gymnasia Krumlovského (rhetoriku). Ale pan Jáchym Oldřich ty propuštěné studenty i s jejich professorem, P. Martinem Wagnerem, přijal do Jindřichova Hradce a jimi doplnil posavadní tam gymnasium pětitřídní na šestitřídní, vykázav jim na výživu v semináři 400 tolarů za každý rok. [2])

Za ten čas dlel pan Vilém Slavata po svém na víru obrácení, maje podporu od hraběnky z Montfortu, na cestách v Německu, Nizozemsku a v Italii, a nabyl tím nemalého vzdělání i zkušení. Proto když r. 1600. vrátil se do vlasti, císař Rudolf II. hned bez požádání jej jmenoval svým komořím a za krátko maršálkem svého dvoru. Maje takto samostatné zaopatření vezdejší, mohl se slušně ucházeti o ruku panny Lucie Ottilie, jediné již sestry pana Jáchyma Oldřicha z Hradce. I potkal se s laskavým přijetím, a když v příčině pokrevenství obou snoubenců došla papežská dispensí, dne 14 ledna 1602. slavena byla v Hradci svatba s okázalou nádherou. Však jižjiž blížili se dnové strasti pro paní rodu Hradeckého. Od r. 1602. trápen byl pan Jáchym Oldřich z Hradce různými nemocmi, zvláště záchvaty od křečí. R. 1603. udělil mu císař Rudolf důležitý a výnosný úřad purkrabí Karlštejnského, ale bylo to jen na krátko. Jáchym Oldřich zemřel dosti náhle v noci dne 24. ledna 1604. ve květu svých let, a k smrti byl zaopatřen od rektora kolleje P. Mikuláše Pistoria Lipského, který tajemným způsobem byl ze sna vyrušen a na zámek kvapně povolán. Veliké bylo hoře u mladé vdovy zemřelého, u matky a sestry, i potkaly se s hojnou účastí mnohých přátel a zvláště kněží. Dne 28. ledna v noci vynesli seminaristé jesuitští mrtvé tělo svého dobroděje ze zámku do špitálního kostela sv. Jana, za nimi šli kollegiaté hradečtí a studenti jejich a střídavě modlili se za duši jeho. Odtud šel druhého dne pohřební průvod do chrámu farního. Napřed šlo 100 chudých v černém rouše, s hořícími svícemi, pak žáci zpěváci, františkáni z Hradce a Bechyně, jesuité a všecko patronatní duchovenstvo s kněžími z Třeboňska, posléze pod infulí opat cisterciánů v Zlaté Koruně. Za rakví šli příbuzní a velké množství šlechty. Mrtvému dán byl do hrobu zlomený štít se zlatou růží v modrém poli, jakožto poslednímu pánu rodu Hradeckého. Nad hrobem česky kázal slovutný řečník P. Jakub Colens, který za tou příčinou přibyl z Prahy.

[1]) Schmiedl II. 188—190, 253, 293—294. — [2]) Schmiedl II. 294.

Po pohřbu uchýlila se ovdovělá hraběnka Marie Maximiliana z Hohenzollern s hraběnkou Kateřinou z Montfortu do klášteříka, aby tam na tichých pobožnostech trvajíce, odpočinuly od rozčilení za minulých dnů Potom obě paní na památku zemřelého skoupily tři domy v jedné poloze v městě, aby byly zbourány a na jejich městišti aby vystavěn byl seminář pro 30 studentů chudých; na to daly 10.000 kop míš. základní jistiny, 30 postelí s šaty pernými a vinutými, i stkvostné paramenty pro domácí kapli. Toto nadání rozmnožila hraběnka z Hohenzollern, dřív než 25. října 1605. podruhé se provdala (za Adama ze Šternberka), jistinou 16.000 tolarů, k čemuž přidala mnoho cínového nádobí. Jinými dary, jež věnovali manželé Slavatovští, vzrůstal seminář Hradecký, tak že r. 1608. tu bylo 60, r. 1612. již 90 alumnů.[1] Majitelkou rozsáhlého jmění rodu Hradeckého byla pak paní *Lucie Ottilie Slavatová*, ale ponechávala správu statků svému pánu, jemuž k vlastní držbě pustila panství Strážské. Později stala se úmluva mezi manžely Slavatovskými taková, že držeti budou všecky statky společnou rukou, a kdo z obou by v životě druhého přetrval, nebude více se ženiti neb vdávati, tak aby všechno jmění zůstalo dětem, Adamu Pavlovi, Jáchymu Oldřichovi a Františku Vítovi.[2] Poslední z těch synů r. 1612. stižen byl neštovicemi; sice se vystonal, ale zůstal neduživým do své smrti r. 1645. O této paní Lucii Ottilii jde určitá zpráva, že povahou, citem a vůlí na všem byla věrným obrazem své matky. O duševním životě hraběnky Kateřiny z Montfortu zachovaly se hojné zprávy a podávají nám jasný obraz. Když r. 1596. ovdověla, chtěla jíti do kláštera; ale k naléhavé prosbě syna a dcery upustila od toho záměru. Za to stále přebývala v klášteříku Hradeckém zde nejčastěji konala modlitby po tichu i nahlas. S dovolením zpovědníka přijímala svátost několikkráte v témdni, po přijímání s zanícenou tváří hlasitě Bohu děkovala, pak zůstala až 7 hodin na kolenou, s hlavou skloněnou, s ramenoma do kříže rozepiatýma, čímž své služebnice, jež za ní klečely, uváděla na rozpak, ježto chtíce činiti po jejím příkladě, nestačily k tomu. Po modlitbě vstávala slzami smáčená. Z klášteříka cestu do kostela sv. Kateřiny dala cihlami vydlažiti, a tam v kostele pobývala často o samotě na pobožnosti, zvláště u křížové cesty, kterou tam dala vymalovati v živých barvách. V pátek tu pobožnost konala vždy bosa. Odpoledne recitovala tiché hodinky, v 8 hodin večer obcovala v kostele zpěvu bratří františkánů. V 11 hodin v noci šla na lože, holý to slamník s hrubou houní. Jen když churavěla, dala si od služebnic vnutiti peřinu. U lože byl na stěně obraz sv Jeronyma, a často v ústech mívala rčení toho světce: „Ať jím, ať piji, ať cokoli činím, vždy v sluchu se mně ozývá hlas: Vstaňte, vy mrtví, jděte k soudu!" Již za živobytí svého pána jídala za den toliko jednou; masa požívala v témdni třikrát, v adventě a postě velkém nejedla než kaši olejem maštěnou. Někdy se zdržovala jídla po celé dni, tak že zpovědník z toho ji káral. Šat její byl prostý a na holém životě nosila žíněný pás hrubě stažený. To [illegible] život řeholnice nejtužšího řádu. A bylo prý všem ku podivu, že i tomto osuhlém životě hraběnka zůstávala pleti svěží a bez vrá[illegible]

[1]) Schmidl II. 339, 371—376, Claudius 95. — [2]) Dsky Zemské, 144, II [illegible]

a že mladistvou sličnost podržela i ve vysokém stáří.[1]) Byla paní ducha statečného. Že pan Adam z Hradce odložil dávnou nechuť k jesuitům a založil jim v Hradcí kollej, to hraběnka zjevně pokládala za dílo své vlastní. I za syna jejího, Jáchyma Oldřicha, byl náboženský vliv její patrný, a jak po smrti tohoto pána bylo na Hradecku postupováno, to byl výsledek společného působení Kateřiny z Montfortu, dcery její Lucie Ottilie a zetě Viléma Slavaty.

Náboženské poměry na panstvích manželů Slavatovských stály r. 1604. tak, že farnosti v Pěně (Baumgarten) a Čiměři byly katolické, a do Strymilova r. 1606. dán byl za faráře katolický novokněz Adam Hořčický. V městě Hradci byla většina rodin akatolická a konala své bohoslužby od r. 1590. v novém kostele sv. Trojice. Tak bylo též na ostatním venkově. R. 1606. pokutován byl jeden měšťan hradecký za to, že vínem jsa roznícen katolíkům spílal a zlořečil; z té pokuty spraven byl sešlý kostel sv. Václava na předměstí. R. 1606. Slavata odňal Hradeckým kostel jejich sv. Trojice a odevzdal ho jesuitům, kteří svatyni hned vysvětili. Měšťané však se bránili, díce, že kostel ten vystavěli pro sebe a svým nákladem. Tedy Slavata povolal 3. února 1607. radu a starší z obce na zámek a v přítomnosti rektora Mikuláše Pistoria a děkana Šebestiana Vaňka jim vysvětlil, že žaloby jejich jsou bezdůvodné, ježto zemské desky tomu svědčí, kterak všecky kostely na tom panství náležejí jesuitům, a naposled důtklivou řečí je napomenul, aby se dali na víru katolickou. Díl hřbitova u sv. Trojice ponechal jim zatím na pohřby jejich mrtvých, ale měli ten svůj krchov odděliti zdí. Hradečtí, takto ve své žádosti odmrštěni, nabyli nové odvahy, když většina stavů českých 9. července 1609. vynutila na Rudolfovi II. majestát na svobodu české konfessí, dle něhož bylo stanoveno, že vrchnosti v Čechách nemají své poddané k jinému náboženství nutiti. Obnovili tudíž svou žádost za navrácení kostela sv. Trojice v Hradci, chtíce tam usaditi svého pastora, a podali tu věc posléze na zřízené defensory strany pod obojí v Praze. Ale zase byly odmítnuti od pana Slavaty, ježto onen kostel byl dán jesuitům před udělením majestátu. Tehdáž starý Petr Vok z Rožmberka poslal paní Lucii Ottilii Slavatové výhrůžné listy s napomenutím, aby krotila přísnost svého chotě proti podobojím. Ale paní Slavatová činila pravý toho opak; listy páně Rožmberkovy pohodila, a kdykoli měšťané hradečtí přišli na zámek s prosbou o vrácení jejich kostela, ona jako pravá majetnice svých panství stála po boku pána svého a supplikanty ostře odbývala.[2])

V únoru r. 1611. udál se vpád vojska Pasovského do Čech, Rudolfovi II. tak osudný, a způsobil i v rodině Slavatově nejednu strast. Jednak se sbíral v Jindřichově Hradci krajský lid branný na vypuzení Pasovských, ač podle dávné obvyklosti měl se sbírati v královském městě kraje Bechyňského, a ten lid byl tu vrchnosti i jesuitům na velkou potíž a škodu, než se hnul ku Praze. Potom když stavové zemští pátrali po původcích toho vpádu lidu Pasovského, ihned v podezření měli nenáviděného Slavatu, jejž vzali do

[1]) Eulogium Kateřiny z Montfortu (Schmiedl III. 1099.). — [2]) Eulogium paní Lucie Ottilie Schmiedl III. 1209. Litterae annuae Soc. J. I. fol. 11, 77. Archiv kn. Jiřího z Lobkovic v Praze).

vyšetřování a jevili chuť, i v mučírně na něm vynucovati přiznání k vině domnělé. Slavata, vyváznuv z toho nebezpečí, hned r. 1612. podnikl s chotí svou do Mariecele Štýrské pouť, s nimi dva jesuité a mnoho lidu od Jindřichova Hradce. Než účinek majestátu z roku 1609. jevil se v tom městě umenšenou účastí při velikonoční zpovědi; r. 1608. přistoupilo z města a okolí k přijímání svátosti 1123 katolíků, r. 1610. jen okolo 900, a počet dobrovolných konvertitů byl rok co rok jen skrovný. V některých místech na panstvích Slavatovských, jako v Řečici Kardašově, jesuité vyšlí na missie nebyli ani pod krov přijímáni, a nikdo tam s nimi ani mluviti nechtěl. Za nepřátelský projev pokládán byl také požár, dne 21. května 1615. založený v domě vedle semináře v Jindř. Hradci, právě když alumnové meškali ve škole. Vyhořel seminář, odtud díl kolleje, kde jen klenby uchránily svršky, zvláště vzácnou knihovnu, shořel starobylý kostelík sv. Maří Magdaleny, mlýn pod zámkem, budova farní a 70 domů měšťanských. V plamenech zahynulo 13 lidí, mezi nimi 8 seminaristů. O týden později stal se nový pokus k založení požáru, tenkrát v samé kolleji času nočního. Ale bedlivostí zámeckého hejtmana byl oheň záhy uhašen. Pan Slavata pak vykázal na obnovu semináře a kolleje dříví z lesů svých a za 300 tolarů koupil spáleniště vedle semináře a dal je dokořan zbourati, aby tu nikdy více stavěno nebylo. Brzy po tom neštěstí podnikly hraběnka z Montfortu a dcera její Lucie Ottilie, provázeny služebnictvem, dvěma patery a houfem pobožných lidí od Hradce pouť do Mariecely, a potom uchýlily se do Chebu, aby užíváním tamějších kyselých vod (nyní Františkovy Lázně) sesílily své zdraví. I r. 1616. užívaly toho léčení v Chebu, a průvodčí jejich zpovědník hned způsobil si tam zaměstnání, když v tom městě, převahou lutheranském, kázal, zbytek lidu katolického, který se tam udržel vlivem komendy křižovnické a kláštera dominikánů, ve víře utvrdil a také některé lutherany církvi získal.[1])

Vilém Slavata od té doby, kdy přijal víru katolickou, byl v nemilosti u svého otce Adama Slavaty, který ho prohlásil za syna ztraceného. Žil pan Adam od r. 1602., kdež prodal své statky Čestín a Chlum, ve svém domě v Kutné Hoře ze zbytku ztržených peněz. V srpnu r. 1608. onen dům shořel, a pan Adam nepsal synu svému o pomoc, ale obrátil se v té příčině k radě města Jindř. Hradce, by syna zarmoutil. A na tom smýšlení trval do své smrti r. 1616., kde zůstavil druhou manželku Sibyllu z Mansfeldu a nezletilého syna Adama Gotthelfa v nuzných okolnostech. Starší syn jeho Michal Pavel tehdy již seděl na statku Novém Stranově v Boleslavsku, který náležel jeho choti Anně Šlikovně; druhý syn jeho Jáchym tehdy po příkladu svého bratra Viléma byl již katolickým, tak jak ho obrátila manželka jeho Marie z Valdšteina, držíc Hlubočepy u Prahy a díl panství Lomnického. Panu Vilému Slavatovi pak připadla povinnost, platiti dluhy svého otce a pečovati o jeho vdovu a nejmladšího syna. I podjal se toho s ochotou a po svolení své manželky pozval macechu a bratra na Jindřichův Hradec, kdež jim zjednal laskavého přijetí a vychování, ač oba, matka i syn, drželi se víry Lutherov Mladičký Adam Gotthelf Slavata dán byl hned do 5. třídy gymnas

[1]) Litterae annuae I. fol. 241, 276. Schmiedl II. 775—778.

v Jindřichově Hradci, a bylo to asi ke zvláštní pobídce paní Lucie Ottilie Slavatové, že magister Adam Fauchel, professor poesie, bedlivě k němu přihlížel, aby jej získal na stranu katolickou. Mladík zprvu rozhodně odpíral, až prý jednou divně se pohnul v srdci, když slyšel magistrovu zbožnou recitaci večerního Ave Maria. Odtud žádal sám za vyučení ve víře a stal se katolíkem; potom ochotně se nabízel k přisluhování knězi u oltáře a vstoupil do kongregace Marianských sodalů v Hradci. Matka jeho zprvu se hněvala, ale potom se spokojila a duchem se blížila k názorům katolickým, až v lednu 1622. učinila vyznání té víry.[1])

V čase, kdy Vilém Slavata zabaven byl záležitostmi zemskými, jakož byl od r. 1612. praesidentem královské komory, k tomu od od r. 1615. nejv. sudím a pak členem místodržitelstva, paní Lucie Ottilie nejraději dlela u své matky v klášteříku, a tu bavíce se četbou legend o svatých paních a pannách, toužily prý na svou nedokonalost křesťanskou, na hříšný strach před nepřátely i žádaly příležitosti, by následovati mohly příkladu oněch světic. Taková příležitost nadešla v květnu r. 1618., kdy Slavata s přítelem svým Martinicem utrpěl známou defenestrací, pak celý rok ve svém domě na stupních v Praze byl hlídán v domácím vězení, až povoleno mu bylo léčení v Teplicích, odkudž, nechtě uznati falckrabí Fridricha za krále českého, s rodinou prchl do Sas a do Bavor, kdež v Pasově žil z podpory císaře Ferdinanda II. Měšťané hradečtí již v červnu r. 1618. přijali posádku stavovského vojska, tři setniny pod majorem Brandtem, který usadil se na zámku, kollej, odkudž jesuité 6. června se vystěhovali do Rakous, z venčí proměnil na baštu, vnitř na sýpku profiantní. Panství Slavatovské od zemských direktorů bylo zabaveno, a důchody jeho dány hraběti Thurnovi na placení stavovského vojska. Tak zbavena rodina Slavatovská svého jmění, a jen mnohé svršky pomocí věrného služebnictva pro sebe schránila. Jindy oplývala hojnými prostředky hmotnými tu pak byla závislá na cizí milosti a uskrovňovala se ve svých potřebách. Slavata však nestýskal si v Pasově, a paní jeho zachovávala jej při dobré mysli, chovajíc naději jistou, že přijdou lepší časové, kteří z ponížení přivedou jej k povýšení. Z Pasova putoval Slavata s paní a tchyní do poutnického místa Oettinku v Bavořích, tu konal pobožnost Marianskou a vztyčoval ducha svého. Hraběnka z Montfortu v ten čas zármutku a strasti oddávala se do vyšší vůle a nacházela útěchy v citátech z písma neb ze svatých otců.[2])

Bitva na Bílé hoře náhle změnila stav věcí. Posádka stavovská opustila Jindřichův Hradec, kdež vlády se ujalo úřednictvo Slavatovské. Odešli i pastoři, kteří přes dvě léta v městě byli přisluhovali a 17. prosince 1620. přijeli do města jesuité, jimž ze zámku šestispřežný vůz na dvě míle byl vstříc vyslán. Bydleli na zámku do května r. 1621., kdy kollej jejich zase k obývání byla upravena. Císař zatím prokazoval Slavatovi všecku milost svou; dekretem ze dne 5. dubna 1621. za neplatný prohlásil vynucený revers, jímž se byl Slavata r. 1619. direktorům zavázal, aby nabyl svobody; potom

[1]) Schmiedl III. 22, 329, 440. — [2]) Eulogium v Schmiedlovi III. 1099., Claudius, Die Herren von Neuhaus p. 420—122.

vrátil Slavatovi všecky úřady jemu odňaté, vykázal mu na královské komoře 50.000 kop za náhradu škody na statcích sdělané, 25. dubna 1621. udělil mu titul hraběte a vladaře domu Hradeckého, a r. 1623. jmenoval jej nejv. komorníkem zemským Rodina Slavatovská zatím usadila se zase v Jindřichově Hradci, kdež měšťané, zlými zkušenostmi poučeni, odložili dávné nepřátelství ke katolíkům. Slavata, jakmile zavítal r. 1621. do Hradce, obnovil zde městskou radu, do níž vsadil 10 katolíků a 2 starce akatolíky, řka, že své statky chce mítí dříve poddané Kristu Pánu, a pak teprv sobě. Toho roku 1621. bylo v městě 81 konvertitů, následujícího roku přistoupilo k víře katolické 800 duší, r. 1623. ještě 64; po vystěhování těch nečetných, kteří se obrátiti nechtěli, bylo město veskrz katolické. Podobně bylo i na jiných farnostech, jež byly na gruntech Slavatovských. V Kardašově Řečici bylo r. 1622. konvertitů do 300, v Počátkách a vůkolí 915, v Žirovnici 420, v Lodheřově 329, na Chlumecku 545 konvertitů. [1])

Od r. 1628. hrabě Slavata, ujav se úřadu nejv. kancléře, pobýval s paní a dětmi ve Vídni, a do Hradce z pravidla přicházel jednou za rok, aby tam v kolleji se podrobil duchovním exerciciím dle pravidel řádu jesuitů. Za to hraběnka z Montfortu stále pobývala v klášteříku Hradeckém na obvyklých pobožnostech svých, pilna jsouc zvláště konání dobrých skutků. U ní nacházeli pomoci všichni z města a vůkolí, kteří strádali nouzí neb nemocí. Když s pannami svými seděla za stolem, dopřávala sobě skrovné potravy, ale kusy masa, kapouny a pernatou zvěř z okna podávala chudým, kteří se tu hromadili. Své dvořanky, které nelibě na to hleděly a jednou ji napomínaly k lepšímu rozmyslu, okřikla takto: „Mně hříšnici sluší poníženu býti! Nechť chudí jsou na mém místě výše!“ Za mladších let chodívala k panskému medikovi do jeho officiny, vyzvídala na něm účel vodiček, bylin a lektvarů, a potom chovajíc u sebe vždy léků v zásobě, chudým v nemoci radila a pomáhala ke zdraví. Zarmoucené znala výborně těšiti, a proto nikdo od ní neodcházel smuten, leda od hrobu jejího. Dosáhnuvši věku 76 let, umřela 31. března 1631. Před smrtí vzkázala zeti svému, by zůstával takovým, jaký jest; všecky přítomné prosila za odpuštění, jestliže kdy komu ublížila, a prosila jen za prostý pohřeb bez daremného prachtu, bez chvalořeči nad rakví svou. Jesuitské kolleji naposled darovala 5000, semináři chudých alumnů 10.000 tolarů. Na mrtvé tváři její se jevil svatý klid. [2])

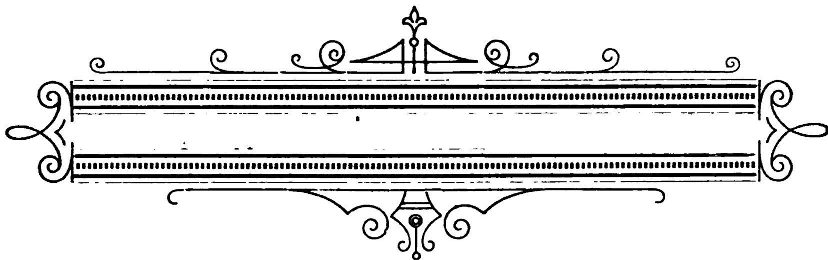
Však neminul ani rok, a nastal nový smutek v rodině Hra decké. O vánocích r. 1631. vydal se hrabě Slavata z Vídně do svého Hradce na obyčejné své duchovní cvičení osmidenní, a zůstavil choť svou při dobrém zdraví. Za málo dní došel ho z Vídně list, v němž byla zpráva o nebezpečném onemocnění hraběnky Lucie Ottilie. Slavata netuše nic naléhavého, dopis ani nerozpečetil, aby se nevyrušil z pobožnosti. Ale druhého dne přišel posel s listem od samé císařovny Eleonory s důtklivým napomenutím, aby ihned jel d Vídně, ač chce-li choť svou zastati ještě na živě. Bez meškání kvap

[1]) Litterae annuae (Archiv Lobkovice) I fol. 304*b*, 340*b*, 374*b*. — [2]) Eulogiu v Schmiedlovi III. 1090.

k loži své choti, ale nalezl tam již jen mrtvé tělo její. Zemřela 2. ledna r. 1632. V posledních svých hodinách nelekala se smrti, a jen toho želela, že kdy sobě připouštěla strach před hrozbami a nátisky protivníků. Kšaft její, psaný pěknou češtinou, jeví všecku vroucnost nábožné duše. Pohřbena býti chtěla u Panny Marie v Oettinku Bavorském; statky její měl držeti hrabě Slavata do smrti své, a potom měly rozděleny býti na dva fideikomissy, a to Hradec a Žirovnice s Řečicí, Chlumcem a Bystřicí Novou pro staršího syna Adama Pavla, Teleč se Stráží a Kumžákem pro mladšího syna Jáchyma Oldřicha. Neduživému synu Františku Vítovi vykázala za obydlí klášteřík v Hradci u chrámu bosáků, šest sluhů, dva kočí, šest koní kočárních a ze zámku dva kleprlíky k jízdě, a na jeho vydání ročních 1500 kop míš., s čímž prý on dobře může býti spokojen a přáti svým bratrům, co z požehnání Božího míti budou. Kdyby rod Slavatův někdy po meči vymřel, měly o statek se rozděliti dcery, ale vždy měl jeden díl býti tak veliký, by z něho vycházeti mohly platy a deputáty pro kollej, seminář a jiné fundace v Jindřichově Hradci. [1]) — Hrabě Slavata pak se syny svými doprovodil mrtvé tělo své choti po daleké cestě k pohřbu do Bavor, a žil potom v smutku po celých 20 let; střádal pro své potomstvo, přikoupil panství Červenou Lhotu a zjistil svých 100.000 kop na královských statcích Zbiroze, Točníku a Králově Dvoře; co rok putoval ke hrobu své manželky do Oettinku, a připraviv se k smrti jako křesťan dobrý a statečný, zemřel 81letý dne 19. ledna 1652.

[1]) Dsky Zemské 144 M 22. Vepsání do desk ddto. 6. Jul. 1632.

Z dějin katolických missií v Čechách r. 1670.—1700.

Dle pramenů archivalních [1]) sděluje Dr. A. Podlaha.

Ve druhé polovici XVII. století katolické reformaci v Čechách zbýval úkol ještě veliký. Šlo o to, by lid vrátil se opět k víře otců svých a k ní opět přilnul s láskou a oddaností. Čím dříve by se tak bylo stalo, tím větší prospěch by z toho byl vyplynul zemi i národu.

Obecný lid, zanedbán byv nad míru v předešlých dobách bouřlivých, musil býti přede vším ve víře katolické důkladně vyučen a o pravdě její přesvědčen. Kuratního kleru však, který v prvé řadě k tomu byl povolán, stále ještě byl veliký nedostatek. Zřizování far dálo se z různých příčin zvolna a liknavě. Mimo to vyskytaly se mezi kněžstvem kuratním, jak uvidíme, tu a tam zlořády některé, jež byly na nemalou újmu vydatnějšího a blahodárnějšího působení. Bylo tudíž nutno, tak jako v letech minulých, vyzvati k apoštolské té práci kněžstvo řeholní. I vysíláni byli do krajin, kde se toho ukazovala potřeba, péčí vrchních pastýřův arcidioecese i královských místodržících missionáři hlavně z Tovaryšstva Ježíšova. Z usnesení stavů dostávali skrovný plat na svou výživu z důchodů zemských.

Činnost těchto missionářů bývá posuzována často velmi nepříznivě: říká a píše se o nich, že s lidem zacházeli velmi nelaskavě, a že nekonali nic jiného, než že kázali. lid ke zpovědi velikonoční nutili, jemu knihy odnímali a pálili. Celkem prý zůstávala snaha jejich docela marnou, roztříšťujíc se prý o houževnatost lidu, s nížto lpél na víře lutheranské a na vyznání bratří českých Ale z authentických zpráv, které o činnosti jejich se zachovaly, jde na jevo, že vysoce důležitého úkolu svého dobře si byli vědomi, a že svědomitě jej plnili. Kněze missionáře čekala krušná práce. Přišed do vykázaného sobě rozlehlého kraje, musil, žádného pohodlí nepožívaje, po městech a vesnicích choditi, vyučovati, kázati a svátostmi přisluho-

[1]) Listiny v archivě arcibiskupském a „Litterae annuae Soc. Jesu“ v kn. Lobkovické knihovně v Praze. Pisatel této stati vyslovuje *nejvřelejší díky vld. prof. dru. Ant. Vřešťálovi*, správci kníž. Lobkovické knihovny, a *vldp. A Wünschovi*, kníž. arcib. sekretáři, za laskavost, s níž učinili mu přístupný prameny potřebné.

vati. Lid na mnohých místech byl sice z počátku k nim nedůvěřiv, ba prchal před nimi do lesův a skrýší; vida však, jak vlídně kněz missionář sobě počíná, znenáhla se vraceli a dychtivě naslouchali slovům jeho. Nedůvěru a nenávist proti missionářům a kněžstvu katolickému vůbec rozsévali a rozněcovali praedikanti, většinou emigranti čeští, kteří tajně do země přicházejíce a bludy svoje mezi lidem rozsévajíce, velikými byli škůdci vlasti své: nepřejíce sobě, by sjednocena konečně ve víře katolické nabyla bývalé síly a slávy, rozjitřovali staré rány dosud nezhojené. Tajná jejich činnost missionářům připravovala v mnohých krajinách veliké nesnáze. Úžasná byla nevědomost obecného lidu tehdejšího ve věcech náboženských, jenž chápal se tím ochotněji bludův od praedikantů rozsévaných a různých pověr. Poučování lidu tudíž missionáři vesměs pokládali za přední svůj úkol, i dosahovali v tom směru značných úspěchů. Poučovali dospělé i dítky všude, kdekoli se k tomu údála příležitost: v kostele, v domech soukromých, ve školách, na návsi i v polích pod širým nebem. K lidu měli se vesměs laskavě, i získávali si z pravidla jeho lásku Snažili se býti zanedbanému lidu vším, pečujíce o veškery jeho potřeby duševní a nezřídka i tělesné. Navštěvovali chudé, jež potěšovali nejen vlídným slovem, nýbrž i almužnou, vcházeli do vězení a žalářův a občerstvovali vězně netoliko duchovní potěchou, nýbrž nezřídka se postarali o polehčení nebo i o úplné prominutí jejich trestu. Nikdy neopomenuli podati stížnost proti pánům, nelidsky-li tito utiskovali svoje poddané, či nestarali-li se patřičně o duševní jejich potřeby. S duchovenstvem světským působili missionáři v úplné shodě, podrobujíce se ochotně a pokorně jeho pokynům a přáním a vystříhajíce se všeho, co by na úkor bylo jeho pravomoci farní, ač neopomíjeli poukazovati na nedostatky a vady, jež leckde byli spozorovali. Povšechný tento nástin činnosti missionářů ve druhé polovici XVII. stol. doložíme v přítomné stati podrobně zprávami čerpanými z listin současných.

Ona část kraje *Kouřimského*, která rozkládá se mezi Vltavou, Kutnou Horou a Prahou, na pohled byla (r. 1672.) různověrství prosta, ač i tu jevily se stopy ukrývajícího se zla. Lid tamější byl ve věcech náboženských nad míru nevědomý, neboť netoliko neznal tajemství víry, nýbrž mnozí tu ani nevěděli, kdo jest Kristus. Tato duševní bída měla původ svůj hlavně v nedostatku pastýřů duchovních; bylť mnohé fary v kraji tom od drahné doby [1]) vůbec bez kněží. I bylo se právem obávati, že by obyvatelé tamější, nejsouce ve víře katolické náležitě vyučováni, snadno se přichytili bludů, kdyby nějaký svůdce mezi ně se vplížil. Ale i tam, kde byli faráři, nezřídka panovala podobná nevědomost náboženská, neboť někteří faráři z nechvalné liknavosti nekázali ve dny sváteční, domnívajíce se, že stačí, když v neděli něco s kazatelny promluví k lidu („si aliquid dicant pro concione“). Odtud také pocházelo, že lid znesvěcoval dny sváteční hrubými pracemi, nenaučiv jich více si vážiti.

Mnohem horší byl stav druhé části kraje Kouřimského, jež sahala až k Mělníku. Byliť tu venkované málo pevni ve víře kato-

[1]) Opuštěné kostely byly v Chotýšanech, Bystřici a Zvěstově.

lické, navštěvováni jsouce od praedikantů („ministellis heterodoxis“), kteří do roka dvakráte nebo třikráte objevovali se ve vinicích mělnických a v blízkých lesích, a tu posluhovali svým tajným souvěrcům hlavně z Mlíkojed, Neratovic a Všestud.

V celém kraji Kouřimském missionáři konali r. 1672. každého dne katechese, k nimž přicházela nejen mládež, ale i dospělí. Shromážděným vykládán byl katechismus a podáván návod, kterak se mají zpovídati, modliti atd. Ke sv. zpovědi a ke stolu Páně přistoupilo 1900 osob, mezi nimiž mnozí vykonali zpověď z celého předešlého života svého a napravili zpovědi svatokrádežné. Pojídání masa ve dnech zapověděných místy obecné bylo příhodnými prostředky zamezeno, a odstraněny byly zvyky a obyčeje kouzelné, pověrečné, nepočestné a p. Navštěvováni byli nemocní, kteří vyzpovídáni a sv. svátostmi zaopatřeni byvše, umírali s velikou svojí útěchou, tak že mnozí vidouce to, projevovali přání, by došli od Boha té milosti, aby zemřeli podobně jsouce k smrti připraveni.

V kraji *Čáslavském* nalézali se r. 1672. ještě mnozí přívrženci náuk Lutherových a Husových, kteří tak houževnatě na nich lpěli, že, jak pravili, pro ně hotovi byli i zemříti. Zvláště vesnice Podolí, patřící k panství Zbislavickému, Semtěš, Záhořany, Sobolusky, Brloh, patřící k panství Žehubickému, Podhořany, Mičov, Třemošnice, Maleč, Kuchel, Bestvín, Vestec, dále vesnice na panství Krchlebském, a konečně vrchy a lesy, které kraj Čáslavský od Chrudimského dělí, byly nejzarytějšími husity naplněny. Ve zmíněných vesnicích konány byly schůzky husitské („conventicula Hussitica“), v nichž přijímáno bylo pod obojí způsobou dvakráte v roce, totiž v neděli bílou a ve druhou neděli po velikonocích. Přisluhovačem byl jakýsi Václav neznámého příjmení z pražských vinic. Schůzky ty vyzradili sami někteří jich účastníci. Missionář praví ve své zprávě o tamějším lidu: „Est populus naturâ suâ, et accedente insuper loci indole, horridus, barbarus, ferox, ad sanguinem fundendum promptus, praesertim si quis potentius de fide cum eo agere velit; habetque nequissimam hanc astutiam, quod catholicum se fingat ac palam profiteatur, intrinsecus autem pertinacissime haeresim sectatur.“ Do Čáslavě od vážil se o výročním trhu přijíti praedikant; rychle však pryč se ustranil, zvěděv o přítomnosti missionářově. V kraji Čáslavském bylo r. 1672. několik kostelův opuštěných, z nichž ve dvou nikdy až do té doby nebyly konány služby Boží po katolicku, totiž v Třeboníně a Michalovicích. Drsné a nevědomé obyvatele tamější missionář sobě naklonil vlídným způsobem a dle možnosti poučil, zmíněné pak kostely od děkana ledečského vyžehnány a za filialní přijaty. Mnohé horské krajiny tohoto kraje neměly duchovních správců. Kdykoliv nastávala doba velikonoční, a faráři naléhali na vykonání velikonoční zpovědi, obyvatelé prchali z jednoho kraje do druhého a tam setrvali, až uplynul čas k velikonoční zpovědi určený. Nejvíce takových lidí bylo ve vsi Dobroníně. Ačkoliv faráři činili sobě seznamy svých farníků, by z nich viděli, zda všichni dostáli přikázání církevnímu přece neodvažovali se důrazněji proti nedbalým vystoupiti, nejsouce s dostatek podporováni mocí světskou. Missionáři naléhali na úředníky panské, by onomu utíkání poddaných vyhýbajících se velikonoční zpovědi učiněna byla přítrž. Z haerese bylo r. 1672. rozhře-

šeno 7 osob. Přečasto byli nevědomí vyučováni katechismu, ačkoliv zprvu, zdráhajíce se vyučování se súčastniti, k tomu musili býti donucováni. Vyzpovídáno bylo 700 osob, z nichž některé z celého života, k smrti připraveno 22 osob.

Lepší byl stav náboženství katolického (r. 1672.) v kraji *Chrudimském*, vyjímajíc jeho končiny hornaté a lesnaté kolem skláren u Hlinska, Heralce a Svratky. Všichni mistři sklářští byli jinověrci, majíce i manželky své víry. Ti o víře katolické nechtěli ani slyšeti, a když s nimi missionáři začali jednati o víře, ihned pomýšleli na útěk za hranice neb jím vyhrožovali. V kraji Chrudimském byly opuštěné kostely v Cholticích a Nabočanech. Na pravou víru obráceny byly 4 osoby; vyzpovídáno 1700 osob. Missionáři rozdávali hojně růžence a podávali lidu návod k uctění P. Marie, odnímali kacířské knihy a kouzelné cedulky, vštěpovali úctu ke svatým a po vzbuzovali k náležitému svěcení svátků zasvěcených, rodičům dávali naučení, kterak by dobře a svatě ve víře katolické vychovávali své dítky, konečně pak odstraněno požívání masa ve dny zapověděné. Missionáři shledali, že mnozí kollatoři užívají bezprávně polností a statků chrámových; že někteří faráři pečují netoliko o výživu svoji vlastní, nýbrž i o výživu svých rodičův a příbuzných, pročež že více, než slušno jest, vymáhají od kollatorů, čímž se stává, že povstávají různice, které blahu duší velice škodí; dále že poddaní některých pánů po celý rok do kostela jíti nemohou, poněvadž je páni po celý týden tou měrou zaměstnávají, že kromě neděle nemají, kdy by se postarali o vlastní své záležitosti („ut extra tempus sacrae diei Dominicae non habeant, quo rationes ineant contribulationum suarum; adeoque Dominico tempore abutuntur“). Shledali dále, že se tisknou mnohé kalendáře beze jmen svatých, čímž se stává, že lid svátků svatých pranic sobě neváží. „Má-li postaráno býti o blaho duší,“ praví missionář na konci své zprávy, „jest o to pečovati, by mládež dobře byla vychovávána, a by byly odstraněny zlé zvyky, jako jest na př. pojídání masa ve dnech zapověděných, a konečně u nejedněch aby vypleněna byla touha po kalichu.

Ve kraji *Slanském* postrádalo r. 1672. panství *Beřkovické* vůbec farářův, ač mělo dva kostely: v *Černoušku*, kde byl i farní dům, a v *Kostomlatech*; ježto však tyto kostely ani jako filialka žádnému faráři přikázány nebyly, nikdy se v nich nekonaly služby Boží Missionáři pracovali tudíž, pokud jim bylo možno, na povznesení náboženského života, valnou část svého úspěchu vděčně přičítajíce tamějšímu purkrabímu, který s neobyčejnou horlivostí podporoval snahy jejich. Vyzpovídáno bylo na tomto panství 322 osob, které vesměs až na malé výjimky po několik let nebyly u zpovědi. Bludů Lutherových odpřísáhlo se 21 osob, z nichž mnohé v letech předešlých v sousedních lesích byli nasycováni večeří haeretickou. Přetěžká byla nesnáz, že při velikém nedostatku kuratního kněžstva mnozí umírali Bohem snad nesmířeni; byl tedy věřícím dáván návod, kterak uzovati dokonalou lítost, by ji po případě vzbuditi dovedli v hoce smrti. Někteří farářové zaopatřovali toliko tehdy, bylo-li jim ře zaplaceno; našli se i takoví, kteří 3 imperialy žádali za tento tek lásky. Což když velice za těžko přicházelo lidem méně záným, mnozí umírali ubozí nejsouce náležitě připraveni na cestu

do věčnosti. Missionáři odstraňovali také souložnictví buď zákonitým sezdáním, anebo rozloučením pro neprominutelné kanonické překážky. Dále byli navštěvováni nemocní, zarmoucení laskavou potěchou osvěžováni, chybující domluvou a spasitelným napomínáním na pravou cestu přiváděni, a nejeden zoufalec byl vysvobozen z nebezpečí sebevraždy. Značný nešvar panoval od delší doby v Černoušku, kdež zádušníci neskládali žádných účtův z kostelního jmění; nešvar ten missionář odstranil a učinil opatření, by účty skládány byly purkrabímu, dokud by jinak ustanoveno nebylo. V této části kraje Slanského byl lid vůbec velice nevzdělán z nedostatku stálého kněze, jenž by je náboženství vyučoval. Čím pak méně krajina tato měla farářů, tím svobodněji se do ní vluzovali jinověrci; i bylo známo, že protestantský praedikant přicházel tajným nekatolíkům posluhovat večeří o svatodušních svátcích a v době žní; bohoslužby ty konány byly v lese zvaném *Vlčín*, a nejvíce jich se účastnili obyvatelé vesnice *Lipkovic*. Ve *Vlňovsi* vyzpovídáno osob 103, v *Lužci* 116.

V kraji *Boleslavském* v území *Fridlandském* missionáři musili (r. 1672.) zápasiti s velikými nesnázemi. Vesnice Iserhäuser a Bunzendorf byly většinou nekatolické. Práce missionářská byla tu tím nesnadnější, poněvadž obyvatelé tamější měli zcela na blízku v sousední Lužici jinověrné přisluhovače, učitele to bludů velmi horlivé. Do Lužice prchali odtud hojně zatvrzelí jinověrci. Ježto pak snadnost útěku svých poddaných znali úředníci panští, velice byli vlažní v propůjčování autority své ke snahám missionářů, by úbytkem poddaných neutrpěl jejich časný prospěch. Ve vesnici Bollensdorfě nedaleko Fridlandu, kdež byla téměř polovice obyvatelů nekatolická, missionáři pracovali s nevalným prospěchem pro houževnatý odpor tamního rychtáře nekatolíka tak zatvrzelého, že ani rozkazu vrchního, by dal dítky své v katolickém náboženství vyučiti, neuposlechl; jiní pak řídili se jeho příkladem. Z kacířství bylo rozhřešeno 27 osob, vyzpovídáno 2330 osob, které dříve řádně byly poučeny o podstatných částkách sv. zpovědi.

Zajímavo jest ustanovení arcibiskupa Jana Bedřicha hr. Valdštejna ze dne 27. ledna 1674. ve příčině missionářů v kraji *Slanském*. Tu měli missionáři na mnohých místech mimo jiné také připraviti vše ke znovuzřízení far. „1. Pro kraj Slanský žádáni buďtež 4 missionáři, kteří by po celý čas velikonoční na vykázaných sobě místech meškali s plnou pravomocí farní. Missionáři tito povinni budou opatrně vyzvídati, co ode dávna ke kostelu nebo faře patřilo, jako: desátky, pole, louky. lesy, potoky, rybníky, t. zv. železné krávy a p, a vše to do kostelních register pečlivě zaznamenávati. Neboť, ačkoliv páni kommissaři k tomu zřízení pečují o vypátrání těchto věcí, přece nebude zbytečno toto opětné pátrání, jehož výsledky mohou býti se zápisy pánů kommisařů srovnány; nadto missionáři, déle na jednom a témž místě meškajíce, o všem tom lepšího a snazšího budou moci nabýti poučení. 2. Budou missionáři o to péči míti, by kostely potřebnými paramenty byly opatřeny, opraveny a v př slušnou ozdobnost navráceny. Taktéž učiňtež disposice v příči důchodů zádušních. Kostelníci buďtež bráni netoliko z onoho míst v němž jest kostel, nýbrž i z jiných míst přifařených, byť k jiném panství náležely, by tím zamezeno bylo, aby oni kostelníci z míst

kde kostel jest, buď z bázně před pánem nebo z jiné příčiny nezamlčovali důchody zádušní, anebo s penězi nebo důchody kostelními po své nebo pána svého libosti nenakládali. Co se týče polí farských, budou moci rolníkům býti pronajímána, pronájem však budiž pečlivě zaznamenán, by nebyl pozemek pronajatý zcizen nebo zaměněn. 3 Missionáři obdrží patenty také od královských místodržících, v nichž výslovně bude nařízeno vrchním, by missionářům ve všem, co přísluší jak k jejich poslání, by pracovali o spáse duší poddaných, tak i k potřebné jejich výživě, byli nápomocni. V týchž patentech bude poručeno hejtmanům krajským, by rovněž missionáře podporovali ve vykonávání všeho, co k svatému jejich dílu náleží, jakož i, aby starali se o to, by v příhodných místech co nejdříve fara a škola byly vystavěny nebo opraveny, tak aby po skončení missií všude řádný farář mohl na faru býti dosazen. Jestliže by kollator nebyl ochoten přispívati na opravu kostela a na obstarání věcí potřebných, jakož i na budovu farní a školní, připomeňtež mu missionáři, že po tolik let desátky chrámu a faře náležející buď skutečně přijímal, nebo za poddanými nechával; odtud tedy aby potřebný náklad vedl. Ba že sám kollator mocí rozkazů Jeho Veličenstva povinen jest z vlastního sáčku na věci ty přispívati. To vše nechať missionáři připomenou takovému kollatoru způsobem co možná opatrným. 4. Nechať missionáři tam, kde není příhodno katechismus odpoledne odbývati, konají jej bezprostředně po ranním kázání, toto přiměřeně zkrátíce. Shromažďujtež mládež, by v plném počtu do kostela chodila, a u dveří chrámových stavtež kostelníka, by zabraňoval lidem odcházeti chtějícím. Bude-li missionáři libo ve dnech všedních docházeti do jednotlivých vesnic a tu mládež poučovati, to ponechává se jejich horlivosti a pilnosti. 5. Cedulky vyzpovídaných a seznam těch, kteří zpověď nevykonali, nechať missionáři doručí vikáři. 6. Před odchodem svým missionáři informujtež nástupce své náležitě, a po odchodu svém podejtež zevrubnou zprávu o výsledku celé missie svému představenému, který ji Nám (t. j. arcibiskupovi) doručí. Jestliže by se v čas jejich pobytu na místě vykázaném naskytlo něco, co by Nám nebo konsistoři Naší bez prodlení oznámeno býti mělo, na př. jestliže by hejtmani krajští nebyli ochotni pomocí svou přispívati, v takových případech bertež k Nám missionáři důvěrné útočiště, bychom v čas u vlády mohli potřebné kroky učiniti. 7. Co se týče výživy, missionáři budou z počátku dostávati určitý plat od svého představeného, dokud příjmy fary, kterou spravovati budou, k tomu nepostačí. V příčině vybírání štoly dá se missionářům poučení, co by žádati měli. Jestliže by něco sleviti chtěli z útrpnosti, nechať vždy výslovně připomenou, že to ze soucitu slevují, by nemohli farníci později řádnému faráři svému říkati, že dříve tolik nedávali. K výživě budou z důchodů farských missionářům vykázány desátky roku předchozího, tak aby obilí prodali a peníze stržené k výživě své obrátiti mohli, rovněž i tak zv. letníky, jež mohou sobě po případě i v penězích od farníků v době a způsobem obvyklým vybírati. Páni kommissaři na visitaci své roku předešlého napomínali kollatory všude, by zatím o dostatečné důchody kostela a fary se starali, a pak že postaráno bude i o faráře. Jestliže by kollatorové kladli nějaké obtíže, ihned se missionáři ku krajským hejtmanům obraťtež a brzké

vyhledávejtež u nich pomoci. Pakliže by napomenutí krajských hejtmanů nic nezpomohlo, oznamtež to bez prodlení Nám, abychom mohli vyhledávati příslušné nápravy.“

Na rozsáhlých panstvích Václava Eusebia Lobkovice bylo ještě na sklonku XVII. století hojně nekatolíků. R. 1674. nalezeno bylo v jediném kraji *Slanském* více než 450 poddaných Lobkovických, ve víře podezřelých nebo zjevně haeretických. Farář *vlňoveský* podal konsistoři r. 1673. seznam 491 osob a r. 1674. 360 osob, které nevykonaly velikonoční zpovědi. Missionář *Adam Klement* učinil soupis 1016 poddaných Lobkovických, kteří byli podezřelí u víře a podal jej hraběti *Lažanskému*, jenž ujal se té věci velmi horlivě, tak že všichni v seznamu onom uvedení Lobkovičtí poddaní v různých farnostech ještě téhož roku (1674.) vykonali zpověď, když bylo některým zatvrzelým pohroženo tresty, a někteří i skutečným vězením ztrestáni. Vidouce to jinověrci na jiných panstvích, že poddaní knížete Lobkovice přísně přidržováni jsou k plnění povinností katolických, následovali jejich příkladu zejména poddaní hraběte z *Rothalu*, tak že toho roku navrátilo se do lůna katolické církve v jediném kraji Slanském na 600 osob, a tolikéž asi v kraji Vltavském, [1]) neboť i tam provedena byla reformace Lobkovických poddaných. Missionář Adam Klement odebral se pak (24. ledna 1675.) z Černoušku do Roudnice k P. quardianovi kapucínskému, jenž byl důvěrníkem knížete z Lobkovic, a požádal jej, aby na knížete vlivem svým působil ve prospěch katolické reformace mezi poddanými Lobkovickými.

Roku 1675. byla konečně obsazena fara *černoušecká* farářem; ujalť se „po přijatém kněžství z pouhé křesťanské lásky tohoto místa téměř opuštěného, an se pamětníka nenachází, by tam kdy od mnoha časů farář jaký byl“, rodilý Plzeňan Václav Josef *Wirtz*.

Farář *vlňoveský*, kněz řádný a horlivý, jenž ze všech sil pracoval o reformaci svých osadníků, byl od jinověrců jmín hlavním původcem reformace jim ovšem nemilé, i byl by se málem stal obětí své horlivosti pastýřské. Neboť praedikant v oné končině se zdržující s deseti soudruhy číhal naň v lese při cestě, kudy obyčejně brával se do kostela bechlínského, maje v úmyslu jej přepadnouti a zabiti. Ale toho dne farář vlňoveský zvláštním řízením Božím šel do Bechlína jinou cestou, než míval v obyčeji. O nastrojeném úkladu učinil vyznání sám jeden z nešlechetníků, jenž na otázku farářovu: „Co by jemu byli učinili, kdyby jim do rukou byl padl,“ odvětil: „To, co nám praedikant poručil: kůži bychom z Vás byli sedřeli, neboť tak jsme byli tehdáž rozhodnuti.“ Praedikant i jeden žák jeho byli chyceni a do Prahy odvezeni.

V krajích Vltavském, Podbrdském a Bechyňském, v končinách u Vltavy ležících, plavci po řece se plavící udržovali spojení s jinověrci. Zdržoval se tu mnohá léta praedikant *Šimon Spinka*, jehož činnost dle svědectví missionářů byla velice zhoubná.

Z kněží jesuitských třetí probace („patres tertiae probationis“ nebo zkrátka „patres tertiarii“) vysláni byli r. 1677. čtyři kněží od arcibiskupa, by v různých krajinách českých svobodně působili. Jeden

[1]) Z kraje Vltavského měl P. Klement poznamenáno 194 poddaných Lobkovických ve víře podezřelých.

z nich v kraji *Podbrdském* zvláště ve vsi *Tmáni*, kde po 42 léta nebylo faráře, déle prodlel, pečuje horlivě o duchovní potřeby tamějšího lidu. Jiný kněz pracoval v kraji *Plzeňském*, třetí v *Kouřimském*, kdež vyzpovídal 1184 osob a získal sobě lásku dítek, které se ho z počátku děsily („parvuli in montanis nostros ante ut spectra subterfugientes, praemiolis allecti, horrorem in amorem mutârunt, quem etiam abeunte nostro lacrymis detestati sunt“). Rozsáhlé území *Slanské* poskytlo missionáři sem vyslanému široké působiště, zvláště ve *Zvoleňovsi* na panství vévody Sasko-Lauenburského, kamž pro skrovnost beneficia nebylo možno na stálo dosaditi faráře. Odtud pocházel žalostný stav náboženský tamějšího obyvatelstva. Mnozí umírali nezaopatřeni, poněvadž bylo nutno posílati pro kněze na míli cesty daleko. Missionář přišel sem právě v době, kdy ve třech vesnicích řádily peteče i jal se bez prodlení dnem i nocí s hrdinnou láskou pomocí přispívati nemocným: zpovídal je, potěšoval, k blažené smrti připravoval a i léky shledával a vlastní rukou nemocným podával, čímž sobě u obyvatelstva tamějšího získal velikou vážnost a lásku. K naléhání missionářovu správa panství zlepšila důchody farní tak, že bylo možno stálého faráře tam ustanoviti.

Roku 1678, v době velikonoční, působilo osm jesuitů třetí probace v rozličných krajích českých. Dva pracovali v Habelschwerdě, a dva v Polné a v okolních farnostech. V kraji *Loketském* missionáři ztěžována byla práce odporem majitelů panství tak, že se i konsistoři vidělo, by missionář ulevil na čas ve své horlivosti. V kraji *Mladoboleslavském* blízkost Lužice zatvrzovala jinověrce. Když ve vesnici *Wisa* řečené, na panství Fridlandském, missionář dítky haeretiků vyučovati se jal ve víře katolické, přišel sem úředník panský s rozkazem, by po dostatečném poučení i rodiče pod těžkým trestem k víře katolické přistoupili; tito vyžádali sobě, by po několik dní byli vyučováni, avšak ještě téže noci, vzavše sebou vše, co nejlepšího měli, prchli do Lužice. Aby snad tento útěk, zatvrzelostí způsobený, nebyl přičítán neprozřetelné a nemístné horlivosti missionářově, majitel panství dosvědčil sám vlastnoručním podpisem svým, že missionář v horlivosti nikterak míry nepřekročil nýbrž že vše opatrně konal, což potvrdil i děkan fridlandský zvláštním listem, jakož i faráři železnobrodský a semilský. Po odchodu missionářově vrátili se někteří uprchlíci zpět. V *Plzni* shledáni byli téhož roku toliko čtyři z haerese podezřelí. Nejnebezpečnější z nich, který jiné bludným věcem učil, kommissaři, od plzeňského arciděkana a vikáře k tomu zřízenými, byl v noci překvapen a k vydání knih haeretických, z nichž nauky své čerpal, donucen. Pak na doléhání missionářovo před arciděkanem výroky své, víře se příčící, odvolal. Poněvadž však způsobil veliké pohoršení dřívějšími svými bludy, bylo jemu uloženo, by veřejně složil vyznání víry, čehož však jako potupy se obával, i opustiv manželku a majetek svůj, prchl. Když však k přímluvě missionářově ustanoveno bylo, by vyznání víry nebylo veřejné, vrátil se opět a polepšil se úplně. Působení missionářovo potkávalo se s plným uznáním u kleru kuratního, jak patrno jest z listu Josefa *Heintze*, faráře königswartského, v němž mimo jiné čteme: „Laudes et Deo gratias ago immortales (quas certe universum mundum debere judico) Divinae bonitati, quae tam benigne per

sacram Societatem Jesu nobis de aeterna providit salute, gratias Sancto Patri Ignatio, gratias V. Societati, gratias item Adm. Rae. Paternitati Vae. tam excellenter Divinae bonitati cooperantibus ... Laudo et quo possum modo debito recommendo Ri P. Missionarii zelum, aptitudinem, industriam impegerrimam in exequendo sibi iniuncto munere, quod fecit in parochia mea quatriduo, tam ostiatim, tam in ecclesia catechisando, concionando, et me inutilem Sacerdotem, uti et plebem meam ad gustum spiritualem et solatium conversatione sua aedificando. Gratulor denique mihi et ovibus Christi meae curae commissis, de tam fortunata nobis missione habita, quam confido fructum peperisse bonum, et magis deinceps adhuc me et meis recolentibus parituram.“ Missionáři v kraji *Podbrdském* a *Rakovnickém* působícímu nemalou obtíž činily neschůdné cesty a hory, které obojí kraj spojují a dělí. Nejdříve pobyl nějaký čas v *Suchomastech*, kdež po dlouhý čas nebylo faráře. Obyvatelé nad míru se z toho radovali, že o svátcích velikonočních u nich konány byly služby Boží, jichž jindy po celý rok postrádati musili. Missionář způsobil u majitelky panství, že postarala se tomuto po spáse dychtícímu lidu o stálého faráře. Odtud odešel missionář do *Rakovníka*, kdež jej městská rada jménem královského města přivítala, prosíc, by pokračoval tu v díle apoštolském, jež byl jiný missionář před dvěma lety započal, a by sám vedl processí, jež konati sobě umínili na sv. Horu. Pouť tato tak se zdařila, že účastníci navrátivše se do kostela rakovnického, radostné slzy prolévali. K svaté zpovědi přistoupilo celkem 1070 osob.

Roku 1680. povoláno bylo od dvorské kanceláře osm missionářů k působení po Čechách. Práci jejich znesnadňovalo povstání selské a mor v zemi řádící. Avšak missionáři nelekali se nebezpečí hrozícího, nýbrž zmužile a obětavě nemocným sloužili dnem i nocí: navštěvovali chatrče chudiny, žaláře a nemocnice, připravujíce umírající k smrti a nemocným poskytujíce i léků. Neúnavně konali katechese v domech, na návsích, na cestách veřejných, v polích u křížů a Božích muk. Nezřídka konali i katechese slavnější, k nimž voděny dítky v pěkném pořádku za zvučného zpěvu. Ve *Skutečské* farnosti nebylo dítka, které by nebylo naučeno řádně dělati kříž, čehož mnozí starci neuměli. Ve škole zaveden byl obyčej modliti se před vyučováním i po něm „Zdrávas Maria“. Kratičký katechismus, jejž mnozí umějí již z paměti, rozdán skrze rychtáře po vesnicích, by v týdenních shromážděních byl předčítán. Na *Rychemburce* sám purkrabí účastnil se horlivě katechesí, dávaje tak dobrý příklad poddaným. Velikonoční zpověď byla na mnohých místech, jmenovitě ve *Skutči* tak bedlivě vykonána, že po ukončení doby velikonoční nebyl nalezen ani jediný, kdo by povinnosti té nedostál. V *Pusté Kamenici*, kde v dřívějších letech mnozí byli nedbalí a zatvrzelí, toho roku všichni vykonali řádně zpověď velikonoční. V kraji *Slanském* dvě ženy, Anna, manželka Martina Srba z Černochova na farnosti Perucké a Marie Dědinová z Kostomlat ve farnosti Černoušecké po mnohých vytáčkách a po opětovaném útěku konečně přece složi veřejné vyznání víry. Někteří zatvrzele toužili po husitském kalich nejzatvrzelejší v té věci byla stařena sedmdesátiletá v *Hrachovišt* u *Kamýka*, která missionáři vytýkala: „Vy, kněží, jste nás pros

oklamali, zbavujíce nás toho, co nám Kristus zanechal,“ a vypravovala, jakých slastí zakusila přijímajíc z kalicha. Konečně však přece po nemalé námaze missionářově dala se o věci té lépe poučiti. Kolem *Karlových Varů* potuloval se podvodník ze Svinibrodu přišlý, který prohlašoval, že poslán jest od Otce světel, od něhož jako druhý Mojžíš dvě desky obdržel, jež s sebou nosil a z nichž prostému lidu věci prapodivné předčítal; mezi jiným toho se odvážil, že u přítomnosti missionářově pravil, že císař z dopuštění Božího tak dlouho s místa na místo před morem bude musiti prchati, dokud neustane nevinné stádce (mínil tím nekatolíky) pronásledovati, a že nadešel čas, v němž brány církve otevrou se hlasatelům pátého evangelia, kteří zákon Kristův od pověr papežských očistí. Aby rozsévání takovýchto bludů učiněna byla v zárodku přítrž, vlákal missionář podvodníka pod jakousi záminkou na faru, a odňal mu ony desky, mnoho lístků a kacířský katechismus. Podvodník tím nikterak nebyl zastrašen, nýbrž vztekem soptil a na hlavu missionářovu blesky s nebe svolával. Při této příležitosti žádal missionář o to, by haeretikům, kteří pod záminkou léčení do lázní přicházejí, vymezen byl určitý čas, do kterého buď musí lázně opustiti, nebo blud svůj odložiti. V kraji *Vltavském* rozšiřoval kramář jakýsi mezi lid veliké listy s výkladem snů; když byl missionář jeden takový list spatřil přibitý na zdi v hospodě, strhl jej a nahradil tištěným „Naučením křesťanského člověka“, kramáře pak přísně napomenul, by podobné zboží mezi lidem již nerozšiřoval.

V *horách Krkonošských* předsevzata byla r. 1679. missie z rozkazu biskupa králové-hradeckého Jana Frant. Krišt. barona z Talmberka za obzvláštní podpory Anny Františky ovdovělé Harantovny, roz. hrab. Schönfeldovy, od P. *Kašpara Diriga* S. J. Bylať tu směsice všech možných sekt a vyznání, zvláště od té doby, kdy sem přicházeli odjinud jich přívrženci, nejsouce jinde trpěni a domnívajíce se, že zde budou v bezpečí, mohouce snadno v čas potřeby utéci se do blízkých lesů. Byl sic asi roku 1650. učiněn pokus, by v *Rochlici* bylo obnoveno katolické náboženství, i byl tam v den sv. Štěpána odeslán oddíl jízdy, který z nenadání vesnici tu obsadil, avšak většině obyvatelů podařilo se uprchnouti. Toliko nepatrná část mládeže, která tu zůstala, byla přinucena přijmouti víru katolickou, ježto však nebylo tu katolického kněze, který by nově obrácené ve víře utvrzoval, vrátili se zase k bývalým bludům. Po dvanácte let vesnice tato postrádala pravidelných bohoslužeb a katechesí; toliko nanejvýše dvakrát do roka přicházel sem kněz katolický, zatím co praedikant protestantský jednak v kostele, jednak v domě poblíž kostela vykonával bohoslužby své, aniž by o tom byla vrchnost zvěděla. R. 1662. obrátil tu sice P. Jan *Ecker* po půlleté práci 300 osob, když však zase odešel, a žádného kněze katolického tu nebylo, praedikanti protestantští měli tu opět volné pole, a katolíci sotva obrácení odpadli zase k protestantismu. Nemálo uškodil zde také jeden prostomyslný kněz katolický, který sice v dobrém úmyslu, avšak neprozřetelně, chtěje Rochlické získati, s kazatelny pravil: „Já nikoho nechci nutiti, zůstaň každý, čím jest.“ Výrok tento zavdal vítaný prostředek k většímu zatvrzení tamějších obyvatelů; neboť praedikanti říkali: „Vždyť sám kněz a kazatel katolický s kazatelny

veřejně doznává, že nebloudíte, an s místa, odkud povinen jest hlásati slovo a pravdu Boží, učí a tomu chce, aby každý ve své víře setrval.“ Od té doby veškery další pokusy o obrácení potkávaly se s nezdarem. Rochličtí snažili se státi se svobodnými a vykoupiti se z poddanství; za tím účelem počali bez dovolení vrchnosti, Anny Františky vdovy Harantovy, v Jilemnici sídlící, dolovati a rozličnými podvodnými úskoky obdrželi od nejvyššího mincmistra k tomu dovolení. Dolování nemělo žádného výsledku; to však Rochlickým nevadilo: koupili rudu odjinud a předložili ji úřadu mincmistrovskému, jako výsledek svého dolování Někteří však chtěli zůstati věrnými své vrchnosti, a tak v obci povstaly dvě strany příkře proti sobě stojící. Za takových poměrů bylo postavení P. Diriga ovšem nad míru nesnadné. Nicméně počínaje sobě způsobem nanejvýš opatrným, missionář připravoval znenáhla aspoň půdu náboženství katolickému. Zatím byli ti, kteří bezprávným způsobem o svobodu se pokoušeli, vsazeni do vězení, a ti, kteří byli usvědčeni, že podvedli mincmistrovský úřad, byli v Kutné Hoře do žaláře uvrženi. To zastrašilo ostatní spoluvinníky do té míry, že veškera Rochlice po několik týdnů byla v neustálém nepokoji a rozruchu, a ti, kdož se trestu obávali, opodál města se potulovali. Missionář, znamenaje, že se mu zde naskytuje příležitost získati sobě lásky strachem a obavami naplněných, ze všech sil je potěšoval, za ně se u vrchnosti přimlouval, žádaje hraběnku, by jim, budou-li ji na kolenou za odpuštění prositi, prominula aspoň trest vězení a je v počet věrných poddaných přijala. Hraběnka to slíbila tím spíše, poněvadž návrat rozprchlých byl by na prospěch panství, kdežto útěkem jejich by utrpěla značnou škodu. Když byl missionář dosáhl od hraběnky žádaného slibu, snažil se, by rozprchlé přiměl k návratu. Bylo nesnadno přemluviti je k tomu, by se vrátili. Neboť, ačkoliv nepochybovali o tom, že missionář jim vyprosil, by nebyli vězením trestáni, jestliže na kolenou za prominutí zpronevěry své prositi budou a povinnou poddanost a poslušenství přislíbí, přece se obávali, že budou pro kacířství své vězením pokutováni. Teprve když je missionář ujistil, že není biřicem, by je do vězení vodil, a že v Jilemnici nebude ani zmínky o náboženství, odhodlalo se dvacet osob s missionářem jíti do Jilemnice prosit hraběnky za odpuštění. Missionář se za ně, pokorně klečící, vřele přimlouval. Hraběnka přijala poddané své s velikou laskavostí, což naplnilo je radostí velikou: ubírali se domů radostně, zpívajíce zbožné písně, i ustanovili se na tom, ač ještě posud byli haeretiky, že postaví na vrcholu hory, odkud jest Rochlici viděti, kříž s obrazem Ukřižovaného, přišedše pak do vsi, následovali missionáře do kostela a byli tu přítomni mši sv., mnozí z nich ve svém životě poprvé. Po té missionáři vzdavše vroucí díky, vrátili se domů. Tím způsobem získal sobě jejich přízeň a lásku Tu již i ostatní, kteří posud nedůvěřivě skrývali se kolem města po lesích, snadno dali se od missionáře k návratu a k odprošení přemluviti; i jim bylo odpuštěno. Nikdy nebylo vhodnější příležitosti ku katolické reformaci v Rochlici, i prosil P. Dirig hraběnku, by vlivem svým jemu při tom byla nápomocna. Hraběnka přišla do Rochlice, a přijavši od poddaných svých slib věrnosti, nařídila jim, by všichni na důkaz upřímnosti svého slibu vykonali po katolicku zpověď a přistoupili

k stolu Páně. I uposlechli všichni, ač někteří, a zejména ženy, po nemalém zdráhání. Hraběnka sama připravovala ženy tyto s velikou trpělivostí a obětavou láskou ke zpovědi. Pateru Dirigovi pomáhal v obtížném zpovídání nově obrácených Mikuláš *Milotzký*, administrator in spiritualibus v Jilemnici, muž velice vzdělaný a svatým zápalem pro věc katolickou planoucí. Vidouc úspěch reformace v Rochlici, umínila sobě hraběnka, že i v českých vsích na panství svém, *Jablonci* a *Bratrově*, ji provede. Zde ujali se úkolu apoštolského zmíněný již administrator jilemnický M. Milotzký a P. *Jan Divišovský* S. J. z kolleje Jičínské a vykonali jej s úspěchem úplným. V Rochlici nebyla ovšem missionářská práce skončena; bylo nutno nově obrácené ve víře poučovati, utvrzovati a předsudky proti katolictví tu hluboce zakořeněné vypleňovati. Té práci věnoval se P. *Dirig* se vší horlivostí a pílí; hledě i jinak stádci sobě svěřenému prokazovati platné služby. Podařilo se mu, že Rochličtí nedali svésti se k účastenství při selských bouřích tehdejších, nýbrž k radě jeho podali žádosti a stížnosti vrchnosti své písemně, a Dirig neopomenul se přimluviti, by spravedlivým žádostem jejich bylo vyhověno. Přimluvil se i za ty, kteří pro podvedení úřadu horního a pro vzpouru drženi byli dosud ve vězení, prosil i biskupa královéhradeckého, by byl v té věci přímluvčím.

Také *vinice kolem Prahy* se rozkládající vyžadovaly obzvláštní péče pastýřské: bývalyť od nějakého času osamělé domky vinařské a rozsáhlé vinice po návrších a údolích se táhnoucí vítaným útulkem jinověrcům a praedikantům. Práce missionářské chopili se tu horlivě členové kolleje Klementinské. Každou neděli po vesnicích a vinicích poblíž Prahy vyučovali lid katechismu; z pravidla bývalo 44 členů kolleje tímto skutkem křesťanské lásky zaměstnáno. Do vinic docházeli i ve dnech všedních. Jejich neúnavným přičiněním naučeni byli vinaři konati řádně sv. zpověď, vážiti si svátosti oltářní a milovati zbožnost a počestnost, vzbuzovati dobrý úmysl před počátím denní práce; jejich horlivostí byly rozplašeny tajné schůzky bludařův, odnímány bludné knihy, konečně pak zamezeno, by do vinic nepřicházeli ze Saska praedikanti, kteří bývali příčinou, že mnozí v katolické víře posud neutvrzení zanedbávali velikonoční zpověď a přistupovali raději k haeretickému stolu, jímž přisluhovali zmínění praedikanti. Pro vinaře zřízena byla zvláštní družina Marianská pod titulem Panny Marie u Jesliček a sv. Isidora; k družině této každého roku přistupovalo hojně vinařů, kteří nalézajíce v družině hojného poučení a dobrého návodu, utěšeně prospívali ve spořádaném životě křesťanském. Vděčné zmínky zasluhuje hrdinná obětavost missionářů, kteří z křesťanské lásky jali se r. 1680. obsluhovati morem nemocné ve vinicích pražských, při čemž mnozí z nich sami morem se nakazili a zemřeli.

Roku 1682. a 1683. bylo v době velikonoční na missie posláno z domu třetí probace v Telči na náklad zemský 5 kněží, a k žásti jednotlivých farářů 10 kněží. V kraji *Pracheňském* působil 1685. jakožto missionář P. *Jan Cardelius* S. J. Pobyl nejdříve jaký čas v Netolicích a Prachaticích a posléze ve *Vlachově Březí Břeclavicích* po celé dva měsíce, poněvadž tam četné obyvatelstvo strádalo svého duchovního správce. Vyzpovídal 2356 osob. Nalezl

mnohé, i věku pokročilejšího, kteří neuměli ani kříž udělati, aniž věděli, co k spasení věděti jest potřebno. Mnohým musil vštípiti, kterak správně po způsobu církve modliti se mají, pomíjejíce zbytečných přídavků od bludařů do modliteb vložených. Mnohé napomenul, by pověr zanechali. Zvláště tři ženy, hlavní různých pověr učitelky, přivedl k nápravě. Jiná žena, Němkyně, ve zlém jsouc zatvrzelá, vše popřela, ačkoliv pro pomoc, kterou pověrečnými prostředky svými prokazovala lidu v různých potřebách, tak byla pověstná, že ji lid po celém okolí Prachatickém nenazýval jinak leč „Německý Pán Bůh". Missionář ji laskavě a důrazně napomenul a poučil ji, že takové pověry jsou zakázány a velice škodlivy. Mezi rozšiřovateli pověr byl také jakýsi *Jan Duha* z Prachatic, který bouře zažehnával. Missionář způsobil, že Duha uvržen byl na několik dní do vězení, a napomenul lid veřejně i soukromí, by k podobným podvodníkům se neutíkal. Jan Duha však, propuštěn byv z vězení, neustal v počínání svém, maje z toho výživu. Ostatně bylo podobných zaklínačův i v jiných krajích dosti. Missionář ve své zprávě podotýká, že takoví lidé neustanou dříve, dokud světskou mocí nebudou skroceni; prostý lid že by snadno odvykl pověrečným prostředkům, kdyby každému, kdo by byl přistižen, že jich užívá, uložena byla peněžitá pokuta ve prospěch chrámu. P. Cardelius v kázáních i v katechesích svých dával lidu návod, kterak se zpovídati mají, ba kdykoliv se sešlo více lidí, by vykonali zpověď velikonoční, neopomenul nikdy učiniti k nim dříve promluvu o sv. zpovědi. Poučoval lid obšírně a pochopitelně, kterak vzbuzovati mají lítost a rozdával hojně tištěnou formuli příslušnou. O slušný pohřeb chudých postaral se nejednou na vlastní své útraty, jakož vůbec nuzné a nemocné potěšoval vlídnými slovy a dle potřeby i almužnou. Horlivě mezi lidem rozšiřoval ctění svatých, k tomu účelu rozdav veliké množství růžencův, obrázkův, tištěných modliteb, zrn sv. Johanny, by tím způsobem vypleněny byly rozličné pověrečné prostředky. Lidem čtení znalým daroval katechismy, by dítky vyučovali náukam k spasení potřebným. Osoby, které dříve vedly život pohoršlivý, napomenutím missionářovým byly přivedeny k nápravě. V týdnu velikonočním missionář vystrojil pěkný Boží hrob a konal také obvyklá processí ve dnech prosebných a o Božím těle. V Břeclavi mezi jinými kommunikanty také chlapec dvanáctiletý přistoupil ku stolu Páně, kterýž, ačkoliv dříve o nejsvětější svátosti dobře byl poučen, tělo Páně z úst rukou zase vyňal; missionář, v čas to zpozorovav, odňal mu sv. hostii. Chlapec ten přiznal se, že jej pastucha břeclavský jménem Václav, u něhož za pasáka sloužil, k tomu navedl, by mu přinesl sv. hostii. Zmíněný pastucha jakož i chlapec uvrženi byli sice do vězení, poněvadž však svědectví chlapcovo bylo nedostatečné, a pastucha popíral, co naň chlapec udal, oba byli opět na svobodu propuštěni. Jinak v kraji *Pracheňském* toho roku nebyl postižen žádný haeretik, ba ani ve knihách, jež missionář prohlédl, nebylo nalezeno nic závadného. Na konci své zprávy chválí missionář tamější obyvatelstvo i kněžstvo slovy: „Affectum singularem non modo incolae, sed et Domini Curati ad messem copiosam ultra invitantes ostenderunt, atque imprimis Adm. Rdus. D. Vicarius Prachaticensis, vir famae integerrimae et in vicinia multum ab omnibus dilaudatus."

V kraji *Čáslavském* ve vikariatě *Ledečském* konal r. 1685. missii P. František *Doudlebský* S. J. od 1. března do 2. června. Navštívil Ledeč čtyřikráte, Německý Brod, Polnou, Přibyslav, Chotěboř, Lipnici, Kralovice Horní i Dolní dvakráte, třikráte Zruč, kdež po dva týdny setrval, poněvadž tam nebylo duchovního správce, Hamr (Vlaštějovice) čtyřikrát, Zbraslavice (tamější duchovní nechtěl dovoliti missionáři, by lid zpovídal, ač v seznamu, jejž předešlého roku poslal, konsistoři zaznamenal 11 osob, které velikonoční zpověď nevykonaly), Zahrádku, Borov, Krucenburk, Smrdov, Světlou, Hněvkovice, Libice a Pertoltice dvakráte, rovněž dvakráte Soutice (kdež několik dní se zdržel; nebylot tu kněze, a mnoho nemocných musilo býti zaopatřeno) a j. Navštívil také několik mlýnů a pět železáren o samotě stojících. Všude měl kázání k přečetným posluchačům po slově Božím dychtícím, každodenně zpovídal (celkem vyzpovídal více než 1560 osob), navštěvoval nemocné, vcházel do jednotlivých domů a chýší a vyučoval neúnavně pravdám katolického náboženství. Bylyť mnohé tamější vesnice, jsouce jednak od fary, k níž náležely, příliš vzdáleny, jednak nemajíce vůbec žádného duchovního, v ohledu duchovním velmi špatně opatřeny, odkudž pocházela taková nevědomost venkovanů, že neznali mnozí ani toho, co k spasení nutno jest věděti, zvláště kolem Soutic, Keblova, Kaliště a Žandova. Kolem *Kaliště* byli velmi vlažní katolíci, nenáležejelť kostel kalištský pod pravomoc žádného ze sousedních farářů, v okolí pak nebylo na míli cesty žádné fary; obyvatelé tamější tedy zřídka kdy do chrámu přicházeli, a chtěli-li míti mši sv. nebo dáti zaopatřiti nemocného, byli nuceni velmi daleko pro kněze posílati, tak že se přiházelo, že mnozí umírali bez zaopatření. Taktéž se věci měly s *Keblovicemi* a s vesnicemi sousedními, v nichž bylo mnoho svobodníků, kteří měli hojně bludných knih, poněvadž však nikomu nebyli poddáni leč král. fisku, nebáli se nikoho a zdráhali se missionáři vydati zapověděné knihy. Že dolejší část vikariatu Ledečského v příčině duchovní tak špatně byla opatřena, toho příčinou bylo mimo jiné také to, že mnozí majitelé panství tamějších nepřáli si míti stálých farářů, nýbrž přijímali na rok nebo na více let pouhé administratory z různých klášterů, jimž dávali libovolně, co chtěli, zatím co kostely a fary pustly, a majitelé panství sami užívali pozemků kostelních. Obyvatelé vesnic *Janoviček*, *Petrovic* a *Zhoře* u Ledče, patřících *Janu Václ. Obyteckému z Obytec*, téměř z pravidla zanedbávali nedělní mši sv., poněvadž pokaždé v neděli musili na robotu jíti bezmála čtyři míle daleko. Všichni stěžovali si na svého pána, že pro časný svůj zisk jim nedopřeje, by pečovali o duše své; po celý týden byli nuceni těžce pracovati, a sotva že domů se vrátili, ihned se musili na novou robotu vypraviti. Katechese konal missionář z pravidla ve chrámech k četně shromážděnému lidu, v některých vesnicích, kde kostela nebylo, i v hospodě a v domech soukromých. Těžce nemocným uděloval nejen svaté svátosti, nýbrž postaral se jim nezřídka i o léky. Knih bludných odňal pět. Ve vsi *Sobínově* byl jakýsi *Jiří Ječmínek*, který pohrdavě a rouhavě mluvil o katolických pobožnostech a o růženci. Člověk ten vyhýbal se pečlivě missionáři, aby se s ním nesetkal doma ani v kostele, skryl se v neděli v lese a následujícího dne časně z rána jinam odešel. V *Souticích* byl z bludů

podezřelý *Václav Farnik*, truhlář, u něhož byly bludné knihy nalezeny, a kterýž dle svědectví mnohých jiné sváděl a jim nekatolické náuky vštěpoval.

V kraji *Vltavském* r. 1685. působil P. *Jan Skalický*. Vyzpovídal 1728 osob, z nichž asi 50 vykonalo zpověď celoživotní; mimo to vyzpovídal 200 dítek poprvé svátost pokání přijímajících. Kajicníky vždy dříve o svaté zpovědi náležité poučil a lítost s nimi vzbudil. I po zpovědi jim dával spasitelná naučení a vybízel k častějšímu přijímání svátostí. Zavedl posvátné zpěvy při mši sv. i všedního dne, čímž návštěva kostela ve všedních dnech vzrostla značně, zvláště v městečku *Kamýku*, kde z počátku přicházelo všedního dne toliko 5 nebo 6 lidí na mši sv., kdežto po zavedení zpěvu a po kázání missionářově o ovoci mše sv. přicházelo jich stále 50 i více, ačkoliv přetíženi byli robotami. P. Skalický navštěvoval samoty a osamělé mlýny v lesích, a obyvatele jejich poučoval. O jednom muži se vypravovalo, že zřídka kdy přichází do kostela, chodí do lesa, nesa si s sebou knihy, a tam v nich čítá: k němu missionář vážil cestu několika mil, a přiměl jej k tomu, že učinil vyznání víry, a vyzpovídav se, přistoupil ke stolu Páně. Cedulky kouzelné a pověrečná zaříkání proti střelám, ranám atd. lidu odnímal; rovněž napomínal venkovany, by zanechali pověrečného léčení dobytka. V kostele v Krásné Hoře byl na oltáři obraz, na němž vymalována byla modla a sen Nabuchodonozorův; missionář nahradil jej obrazem posvátným.

V kraji *Chrudimském* ve vikariatě *Litomyšlském* missionář r. 1685. vyzpovídal 2569 osob, horlivě kázal a katechisoval ve chrámech, školách, na návsích a ulicích, kdykoliv naskytla se vhodná příležitost. Mládež katechesí s prospěchem se súčastňující poděloval přiměřenými dárky. Z haeretiků, jichž seznam missionáři byla doručila konsistoř na základě udání farářů, byl toliko jediný obrácen, ostatní odešli raději do Saska, než by přijali víru katolickou. S náčelníkem jejich, Kristianem Preislerem, missionář často v soukromí rozmlouval o víře s dobrým výsledkem, neboť Preisler, když upadl do smrtelné nemoci, žádal, by povolali k němu missionáře, ten však tenkráte byl za povoláním svým jinde, a když k lůžku nemocného přichvátal, tento již byl mrtev. Čtyři faráře missionář svým příkladem a přesvědčujícími důvody přiměl k tomu, že z pravidla v neděli konali ve chrámech svých křesťanská cvičení. Ve vikariatě *Chrudimském* téhož roku (1685.) jiný missionář navštívil mnohé vesnice zejména v horách Pohořanských, Sečských a Nasavrckých ležící, kde byli mnozí obyvatelé neznalí náuk k spasení potřebných a ve víře dosud se kolísající. Pročež netoliko v neděle a svátky, nýbrž i ve všední dny missionář vykládal lidu katechismus, k veliké jeho radosti a útěše; mnozí, kteří z prvu jako plachá zvěř prchali před missionářem, konečně vlídnou přímluvou a malými dárky zcela byli získáni. I na pastvách vyhledával missionář pastevce a poučoval je o pravdách Božských. Zpovědí vyslyšel 2504, k nimž lid dříve řádně připravil v domech a chýžích, probíraje učení o svátosti pokání. Pověrečné cedulky a pásky nahrazoval svěcenými penízky, agnusky a p. devocionaliemi.

V kraji *Kouřimském* r. 1685. konal misii P. *Jiří Hostins* (od 7. března do 17. června). Nedbalé osoby, které předešlého ro

nevykonaly velikonoční zpověd, jichž seznam byl obdržel od konsistoře, počtem 187 (z těch bylo ve vikariatě *Poděbradském* nedbalých 14, haeretikové 2; ve vikariatě *Brandýském* nedbalých 124; ve vikariatě *Divišovském* nedbalých 45, haeretik 1) navštěvoval, napomínal, poučoval a k přijetí sv. svátostí pohnul a připravil, až na 47 osob dílem již zemřelých, dílem potulných. Vyzpovídal 1500 osob, kázání měl 17, exhort 8, veřejných katechesí 8, soukromých přemnoho. Navštěvoval vězení, nemocnice, špitály a školy, všude přinášeje útěchu a pomoc duševní i časnou. Zvláště pečoval o dítky, jichž 200 k prvé zpovědi připravil a vyzpovídal. Cedulky kouzelné, jichž lid užíval ke vzbuzení lásky a k zapuzení zimnice, odnímal. Knih bludných a škodlivých zabavil 8, opravil 4, písniček světských a mládeži škodlivých odňal 74. Ve *vinicích pražských* postihl dva haeretiky: jeden z nich po dlouhá léta místo sebe posílal k velikonoční zpovědi najatou osobu, která vydávajíc se za něho, přinášela mu cedulku zpovědní, druhý byl tu od několika let praedikantem a přisluhovačem. Poněvadž každého roku z jara do vinic ze všech končin sbíhalo se hojně potulných lidí hledajících zde nevázanější život a mařících, co dobrého v příčině náboženské již bylo vykonáno, missionář požádal arcibiskupskou konsistoř, by vhodnými prostředky tomu bylo zabráněno. Nedaleko *Sadské* byl v lese dřevěný kostelík, v němž toliko jednou v roce sloužena byla mše sv., když tam totiž v oktavě Božího těla bylo vedeno processí, jehož zneužívali mnozí více ku pohoršení, nežli ku pravé pobožnosti. V kostele tom scházeli se nadto tajní nekatolíci k nočním schůzkám. Přičiněním missionářovým konsistoř zakázala ono processí, mimo to pak missionář žádal u král. komory české, na jejichž pozemcích kostelík stál, by jej dala zbořiti, poněvadž se k bohoslužbě vůbec nehodí a nebyl ze žádné obzvláštní pobožnosti zbudován, nýbrž od obyvatelů sadských haeresí nakažených vystavěn byl po válkách švédských.

V kraji *Loketském* r. 1685. missionář *Jodok Schmidl* zpovědí vyslyšel 2700. Dvě haeretické osoby připravil ke konversi. Obešel domy nově obrácených, kteří se sv. zpovědí odkládali, a ukázav bezpodstatnost jejich výmluv, přiměl jich 33 ke zpovědi. Muže, jenž ke zpovědi naprosto jíti nechtěl a sám nad spasením svým zoufal, missionář po tři hodiny přemlouval a prosil, by zpověď vykonal, až toho konečně od něho i dosáhl. Jiného, jenž popíral nesmrtelnost duše, navštívil, a vyvrátiv jeho námitky, hleděl jej přesvědčiti o nesmrtelnosti duše; ačkoliv pak muž ten missionáři, když od něho odcházel, pravil, že důkaz jeho přijal jen, by rozprávkou s ním se pobavil, a že jinak v nitru svém smýšlí, přece celý jeho další způsob života svědčil o polepšení; člověk ten slíbil také, že půjde do Marianského Chlumu ke zpovědi. Missionář neopomenul nižádné příležitosti k poučování o katolické víře; tak na př. s protestantem ze Saska pocházejícím, jenž missionáři zdarma a ochotně ukazoval cestu déle než čtvrt hodiny, rozmlouval o věcech víry a dokazoval mu, že ctění a vzývání svatých jest věc dobrá, a že není k spasení potřebí přijímati pod obojí způsobou. — Mnozí jinověrci, kteří pracovali v tamějších dolech a hutích, před katolickou reformací utíkali za hranice a tam se usadili, přicházeli však přece do Čech do dolů pracovat, říkajíce, že jim na tom nezáleží, bydlí-li v Čechách čili

nic, jen když budou i na dále v práci ponecháni. Missionář tedy způsobil, že takovíto lidé, kteří ovšem katolíkům dávali špatný příklad, do práce již přijímáni nebyli v českých dolech a hutích. Chlapec asi desetiletý, v Sasku zrozený a v Čechách u svých příbuzných meškající, působením missionářovým přilnul k víře katolické v té míře, že se do Saska ke svým již vrátiti nechtěl, ačkoliv tím pozbyl dědictví svého. U panských úředníků zasazoval se missionář o to, by nedovolovali, aby katolické dívky chodily sloužit do krajin protestantských, kdež vydány byly nebezpečí odpadnutí a mnohdy i prostituci. S haeretiky jednal často, předkládaje jim důvody pro pravou víru svědčící a napomínaje je ku ctnému životu. Knih kacířských odňal 24, pohoršlivé 2. Navštěvoval školy a konal v nich katechese, dítky napomínal ke zbožnosti a k poslušnosti svých učitelův.

Aby lidé ve dny sváteční hojněji do kostela přicházeli, způsobil, že nedbalí od městského syndika byli zapisováni a trestáni. Katechesí odbýval 42, leckdy v místech na míli cesty od města vzdálených; katechesím těm časem i haeretičtí vojáci bývali přítomni, schvalujíce takovéto vyučování; rodičové dítek a dospělí vytrvali při nich třeba po několik hodin bez omrzení. Missionář vymohl od rady města *Ostrova* (*Schlackenwert*) dekret proti haeretikům do *Perninku* (*Beringern*) za nepřítomnosti missionářů se vluzujícím, kteří mnohé sváděli, by na odpor se stavěli příkazu o velikonoční zpovědi; mnozí neostýchali se říci missionáři do očí, že až dosud bylo některým lutheranům dovoleno žíti v Perninku, proč prý by to tedy nemohlo dovoleno býti také jiným; než i tito vlídným způsobem k tomu byli přivedeni, že šli k sv. zpovědi.

V kraji *Mladoboleslavském* r. 1685. působil *Jan Josef Jantsch* S. J., hlavně ve vikariatě Seitendorfském, jenž jsa v bezprostředním sousedství Lužice a Slezska, snadno byl přístupen praedikantům tamějším. Obrátil tři lutheranské osoby, jiných několik rozmluvami náboženskými připravil k obrácení. Zpovědí vyslechl 1780, mezi nimiž dítek poprvé se zpovídajících 70. Křesťanská cvičení konal ve chrámech s užitkem netoliko mládeže, ale i dospělých, kteří vždy hojně bývali přítomni. Katechismus vykládal jak veřejně v ulicích, cestách a návsích, tak i v soukromí v domech k veliké radosti rodičův a ke vzdělání přítomných, když viděli, kterak missionáře radostně následuje zástup nevinných dítek dychtivě naslouchajících jeho slovům. Missionář ze svého nakoupil pro dítky příhodných odměn, jež štědře rozdával. Kázání na různých místech konal 24 k přečetnému pokaždé posluchačstvu. Stávalo se zhusta, že kázání přítomni bývali i jinověrci, kteří se súčastňovali i processí a mše sv. Mnohé chybující missionář bratrsky napomenul s dobrým z pravidla účinkem, nesvorné, pokud možno bylo, smiřoval. Nuzné poděloval z chudého sáčku svého almužnou. Pověrečné prostředky, jichž užívali venkované, by opět nabyli věcí ukradených nebo ztracených, missionář odstranil a místo nich doporučoval pobožnost k sv. Antonínu Paduanskému. Úctu k bl. Panně Marii rozšiřoval dle možnosti, rozdávaje růžence a s lidem konaje pobožnost růžencovou. Ve *Fridlandě* do chrámu každého večera scházelo se hojně věřících, již se zbožně modlívali. Jedna nově obrácená lutheranka pravila: „Kdyby

v Budyšíně lidé viděli a slyšeli tuto krásnou pobožnost růžencovou, celé město stalo by se katolickým."

Duchovenstvo v oněch končinách, lutheranismem ohrožených, bylo vesměs bezúhonné, příkladným životem účinněji čelíc úkladům haeretiků než pouhým slovem. Zvláštní horlivostí vynikali: děkan *fridlandský*, farář *wartenberský* a farář *chrastavský*.

Ve zprávách o missiích r. 1686. konaných, nalézáme tuto zajímavou zmínku o zbytcích sekty *„bratří pecinovských"* a *„sborníků"*: „Erat olim in territorio Bystricensi amplum aedificium, *Pecinow* dictum, jam dirutum, quo etiam nobilitas magna, non modo e vicinia, verum Pragâ ipsâ confluebat; Pecinowenianae fidei audiebant. Locus praeterea alius in silva, ad quem pariter a multis milliaribus accurrebant, canebant, sedilibus e truncis resectis consistentes ministellis auscultabant, sub utraque communicabant, et sub noctem seram tandem in propria remeabant; hi a boemico Zbor *Zborníci* dicebantur. Fatebatur persona quaepiam, se in juventute iis conventiculis interfuisse, et alia etiam sub utraque communicâsse. Supersunt etiamnum reliquiae Zborníkorum horum, si non in lucis, saltem in aedibus ipsis. Nam in pago *Jiřín* (Giržin) festo ss. Triados cum duobus armatis insperate obruit missionarius domi suae Jacobum Hawel, qui olim conventiculis illis interesse solitus, simplicem, ut ajebat, rusticellum, reapse verbi haeretici rabulam ad quem pro more audiendum similis plebeculae foex convenit. Libros muneri suo deservientes in mensa gerebat octo, quos missionarius sustulit. Inter hos postillam boëmicam Joannis Spangenbergii, pestilentem prorsus, et scommatibus adversus summum ecclesiae caput, papistas, ritus ecclesiae refertissimam, quae hos inter silvicolis jam ab annis omnino triginta haeserat. Unica illi de hac salvanda cura; nam ne eâ frustraretur, super eam sese posuit, et a praemisso armigero pretio redimere contendit. Eâdem die sub vesperum hic sexagenarius senex, nudipes, unius prope milliaris, nil ultra mali somnians, ad missionarium peregrinationem suscipit, pro libello quodam evangelico precatorio erogando. Eo non obtento ad propria remeavit, confessus non nemini e confidentioribus, jacturam bovis quam libelli huius aequiori animo laturum fuisse. Re cum Illmis D. D. districtûs capitaneis communicata, die tertiâ per saeculare brachium e strato raptus, et uni capitaneorum extraditus, in vincula conjectus ac praesente missionario ad id accito et examinatus. Liberatum subinde vinculis noster bis quot diebus accedebat, errores qua per libellos ad id comparatos, qua alloquio, clarius detegendo. Cumque illi inter caetera propositum fuisset, juramento (quod unice horrebat) confirmandum, nihil deinceps simile attentaturum, noctem egit insomnem totam, dictitans, nescio e qua scriptura: Omne juramentum esse ex malo genio Saniora doctus, positâ pertinaciâ, errores agnovit, ac post novem dierum continuam instructionem, praemissâ in gemina concione, eo praesente, promulgatione, palam in ecclesia Bystricensi, cum consensu Adm. R. D. loci vicarii, revocavit, damnavit, et alios juxta formulam a missionario praescriptam, ad eorum agnitiorem magnâ animi contriti significatione invitavit; nihilque tale dein acturum juramento confirmavit, magnâ populi ad hoc nusquam eo loci visum spectaculum, attoniti aedificatione. Optabat, altum suspirans, post

fidei professionem et errorum revocationem Deo conjungi, talemque in aetate tenera habuisse paedagogum." [1])

Roku 1687. konal v kraji *Kouřimském* missii P. *Jeronym Zoubek S. J.* Nenalezl nikoho, kdo by zjevně odporoval katolické víře kromě *Víta Jelínka* [2]) ve vesnici *Kostomlátkách*, člověka to zatvrzelého a z pravidla se potulujícího. Časem zdržoval se u rychtáře kostomlateckého jiný muž podobného rázu. Vůbec byla tato vesnice prosáklá tajnou haeresí, a mnozí obyvatelé tamější chodili do Žitavy ku přijímání. Missionář nemohl proti nim s úspěchem zakročiti, poněvadž majitel panství hr. Spork, jejž o přispění chtěl požádati, právě nebyl na statcích svých přítomen. Vše tudíž, co závadného tu zpozoroval, jako: kacířské knihy, znesvěcování svátků polními pracemi a j. oznámil vikáři Michalu *Zelenkovi*, faráři lyskému Janu *Patimskému* a místnímu faráři. Knih bludných odňal 15, jiné knihy, zvláště kancionaly, opravil a vrátil. K lidu kázal 27krát a tolikéž vykonal katechesí jak ve chrámech, tak pod širým nebem. Ovoce katechesí a zvláště kázání zřejmě se jevilo.

V kraji *Čáslavském* téhož roku (1687.) missii konal P. *Václav Nitsch* S. J. Spravovav po tři neděle faru *bykáňskou*, odebral se spěšně do odlehlejších hornatých končin Modletínských, Vesteckých, Bestvínských a Heřmanických, kdež jevila se naléhavá potřeba katolického kněze, po té působil v okolí Ledečském, Pertholtickém a j. na mnohých místech, všude téměř každodenně konaje veřejné i soukromé vyučování nevědomých a dítek; kázání měl 27, zpovědí vyslyšel 1178.

V kraji *Vltavském* r. 1687. missii konal P. *Daniel Sippský* S. J. Pokorně, mírně a opatrně jednal s těmi, kdož z haerese byly podezřelí, a způsobil, že mnozí s láskou přilnuli ke katolické víře. Navštěvoval obyvatele samot a vyučoval je katechismu, vyhledával i pastýře na pastvách. V rozmluvách s faráři a panskými úředníky častěji zaváděl řeč o věcech, jež by sloužily k povznesení duchovního blaha lidu. Varoval se pečlivě, by nikomu nebyl na obtíž. Maje stále na paměti, že jest spolupracovníkem farářů, vyhýbal se všemu, co by na úkor bylo jejich pravomoci, a všude toliko s jejich svolením přisluhoval svátostmi. Trpělivě snášel obtíže cest. Vykonával duchovní správu v městecku *Kamýku* místo děkana sedlčanského a všude jinde v kraji Vltavském, kde ho bylo třeba. Kázání a exhort měl 30, křesťanských cvičení 22. Vyzpovídal 1500 osob, jež řádně připravil ke zpovědi. Radou a přispěním svým osmi nemocným navrátil zdraví. Navštěvoval školy, nemocnice a vězení. V *Kovářově* vlídně tři obyvatele tamější, kteří nechtěli jíti k zpovědi, přiměl k tomu, že řádně přijali obě svátosti tyto.

V kraji *Podbrdském* r. 1687. působil missionář P. *Jeremiáš Wellezký* S. J. Pokud mu možno bylo, prošel celý tento kraj a nenalezl v něm mezi usedlými žádného haeretika nebo ve víře pode-

[1]) Podáváme tuto zprávu doslovně, poněvadž Dr. *Ant. Rezek*, podav [illegible] ve článku „*Mikulášenci v Čechách po 30leté válce*" některé zprávy o Mikuláše[illegible]ch čili bratřích pecinovských ve druhé pol. XVII. stol., praví: „Kdyby zpráv [illegible]o-vých bylo více a jmenovitě *z konce 17.* a z počátku 18. stol., usnadnil [illegible] se badatelům velice výklad o prostonárodním hnutí náboženském". (Č. č. M. [illegible], str. 416.) — [2]) Na člověka tohoto stěžoval si také jiný missionář r. 1700.

zřelého. Doslechl toliko, že jakýsi bludník Karmasínek potuluje se v horách kolem Slivice. Vikář poslal missionáře do *Litně*, kteráž patřila hraběti z Bubna, kdež Wellezký po čtyři neděle vedl veškeru správu a to velmi obtížnou, neboť tamější lid měl praskrovné vědomosti náboženské, byv ponechán dlouho bez vlastního faráře, tak že někteří z nich vězeli v nebezpečných bludech. Totéž zlo panovalo ve *Dlouhé Lhotě* na panství hr. Bechyně z Lažan; tamější obyvatelé pravili, že nenáležejí pod pravomoc žádného faráře. Také ve *Vosově* na panství hr. z Kaunic nebylo duchovního. Missionář v krajině tamější ve dne i v noci přisluhoval nemocným svátostmi. Nalezl tři haeretiky: vojáka s manželkou a mladíka 15letého, Sasa, zaměstnaného v jedné sklárně. V neděli i ve svátky kázal na různých místech. Katechismus vykládal nejen v neděle a ve svátky, nýbrž i ve dnech všedních, kdykoliv a kdekoliv se k tomu naskytla vhodná příležitost.

V kraji *Plzeňském, Klatovském* a *Domažlickém* r. 1687. pracoval P. *Jiří Filter*. Na pokyn arciděkana plzeňského započal pracovati ve *Všerubech*, kteréž patřily k panství Bělskému; dříve mívaly vlastního svého faráře, tenkráte však spravovány byly od faráře bělského, ač dle svědectví missionářova a po přání tamějších obyvatelů bylo nanejvýš žádoucno, by obdržely opět svého kněze; umíraliť mnozí dospělí bez zaopatření a dítky beze křtu; málokteří chodili jinam na služby Boží, nekonaly-li se v místě samém. Nicméně missionář tu nenalezl žádného haeretika, aniž koho, kdo by v roce předešlém nebyl vykonal velikonoční zpověď. Ze Všerub dal se na cestu ke *Klatovům*; na cestě ve vesnici Kozolupech, patřící k faře Touškovské, zastihl haeretickou osobu více než šedesátiletou, k vůli níž zdržel se pět dní v *Touškově*, a vyučiv ji náležitě, z haerese ji rozhřešil a vyznání víry od ní přijal, zároveň pak vesnice okolní prošel a v Touškově mládež vyučoval. Vymohl, že vězeň, který v žaláři příliš těžkém byl držán, řetězy a pouty na hrdle, rukou a nohou jsa spoután, byl o svátcích velikonočních zcela na svobodu propuštěn; ubohý vykonav v den svého propuštění zpověď, vzdával vřelé díky svému osvoboditeli. Kázání měl celkem 26; cvičení křesťanská konal jak v kostelích, tak i ve vesnicích u rychtářů i v domech soukromých, při čemž hojně rozdával devocinalie.

V kraji *Mladoboleslavském* missii roku 1687. konal P. *Ludvík Lissovský* S. J. Představiv se vikáři a děkanu mladoboleslavskému, byl od něho poslán do hor, kde jevila se potřeba práce missionářské. Tam nalezl mnohé obyvatele zcela nevědomé ve věcech víry. Šedesátiletí a i starší ještě neuměli ani křížem se znamenati, a leckde z deseti sotva jeden byl nalezen, který to řádně dovedl. O tom, že Bůh jest jeden ve třech osobách, o vtělení a vykoupení našem a o jiných tajemstvích, jež ku spáse nutno jest znáti, mnozí vůbec nevěděli ničeho; missionář hleděl tedy nevědomost tuto odstraniti každodenními promluvami, úsilovným poučováním, častými katecheami, k nimž také všedního dne ze vzdálených míst i za deštivého así lidé hojně přicházeli.

Aby lépe a snáze mohl mládež vyučovati, missionář navštěvoval ly, kdež shromážděným dítkám vštěpoval základní pravdy katoého náboženství. Leckdy dítky svolával do některého domu a tam

je náboženství učil s hojným prospěchem. Mezi obyvateli nalezl několik haeretiků na panství hraběnky de Four ve farnosti *Semilské*; farář semilský staral se velmi o jejich obrácení, ale nadarmo, neboť když je dal povolati k sobě skrze rychtáře, uchýlili se do sousedního Slezska, a když sám k nim šel, prchli do lesů. Když lidé ti poprvé spatřili missionáře, utekli rovněž do lesa a jiné také pobízeli k útěku; když však se dověděli, že missionář se všemi zachází vlídně, vrátili se a pozorně naslouchali jeho slovům, jimiž vyvracel jejich bludy. Někteří z nich v předešlých letech chodívali do Slezska ku přijímání. Ve vesnici *Makově* zdržoval se *Samuel Kněžín*, odpadlík od víry a kdysi učitel v Olešnici, jenž měl hojně knih nekatolických; před příchodem missionářovým však odtamtud odešel. I z jiných vesnic, do nichž missionář měl přijíti, někteří před ním utíkali do Slezska Někteří z těch, kteří zůstali, pravili, že nejsou lutherany jenom oni sami, pročež že neučiní začátek v konversi, dokud toho neučiní také jiní. Knihy před missionářem pečlivě tajili, tak že nemohl žádných u nich nalézti. Na panství *Dobrovickém* zdržoval se praedikant, jenž každého roku v době velikonoční sem přicházel ze Žitavy. Byl přestrojen za potulného hudce a stavěl se pomateným. Když missionář obrátil naň pilné zření, by proti němu nabyl přímých důkazů, uprchl. Také exulanti čeští z Lužice tajně sem přicházejíce, přinášeli bludné knihy. Mnozí obyvatelé byli spíše haeretiky toliko materielními než formalními: někteří domnívali se, že zavržení zůstanou v pekle toliko do soudného dne; jiní tvrdili, že svátost oltářní nazývá se sice tělem Páně, že však jest pouhý chléb; jiní zase, a přede vším ti, kteří kdysi byli přijímali u praedikantů podobojí, domnívali se, že abluce, která se tehdy i laikům podávala po přijímání, jest pravá krev Kristova. Tento blud neúnavným poučováním missionář vyplenil do té míry, že i dítky věděly, co se při abluci věřícím podává. Jiní myslili, že církevnímu přikázání o súčastnění se služeb Božích ve dnech svátečních učiní zadost, pomodlí-li se doma; jiní, nebyli-li lačni, nešli do kostela, domnívajíce se, že by zhřešili, kdyby nejsouce lačni, mši sv. byli přítomni. Ve farnosti *Nabzelské* nedaleko sklárny Kašparovy bydlil muž jménem *Kašpar Kittl*, lékař a spolu i prý kouzelník; přicházeli k němu lidé i ze vzdálených míst v různých záležitostech, zvláště když chtěli vypátrati zloděje. Kittl prý jim oznamoval zloděje a spolu i, kde věc ukradená jest skryta; také prý předpovídal budoucí věci. Missionář tázal se faráře nabzelského, je-li pravda, co se o Kittlovi vypravuje; farář však i sousedé Kittlovi pravili, že nikoliv.[1])

V německé části kraje *Mladoboleslavského* téhož roku (1687.) konal missii P. Matouš *Beitlich S. J.* Ve své zprávě praví: „Duše haeresí nakažené v modlitbách svých a při mši sv. poroučel jsem každodenně Bohu, s haeretiky, zvláště ze stavů vyšších, častěji jsem rozmlouval o věcech víry, dokazoval pravdivost učení katolického; nikoho však v oněch končinách jsem nemohl obrátiti; za to mnohé katolíky mezi haeretiky oněmi žijící utvrdil jsem ve víře. Kamžkoliv jsem přišel, od tamějšího faráře vyžádal jsem si poučení, co dlužno k

[1]) Tento Kašpar Kittl jest nepochybně totožný s pověstným *Kytle*, o němž Svátek v „Pověstech a legendách pražských“ na str. 173. se zmiňu

nati a kam jíti; tam pak jsem se odebral, kde se větší sláva Boží a spása duší dala očekávati. Pečoval jsem o vyučování mládeže o chudé a nevzdělané V místě mi určeném setrval jsem až do svátku nejsv. Trojice; nikomu z farářů jsem nebyl na obtíž, od nikoho nabízené odměny peněžité nepřijal, spokojuje se cestovným z důchodů zemských. V kostelích a místech farářům přikázaných ničeho jsem nepodnikal, leč s jejich vůlí a svolením, a za jejich řízení jsem jim v pracích duchovních pomáhal dnem i nocí."

V kraji *Loketském* r. 1687. missionář P. *Jan Kitribio* S. J. při hutích a sklárnách nalezl přemnoho nekatolíků; v některých byli i ředitelé nekatolíci. Do kraje *Vltavského* vyslán byl r. 1689. missionář P. *Augustin Meczwenský*. Dítky svolával zvonkem a vyučoval je náboženství; odměňoval pilné a pozorné. Zavedl užívání růžence, jehož tamější obyvatelé z počátku velmi se štítili, ale pak jdouce do kostela, nosívali růženec v rukou. V kraji *Kouřimském* r. 1689. pracoval P. *Kristian Freistätter* S. J., konaje kázání a katechese, při nichž hojné odměny rozdával, navštěvuje z haerese podezřelé, jimž akatolické knihy odnímaje, vyučoval je pravé víře.

V kraji *Plzeňském* r. 1689. P. *Jan Fabriti* pronikal i do lesů, kdež až dosud žádný missionář nebyl, vyučuje tu surové venkovany a pastýře; zprvu lidé naň pohlíželi s úžasem a nedůvěrou, brzo však přilnuli k němu láskou a vroucí díky jemu vzdávali. Po kázání missionářově o němém ďábelství 11 osob, které po 30 a více let svatokrádežně se byly zpovídaly, s pláčem se vyzpovídaly, pravíce, že kázáním k tomu byly pohnuty. Kdykoliv missionář zavítal do vsi některé a usedl uprostřed návsi, se všech stran chvátaly matky, přivádějíce dítky své k němu a mnohdy slzíce říkaly: „Ó kdyby jen pater dlouho zde zůstal: brzy bychom zajisté polepšili život svůj my staří, a dítky naše by důkladně vyučeny byly ve sv. náboženství!" Dobrý příklad dávala na mnohých místech vrchnost, súčastňujíc se katechesí.

V krajině *Fridlandské* r. 1689. pracoval P. *Jiří Fischer* S. J., zápase s nemalými obtížemi pro blízkost krajin lutheranských, s nimiž obyvatelé pohraničních krajin českých udržovali stálé spojení. S týmiž nesnázemi v kraji *Loketském* potkával se P. *Jindřich Endermann* S. J., jemuž nadto i někteří faráři kladli překážky. Děkan v Jachymově a farář z Božího Daru (Gottesgab) pravili, že nepotřebují jeho pomoci; ač zvláště horské krajiny kolem Božího Daru missionáře svrchovaně měly potřebí.

Missie ve *vinicích kolem Prahy* r. 1689. konal P. *Maximilian Sylvan* S. J. Katechese konal s velikým užitkem posluchačů; v jedné vesnici uprostřed vinic ležící zavedl zvonění klekání. Přípravě ke sv. zpovědi a vyučování nejhlavnějším článkům víry missionář věnoval velikou píli; bylť obyvatelé tamější velice nevědomí, zvláště ve *Stodůlkách* a *Liboci*, kde velice zřídka služby Boží byly konány. Vesnici *Butovicím* po dlouhá léta vůbec nedostávalo se náboženského v lení, i naléhal missionář na to, by ustanoven tu byl farář, jemuž t přikázány byly i vesnice okolní. Co se haeretiků týče, v okolí I ažském nebyl nalezen žádný nekatolík *zjevný*. Avšak tajných haer iků bylo dosti. Majitel vinice v *Troji*, jménem Fialka, hostil] aedikanta ze Saska zimního času sem přicházejícího, měl knihy

haeretické a hanĕl víru katolickou; nikdy nebyl viděn při mši sv. v kapli zámecké v Troji, a nemohl se snad vymluviti, že chodí do Prahy na mši sv., neboť ani ve dnech, kdy rozvodněním řeky spojení s Prahou bylo přerušeno, do kaple nepřišel. Rovněž podezřelý byl rybář Baloun a matka jeho, provdaná za rychtáře podbabského, která již jednou pro víru uprchla do Drážďan. Ve *Strašnicích* konány byly často haeretické schůzky v hospodě tamější. Missionář upozornil na to vrchního libeňského, jenž přislíbil, že bude míti na to bedlivý pozor. V *Podole* za tajné haeretiky všeobecně považováno bylo 6 osob, v *Košířích* 3 osoby.

V kraji *Čáslavském* v době velikonoční r. 1689. konal missie P. *Ondřej Marci* S. J. Knih bludných odňal 15; jeden hospodář teprve po nemalém zdráhání vydal knihy zapověděné. Missionář, jak sám praví, byl by zajisté nalezl více knih zakázaných, kdyby nebyli neznámí lidé v okolí tamějším rozhlásili, „že přišel jesuita, který hledá haeretické knihy a i násilím je odnímá"; když tudíž přišel do vesnice Semtěše, jež pověstná byla hojností knih haeretických, nenalezl knihy ani jediné. K tomu dodává missionář: „Utile foret vehementer, si libris haereticis, qui eripiuntur, catholici substituerentur." P. Marci navštěvoval vězně a nabádal je k trpělivosti, na pamět jim uváděje příklad Ježíše Krista, který za vinné, sám jsa nejnevinnější, snášel muky nejhorší. Jednomu vězni, který odsouzen byl k těžkým pracím do lomů Špilberských, na vrchnosti jeho vyprosil úplné propuštění na svobodu; vězeň vykonav sv. zpověď a přistoupiv ke stolu Páně přislíbil, že se polepší. Ve vesnici *Uhelné Příbrami*, více než dvě míle cesty od *Žlebů*, kamž přifařena byla, vzdálené, farář žlebský při nejlepší vůli mohl toliko jednou za šest neděl konati bohoslužbu; kázání míval tu zřídka kdy, katechese vůbec nikdy; ač jinak byl nad míru horlivý, nemohl činiti více, maje na starosti rozsáhlou osadu. Podobnými nedostatky strádati, musí poddaní v *Podhořanech* a v okolních vesnicích, kteří mrtvé své bez kněze pochovávali. V takových tedy vesnicích missionář pozdržel se vždy déle, by aspoň poněkud a na čas odpomoženo bylo bídě tak veliké.

V kraji *Mladoboleslavském* r. 1689. působil P. *Jan Sies*. Ačkoliv formalního a veřejného haeretika v 47 městech a vesnicích, jež prošel, nenalezl žádného, přece mnozí vězeli v mnohých bludech; zejména úcta svatých byla u nich praskrovná, ba skoro žádná. Jiné bludy mezi vlažnými katolíky v krajině této udržovaly se hojným čítáním knih a biblí nekatolických. Missionář zabavil dva veliké pytle knih haeretických, mezi nimiž byly bible lutheranské, životopis Husův a nekatolické postilly: mimo to zabavil veliké množství kouzelných a pověrečných cedulek a knížek. Mezi těmi, kteří ve víře byli podezřelí, zejména byla žena jakási velmi zatvrzelá ve farnosti Česko-Dubské. Říkala, že nekatolíci nemají býti zatracováni; bludy jinověrců schvalovala a tvrdila, že i ona bude spasena, byť při názorech svých setrvala až do smrti. Když jí missionář podal kříž, by jej políbila, odepřela to, pravíc, že by to byla modloslužba, poněvadž kříž prý jest modla, ježto prý není živý. Když ji missionář napomínal, by dbala přece své spásy, pravila: „Je mi lhostejno, budu spasena či zatracena: vždyť budu míti i v pekle soudruhy, tak jako v nebi." Missionář vida tuto hroznou zatvrzelost, modlil se za žen

nešťastnou a zapřísahal ji, by polepšila se, dříve než ji stihne pomsta Boží. K tomu, by se vyzpovídala, nikterak ji nemohl pohnouti; toliko toho docílil, že vzbudila po jeho návodu lítost nad svými hříchy a slíbila, že co nejdříve půjde k zpovědi. Missionář každodenně konal katechese, navštěvoval jednotlivé domy, potěšoval nešťastné a zarmoucené a nemoci duše i těla léčil. Pomocí léků, jež s sebou byl vzal, vyléčil mnoho popálenin, bolení zubů, nemoci oční a rakovité vředy.

Ve *vinicích kolem Prahy* missionář opravil a ozdobil r. 1696. dva kostely velmi sešlé; zároveň postaral se i o to, by z příspěvků dobrodinců zapraven byl dluh 300 zl., který na jednom z těchto chrámů vázl Nejvyšší purkrabí, na jehož pozemcích kostely ty byly vystavěny, obdržev o tom zprávu, netoliko nad tím vyslovil potěšení své, nýbrž snahy missionářů podporoval tím, že z území svého vypověděl všechny lidi, kteří vedli pohoršlivý život

Do kraje *Bechyňského* r. 1697. poslán byl missionář P. *Ferd. Zelechovský.* Katechisoval zvláště v odlehlejších vesnicích mezi lesy ležících; neboť ačkoliv faráři na rozkaz arcibiskupův konali katechese v místě, kde bydlili, přece málokteří z nich chodili do míst odlehlehlejších, by i tam lid vyučovali náboženství. Tím stalo se, že dítky před missionářem utíkaly a se skrývaly, nikdy před tím kněze neviděvše. Zelechovský navštěvoval nejen vesnice, nýbrž i mlýny a osamělé hájovny, jakož i daleko od sebe vzdálené příbytky sedláků (tak zvaných „jednotářů"), a vyučoval obyvatele jejich i dítky víře a vybízel k častější návštěvě chrámu. Vypleniv rozličné pověry, zabavil množství lístků kouzelných a pověrečných. V některých pověrečných lístcích zapovídalo se jakožto příkaz Božský pracovati v sobotu po západu slunce; missionář nalezl skutečně mnohé, kteří spíše v den sváteční pracovali, nežli v sobotu. Mimo to zabavil mnoho snářův, o nichž se venkované domnívali, že s dobrým svědomím je smí kupovati a podržeti, poněvadž prý tisknou se v Praze, kde přece je arcibiskupská konsistoř. Missionář musil jim vysvětliti, že se to děje pokoutně a bez dovolení konsistoře. Knih haeretických zabavil P. Zelechovský více než 120, mezi nimiž tři Postilly Martina Philadelpha. Tyto knihy missionář pokud mohl, nahrazoval knihami katolickými („In vicem horum alios catholicos, quotquot potui, substitui"). Venkované, slyšíce o přítomnosti missionáře „knihaře", jak ho nazývali („intellecta missionarii et ut illi vocant, *librarii* praesentia"), knihy skrývali do hrachu, obilí a úlů. Prostí rolníci čítali bibli bez patřičných výkladů; vykládali ji tudíž po svém rozumu a chuti. Odtud, jak praví Zelechovský, bylo tolik planých hádek a rozepří o věci náboženské mezi venkovany v hospodách, při nichž jeden nad druhého se chtěl zdáti moudřejším. Na čtení velice sobě zakládali, tak stařec 84letý, jménem Pletka z vesnice Doubravice na otázku, věří-li v očistec, pravil: „Nečítal jsem o tom." Než když jemu missionář dokázal nutnost očistce a nadto texty z písma sv. doložil jeho jsoucnost, přisvědčil, řka, že nikdy nebyl tak jasně přesvědčen. V soukromé kapli pak stařec ten složil vyznání víry, když mu byl missionář dříve krátce vyložil jednotlivé články. Mnozí Jana Husa pokládali za svatého, a to za mučedníka českého, jakož i Jeronyma Pražského, protože to četli v knihách svých. Jeden z rol-

níků (jemuž missionář odňal summarium, v němž ke dni 6. července zaznamenán „svátek sv. Jana Husi“ s evangeliem „ecce ego mitto ad vos prophetas etc.“, které se čítá v den sv. Štěpána) pravil, že se až dosud domníval, že Jan Hus byl buď papežem nebo jistě biskupem nějakým v církvi římské. Již tenkráte někteří roztrušovali mezi lidem lživé narčení, že kněží katoličtí úctou sv. Jana Nepomuckého nahraditi hleděli úctu Jana Husi. Píšeť P. Zelechovský, že z úst hejtmana (capitanei) kamenického slyšel toto: „Quaesierunt ex aliis vicinis suis in dominio illo nonnulli rustici: ‚Quem vos nunc, dicite, in Bohemia tam splendide colitis Joannem Nepomucenum? Ecquis ille sanctus?‘ Ad quod reposuit probior quispiam: ‚Id quod erat,‘ breviterque quantum potuit vitae historiam explicuit. Tum illi: ‚Ô stulti!‘ inquiunt, ‚iste est Joannes Hus, quem olim ut martyrem colebat Bohemia. Jam vero vestri sacerdotes nomen s. Joannis Hus transmutarunt in nomen s. Joannis Nepomuceni‘.“ Zelechovský dodává: „Hae · ipse capitaneus. Sed personas illas rescire non licuit.“ Jiní venkované, nakažení zásadami knih haeretických, zavrhovali pouti a posmívali se poutníkům putujícím na Svatou horu, řkouce: „Kam pak zase, prosebníci? ne-li k tomu pařezu, v němž vrabci hnízdí?“ V kraji Pracheňském hojně ještě bylo zbytků dřívější haerese. Jakás žena v Drahonicích na farnosti Bílské u Vodňan, kterou obecně nazývali „hluchou kovářkou“, jsouc kárána, proč jí v sobotu maso, pravila: „Proč bych nejedla? vždyť to nezapovídá Bůh, nýbrž toliko jakýsi kněz římský.“ Očistec nazývala měšcem kněží, a proti existenci očistce uváděla tento „důvod“: „Co ďábel vošišmá, co by to Pán Bůh do nebe bral?“ Sládek jeden, přítomen byv káznému kázání missionářovu proti Husovi a jeho nohsledům, pravil před jinými: „Co ten dnešní tlachal tolik proti Janu Husovi, mučedníku českému, vyjížděti si dovolil? Jestliže katolíci tolik mučedníků mají, proč nectí Jana Husa jako mučedníka?“ Předvolán byv před faráře a missionáře zapíral vše, a připouštěl toliko, že snad v opilosti něco řekl. Na to missionář s ním dlouho rozmlouvaje, vyložil mu některé sporné věci

Když v *Třeboni* missionář vyzýval faráře, by s ním šel k jisté osobě, která byla podezřelá, že přechovává kacířské knihy, pravil farář: „Užijte sám svého práva; já bez toho nic bych nezmohl, neboť ještě dosud nalézti tu lze bující símě husitské.“

K návrhu missionářovu stanoveno bylo na panství *Kamenickém*, by rolníci, kteří ve výroční den smrti Jana Husi zdržovali se práce jako v zasvěcený svátek, toho dne musli jíti na robotu a vyvážeti hnůj. Ve mnohých vesnicích byli ještě tehdy nejedni, kteří, by zpovědi se vyhnuli, v době velikonoční jinam odcházeli a teprve po skončení velikonočního času opět se vraceli.

Ve vsi *Němějicích* (u Dražic) na panství *Vltavotýnském* byl z haerese podezřelý stařec jménem Vlach. Když do jeho příbytku vstoupil missionář, stařec i manželka jeho chtěli odejíti. Missionář je zadržev, vykládal jim katechismus. Když se starce tázal, věří-li v očistec, pravil směle: „Nevěřím, a k čemu by také byl? Neb koho Bůh neočistil na tomto světě, na onom ho jistě neočistí.“ Totéž mínění sdílela s ním manželka jeho (která sotva desatero Boží přikázání znala a ani kříž dobře udělati neuměla), jakož i ostat.

domácí lidi. Když byl missionář dlouho se namáhal marně, by oblomil zatvrzelost jejich, odešel s nepořízenou. Po několika dnech vrátiv se s vrchním panství Vltavotýnského (mužem horlivým, jenž missionáře velice ve všem podporoval) do řečené vesnice, opětně navštívil zatvrzelého starocha. Než ani přítomnost vrchního nezpomohla nic; odpovídalť stále: „Nevěřím, nevěřím!“

I jednal s ním missionář po celé dvě hodiny, uváděje důvody pro jsoucnost očistce, avšak tvrdošíjný stařec jinam a jinam řeč zaváděl, ba i citáty z písma sv. uváděl pro mínění své. Konečně však přece se slzami v očích doznal, že úplně i z písma sv. jest o jsoucnosti očistce přesvědčen, a o svátcích svatodušních složil veřejné vyznání víry.

Děkanu vltavotýnskému prohlásila stařena Zuzana Pavlovková ze vsi *Přečic*, že nebude zpovídati se dříve, dokud jí neslíbí, že jí pak podá pod obojí způsobou, a tvrdila, že ji k tomu pudí Duch sv. Pokárav ji za to děkan, celou věc odložil na pozdější dobu. Zatím přišel sem missionář a k žádosti děkanově odebral se k stařené té. Nenalezl jí však doma; plavci od Prahy se vrátivší pravili, že ji viděli u Prahy. K dotazům Zelechovského vyznal syn její, že matka jeho říkává, že víra naše nic jí neprospěje, nemůže-li přijímati podobojí, že do těch krajin bude putovati, kde toho bude moci dosíci; úctu Marianskou nazývá prý pouhými marnostmi. Na otázku missionářovu, má-li matka jeho knihy nějaké, odvětil syn: „Měla-li jaké, odnesla je s sebou.“ Zelechovský prohledal však přece komůrku její a nalezl několik knih, z nichž jedna toliko dvě svátosti, křest a večeři Páně, připouštěla, a obsahovala bludy Lutherovy, Buccerovy a Husovy; knihu tuto missionář odevzdal vikáři. Po dvou nedělích doslechl missionář, že se stařena vrátila domů. Dal ji tudíž od vrchního povolati na děkanství. Jsouc tázána, kde byla, a co tam činila, vyhýbavě odpověděla: „Bůh milosrdný ví.“ K tomu však se přiznala, že pracovala nějaký čas ve vinicích pražských a že měla v úmyslu do Míšně odejíti k večeři Páně, kdyby jí byla délka cesty neodstrašila. Na otázku, odkud čerpala bludy své, odvětila, že z knihy, kterou missionář jí odňal za její nepřítomnosti, a že teprve tohoto roku k nim přilnula, byvši dříve dobré víry. Missionář i děkan poučovali ji velmi dlouho, až konečně důvody jejich jsouc přemožena a pochybení své uznávajíc, počala slzeti a žádala, by jí dána byla nějaká kniha dobrá, kterou jí děkan ihned dal.

V *Benešově* r. 1697. missionář *Lukáš Nespěšný* nalezl několik katolíků vlažných a ve víře podezřelých; byli to zejména Matěj Vystrčil, Josef Krása, Jan Sýkora a Pavel Čihovský, jimž všem odňal 12 bludných knih, které dílem spálil, dílem uložil u vikáře v Divišově. Mimo to zabavil jiných menších knih 15, knihy zvané „Poklad duše“ (Thesaurus animae) 5 exemplářů, snář 1, necudných písní 6. Muž jeden, jemuž Husova postilla byla odňata, prohlašoval, že by byl šťasten a blažen, kdyby se mu jednou v nebi dostalo místo pod nohama Jana Husi. Poučen byv o převrácených bludech Husových, odvolal pošetilý svůj výrok.

Jan Landškronský S. J. r. 1697. podal tuto zprávu o missii své v kraji *Chrudimském:* „Kacíře postihl jsem jednoho na panství *Lichemburském* hr. *Berky*. Člověk ten ze Žitavy prchl pro veliké, jak se

praví, zločiny, zanechav tam dítky a ženu, a zdržoval se u skláren. Spatřiv mne, dal se na útěk do nedalekých lesů, a není naděje, že by se vrátil, dokud tušiti bude moji přítomnost. I požádal jsem vrchního řečeného panství, by postaral se o to, aby člověk tento, jenž nechtěl lapen býti v poslušenství víry, chycen byl v poslušenství Jeho V. císaře a do vojska vřaděn, aby tím způsobem se aspoň předešlo nebezpečí nákazy jiných, což vrchní ochotně slíbil. Dva jiní ve víře nemálo podezřelí, jeden na řečeném již panství, druhý v *Přelouči*, byli pečlivě poučeni o těch věcech, o nichž pochybovali, spolu byvše napomenuti, by v pravdě katolického a vzorného života byli bedlivi. Kacířských knih odňal jsem 29. Ženy kouzla provozující dopadl jsem dvě, kteréž, ode mne byvše napomenuty, slíbily polepšení. Požádal jsem nad to jejich faráře, by na ně měl pozor, aby příště o nic podobného se nepokoušely. Úředníkům panským jsem jich neudal, obávaje se, by oni sami, zvědouce o osobách toho znalých, pomoci jich nevyhledávali, jakož se o některých skutečně vypravovalo, že tak činili, zvláště při nemocech dobytčích . . . . Navštěvoval jsem po lesích a pastvinách pastevce stád a vštěpoval jim znalost víry. Od děkana chrudimského bylo mi poručeno, bych navštívil vesnici *Krounou* u Skutče, poněvadž se říkalo, že jsou tam kacíř a že odbývají tu své schůzky. Já však jsem nepostihl nikoho, kdo by byl podezřelý. Scházejí se ovšem k rychtáři oné vesnice mnozí, avšak jednak za příčinou nutných jednání, jednak z přátelství; máť tři bratry a více přátel, ale schůzek z jiných příčin konaných jsem se nedopátral. Sám farář hlinecký, do jehož osady Krouná patří, nic neví o schůzkách, ačkoliv měl přece řečeného rychtáře v podezření kacířství, poněvadž u něho nalezeny byly některé kacířské knihy."

V kraji *Slanském* r. 1698. působil P. *Václav Majer S. J.* Veškera jeho práce a námaha soustředila se poblíž *Roudnice*, neboť mnohé vesnice kolem Řípu byly z kacířství podezřelé, zejména *Krabšice*, *Vesec* a *Rovné*. Zpovědní cedulky velikonoční byly tu od tajných nekatolíků kupovány i prodávány, kacířské knihy čteny; sem docházeli praedikanti ze Saska a přisluhovali po lutheransku, za to pak jim do Saska posílány byly desátky. Šest sedláků, zatvrzelých v bludech husitských, uteklo do Saska, když měli jíti ke zpovědi. R. 1698. 50 tajných nekatolíků v Krabšicích o půlnoci přijímalo pod obojí způsobou z rukou saského praedikanta. Ti všichni usvědčeni byvše z toho od jednoho bývalého svého soudruha, musili vyznání víry složiti před úředníky knížete z Lobkovic v kapli sv. Jiří na Řípě. Čeští exulanti docházeli podtají do této krajiny; přestrojeni jsouce za prodavače plátna a koření, po okolí roznášeli kacířské knihy jak staré, tak i v cizině nově vydané, a lid podněcovali k odporu proti reformaci katolické. Zámožný sedlák strojil úklady životu horlivého missionáře. Regent Roudnického panství, dověděv se o tom, vsadil jej do vězení. Ale missionář snažnými prosbami dosáhl toho, že vinník bez trestu byl propuštěn. Jiný sedlák bez vědomí miss nářova byl držán ve vězení, protože říkal, „že zlořečení jsou kteří chodí do kostela katolického a poslušni jsou jezovity miss náře"; i tomu vymohl missionář propuštění. Velikomyslností t P. Majer získal oba tyto provinilce víře katolické.

Ve vikariatě *Ledečském* r. 1700. dověděl se missionář, že do vsi *Lučic* krátce před velikonocemi přišel praedikant a tu způsobem akatolickým vesničanům přisluhoval. Missionář navštívil tuto ves i místa okolní a odňal tam mnoho akatolických knih, ač jemu vesničané hrozili bitím. Do vesnice *Sopot* u Krucemburku docházel častěji praedikant, jenž obyvatelstvo tamější udržoval v odporu proti katolické reformaci. Ačkoliv tudíž obyvatelé musili složiti vyznání víry, přece bylo zjevno, že to činí neupřímně Do vsi *Zderadína* u Kácova tajně přicházel bratr tamějšího sedláka Jana Černíka, jenž odpadnuv od víry katolické, byl praedikantem v Drážďanech.

Takovíto tajní agitatoři ještě dlouho sice udržovali jednotlivce mezi lidem českým v tvrdošíjném — ač ovšem z pravidla tajeném — odporu proti katolické reformaci, avšak nedosáhli již velikých a trvalých úspěchů, díky neúnavnému úsilí katolických missionářů, kteří nečekajíce odměny časné a hotovi jsouce k jakýmkoliv obětem, cele se zasvětili vznešenému povolání svému: v tom pak spočíval jejich úspěch i zásluha.

Drobné zprávy a posudky.

Trčkův řád bohoslužebný z r. 1616. (Listy o majestatu města Dobrušky č 18. Opis v Č. Museu. Na pergameně, pečeť někdy na šňůrách visutá — odtržena.)

Já Jan Rudolff Trčzka z Lyppy na Opocžnie Lyppniczy Swietly nad Sazawou Smiržiczych Koniczych a Kopydlnie. Geho Milosti Czysařzske Radda a komornik. Oznamugy timto listem wubecz kdež čzten nebo čztauczy slissan bude, ze sou přzedemnie přzedstaupily Purgkmistr a konssele Miesta meho Dobrussky wierni mogy mily, a mnie na mistie wssy Obcze, yakožto Pana sweho diediczneho, we wssy poddanosti, a Neyhlubssy pokorže s Snizienosti gsau poziadaly, abych gim niektere milosti nizie nasledugiczy z lasky krzestianské, yakožto Pan gich včzinil. Y poznawssy ya od tychž Dobrussskych poddanych swych wiernych milych každeho cziasu k sobie, yakožto ku Panu swemu a Wrchnosti swe wsseligakau vpržimnau Wiernost, poddanost a poslussnost, kteraužto sou ke mnie y přžedkum mym zachowawaly, y gesstie na čziasy budauczy zachowati přžipowidayi. Gsaucze k te gegich tak ponižiene a poddane Prosbie laskau křzestianskau naklonieny y take aby mnie wiečznau a neumirayiczy Pamatku gmiely a za mnie y rod mug Panu Bohu wssemohuczymu se Modlyly, gim tuto milost nad přzedessle milosti, kterychž sem gim potvrdil (gsoucze toho yakožto diedičzny Pan tiech Gruntuw moczen) čzinim. Przednie czo se doteyčze Sprawcze Czyrkewniho, aby oni Dobrussti, y budauczy gegich mohly, a moc miely (wssak s wiedomim a wule Wrchnosti swe) Sprawcze Czyrkewni pořzadnie do Miesta Dobrussky sobie gednati a brati, kteřzižby w čzistotie Slowo Boži a Ewangelium Pana Krysta kazaly a Swatostmi Weleb-

nymi Tielem a krwi Pana Gezisse Krysta pod Obogy spusobau přzigimayiczym posluhowali a tim wssym řadem a Czeremonyemi, kterež se nyni w temž Chramie Panie v Miestie mem Dobrussce pro vcztiwost a ważnost Słowa Boziho a Welebnych Swatosti zachowawagi, ržidily. A kteřziby se s nimi w temž Nabozienstwi nesrownawaly, aby ani do te Obcze Miesta meho Dobrussky przigimany nebylj nyni na čziasy budauczy a wiečzne. Řzadowe pak od Nyniegssiho Diekana w Miestie mem Dobrussce knieze *Jana Galiardy* Kauřzimskeho kaplana meho tito se w Chramie Panie přzi službach Božich vžiwagi a zachowawagj, zachowawati magi a budou.

Negprwe přzy křztu swatem, sprawcze Czyrkewnij wychazy ke dweřzym kostelnim, tu kmotrum napomenuti z slowa Panie čzini, a czo powinnost każe křztu swateho w Modlitbach swatych Diedatko Panu Bohu Obietuge. Odtud wstupuge k křztitelniczy, a též yak należite gest Naržizeni křztu swateho, od sameho Gežisse Krysta Pana, y Czyrkwe swaté wykonawa, *Winku a swietla* vžiwa.

Druhé czo se doteyčze sluziebnosti Božj přzi Oltařzi Panie, mage přzistaupiti k Oltařzj Panie, při temž Oltařzi Panie kleka s dwiema *Pacholatky* k tomu nařzizenymi, a Modlytby ktomu nařzizene řzika podle starobileho narzizeni Czyrkwe Swate, *Gloria* in Exelsis Deo začzina, Episstolu y Ewangelium swate přzi Oltařzj spiwa, Wiru křzestianskau lydu Obecznemu začzina, *Kazanij slowa* Božiho lydu shromaždienemu wykonawa. Trzetij czo se pak doteyčze *Wečzeřze Panie*, prwe nežlj koho k Wečzeřzi Panie przipoussti, powinen gest každey *w sobotu* když se welkym Zwonem zwonij do Chramu Panie nagiti se dati, kdo pak w sobotu nemuzie, tehdy w *Nediely* po rannim kazani, toho do kaply gednoho každeho rozdilnie po gedny Osobie přzipaussti a tu každy musy swau *Confessi* vmieti wyznati. Tu sprawcze Czyrkewnij *vyslyssic konfessi každeho* slowem Božim wedle Oswiceni daru Ducha swateho potiessuge, a we gmeno Gežisse Krysta Pana, *skladagicz rucze* na hlawu geho, hřzichum odpusstieni *zwiestuge* a wyswiedčzuge. Magicz pak posluhowati temuž lydu Božimu přzi Oltařzi Panie takto se zachowawa *Praeffati* celou s *Modlitbau Panie* Otčze nass že spiwa, potom s *obiema Čzastkami* rozdilnie se *Obraczcyicz* k lydu, slowa Wečzeřze Panie na *hlas* spiwa, a tu po Wyřzizeni Modlyteb ktomu nařzizenych temuž lidu posluhuje. A přzy temž posluhowanij též *Ornatu* gako y přzi Oltařzj, Též dwouch *swicy* Welykych, y Zwonečzkuw ktomu nařzizenych vžiwa pro Probuzeni myslj lydské, a pro horlywieyssy Pamatku Obietowanij a smrti Gežisse Krysta Pana nasseho. Cztwrte z strany *swietla* na Oltařzich toho take na každem Oltařzij dwie swicze horziczy vžiwa, a též přzi Ewangelium spiwanem přzi Oltařzj dwou swicz rozswieczenych od kostelnikuw aneb Pacholat drziczych se vžiwa a trpi. Item ten chwalitebneg a dobreg řzad Czyrkewni se zachowawa když ktera pocztiwa pobožna *manžielka po porodu* do chramu Panie wstaupiti minij a toho ziada, sprawce Czyrkewni do syncze Chramowe k ni wychazy, gi slowem Božim p' tiessuge, k Modlytbam swatym nabizy y Niektere s ni wykonaw aby se Panu Bohu modlyla weydoucz do Chramu Panie, gedno z to ziegi Buh račzil přzi Porodu od smrti zachowati, druhé zie g Pan Buh račzil dati k Obrazu swemu plod žiweg, třzeti aby ge

Bohu obietowala w Modlitbach swateych, tak aby to dietiatko zni narozene rostlo ke czti a chwale bozij a jim rodičzum ku potiessenij. Item Czo se doteyčze Gitrzni na den *Boziho Narozeni*, též na slawny hod *Wzkřzissenij* Pana Gezu Krysta a hod seslani *Ducha swateho Processj* s swětlem od Literatuw ziakowstwa, y take lidu Obeczneho nesouczym, spiwanim a chwalami bozskymi, též wssemi zwony zwonienim, třzikrat okolo kostela po Krchowie gdoucze se vžiwa a zachowawa. Též y to se čzini magicz sprawce Cirkewnij po wssi služiebnosti božj lid božj z chramu panie propausstieti po Modlytbach panie gim *požehnanij* skrze Křziz wegmeno Gežisse Krysta Pana dawa a winssuje: Czož se vsseczko tak a neginak řzidj a zachowawa, a zachowati ma na čziasy budouczy a *wiečzne*. Gestliziebу pak která Wrchnost budouczy *kginemu* Nabozienstwi neb řzadum Czyrkewnim, mimo to a ty kteřziž se nyni zachowawagj, a tuto vepsany gsou, ge Dobrussske nutily a tyto milosti a nadani me, yakymkolyw spusobem *russiti* a w nicz obraczeti chtiela, Tehdy tomu chczy, aby vwoleneho platu ročzniho tiech *ssest sett kop* missenskych dawati a odwozowati powinni nebylj, k čzemuž anij nuceni begti nemagj, Též y *sprawcze szkolnij* aby sobie snesaucze se s sprawczem Czyrkewnim dosazovati mohlj. Naproti tomu oni Dobrusssti nyniejssy y budauczj, mnie diediczum a budauczym mym gsou se zawazaly a przipowiediely, wssemi tiemi řzady, yakž ten Artykul to wsse wsobie ssyřzeyj obsahuge a zawira řziditi a sprawowatij na čziasy budauczy a wiečzne. Též take kdiby ktery *sprawcze Czyrkewnij* do Miesta Dobrussky z wule boži se dostati gmiel, ma se gemu toto nadani me a nebo Wegpis přzedložiti a přzednesti, chtělliby k tomu dobrému řzadu přzistaupity, tak se zachowati, to wsseczko z czela a zauplna wykonawati, Tehdy aby do tehož Miesta Dobrussky přzijat byl, Pakliby nechtiel, nybrž proti tomuto nařzizeni a Artykulum ode mnie gim nadanym begti chtiel, Tehdy niyaky ziadnym spusobem do Czirkwe Dobrussske přzigat begti nema. —

Na potwrzeni a zdrzieni y budauczy viecznau pamatku toho k tomuto listu pečzet swau wlastni, gistym mym wiedomim celim a plnym prziznanim sem přziwiesyti dal, a w niem se swau wlastni rukou podepsal. Gehož Datum na Svietlí nad Sazawou w Pondiely po swatem Bartholomiegi jinak 30 Augusti Letha od Narozenj Syna Boziho ssestnacztistého ssestnaczteho.

Jan Rudolff Trczka z Lýppý.

Nejen v Dobrušce ale i v celém okolí panovalo tehdáž již lutherství. V Přepyších v starém Norimberském missale z těchto let je praeface mezi řádkem česky napsána — snad jim tam lutherani česky zpívali. *A. Flesar, děkan v Dobrušce.*

Klementinum v době obležení Prahy od Prusů r. 1757. Rukopisné *paměti kolleje Klementinské („Literae annuae")* obsahují zajímavé zprávy o osudech kolleje této za obležení Prahy od Prusů r. 1757., jež ve věrném překladě z latinského originalu podáváme: „Kdežto vojsko rakouské, rozložené po hranicích království od hrabství Kladského až k Lužici, posud v zimních svých bytech se nalézalo nepřítel shromáždil rychle vojsko a 7. dubna vtrhl do Čech ze dvou

stran; ze Žitavy k Fridlandu a přes Krkonoše k Trutnovu. Tu teprve *Brown* dověděv se o tom, vytáhl dne 24. dubna z Prahy nepříteli vstříc, avšak nepřítel obsadil již *Liberec*, kde svedl bitku se 7000 muži našeho vojska, jimž velel *Lascy*, a z nichž 600 padlo. Odtud pak pronikl až k *Budyni*. Naše vojsko bylo nuceno před přesilou nepřátelskou ustupovati a hojné zásoby spíže na různých místech nashromážděné v rukou nepřátelských nechávati.

Jakmile zprávy o tom došly do Prahy, opustili přemnozí obyvatelé s majetkem svým na rychlo město; z téže příčiny byly dne 28. dubna rozpuštěny školy. Novicové jesuitští odjeli s představenými svými do *Opařan*. V kolleji zůstalo toliko šedesát kněží s několika koadjutory.

Posledního dne měsíce dubna vévoda *Karel Lothrinský* přenocoval se štábem svým na statku kolleje Klementinské v *Tuchoměřicích*, avšak již o druhé hodině s půlnoci, ohrožován jsa nepřítelem, ustoupil s vojskem na Bílou horu, odkudž pak 1. května táhl chvatně Prahou za město a obsadil výšiny na východ od Nového Města Pražského. Nepřítel táhna v patách za naším vojskem, obsadil *Tuchoměřice* i *Bílou horu* a následujícího dne i návrší u *Podbaby*. Rychle byly všecky městské brány k té straně hledící uzavřeny, hradby a náspy od měšťanů a židů opravovány a četným vojskem obsazeny: bylo rozloženo od vrcholu *Petřína* až k vratům jesuitské zahrady deset tisíc mužů. Most, který přes Vltavu u invalidovny byl vystavěn, rychle byl stržen. Invalidé byli všichni do *Benešova* posláni. Dne 5. května general *Königseck* přitáhnuv s oddílem svým z Brandýsa, stanul nejprvé na *Prosíku*, odkudž za svítání k ostatnímu vojsku přirazil. Nepřítel, vystavěv si u *Podbaby* dřevěný most, překročil řeku. Šestý den měsíce května, pátek, byl pro nás velice nešťastný; bylo za svítání pozorováno, že nepřítel vystoupil na vrchy nad *Trojou* a *Bubny*. Tu teprve vojsko naše, strhnuvši za svítání chvatně stany (vyjímajíc stany tří nebo čtyř pluků), do *Benešova* je odvézti dalo. Ostatně nebylo téměř nic podnikáno, co by příhodno bylo vzhledem k hrozícímu nebezpečí; domnívali se klamně všichni, že nepřítel nepostupuje za tím účelem, aby svedl bitvu, nýbrž aby v Novém *Kolíně* zabral spíži tam nahromaděnou, a takž jezdci naši odcházeli do Prahy opatřit koňům svým píce, a totéž činili četní pěší vojíni, aby se ve městě zásobili potravou, ostatní pak vařili sobě v táboře oběd týmž časem, kdy mělo bojováno býti. Tu mimo nadání cestou, která od Brandýsa vede, valil se nepřítel a byl spatřen, kterak návrší, která naši obsazena měli, snaží se obejíti: i bylo náhle voláno do zbraně, ve zmatku rozlit po zemi připravený oběd, seřaděn na rychlo válečný šik, na nějž však nepřítel neudeřil z čela, nýbrž na pravém boku udatně podnikl útok kolem 9. hodiny ranní. Z počátku až do druhé hodiny bojováno bylo šťastně s dobrým výsledkem našich zbraní, neboť levé naše křídlo zatlačilo pravý bok nepřátelský (jemuž velel vojevůdce *Bevern*) do té míry, že nepřítel na té straně ustoupiv, téměř mimo boji... se nalézal. Mezi tím *Schwerin* obrátil veškeru ostatní sílu z ne... dání na opačné křídlo, dělovou střelbou je krutě potíraje, a ... jezdci naši, mužové zajisté nejvybranější, kteří poblíž stáli, sotva dvakrát na ně bylo útočeno — nevím, jakým nešťastným osudem

to stalo — dali se na útěk; z útěku tohoto radující se nepřítel obořil se prudčeji na pěší zástupy a žalostně je potřel, tak že o půl druhé hodině odpolední veškera pěchota, zbavena jsouc ochrany jízdy, jako splašené stádo beze všeho pořádku kde kterou branou do města prchala, tak že utíkajícím ledva brány městské stačily. Větší část jízdy s částí pěchoty přes *Nusle* k *Benešovu* ustoupila. Prozřetelnosti Boží děkujeme, že nepřítel vítězstvím spitý nepronásledoval prchajících až do města, jakož byl mohl, bylť by se jinak i města zmocnil Toho však velice litujeme, že *Brown*, raněn byv kulí do stehna, v této nesnázi nemohl hned přispěti. Ve čtvrt na tři ustal boj na obou stranách, nepřítel shledával kořist a zmocnil se všech stanovisk našinců, vyjímajíc Žižkov. Po čas bitvy vystavena byla ve chrámech Nejsvětější Svátost, před níž vždy dva a dva pobožnost jsme konali. Po bitvě ranění vojáci, pokud mohli, do města se plazili; toho dne bylo v akademických školách uloženo 300, druhého dne 600, třetího pak, když i Žižkov po krutém boji nám byl vyrván, 400 raněných. Potom byly všechny brány městské uzavřeny, hradby všude děly a strážemi obsazeny, a utichl všecken zvuk zvonů i bicích cimbálů hodinových, jakož zvykem jest ve městě obleženém. Než brzy dostavil se trubač nepřátelský, který žádal drze, aby se město s celou posádkou vzdalo. Mezi tím nepřátelé horlivě pochovávali mrtvoly svých i našinců, slavnostní ohně však sobě ku slávě, nám na potupu pálili kolem celého města, kteréž od tohoto dne zcela obklíčili, rozloživše se kolem něho táborem, a započali místy náspy pro děla navážeti. Čím pak byla zásoba potravin skrovnější a stůl chudší, tím větší strach šířil se v domech i po městě. Za nedlouho nastal nedostatek stříbrných peněz, i byly vymáhány půjčky peněz ode všech klášterův a ovšem i od nás, když však ani tyto peníze k výživě posádky, jíž bylo 54 tisíc, nestačily, sebrán byl také z chrámů čistší cín, z něhož bylo nutno nezvyklou minci raziti. Velice bylo domu našemu na obtíž, že bylo do chodeb našeho domu dováženo bezpočtukrát na tisíce sudů naplněných pšeničnou moukou a odtud zase za pozdní noci s velikým hlukem vyváženo. Brzo počali jsme míti nedostatek masa, poněvadž úřady zemskými i arcibiskupem bylo zakázáno prodávati kterýmkoliv řeholníkům za sebe vyšší cenu maso, tak aby maso, jehož se řeholníci z dokonalosti řeholní zdržovati měli, poskytováno býti mohlo raněným i zdravým vojínům Ba i veškery zásoby potravin, vyjímajíc toliko mouku žitnou, musili všichni snésti na radnici, z toho pak opět za peníze zpět si kupovati musili, když čeho potřebovali, aby tak peníze k válce potřebné se sešly; z té příčiny i chleba pšeničného jsme se zdržovali.

Od 6. až 30. května nepřítel na sousedních vrších tiše ležel, tohoto však dne, bylo to v pondělí svatodušní — právě o půl noci, když tvrdě jsme spali, započalo prudké dobývání města, neboť z pěti stran házel nepřítel do měst Pražských nad míru četné třaskavé pumy, žhavé koule, železné koše a smolné věnce: zachvělo náhle celé město a obyvatelé ze spánku vyburcovaní hasili vznicící na různých stranách ohně. Vzplanulyť na několika místech roveň budovy posvátné i soukromé, jež hasiti bylo nesnadno, ba kde se vzmohl oheň do té míry, že mohl býti od nepřítele

zpozorován, tam tím hustěji dopadaly pumy, aby se místu tomu měšťané a vojáci přiblížiti nemohli. Oheň tudíž zachvátiv střechu, neuhasl dříve, leč když byl strávil vše, co se dalo. Aby nebezpečí ohně nebylo tak veliké, bylo rozkázáno, aby střechy dřevěné co nejdříve byly sneseny a půdy domů vodou hojně zásobeny. Také kopule chrámu sv. Salvatora, před tím toliko šindelem krytá, pokryta byla nyní bílým plechem, nákladem 700 zl. rýnských. Na náměstích a ulicích byla dlažba vytrhána, aby pumy, do kypré půdy se zarývajíce, obyvatelstvu nebyly tolik nebezpečny. Nicméně tímto opatřením nebylo možno zhoubnému účinku pum zcela zabrániti, tak že bezmála tisíc obyvatelů obojího pohlaví o život nebo k těžkému úrazu přišlo.

Aby před takovýmto nebezpečím byl uchráněn, rozhodl se vévoda *Karel Lothrinský*, necítě se ani v rozsáhlém domě hraběte *Gallasa* dosti bezpečným, že přestěhuje se do našeho domu. Rychle tudíž opustili kněží i frateři naši svoje s ětnice a směstnali se v malých zastrčených jizbách a skladištích kongregací. Hned také pobočník vévodův určil v nejdolejší chodbě poblíž fortny místnost pro jídelnu, jinou pro poradní síň, jinou pro válečný archiv, jinou pro denní pobyt vévodův, a konečně jinou pro ložnici jeho, kterážto poslední místnost nad to hojnými břevny, trámy, prkny a jinými podobnými věcmi hojně byla obložena, aby vévoda byl v bezpečí. Prvého června o 5. hod. odpolední přibyl vzácný host náš se všemi svými radami, důstojníky, sekretáři a sluhy. Jemu aby byli na blízku, nebo spíše, aby měli bezpečnější bydliště, i také sami královští princové, kurfirsta saského synové, se zástupem svého komonstva, jakož i jiná knížata, generalové, vyšší hodnostáři vojenští i civilní, dále hrabě *Hatzfeld*, vicepraesident repraesentací království Českého s manželkou, ženským služebnictvem, sekretáři a písaři, král. rychtáři Pražských měst s manželkami a dítkami, konečně mnohé jiné osoby vojenské i civilní nahrnuli se do kolleje Klementinské v takovém množství, že nestačily pro ně síně v přízemí a v obojím poschodí ohromné této budovy, tak že i horšími místnostmi a dílnami fraterů musili se spokojiti. Nebude nemístno podati zde seznam hostí aspoň nejvznešenějších, neboť tolik a takových obyvatel Klementinum nikdy nemělo, a myslím, že nikdy již míti nebude. Hned u fortny bylo sto mužů se setníkem, kteří střídavě v jednotlivých hodinách denních stráž konali, v dolejší chodbě bydlil sám nejjasnější vévoda a válečný jeho rada *de Weiss*, sekretář vévodův rytíř z *Eckelů* a jiní čtyři plukovníci různých pluků, pobočníci vévodovi, dále kníže *Zweibrückenský*, knížata *Würtenberg* a *Eszterházi*, generalové *Luchesi*, *Kheil* a *Königseck*, z nichž první byl velitelem jízdy, oba poslednější pak veliteli pěchoty, rytíř *z Walterů*, plukovník dělostřelectva. Dále hrabě z *Hatzfeldu* s manželkou, *Wernier*, kr. rychtář Starého Města s matkou, manželkou a dětmi; v dílně fratera truhláře bydlil ctihodný lektor theologie řádu sv. Františka reform., a posléze ve svatyni sv. Eligia a v ambitech byli dvořané knížat, pážata, sekretáři a jiní úředníci a sluhové.

V prvním poschodí v síních provincialových bydlili oba sa[illegible] princové *Xaver* a *Karel*, hned vedle vévoda *Modenský*, dva pol[illegible] knížata *Šulkavští* a jiní generalové: *Althan*, *Stambach*, *Clerici*,

Wille, de Bellegard, Walffersdorff, Dallo, Spada, Targo. V kapli sv. Kříže dva generalové, kteří denně po dvou se střídali, aby v radě vévodově zasedali. Dále hrabata de *Briel* Sas, *Hartman*, kr. rychtář Nového Města, plukovník *Kolowrat*, a dva adjutanti vévodovi: hr. *de Maldegen* a *de Masteia.* Nadto tři dvořané vévody Modenského: hrabata *Munarini, Poschetti* a *Valotti*, konečně osm polních missionářů.

Ačkoliv *ve druhém poschodí* mnohé síně trámy, hnojem a pískem (na ochranu dole bydlících knížat před dělovými kulemi) tak byly naplněny, že se ani za byty nehodily, přece v tomto poschodí bydlili: dvořané saských princů, pážata, šlechtici polští v našem vojště dobrovolně sloužící, ba i sám nejvyšší strážmistr pluku vévody Karla, baron *Frauendienst*, a veliký počet písařů a notářů plukovních a jiných toho druhu lidí při válečné kanceláři zaměstnaných.

Konečně v podkroví, ba i v oné nejhořejší chodbě (kterou nazýváme *chodbou P. Arriagy*) ubytovalo se 100 mužů s důstojníkem za tím účelem, aby hasili, kdyby někde koule nepřátelské zapálily. Naše kuchyně hostila kuchaře knížat a vznešených pánů, jakož i ženy jídla vařící, tak že nezbylo pro nás v ní místa, kde bychom sobě pokrmy strojili, i musili jsme je vařiti v dílně kovářské. Kromě nápojů byla nám dávána skrovná potrava, která k ukojení hladu zcela postačovala, poněvadž náš superior kořenil ji láskou a vlídností svou. Byla sice v domě našem taková zásoba krmného dobytka, že bychom bývali daleko lépe stravovati se mohli, kdybychom nemusili věci své dodávati na stůl urozených svých hostů; mnozí z nich sice ze svého, mnozí však i z našeho byli živi; chleba pšeničného, který nám byl zapověděn, požívali oni skorem bez výjimky. Než není, proč bychom si stěžovali, že vévoda Modenský se svým komonstvem (vévoda vše hojně zaplatil) a jiní z našich zásob brali, bylť nám za to dovoleno chovati hovězí dobytek, což všem jiným bylo odepřeno. Vzácní naši hosté jednak u stolu nejjasnějšího vévody, jednak každý ve svém pokoji, jednak konečně, a to velmi mnozí, ba i oni vysocí důstojníci, kteří ob den ve službách nejvyššího vojevůdce zde se střídali, buď ve společném našem refektáři, nebo i v otevřeném ambitu obědvali a večeřeli. Zmíněný kněz ze řádu františkánského a polní kněží u téhož stolu jako my se stravovali.

Podotknouti sluší, že náš dům po šest týdnův dnem i nocí byl otevřen — ač u brány četná stráž stála — všelikým lidem obojího pohlaví, jakéhokoliv věku, náboženství a stavu; přicházeliť sem muži, ženy, židé, vojenští sběhové, vinníci a z viny podezřelí, také i parlamentáři nepřátelského vojska, měšťané a vojíni ke svým velitelům a představeným, zde také projednávány byly veškery záležitosti válečné i jiné, které se města a vojska týkaly.

Vévodovi a jiným vojenským generalům a důstojníkům sloužena byla často o 11. hod. mše svatá *v kapli sv. Eligia.*

Prokazovali jsme pak jim i sluhům jejich všeliké služby v hojné ře, všechněm poskytujíce nábytek, nářadí, nádobí, chléb, palivo l., čímž stalo se, že sám vévoda a jiní knížata s námi důvěrně covali, s námi rozmlouvajíce a nás o radu se dotazujíce, ke svým

rozmluvám nás zvouce a naše příbytky často navštěvujíce. Když u večer litanie ke všem svatým jsme říkali, oni s námi se modlívali. Někteří z nich, i když jsme stolovali, k nám přicházeli; důvěrné toto obcování způsobilo, že mnohá vznešená knížata a vysocí důstojníci vojenští se zvláštní důvěrou záležitosti svědomí svého našim kněžím zjevovali. Přede vším však získal si u nich veliké obliby svojí úslužností, ochotností a laskavostí superior našeho domu, *P. Baltasar Lindner*, jenž často k jejich stolu byl zván, neboť všem líbila se milá pokora tohoto muže a jemný způsob obcování, tak že jej považovali za sobě rovna. Chystal se sice zmíněný právě rektor v den bitvy u Prahy, že město opustí, avšak vojsko s bojiště prchající — či spíše prozřetelný Bůh — byl příčinou, že nemohl z města již se dostati, což bylo k našemu prospěchu, neboť jeho přítomnost byla v pohnutých těchto okolnostech našemu domu velice prospěšná, ba nutná. A kterak si laskavé úslužnosti jeho a ostatních kněží z našeho řádu vznešení hosté naši vážili, s dostatek vysvítá z listu *P. Ignáce Kampnmillera*, zpovědníka císařovnina, rektorovi Klementina zaslaného, jejž doslovně zaznamenávám: „Reverende in Christo Pater Rector! Augusta de singulari charitate et religiosis obsequiis edocta, quae R. P. Rector et reliqui Patres obsidionis tempore in Collegio Clementino commorantibus principibus, ducibus et reliquis prompte et alacriter impenderunt, in mandatis mihi dedit, ut hasce ad Reverentiam Vestram exararem, et quam grato obstrictoque animo ea cum Augusto Conjuge acceperit, aperte contestarer, adpromittit vicissim, si quando foret occasio, gratiam suam et benevolentiam regiam“.

Ostatně, ačkoliv dům náš ve středu Pražských měst ležící zdál se býti dosti v bezpečí, přece nebyl tolik vzdálen, aby kule nepřátelské jej zasáhnouti nemohly; prorazilot třinácte žhavých kulí střechu a zdi její (nikoho však nezranily); jedna z nich dopadši na věž sv. Klementa, ihned ji zapálila; oheň však byl v čas uhašen; nad to dvě ohromné pumy praskly, chrlíce oheň, nad naším domem. Konečně dne 19. června (byla toho dne 3. neděle po sv. Duchu) o druhé hodině s půlnoci přišla do města a brzo i do kolleje naší venkovanka, která přinesla zprávu, že byl nepřítel předevčírem od *Dauna* u *Kolína* poražen, a že již za svítání přijde nám oddíl *Nadasdiův* ku pomoci. A zpráva její nebyla klamná, neboť jakmile se rozbřesklo, nebylo lze na návrších za Novým Městem nepřítele spatřiti; kníže *Liechtenstein* s uherským plukem jal se nepřítele pronásledovati, a zajal asi 200 vojínů; nadto bylo napočítáno asi 300 mužů z nepřátelského vojska, kteří, opustivše své prapory, dobrovolně do Prahy se uchýlili. Zajatci byli umístěni v místnostech škol poesie a rhetorů. Za nedlouho již tu byl *Nadasdi* a následujícího dne také vítěz *Daun*; oba obědvali v našem domě u stolu vévodova a o polednách zase rychle k svému vojsku za město se odebrali. Téhož dne o druhé hodině odpolední vedl sám vévoda *Karel*, jeda na koni, celou vojenskou sílu, co jí ve městě bylo, z Prahy, aby nepřítele také na straně západní zahnal. Než nedošlo k útoku, n sotva že nepřítel z daleka spatřil vojsko naše ze bran vycház dal se rychle na útěk; naši vojínové jej však v patách pronásl vali až k oboře *„Hvězda“* zvané, a pobili v zahradách na 300 m

tolikéž jich ranili a neméně nepřátel zajali, zvláště počítáme-li k nim také ty, kteří se dobrovolně vzdali; na naší straně pohřešováno bylo toliko pět mužů. Vrátiv se u večer do Prahy a do domu našeho s celým zástupem knížat a generálů, rozkázal vévoda Karel, aby hodiny opět byly puštěny, i odbíjela desátá hodina večerní na znamení skončeného obležení. Dne 22. června, v oktavě sv. Víta, nejdříve v kapli sv. Vojtěcha, pak dne 24. ve všech kostelích chvalozpěv Ambrosiánský byl zpíván. Převzácný pak host náš, vévoda Karel, a ostatní knížata, generalové a hodnostáři, vzdavše rektorovi našemu srdečné díky, odebrali se dne 23. o 4. hodině odpolední z Prahy do *Počernic*, kamž je celé vojsko následovalo, zanechavši tu toliko raněné k dalšímu léčení“. Sděluje *Dr. A. Podlaha.*

Sobotáři na Moravě a v Čechách v XVI. stol. Jan Aupický zmiňuje se o nich ve spisku svém „*Knížka, kteráž slove Boží aumluvy s lidským pokolením*“ (vyd. r. *1571.*) řka: „Mnozí v Moravě i v Čechách opustili již neděle svěcení, a sobotu zas světí, a mnohého díla nedělají, ženy nepředou, po slunci se nemyjí etc. Muži hnoje nevozí, nekydají, odpoledne nevoří, odtud slovou *sobotáři*“ (stránka L. II. b). Srovnej Řezek, Dějiny proston. hnutí náb. str. 15. Sděluje *Dr. A. Podlaha*

List z pamětní knihy v Horním Stupně. Jako na mnohých jiných místech tak i v Horním Stupně vikariatu Rokycanského, reformace s četnými se potkávala obtížemi. Farní kostel sv. Vavřince, jenž už r. 1384. byl farní, husité vypálili a na dlouhá léta nový chrám byl filialní od kostela v Radnicích.

Z doby pozdější se připomíná, že kolem r. 1769. byli ze Stupenska a Radnic přivedeni do Plzně k soudu protestanté, jež pamětní kniha nazývá „hujates“ v latinském textě. Zde byli souzeni a trestáni, jak už za Ferdinanda II. příkře proti rozšiřovatelům bludů bylo vystupováno. Ale husité přece zůstali v Horním a Dolním Stupně, pak na Březině, obci to od kostela asi hodinu vzdálené. Zde byli svedeni sousedé kovářem Josefem Matiáškem, „incorribili haeretico.“

Tenkráte byl ve Stupně curatus Antonius Pompejus, rodák z Prahy, křižovník, který po zrušení kláštera (crux major) přišel do Stupna a zde pobyl téměř do r 1820. Ten měl k vůli jinověrcům v kostele i v obcích „katechese“, jichž se též onen „nenapravitelný“ kovář březinský súčastňoval a jimi byl dojat a tak přesvědčen, že před svou smrtí učinil „professionem catholicae fidei.“

V Horním a Dolním Stupně zbylo husitů přes dvacet. Bylo-li tehdy v jedné obci 30 čísel a v druhé ani ne tolik, počet nekatolíků jest na osadu dosti značný. Vůdcem husitů byl František Žižek, vulgo Žižka, „molitor in inferiori Stupno“ („Žižkův mlýn“, tím jménem posud zvaný, stojí na potoce mezi Horním a Dolním Stupnem). Ž[illegible]a prý kupoval mnoho knih, by jimi rozséval bludy (zizania haer[illegible]a). Přijímal k sobě bludaře, a mnohé shromáždění se u něho [illegible]lo v noční době. Pro samé rozšiřování protestantismu nehleděl s[illegible]ce a trpěl nedostatkem. Než učení jeho ani ve vlastním domě [illegible]házelo souhlasu; synové ho nenásledovali, proto je vyhnal

z domu a pronásledoval. Musili choditi po mlýnech, by se uživili. Posléze povstali proti otci a „intulerunt illi processum.“

Při přelíčení bylo všechno vyzrazeno o knihách haeretických, nočních schůzích (conventicula), čtení zapověděných knih a jiných věcech. Mlynáři pak pohroženo z kanceláře panství Radnického, by knih nerozšiřoval, hospodářství a mlýna si hleděl, jinak že dostane sekvestra. Při tom také přišel o všechny bludařské knihy. Synové se pak navrátili domů.

Nemaje zde úrodného pole ku svému učení, jako zneuznaný apoštol odebral se do vsi Svaté (okresu Křivoklátského, fary Hudlické, kde jest posud na 40 protestantů), odtud šel do Rokycan „ad magistrum deceptorem,“ kde pobyl tři dni a setkal se s Jakubem Michlem z Radnic a jinými.

Onen magister byl Šima, sutor. také doctor zvaný, neznaboh („atheista“), který byl nad Žižka, Michla a jiné. Za tři dni se poučil stupenský soused hodně, tak že nazval Šimu sutora „taškářem“ a vyznal doma: „Hrozím se pověděti, co on mluvil.“ Popíral prý Krista a bibli, v niž přece i „hujates“ tolik věřili a ji rozšiřovali, nazval „výmyslem kněží.“ Žižek poznav, jak to daleko s bludy, jež i on hlásal, dopadlo, a kam „hujates“ došli, byl prý velice smuten a zamyšlen. Dne 16. února r. 1798. se roznemohl a povolav si zmíněného faráře Antonína Pompeja, odřekl se bludův a smířiv se přijetím sv. svátostí s Bohem, 19. února tiše skonal.

Tak vůdce protestantů poznal své scestí a jeho příkladu následovali jiní Proti bludařům byli povoláni missionáři P. Plachý a Sebastianus Labe, Societatis Jesu; než nemohli v osadě všech bludařův obrátiti na víru. Po nich pracoval Pompejus a snad něco zbylo i faráři Antonínu Hladíkovi, Antonínu Kellerovi, Josefu Kuczerovi, kteří v Horním Stupně vedli duchovní správu, ač každý jen krátkou dobu. Posléze všichni osadníci vyznali víru katolickou a v obci z oněch 20 rodin protestantských nezůstala ani jedna. Počet nekatolíků (v r. 1889. pouze 3), jest sice v katalogu veden, ale to jsou cizí příslušníci, do osady přistěhovalí. O „hujates“ není ani památky. *Alois Dostál.*

Rytíř František z Hustiřan. Potomek starožitného rodu českého, rytíř *František z Hustiřan,* sloužil na konci století sedmnáctého a na počátku století osmnáctého ve vojště rakouském, při čemž vyznamenal se nevšední chrabrostí a statečností. Súčastniv se skorem všech válek tenkráte v různých končinách evropských vedených, r. 1715. vrátil se do své vlasti bez pohromy, ačkoliv nejednou život jeho byl u velikém nebezpečí. Statečný rytíř český nepozbyl ve vřavě válečné zbožné mysli, byl horlivým a vroucím ctitelem Rodičky Boží, a její mocné ochraně přičítal, že z velkých nebezpečenství, v nichž se ocitl nejednou, vyvázl bez pohromy. Dosvědčuje to v listě vlastnoručně psaném a pečetí svou opatřeném, jejž r. 1715. zaslal esuitské kolleji v Kutné Hoře. V listě tom vyznává, „že se vroucně na modlitbách k Panně Marii Kutnohorské utekl, když r. 1691. u *Salankamena* v krvavé bitvě s Turky byl pod ním kůň střelen, a on v hlavu raněn, a že, ačkoli ležel mezi tolika ti mrtvých těl, nezahynul, zázračné pomoci P. Marie to připisu

Potom zmínku činí též, kterak „léta 1703. v *Hollandě* u pevnosti Brylleuské na lodi *Don Adventor* nazvané se vší spíží arciknížete rakouského Karla a s 90 osobami z jeho komonstva s pomocí Rodičky Boží, kterou vzýval, šťastně přestál hroznou bouřku, která trvala tři dni. Slovem, že „všecky své cesty skrze Vlaskou, Španělskou a jiné země vykonal šťastné vždycky, jakož i že ve věcech sobě svěřených neutrpěl nikdy žádné škody v rozličných nebezpečenstvích a příležitostech, zvláště při obležení *Barcelony* r. 1705., kde mu bylo poručeno, by pro celou armádu rakouskou opatřoval potřebné věci, to že přičítá mocné ochraně P. Marie, k níž vždy se utíkal, kdykoliv mu bylo něco těžkého podniknouti." Dr. *A. Podlaha.*

Oslava sv. Jana Nepomuckého v Neapoli r. 1711. Jistý šlechtic český r. 1711. z *Neapole*, kde tehdáž císařské vojsko proti Francouzům leželo, do Prahy zaslal svému příteli list českým jazykem psaný, v němž doslovně vypravuje takto: „Oznamuji k potěšení vlastenců, jakou jsme toho roku zde v Neapoli konali slavnost sv. Jana Nepomuckého, která nás stála na 110 tolarů. Předně na velikém oltáři u velebných PP. Paulinů byl oltář sv. Jana mnohými světly a jinými přípravami krásně ozdobený, a také jeho nová s oltářem kaple, kterou dal postaviti J. M. pan hrabě *Kinský*, oberšt od Karaffovského regimentu. Bylo v tom kostele postaveno veliké lešení dlouhé, krásně ozdobené, na němž stály dvoje varhany, a více než 50 hudebníků vlaských s rozličnými nástroji. Při zpívané mši sv. byla provozována libezná hudba. Kostel byl naplněn důstojníky královskými i císařskými. Přede mší sv. zahrálo deset hoboistů Němců od Heindlovského regimentu na šalmaje, potom také na flétny. Od regimentu Karaffovského bylo devět trubačů a bubeníků: ti také svým časem troubili a bubnovali. Při mši sv. podle obyčeje německého byly také intrády, což Vlachům něco neobyčejného bylo i divného. Když kníže Darmštadt a general Heindl s jinými vojenskými generaly do kostela vcházeli, tehdy se poprvé, když se mše sv. začínala, tehdy po druhé, když bylo gloria tu po třetí, po čtvrté při credo, po páté při pozdvihování, po šesté při ite missa est střílelo, a po každé nejméně 400 ran učiněno bylo. Mínili jsme déleji střileti, ale právě tehdáž držel radu místokrál, a nás dal prositi, abychom přestali, že nic nemůže v radě slyšeti. Když důstojníci do kostela přišli, modlitby se jim a kytky dávaly. Všickni pak téměř důstojníci, i Vlaši mnozí na prsou zlatý obrázek sv. Jana Nepomuckého nosí: a máme úmysl také bratrstvo ke cti jeho založiti. Regiment Heindlovský na nových 16 praporcích nese po jedné straně obraz Panny Marie a po druhé straně sv. Jana Nepomuckého" Dr. *A. Podlaha.*

Die Prager Judenstadt während der Schlacht am weissen Berge von *Dr. Alexander Kisch*, Rabbiner in Prag. Verlag von Kauffmann in Frankfurt a. M. Bez roku (1893) 15 str. v 8°.

Vedle obvyklé slavnosti „purim" dne 14. měsíce „adaru" slavili pražští židé od r. 1621. až asi do polovice století XVIII. ještě zvláštní *pražský „purim"* zvláštní pobožností v synagoze postem

dopoledním a odpoledními radovánkami dne 14. měsíce „marchešvanu“. Po roce 1744. upadla však tato slavnost znenáhla v úplné zapomenutí, a pokud pamět lidská sahá, neslavila se v žádné synagoze pražské, ač selichoty jiných specielně pražských památných dnů, jako výročí velikých požárů 16. a 17. století ještě v letech čtyřicátých tohoto století v Meisselově synagoze se předčítaly každoročně. Jedinou upomínkou na slavnost tu jsou *dva tištěné lístky hebrejské*, které se zachovaly v knihovně židovské obce pražské, a jež obsahují ritus její. Z obšírného titulu hebrejského vysvítá, že slavnost ta ustanovena byla na *výroční oslavu vtržení císařských vojsk do pražských měst* na pravém břehu Vltavy ležících *po bitvě na Bílé hoře 10. listopadu 1620.* (dle židovského kalendáře 14. marchešvanu 5381.) V elegii pak, jež činila součást ritu slavnostního dne, líčí se smutné poměry pražských židů v době odboje stavů českých. Hned 23. května 1618. po svržení Slavaty a Martinice s oken hradních vrhla se luza na Židovské město a vyloupila je. Dále praví elegie, že zimní král chtěl židy z Prahy vyhnati a že je sužoval vysokými daněmi, tak že židé prý s touhou vzpomínali na doby, kdy za vlády rodu Habsburského daně daleko mírnější od nich byly vybírány. Že židé rodu Habsburskému věrnost zachovali, bylo císaři Ferdinandovi známo, neboť 5. října 1620. poslal Maximilianu Bavorskému list, v němž jej žádá, by „při tažení svém v Čechách židům stejné ochrany popřával jako katolíkům, poněvadž se více méně otevřeně hlásí k císařské straně.“ Ještě 8. listopadu 1620. bylo mnoho židů od stavovského vojska přinuceno konati práce zákopnické. Za to však po vtržení císařského vojska do Starého Města Pražského postavil hrabě Bouquoy silné stráže před brány Židovského města, tak že židé byli ochráněni před plenícím vojskem vítězným.

Zmíněný spisek hebrejský sepsán byl od rabbi *Lipmanna Hellera* (nar. 1579. zemř. 1654.) Rok tisku není udán, byl však vytištěn jistě před rokem 1624. Dr. *A. Podlaha.*

Matthias Döring, ein deutscher Minorit des 15. Jahrhunderts. Von Dr. P. *Albert.* Stuttgart, Süddentsche Verlagsbuchhandlung (D. Ochs) 1892. 194 str. v 8⁰.

Matyáš Döring († 1469), provincial minoritů v Sasku, byl z nejhorlivějších stoupenců strany, která v XV. století hleděla pravomoc papežské stolice ztenčiti. Mínění své okázale projevoval i na sněmě Basilejském. Tu také súčastnil se rokování o záležitostech českých husitů spisem „Matthiae Doringii, theologiae professoris, propositio circa *Hussitarum* articulum de donatione Constantini, num justo titulo clerici possideant bona ecclesiarum temporalia, quae Sylvestro a Constantino sint collata? in concilio Basileensi ante adventum Hussitarum anno 1432. ad disputandum proposita,“ v němž se stanoviska historického, dogmatického a kanonického důrazně h… oprávněnost majetku církevního. Za to tím zuřivěji brojil proti … matu papežskému: jizlivý spis „Confutatio primatus papae“ poc… nepochybně z jeho péra. Popudlivý a svárlivý tento mnich tr… v různých sporech a rozmíškách celý svůj život. Mezi jiným …

ve spise „Quoniam olim in studio Pragensi“ uctívání svaté krve ve Vilsnaku proti magdeburskému kanovníku Jindřichu Tokeovi. Za předchůdce tak zv. reformace, za jakého jej někteří vyhlašují, však Döringa pokládati nelze, vyplývalyť chyby jeho z bojovné jeho povahy, a nikoliv ze zlé vůle; na poli dogmatickém vědomě nikdy církevní autoritě neodpíral. Jako pokračovatel kroniky Engelhusa dotýká se Döring nejednou dějin českých, zvláště válek husitských a vlády Jiřího z Poděbrad. O tomto panovníku, jejž důsledně nazývá „Girsick,“ jakož vůbec o husitech mluví s velikým opovržením. Husitských vpádů, jak se zdá, byl Döring očitým svědkem. Dr. *A. Podlaha.*

Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen. XXXII. Jahrgang Redigirt von *Dr. G. Biermann* und *W. Hieke.* Prag 1894. (Ročně čtyři čísla.)

Časopis tento přináší vedle některých národnostní tendencí zbarvených článků také mnoho zcela objektivních historických prací pro české dějiny důležitých. Z článků v posledním ročníku uveřejněných přede vším zmínky zasluhuje dokončení důkladné, na archivalních pramenech založené práce P. Vavř. *Wintery* O. S. B. *„Dějiny protestantského hnutí v Broumově“.* Dále zasluhuje povšimnutí pojednání dra Jana Mat. *Klimesche „Dějepisci někdejšího cisterciáckého kláštera Zlatokorunského“* (P. Pavel Augustin Stohandel † 1681, P. František Lechner † 1680, P. Vilém Fidler † 1692, P. Jindřich Snopek † 1709, P. Robert Fastnauer † 1719, P. Gerhard Bauer † 1716 a poslední opat kláštera Zlatokorunského Bohumír Bylanský † 1788, jichž rukopisné práce nalézají se nyní z velké části v universitní knihovně Pražské). Zajímavý jest Ant. *Rebhannův* životopisný nástin latinské básnířky *Alžběty Johanny Westonie* (nar. v Londýně 1582 † v Praze 1612). Ferd. *Menčík* uveřejnil tu jednání o *Pražském cechu zlatnickém,* k němuž připojil německý překlad stanov tohoto cechu pořízený r. 1732. z českého originalu z r. 1562.

Literarní příloha každému číslu tohoto časopisu přidávaná jest pečlivě redigována a celkem po·ává nestranné zprávy téměř o všech publikacích dějin českých se týkajících jak německým tak i českým jazykem psaných. Dr. *A. Podlaha.*

De la ville le Roulx, Cartulaire général de l'ordre des Hospitaliers de s. Jean de Jérusalem. Paris, E. Leroux 1894., fol. tom. I. str. CCXXI a 701, cena 100 fr.

Dílo to lze nazvati i z toho důvodu monumentalním, ježto do úvodu i do vlastního listáře pojaty jsou všechny kraje a sídla celého řádu, kdysi rozvětveného na devět jazyků. Nepřízeň času i politické zápletky států rozebraly téměř všechen majetek řádu a rozmetly i písemné jeho památky do archivů přerůzných států a státečků i do sbírek soukromých. Jest to obrovská práce, kterou vydavatel ...konal, než mohl napsati svůj úvod. — Nejsou pominuty ani listiny, ...ající se převorství českého, ani ty, které jsou již otištěny v našich ...kách, ani takové, jež z originalu jsou vzaty. *J. H.*

OBSAH.

Strana

Pro studium socialní otázky zřídilo družstvo „Vlasť“ zvláštní „socialní odbor“, jehož účelem jest řešiti socialní otázku na základě katolickém, ve schůzích a v přednáškách o ní rokovati a brániti církev a náboženství proti útokům časopisů a spolků socialních, nám nepřátelských, a hájiti oprávněné zájmy dělnictva.

Řečníci družstva, hlavně pp. Dr. Rud. Horský a Tom. J. Jiroušek, konají na venku každý rok hojný počet přednášek; družstvo jim platí cestovné ze socialního fondu, pročež jej doporučujeme stálé podpoře.

Úkolem fondu pro katolické spisovatele jest podporovati nuzné nebo nemocné nebo stářím ku práci neschopné katolické spisovatele, vypisovati ceny na práce pro časopis „Vlasť“, udíleti stipendia na cesty, sloužící k odbornému vzdělání, podporovati a odměňovati nadějné síly z našeho tábora ze všech oborů vědy, vůbec snažiti se, by katolická strana zastoupena byla ve všech obórech vědy muži vynikajícími, odborně vzdělanými a kde jim hmotných prostředků schází, od nás také zaslouženě podporovanými. Kdo chce býti účasten tohoto dobrodiní, jest povinen býti členem (zakládající člen splácí ve lhůtách 100 zl., přispívající platí ročně 2 zl.) a splniti povinnosti s členstvím tím spojené, avšak katolickým spisovatelům nemocným aneb nevinně do nouze upadlým může se poskytovati podpora i tehdy, kdyby vůbec ničím k fondu tomuto nebyli přispěli. — Fond pro katolické spisovatele má 159 zakládajících — 100 zl. — členů. Katolíci, buďtež v závětěch katolických spisovatelů pamětlivi!

Fond knihovní zakládá katolické knihovny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a v Americe a přijímá peněžité dary i knihy. Družstvo tím způsobem veliké množství dobrých knih rozšířilo, neboť již přes 70 knihoven založilo.

Účelem historického kroužku jest, na základě věrohodných pramenů v duchu katolickém pěstovati studium historie národa českého vůbec, zvláště pak vyvraceti historické bludy a tendenční lži o církvi katolické, jakož i přihlížeti k oněm katolickým mužům, kněžím a laikům, kteří stáli v boji proti husitismu, lutheranismu a zednářství a bývají v dějepise umlčováni, neb i křivě posuzováni.

Knihovní komise žádá, aby mužové katolického smýšlení a hlavně duchovenstvo, především pak katoličtí knihovníci obecných, farních, spolkových biblioték komisi sdělili jména knih s udáním autora, ceny a nakladatele: *a*) které jsou věroučně a mravoučně bezvadné a hodí se: 1. pro vzdělané třídy, 2. pro lid obecný, 3. pro děti i pro dospělé; *b*) které věrouce a mravouce katolické odporují, s udáním závadných míst a stránek; *c*) které jsou sice bezvadné, ale jež čtenáři neradi čtou a proč asi, a naopak, které se všeobecně líbí a proč? *d*) které se zvláště hodí pro jednotlivé stavy: rolnický, řemeslnický, hornický, pro lid tovární atd., nebo které čelí proti těm a oněm v lidu zakořenělým neřestem.

Almanah na oslavu bisk. jubilea sv. Otce Lva XIII.

Almanah jest opatřen podobiznou sv. Otce, jest tištěn na pěkném papíře, ozdoben vkusnou obálkou a stojí 1 zl. 50 kr., pro členy 1 zl.

Náboženské a mravní vychování a vyučování na školách obecných a valný sjezd učitelstva a přátel školství

konaný v Praze dne 6. srpna 1891. (Resoluce a řeči.)

Kriticky probírá Frant. Pohunek, red. „Vychovatele.“ (Otisk z Vychovatele.) Cena 30 kr., hotově v administraci „Vlasti“ objednaná stojí pouze 10 kr.

„Neopravujte Otčenáš,“

článek z „Vychovatele“ vydalo družstvo „Vlasť“ ve zvláštním vydání a prodává jednotlivý otisk po jednom krejcaru.

Sociální otázka a církev katolická.

Příspěvky k Encyklice sv. Otce Lva XIII. o dělnické otázce od Fr. Vaněčka.

Tato brožura o třech arších byla vydána na oslavu bisk. jubilea sv. Otce Lva XIII. a prodává se po 5 kr.

Krátké znázornění mše sv., svátosti pokání a pak zpytování svědomí pro dítky, kteréž jdou ponejprv k sv. zpovědi.

Sestavil Fr. Halbich, katecheta. Cena 1 kr.

Jak lze znázorniti vývoj idey Messianské.

Ukazuje Fr. Halbich, katecheta. Cena 1 kr.

Píseň práce. (Hymna katol. dělnictva československého.)

Na slova Vl. Šťastného složil J. C. Sychra. Cena 2 kr.

Všecky objednávky těchto časopisů, knih a brožur vyřizuje administrace „Vlasti“ v Praze, Jilská ulice, č. 234—I.

Sborník historického kroužku družstva Vlasť.

Sešit I. = 80 kr., II. = 70 kr., III = 70 kr.

Rozbor knihy: Reformace katolická v království Českém po bitvě bělohorské sepsáním Tom. V. Bílka.

Rozebírá P. Jos. Svoboda. Nákladem histor. kroužku. Cena 10 kr.

Historické Sborníky a tuto brožuru má v komisi knihkupectví Cyrillo-Methodějské v Praze, palác Pražské spořitelny.

Pozn. Brožury: „Kdy jest člověk nejnešťastnějším“, „Májisté“ a „Socialismus a sedláci“ jsou rozebrány.

Knihy cizím nákladem vydané.

Zásluhy českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, spolků a časopisů, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech.

Sestavil Tomáš Škrdle. Díl I. a II. Cena obou 80 kr. (Praha č. 234—I.)